

ŐSI GYÖKÉR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Megjelenik negyedévente a magyarságtudomány és az ősi magyar nyelv kutatásának szolgálatában

Alapítva: 1972

Ára : 800,- Ft

La Raiz Ancestral

Alapító – Örökös Főszerkesztő: Badiny Jós Ferenc

Szárnyas oltár a Frankfurti Városi Művészeti Múzeumban

Bal oldali oltár bal felső képe: Gábrriel arkangyal közli Máriával Jézus fogantatását,
mellette: Mária látogatása Erzsébetnél, bal alsó kép: Jézus születése, mellette: a három királyok.
Jobb oldali oltárkép bal felső képe: Mihály arkangyal, mellette: Mária megkoronázása,
bal alsó kép: Szent Erzsébet, mellette: Mária halála.

(Internet)

Alapító - Örökös Főszerkesztő: Badiny Jós Ferenc

Felelős szerkesztő: Dr. Gyárfás Ágnes
Szerkesztő: Bubcsó Gábor
Munkatárs: Bubcsó Gáborné

Kiadó: Miskolci Bölcsész Egyesület (MBE)
Adószám: 19071332-1-05
3534 Miskolc-Diósgyőr, Vár u. 9.
(az egyes villamos végállomásánál)
Levél: 3509 Miskolc, Pf. 819.
Szerkesztőségi telefonszám/fax:
+36-46-331-981

© Ősi gyökér 2011. XXXIX. évf. 3. sz.
Minden cikkért a szerzője a felelős. Egyes cikkeket csak rövidített formában közlünk.
Kéziratokat nem örzünk meg, és nem küldünk vissza! **(Lemezen küldött anyag mellé kérnénk kéziratot is)**

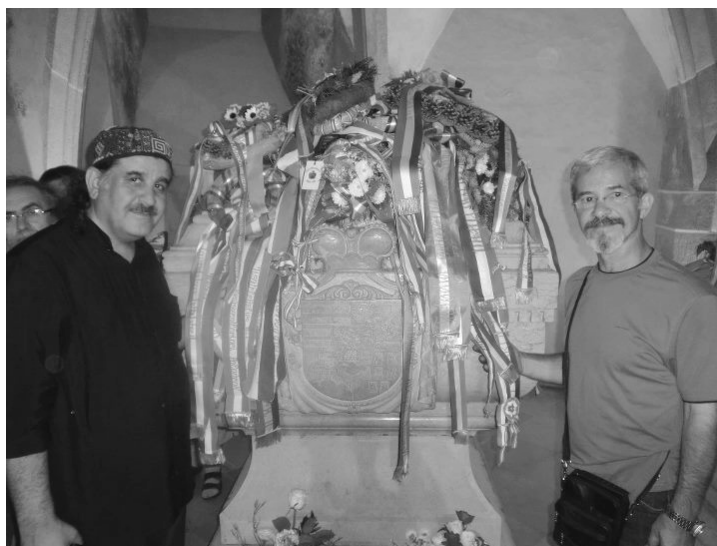
Belföldi előfizetés (évente négy szám): 4000 Ft/év.
Egy szám ára 800 Ft.
Az előfizetés történhet a MBE címére
(3534 Miskolc-Diósgyőr, Vár u.9.)
– Ősi gyökér előfizetés megjelöléssel –
postautalványon, a Kiadónál személyesen, vagy
banki átutalással a BB RT bankban a
10102718-10373815-00000004 számlaszámra.

Külföldi előfizetés: 80 USD/év.
Az összeg a BB bank miskolci fiókjában vezetett
10102718-10373815-00000004
számlaszámra utalható át.

Kapható: a MBE könyvtárban
(Miskolc-Diósgyőr, Vár u. 9.),
a Központi Antikváriumban
(Miskolc, Széchenyi u. 21. a színháznál),
a Fehérlófia Könyvesboltban
(Bp., József krt. 35.),
a Magyarok Háza földszinti könyvesboltjában
(Bp., Semmelweis u. 1-3.),
a Püski Könyvesboltban (Bp., Krisztina krt. 54.),
az Emese Álma könyvesboltban
(Bp., Fehér út 1. – az Őrs vezér térenél),
az ARTAMONDÓ Kft:
(SZKITIA) Bp., Andrásy út 124.
az ERDÉLYÉRT KÖNYVESHÁZ
Bp., Bécsi út 99.,
a SZITTYA Könyvesbolt
Bp., József Attila út 22.,
a TURUL Könyvesbolt
Bicske, Ady E. u. 7.,
Pécsett: Lác u. 2.,
Szabó Andrea
Szentendre, Bogdányi út 14.
ANIMA Könyvhálózat
Bp., Széll Kálmán téri (régén Moszkva téri)
Pavilonban

**Az adójuk 1%-át várjuk a MBE SIKERESEK A
TEHETSÉGESEKÉRT Alapítványára
Adószám: 18410868-1-05**

ISBN 9632144546 • ISSN 1586-9423 • HU ISSN 1586-9423

A XVI. Magyar Őskutatási Fórumra meghívott Cemalettin Özdemir és Dr. Ibrahim Uzun
II. Rákóczi Ferenc szarkofágjánál a Kassai Dóm altemplomában

ŐSI GYÖKÉR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Alapító – Örökös Főszerkesztő: Badiny Jós Ferenc

2011. XXXIX. évf. 3. sz.

TARTALOM

VEZÉRCIKK

Dr. Ibrahim Uzun előadása a XVI. Magyar Őskutatási Fórumon

Egy magyar hős Rodostón. II. Rákóczi Ferenc.....2

MAGYAR NYELV ÉS ÍRÁS

Czeglédi Katalin

A magyar-török nyelvviszony. Machmud al- Kāšyari török szótára és nyelvtana alapján 8

Záhonyi András

A székely-magyar rovásírás „bogárjeleinek” rejtett üzenetei ... 23

MAGYAR PÁLOS REND

Bakk István – Bakk Erzsébet

A magyar Pálos-rend Nagyboldogasszony védelmében 26

Kiss István – Kiss Álmos Péter

Bükkszentlélek Pálos erődkolostora – Miskolc 35

MAGYAR SZENTEK, ŐSI ISTENKÉP

J. Horváth Tamás

A wienhauseni énekeskönyv Szent Erzsébet és Lajos őgrófi szomorú búcsújáról szóló „balladája” 46

Schmidt Irén

A magyarok és elődeik istenképe, találkozásuk a kereszténységgel a római térítés előtt (II. rész) 52

Végh Tibor

A Szent Korona képsorrendjének két olvasata (Kutatástörténeti beszámoló) 62

MAGYAR SZENTEK, ŐSI ISTENKÉP

Gyárfás Ágnes

Eretnekség a korai középkorban 66

MÓRICZ JÁNOSRÓL

Hary Györgyné

Móricz János kutatásainak összefoglalása75

BESZÁMOLÓK, ESEMÉNYEK

Székely H. Gyöngyi

Úti beszámoló Erdélyből84

Záhonyi András

Beszámoló a XVI. Őstörténeti Fórumról 90

KÖNYVEK

Fazakas Árpád: Az én falum, Kolozs

(Záhonyi András könyvismertetése) 93

Diószegi” Szabó Pál: IdőmÉrték

(Záhonyi András könyvismertetése) 94

Bakk István – Bakk Erzsébet – Gyárfás Ágnes: Pálos Passió

(Szerk.) 95

Válasz Záhonyi Andrásnak

Marton Veronika reagált Záhonyi András: László Gyula és Karácsony Sándor szemével (Ősi Gyökér 2011. 39, 2. 63-66. old.) című írására 96

VERSEK

Reményik Sándor: Erdély magyarjaihoz

KÉPEK

A XVI Magyar Őskutatási Fórumról, Internet

AXVI. Magyar Őskutatási Fórum hallgatósága
PhS Dr. Farkasinszky Tibor, Dr. Szőnyi Magda, Dr. Miskóczi Lajos

Dr. Ibrahim Uzun előadása a XVI. Magyar Őskutatási Fórumon*

Egy Magyar Hős Rodostón, II. Rákóczi Ferenc

Bevezető

Elnök Asszony,
Tisztelt vendégek és résztvevők,
Hölgyeim és Uraim

Nagy örömömre szolgál és megtisztel engem az, hogy itt lehetek Önök között Miskolcon, egy kulturált és egyetemi városban, melynek térségében II. Rákóczi Ferenc, a Magyarok vezére felállította szállását. Felhasználok e pillanatot, hogy átadjam Rodostó (Tekirdag) legszívélyesebb jókívánásait, mely város magába zárta Rákóczi és társai megható emlékét és melynek momentumai szimbolizálják a Magyarország és Rodostó város közötti baráti kapcsolatot.

A Magyar Tudományos Akadémia Török szakértője Hazai György mondta: Csodálatos dolog olyan emberekkel találkozni, akik véletlenül különböző kötelékekkel kapcsolódnak egymáshoz. Ez nagyon ritka a történelemben. Ezeket a kapcsolatokat a nép származása környezetében kell keresni.

Az tény, hogy a magyarok voltak a legbátrabb nép, akikkel a törökök szembetalálták magukat a történelemben. Ugyanakkor az etnikai és nyelvi rokonság minden más nép elé helyezi a magyarságot a törökök szemében. A legkorábbi időktől fogva a magyarok és a törökök úgy éltek együtt, mint ugyanannak az életfának az ágai. Ennek a két népnek a szerepe egymás történelmében kimagaslóan lényeges, említem például a cserekereskedelmüket, mely társ kapcsolat végigvezet egész történelmükön. Hatással voltak, s vannak egymásra különböző élettereken, jelen letelepedési helyeik ellenére is, közeli kapcsolatuk soha nem szakadt meg a történelemben és hiszem, nem is fog soha megszakadni.

Népeink történelmi kapcsolatáról beszélni sok-sok kiemelkedő hős hazájában, mint Thököly Imre, Rákóczi Ferenc, Petőfi Sándor, Mikes Kelemen, Berzsényi Dániel, Zrínyi Ilona és még sokan, akiket említeni sem tudok, és itt lenni, a Miskolci Bölcsész Egyesület nemes hallgatóköre előtt, izgalommal tölt el.

Remélem, hogy e konferencia gyümölcsöző lesz mind a jelenlévők, mind a Magyar Történelem számára, bőséges lehetőséget adván a különböző gondolatok s ötletek megosztásához és segít is kialakítani egy közös megértést, új utat nyit a jövő felé.

Rákóczi csodálatos édesanyja Zrínyi Ilona mondta: *Semmisem megtisztelőbb mintha valakit tisztos neve és jósága révén ismernek.* Ez a mondás soha nem halványodik el, tartalma örök értékű. A földi boldogságok múlandók – nem nagy veszteség – de aki elveszíti a tisztességét mindenét elveszítette. Hős fia ennek a nemes anyának Rodostón élt haláláig, dicsőségben, tiszteletben. Most megpróbálok egy rövid történelmi háttérrel adni a városról, melyben II. Rákóczi Ferenc és társai száműzetésben éltek.

* A Szerző Rodostó város korábbi polgármestere, jelenleg tanácsadó a városházán. Egyetemi tanár, aki előadásaiban II. Rákóczi Ferencet állítja példaképül az ifjúság elé, s hozzáteszi, hogy a törökök XX. századi nagy „szabadságharcosa” Kemal Atatürk pasa gyakran kijelentette, hogy Rákóczi példája gyújtotta fel lelkében a hazaszeretet lángját.

Rodostó - Tekirdag története

Rodostó különböző civilizációk vendéglátó központja volt attól a pillanattól fogva, ahogy megjelent a történelem színpadán. Megérdemelhetné a „Civilizáció Bölcsője” elnevezést, annyi civilizációt fogadott be, szolgált ki, s látott el. Növekedő jómódjával, a város és környéke következetesen prédája lett az invázióknak és vándorlásoknak, végig a történelmi periódusokon.

Rodostó város története visszanyúlik kb. C. E. 4500-ba. Az Égei-tengertől jövő Samos kolonizálók alapították meg először. Ennek ellenére világos, hogy már a megalapozott kolonizált város előtt is település volt a helyén. Antik forrásból, Herodotus szerint, a város neve Bisanthe (Bizánc?). Aztán Rhadestus lett Róma szerint C. E. 334 után. A Byzantin periódusban a 11. században Rodostóként ismert. A 14. században, miután az Ottománok elfoglalták a keresztény bizánci uralkodótól, Rodostóból Rodoscuk lett a 18. századig. Később, Tekfurdag (Keresztény uralkodók hegye) a török *tekfur* szóra alapozván, ami általánosan alárendeli a Byzantin feudalista uraknak. Később elkezdi „Terkidag”-nak hívni, miután 1923-ban Mustafa Kemal Atatürk, a Törökök nagyvezére és a modern Törökország alapítója kinyilvánítja a Köztársaságot. Így e név „Terkidag” lett a város hivatalos neve.

Az egyik legkedvesebb példája a Török vendéglátásnak és barátságának vált valóra e történelmi városban. Rodostónak rengeteg emléke van a Magyar emberekkel való kapcsolat mélységeiből.

A 18. század korai éveiben, Rodostó vendégül látta a nagy függetlenségi harcost és dicső hőst II. Rákóczi Ferencet és legodaadóbb társait.

A nagy magyar költő Mikes Kelemen itt írta munkája legnagyobb részét – híres leveleit, Terkidagban.

Rodostó város Törökországban, amit megpróbáltam történelmileg egy dióhéjban bemutatni, adott otthont II. Rákóczi Ferencnek, Erdély Fejedelmének.

Majd még újra visszatérek ide részletesebben is, amikor a rodostói száműzetés napjairól, Rákóczi és követői függetlenségi harcáról beszélek.

Rákóczi és küzdelme

A történelem legkorábbi idejétől kezdve, magyarok és törökök együtt éltek, két nemzet momentumokkal és ősi emlékekkel országaikban. Soha nem fogják megtörni a kapcsolatukat, mint azt a Rákóczi Házban is láthatjuk Rodostón, vagy Gül Baba példák Budán (Budin) mi úgy tudjuk Attila bátyja Bléda (Buda) után.

Amint a Törökök elhagyták Közép-Ázsiát, egy szürke farkas mutatta nekik az utat, mint a turulmadár a Magyaroknak. A közösségeknek és nemzeteknek a nehéz időkben vezérre van szükségük. Ilyen szempontból nézve, a sorsunk hasonló: Törökországban, Mustafa Kemal Atatürk küzdött országa önállóságáért 1915-ben Dardanelles-ben (Canakkale) és Rákóczi Ferenc ugyan úgy küzdött nemzete függetlenségéért 1703-ban – mind a két szabadságharcos vezérlő turulmadár volt nemzete egén.

Most szeretnék fejet hajtani Rákóczi emléke előtt, s egy pillanatra felébreszteni a háborús évek emlékét Európában. Úgy hiszem, hogy így sokkal könnyebb lesz megérteni e hős vezér nehéz nap-

jait a száműzetésben. Később, az elkövetkezendő években ez világosan kicsendül a forradalmi költő Petőfi Sándor kiáltásából: „Esküszünk, esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk!”

A Karlowitz-i egyezmény (1699) után, a Török háborúk véget értek és a magyar területek Bécs irányítása alá kerültek, így Erdély is elveszítette önállóságát. Európa többi részét is háború dúlta. A spanyol trónért úzott háború megkezdődik 1701-ben, a Franciák és Bavária megtámadják a Habsburg császárságot a Spanyol trónért. A Bécsi Udvar irányítása elégedetlenséget vált ki a magyarok között: a magas adózás, a megrontott feudális rendszer, s legfontosabban, hogy megtiltják az önálló magyar hadsereget.

Sorozatos megsértése a magyar alkotmánynak és a magyar nép szabadságának két felkelést eredményezett: a Thököly Imre által kezdeményezett lázadás és a Rákóczi szabadságharcok, másként Kuruc háborúk, melyek folytatódtak a kivetettség éveig.

A Magyar Szabadság Napfénye, II. Rákóczi Ferenc borsi (most Szlovákia) nemesi családba született. Nagyapja, herceg Rákóczi György, volt az az ember, aki Erdélyt megerősítette mind anyagilag, mind harci felkészültségben. Apja, I. Rákóczi Ferenc pedig a legnagyobb földesúr volt Magyarországon és az északnyugati részén.

1682-ben édesanyja Zrínyi Ilona, Európa legbátrabb asszonya, aki hősiességgel védte Munkács várát, feleségül ment Thököly Imréhez, aki egy törökökkel szimpatizáló vármegye ura volt Magyarországon Felvidéken. Miután az utolsó vár is elesett, Rákóczi Ferenc Törökországba menekült, mint Thököly Imre Buda visszafoglalása után.

A fiatal Rákóczi más csillaga volt a függetlenségi háborúnak. Amikor az édesapja fiatalon meghalt és édesanyja újra férjhez ment Thökölyhez, még fiatalon hozzászegődött mostohaapja szabadságért folyó küzdelméhez. Sajnos az idő folyamán, sorsának rabjává vált. Ő is ott harcolt három évig édesanyja mellett Munkácson, az ausztriai császári erők ellen.

Miután felcseperedett, s fiatalon gyorsan megházasodott, a Felvidékre költözött és a magyar szabadság-mozgalom reményévé vált. Kuruc kapitányok vették körbe, lengették zászlaját.

Rákóczi messze kiemelkedő alakja a történelemnek, aki remek szervező is volt. Minden idejét az állami dolgoknak és a harci stratégiák megtervezésének szentelte. 1703-ban a felkelés vezéréül hívták és ő elfogadta a rangot, hogy megteremthesse az új magyar államot. Nagyon nehéz küzdelem után a Dunántúl felszabadult, de Erdélyt elveszítették. Ennek eredményeként a Magyar Királyság szövetséges birtokosai kormányzó herceggé választották. 1704-ben ő volt Erdély fejedelme Ausztria béklyójában. A legnagyobb probléma a pénz hiánya volt. Ezt megtetőzte a pestisjárvány kitörése, ami elérte Magyarországot is. Ezen körülmények között a szövetséges birtokosok magyar Királyságra születtek.

Rákóczi számára, akinek egyetlen célja az önálló Magyar Állam megteremtése volt, ez a vég kezdete, a száműzetés árnyéka, mely örökre ráhull majd, messze hazájától.

Számkivetett napok és Rodostó

II. Rákóczi Ferenc Lengyelországba ment, hogy Péter Cárral találkozzon. Nem is sejtette, hogy ez számára a visszafordíthatatlant jelenti, hogy ezután már soha többé nem jöhet haza anyaföldjére, melyet életénél is jobban szeretett. A cár felajánlotta neki a lengyel koronát, ami az orosz cár függőségében állt, de ezt a lengyel arisztokraták követe vendége nem fogadta el. Ekkor Angliába kényszerült egy rövid időre. Nem maradhatott ott, mert Ausztria nyomást gyakorolt Angliára miáltal Gdanskban tartózkodott. A társai is kezdtek szétszéledni, többen beálltak az orosz vagy lengyel hadseregekbe, vagy hazatértek. Szüksége volt segítségre, hogy folytathassa harcát a haza szabadságért. Franciaországba ment, hogy tőlük kérjen segítséget. 1713-ban a Versailles-i kastélyban királyként fogadták. A Grosbois-i apátságban húzódott meg és idejét gyónással és emlékiratával töltötte. A barátait nem felejtette el, s anyagilag is támogatta őket. A franciák is visszavonták támogatásukat a Habsburgok fenyegetésének eredményeként.

III. Ahmed Ottomán szultán meghívta Rákóczit, generálisait és társait Isztambulba. Miután 1717 őszén megkapta III. Ahmed Ottomán szultán meghívását, hogy elhozhassa őket Francia földről, a szultán küldött értük egy hajót és védelmükre egy janicsár osztagot. Rákóczi az ausztriai udvar nagy nyomása alatt állt, aminek nem tudott már ellenállni, ezért Gallipoliba, onnan pedig Edirnebe utazott. Mire Adrianople-be érkezett, a háborúnak vége szakadt. Nagy pompával fogadták őket ezekben a városokban, de tovább folytatták útjukat Isztambulba. Az Ottomán császárság 1718. július 21-én aláírta a Passarowitz Békeegyezményt Ausztriával. A békeegyezmény diktátuma szerint a számukra kijelölt lakóhely Isztambulnál messzebb kell legyen a határtól, először ugyanis Jenikőben voltak, Isztambul közelében.

(Rakoczy evi ve digerleri ekrana glecek)

Két évvel később az ausztriai küldött kérte a törököket, hogy adják ki a száműzött magyarokat, de a Szultán megtagadta kérésüket, mint becsületbeli dolgot. 1720-ban a Szultán kijelölte e nyüzsgő kikötővárost Rodostót (Tekirdag) a bujdokló magyarok otthonává. Hogy útra engedje őt és társait, egy hajót csináltatott és ellátta mindennel, majd vitorlát bontott és elindult velük Rodostó felé. Egy nem várt hátszél elragadta Rákóczit és barátait a Szigetek felé. De a helyzetük tiszta. A biztonság kedvéért őt és 250 fős körét Perinthoszba (Marmara Ereglisi) küldték, onnan pedig szekereken Rodostóra (Tekirdag). Rodostón királynak kijáró nagy pompával, ünnepléssel fogadták őket. III. Ahmed Szultán 23 kerttel körülvett tengerparti házat jelölt ki számukra lakóhelyül. Az utcát, amin házaik álltak, ma Magyar utcának hívják.

Lovaiknak széles legelő rétet kaptak. A Szultán tolmácsokat is adott melléjük, s azok között volt Ibrahim Mütefferrika – magyar származású, aki később muzulmán lett – a török nyomtatás és könyvkiadás előmozdítója. Ügyintézéseiben és a török méltóságokkal folytatott tárgyalásaiban Ibrahim odaadón segítette Rákóczit. Egy park állt rendelkezésre Rodostón ahol elmélkedhetett. Testőrként janicsárok álltak II. Rákóczi Ferenc szolgálatára és védelmére. Az utca, ahova költöztek nem volt azelőtt biztonságos, de azzá tették, a janicsárok védelmének köszönhetőn. Őrizték a magyarokat, senki sem mert volna általmenni az utcán, ha magyarok jöttek rajta.

A bort, amit Rákóczi rendelt, a Mediterrán szigetekről hozták. Írott rendelet jött a császári hivatalból, a fő janicsárt értesítette, hogy a vám és szállítási költséget soha nem számítják fel. 7500 arany pénzt utaltak Rákóczinak személy szerint. A költségekkel együtt, Rodostó helytartójánál elrendelték, hogy ha nem viselkednek tisztelettel a „király” és környezete iránt, s egy panasz is érkezik valakire ez ügyben, azon nyomban meg lesznek büntetve.

Rákóczi 13 évig Rodostón élve minden reggel korán kelt, s felkészítette magát a napra. Reggelente olvasott, írt, majd átment a házához közeli kápolnába és Istenhez imádkozott. Délután asztalos-

munkával volt elfoglalva, s ami maradt a napból, azt az emlékirataira fordította. Irodalmi munkái mint 'Elmélkedések', 'Emlékiratok', 'Vallomások' vagy az 'Értekezés a hatalomról' c. írása mind Rodostó intellektuális műhelyében születtek.

Amikor Rodostón volt, egy nagy magyar település épült fel a város körül, a Márvány-tenger partján. A menekültek gyülekeztek köré, Bercsényi Miklós, Gróf Forgách Simon, Gróf Eszterházy Antal, Gróf Csáky Mihály, Sibrik Miklós, Zay Zsigmond, két pap és Jávorka Ádám ezredes. Mikes Kelemen a legodaadóbb híve volt, aki mellette megtelepedett Rodostón.

Mikes Kelemen

Leghűségesebb alattvalói közt volt Mikes Kelemen, Rákóczi egyik apródja, s itt szeretném megosztani önökkel egy vallomását: *„Nem volt különösebb okom elhagyni az országot, mint az, hogy szeretem a herceget”*. A függetlenségi háború bukása után követte mesterét a száműzetésbe és vele maradt az utolsó pillanatig. A magyar irodalom Goethéje, Mikes Kelemen ránk hagyta leghíresebb leveleit, melyeket úgy ismerünk „Törökországi levelek”; ezekben elmondja Rákóczi életét és Rodostó akkori közéletét. Rodostón élt 1761-ben bekövetkezett haláláig, de Rákóczi halála után 1758-ban a magyar közösség vezetője lett. Mikes Kelemen meghatón fejezte ki érzéseit, megrendítő sorokban: *„Hová menjek - itt legalább hallom az óceán hatalmas zúgását, ahol Rákóczi nagy szelleme fekszik végső nyugalomban,”*¹ Híres leveleiből megismerjük Rodostó akkori társadalmi életét, továbbá Rákóczi és a magyar menekültek sorsát. A Rákóczi múzeum előtt álló Székely Kapu, amit 2005-ben emeltek, el nem múló emlékét képviseli. Ezt a kaput hagyományos székely stílusú faragással készítették. A Magyar menekültek emlékére készült a 'Török Magyar testvériség' nevében. Magyar rovásírással van rájegyezve Mikes Kelemen sora: *„Oly nagyon szeretem Rodostót, de nem tudom elfelejteni Zágont”*. Ez év Cseresznye Fesztiváljára emlékbélyeget nyomtatott ki emlékére a Magyar Török Egyesület.

Rákóczi reménye felcsillant a lengyel hadikészültségek hírére, hogy végre haza tud menni hazájába - de ez nem következett be. A függetlenség álmának hőse elérkezett élete végéhez. 1735. április 8-án Rodostón fejezte be életét, s hagyott maga után mélységes együtt érző nemzeti érzelmeket a két testvérnép szívében. Minden emléke megtekinthető a Rákóczi múzeumban Rodostón, szép modern kiállítás reprezentálja a Magyarok Székely Fejedelmét, a szabadságharcot és a menekültek életét, amit többnyelvű turista segédeszközök mutatnak be.

A Rákóczi Ház Rodostón egy zarándokhely a Magyaroknak, mint a sírja is Kassán. A csodálat és tisztelet Ő felé megszakíthatatlan, s nem halványodik sem a Magyar, sem a Török szívekben.

Rákóczi halála után, a száműzöttek felkérték Rákóczi idősebb fiát, Rákóczi Józsefet, hogy legyen a vezérük. Ezért jött el Rodostóra, menekülve, s ott maradt másfél évig. Meghívták Isztambulba megbeszélésre a Szultánnal, aki fogadta és elismerte Magyarorságot és Székely hercegségét. 1738. január 27-én diplomatikus találkozón átnyújtotta a Szultánnak az egyezséget. Az egyezés szerint, amit a Szultán és Rákóczi József fogadalmá zárt, a Szultán elismeri Rákóczi Józsefet mint Erdély helytartóját és Magyar herceget. Magyarország legyen barátja a barátnak és ellensége az Ottománok ellenségeinek. A Magyar menekültek maradjanak Rodostón ugyan azon körülmények között, mint a volt Rákóczi Ferenc fejedelem életében.

¹ Mikes Kelemen gondolatait Lévay József foglalta össze felejthetetlen versben, melyet a tanulmány végén olvashatnak.

De az utolsó függetlenségi vezér, miután aláírták az egyezményt, 1738. november 25-én meghalt, mielőtt valóra tudta volna váltani édesapja álmát.

Ma Rodostó (Tekirdag) tiszteleg a Magyarok felejthetetlen Függetlenség Hősei előtt és megpróbálják életben tartani emléküket minden sarokban, utcái viselik neveiket, szobraik díszítik parkjait. Van egy Rákóczi szobor együttes, egy Rákóczi Szabadság és Béke Park, Mikes Kelemen szobor együttes, Magyar utca, Rákóczi szökőkút, Rákóczi Ház, Mikes Kelemen utca, Székely Kapu, Rákóczi márványszobor Yarabsánban(?) díszíti Rodostót dicsőséges emlékekkel.

Rodostó (Tekirdag) soha nem fogja elfelejteni a függetlenségért küzdő dicső hősokeket. Hogy erősítsük a kapcsolatot a Török és Magyar nemzetek között, Tekirdag úgy fogadja magába őket, mint örökbe fogadott gyermekeit. Ezekre az értékes hősokekre, akik az önállóság szimbólumai, mindig tisztelettel lesznek megemlékezve és emléküik óvva lesz nagy figyelemmel. Mert Ők mi vagyunk és mi ők, mint élő ágai ugyanannak az Életfának...

Meghajlok tisztelettel e Hősök előtt. Nyugodjanak békében.

Mindenkinek köszönöm a figyelmet

REFERENCES

1. Linda Frey, Marsha Frey
The Treaties of the War of the Spanish Succession Greenwood Publishing Group, USA, 1995
2. Colin Imber, Keiko Kiyotaki
Frontiers of Ottoman studies, New York, 2005
3. Mikes Kelemen
Türkiye Mektuplan, Tekirdag Valiligi, 2006

Rákóczi szobor együttes Tekirdagban

CZEGLÉDI KATALIN

A magyar-török nyelvviszony

Mahmud al- Kāšgari török szótára és nyelvtana alapján

1. Előszó

Már három éve annak, hogy Bárdi László orientalista, sinológus professzor kérésére, a Helikon Kiadó megbízásából lefordítottam magyarra Mahmud al-Kasgari orosz nyelvű kiadásának török szótárát és nyelvtanát. Azóta nem kaptam hírt a kiadásról, ezért elhatároztam, hogy a tervezett anyagot, a magyar-török nyelvviszonyt a kiadás előtt megírom. Tekintettel arra, hogy a szótár és nyelvtan sok olyan szót, nyelvtani elemet tartalmaz, amelynek magyar kapcsolatai vannak, ezeket kigyűjtöttem, feldolgoztam és az alábbiakban közzé teszem. Természetesen a lista bővíthető, ez az első lépés, mert ismereteim szerint Kasgari anyagát ilyen szempontból még nem dolgozták fel. Közel 1600 XI. századi török szónak van magyar kapcsolata. Igaz, ezek között vannak képzett és többszörösen képzett, toldalékos szavak is. Ehhez képest az akadémiai álláspont szerint csupán pár száz szót tartanak számon, azt is a magyarban jövevényszóként helytelenül.

2. Bevezető

A szótárnak és nyelvtannak az alábbi orosz nyelvű kiadását fordítottam magyarra: Kiadó: R. B. Szulajmenov Keletkutató Intézet, Oktatási és Tudományos Minisztérium, Kazah Köztársaság, Almati „Dajk Press” 2005; a szerző neve: Mahmūd al- Kāšgarī; a mű címe: *Dīvān Lugāt at-Turk*; arab nyelvről oroszra fordította és az előszót írta Z.-A. Auezova, a szótár fordítót írta R. Ermers. A mű a Kazakisztáni Orientalisztikai Kutatások sorában jelent meg. A Szerkesztő Bizottság tagjai: I. N. Taszmagambetov (elnök), M. H. Abuszeitov (elnökhelyettes), Ju. G. Baranova, B. A. Kazgulov, B. E. Kumekov, K. Muminov, K. T. Talipov (Kazahsztán), R. G. Mukminova (Üzbegisztán), Sz. G. Kljastornij (Oroszország), M. Hazanov (USA), V. Furnyo (Franciaország). Az orosz nyelvű kiadás terjedelme 1288 oldal + 2 oldal.

2.1. A könyv előszavát és bevezetőjét a saját fordításomban tájékoztatásul az alábbiakban közre adom¹:

Jelen kiadvány elsőként tartalmazza a török szótár-irodalom első szótárának, a „*Dīvān Lugāt at-Turk*”-nak az eredeti arabról való teljes fordítását,

amelyet Mahmūd al- Kāšgari állított össze a XI. században.

A „*Dīvān*” al-Kāšgarī -nak zseniális munkája hírnevet szerzett a muzulmán világ határain túl, általános emberi mértékben is az ismeretek legértékesebb forrása.

A javasolt kiadás szövegét Z. – A. M. Auezova keletkutató szerkesztésében állították össze s az arab eredetiből pontos fordításra törekedtek.

A könyv egyaránt ajánlott a történész-, a nyelvész-kutatóknak, a tanároknak és az olvasók széles körének. A török szótárirodalom történetében az első szótár, a *Dīvān Lugāt at-Turk* sorsa csodálatosan alakult. A szerzője Mahmūd ibn al-Huszejn ibn Muhammad al-Kāšgarī tanúja volt a törökség rendkívüli hadi diadalának a muzulmán civilizáció hatalmas térségében a XI. században. A „*Dīvān*”, mint egyetemes szótár azért született, hogy megismertesse a muzulmán világot a hatalomra került török hódítók kultúrájával és nyelvével. A szerző látta a törökök nyelvében az erőt, amelyet összehasonlított az arab Megnyilatkozás muzulmán nyelvének erejével. A *Dīvān Lugāt at-Turk* a törökök nyelvének, történelmének és kultúrájának a belsejéből a külső világ felé irányul, a műfaja – kétnyelvű szótár, amelyet egy török írt arab nyelven a muzulmán világ egyesítése érdekében.

Az idő úgy hozta, hogy a XX. századig a török nyelv a maga sok nyelvjárásával elsősorban azoknak vívta ki az érdeklődését, akiknek anyanyelve volt, bár sok török szó átment a nem törökök nyelvébe is. Közel egy évezreden keresztül – a XI. századtól a XX. századig – az arab nyelven írt „*Dīvān*” úgy tűnt, hogy csak egy szűk muzulmán tudós kör számára volt ismert, akik az igazi lényegét megértették.

A XX. század elején, amikor a török nyelvjárások ismerői a legkülönbözőbbeknek tüntek politikai, földrajzi és felekezeti téren, – időnként jelentősen eltávolodtak egymástól – a „*Dīvān*” kéziratos másolatai a török nyelvészek kezébe kerültek, akik értékelték az igazi nagyságát ennek a ritkaságnak, amely pontos olvasatnak tűnt olyan egész sor szempont szerint is, amelynek az alapjait a modern turkológia rakta le. A „*Dīvān*” Jusuf Balaszagunskij Kutadgu Billik-e mellett lényegét tekintve az egyik legrégebbi könyv, amely a szövegeket török nyelven tartalmazza: az ő időben közeli elődei megőrződtek

¹ Tekintettel arra, hogy jelen írás tájékoztató jellegű, eltekintünk a jegyzetek közzétételétől, amelyek megtalálhatók lesznek a ma-

gyarra fordított teljes Kasgari anyagban, hozzáférhetők az orosz nyelvű változatban és a szándékaink szerint a majd megjelenő Magyar-török nyelvviszony c. könyvben.

napjainkig, – az orhoni-jenyiszeji írás emlékei, – amelyek eljutottak hozzánk más, nem könyv formájában – kőfeliratok alakjában.

Jelen kiadás az első kísérlete a *Dīvān Lugāt at-Turk* arab eredetiről oroszra való fordításának. A sors akaratának köszönhetően a mai korban az orosz nyelv a kommunikáció összekötő szálává vált a nagyszámú török népek között. A „Dīvān” oroszra való fordításának elkerülhetetlenségét tudományos társaság jelentette be még a múlt század 60-as éveiben, de egy sor ok miatt nem valósult meg.

A *Dīvān Lugāt at-Turk* – amelyet arab nyelven hoztak létre, és amelyben a török törzsek kultúráját és szókincsét írták le – gazdagsága és sokoldalúsága megköveteli ezen emlék kutatóitól és a fordítóitól legalább az arabisztika és a turkológia területén való kutatást, sőt az iranisztika és a Kína-kutatás területén való jártasságot is. A szöveg sokrétűsége a *Dīvān Lugāt at-Turk* időbeli távolsága miatt is elkerülhetetlenül hagy maga után néhány kérdést vitásnak és megoldatlannak, amely kérdések mindenek előtt a török szavak kiejtésére és a fordításra vonatkoznak. A turkológia terén az új kutatások javíthatják az általunk javasolt értelmezést annak ellenére, hogy a fordítók széleskörű ismereteket szereztek s a munka közvetett segítőinek a száma is tekintélyes, akikről szintén szólunk az alábbiakban. A fordító nagy elismerését fejezi ki a tanároknak, kollégáknak, a közeli ismerősöknek és mindazoknak, akiknek a részvétele lehetőséget adott az előkészületre és a *Dīvān Lugāt at-Turk* fordítására. Hálás a Kazakisztánban élő Fond Dzsordzs Szorosznak és a „Dajk-Pressz” kiadónak a szervező és finanszírozó támogató munkájáért, amelyet ennek az egyedülálló emléknek a fordítása érdekében tettek.

Az egész munka során különös hálával gondolt a tudományos vezetőjére és Tanítójára, aki megnyitotta számára az arab irodalom világát. Ő Anna Arkadyevna iszkoz-Dolinyina, a filológiai tudományok doktora, a Szentpétervári Állami Egyetem keleti fakultása arab filológiai tanszékének professzora.

Szapargali-aga Omarbekov nyelvjáráskutató, a kazak nyelv nagyszerű ismerője, a filológiai tudományok doktora a nyelvtudomány témakörében tartott érdekes előadásai során világossá tette, hogy a *Dīvān Lugāt at-Turk* a mai török nyelvek kutatásakor nagyon időszerű.

A Keesz Verszteeh professzorral, a Hollandiai Nejmegen Katolikus Egyetem Közel-keleti nyelvek tanszékének a vezetőjével folytatott tudományos beszélgetések óriási segítséget jelentettek neki a *Dīvān Lugāt at-Turk* elemzésekor és a fordítás Előszavának a munkálataiban.

A Szómutató összeállításakor a fordításban nagy részt vett ki Alekszandr Kajzer, a Van Dale holland kiadó munkatársa, aki a különleges számító-

gépes programok egész sorát dolgozta ki. A szöveg számítógépes megmunkálásában valódi segítséget nyújtott Rob Hekkersz, ennek a kiadásnak a programozója is.

Marat Katajevics Szembin, a kazakisztáni társadalomtudós jelentős információs segítséget adott azal, hogy elküldte Hollandiába a szovjet turkológusok munkáit.

Hála a közeli hozzátartozóknak azért, hogy a fordítási munkálatokkal kapcsolatban segítségére voltak. Felbecsülhetetlen értékű a részvétele a kedves feleségének Robert Ermersz doktornak, az arab és a török nyelvtudomány szakemberének a szöveg folyamatos szerkesztésében és köszönet a számítógépes munkálataiban való részvételéért, a Szómutató összeállításában végzett munkáért és a török szótár-irodalom kérdéseiről való konzultációkban való részvételéért. Horlan Matenovna Rahimbek, kitűnő pedagógus, az irodalom ismerője és értékelője, a fordító kedves Édesanyja nagy segítségére volt az orosz szöveg és a fordításhoz írt Előszó szerkesztésében. Az Édesapja Murat Muhtarovics Auezov, a nagyapja Maten Rahimbekov és a gyerekei: Zsanel, Zsami-Rianne, Hazir-Zserar az ihlet kiapadhatatlan forrásai voltak a fordítási munkálatokban és az új ismeretek keresésében.

Z. – A. M. Auezova
2004. április.

2.2. A könyv előszavában olvashatunk a *Dīvān Lugāt at-Turk* kiadásáról:

A XX. század elejétől kezdve a „Dīvān” ismertté vált az egész világon, miután elterjedt a fordítási kiadások valamint az ó- és a közép-török nyelvek szótárainak egész sora, amelyek a szótár-irodalom anyagát gazdagították. Elsőként 1915-1917 között Törökországban publikálta K. Rifat. 1928-ban a német keletkutató K. Brokkelmann hozta létre ennek a kiadásnak az alapján a „Közép-török nyelv szótára”-t. 1939-1941 között B. Atalaj kiadta az emlék török nyelvű fordítását, – majd pedig a faksimile (hasonmás) kéziratot (1941-ben) szómutatóval (1943-ban).

A fent jelzett kiadások – mindenekelőtt a „Dīvān” török nyelvre való fordítása, amelyeket B. Atalaj készített, – lehetővé tették Sz. Mutallibovnak, hogy 1960-1963 között lefordítsa üzbég nyelvre, és G. Abdurahmonov-val együtt összeállítsák a szómutatót a fordításhoz. 1969-ben a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Nyelvtudományi Intézete a „Dīvān” szótári anyagának a nagy részét bevonja a B. Atalaj török nyelvű fordításán alapuló átirásba, az Ótörök szótárba az orhoni-jenyiszeji és az ujugur írásos emlékek anyagaival együtt.

1972-ben Nagy-Britanniában adták ki Dzs. Klotzen „A török nyelvek a XIII. századig etimológiai

szótára”-t. A műbe hatalmas anyagot vontak be a *Dīvān Lugāt at-Turk* –ből, idézve a „Dīvān” hasonló kézirat kiadásából, amelyet Atalaj készített elő.

Kínában 1981-1984 között kiadták a *Dīvān Lugāt at-Turk* újgur nyelvű fordítását, amelyet Ibrahim Muti, Imin Turszun és mások készítettek elő.

A *Dīvān Lugāt at-Turk* –nak az Amerikai Egyesült Államokban 1982-1985-ben megjelent angol fordítását R. Denkoff és Dzs. Kelli készítette elő a kézirat alapján és részletes tudományos jegyzetekkel valamint mutatókkal látta el.

1990-ben Törökország Kulturális Minisztériuma a „Dīvān” új hasonló kézirat kiadását jelentette meg, amely visszaadta az eredeti színét és méretét. A kutatók széles körének nyílt lehetősége Mahmūd al-Kāsgarī eredeti halhatatlan munkájának a tanulmányozására.

1997-ben Kazakisztánban volt kiadva a *Dīvān Lugāt at-Turk* kazak nyelvű fordítása, amelyet A. Jegeibaj készített elő.

Ismereteink szerint a „Dīvān” teljes orosz nyelvű fordítása eddig még nem jelent meg, bár a „Szovjetszkaja Tyurkológija” című folyóiratban még 1972-ben, majd 1987-ben emlékeztek meg A. Rusztamov-nak az orosz nyelvű fordításról készített munkájáról.

A *Dīvān Lugāt at-Turk* fordításairól szólva tíz éveket vártunk a napvilágra kerülésre, nem lehet szó nélkül hagyni az azerbajdzsán nyelvre történő fordítást, amelyet Halid Szaid Hodzsajev készített elő a szovjet tudomány számára 1935-1937-ben. A „Szovjetszkaja Tyurkológija” tanúsága szerint 1988-ban ez a fordítás még kiadatlan maradt és az Azerbajdzsán Köztársaság Tudományos Akadémiájának a szélfjében őrizték.

A fordító szól a *Dīvān Lugāt at-Turk*-nak a XX. századi kutatásokban elfoglalt helyéről.

A XX. században – a megalkotás után száz év múlva – a *Dīvān Lugāt at-Turk* az egész világon ismert lett, mint a tudás forrása, amelynek az értéke az idők folyamán csak nő.

A „Dīvān”-nak már az első kiadása – amelyet K. Rifat hozott létre 1915-1917-ben Isztambulban – kiváltotta a nemzetközi tudós közösség nagy érdeklődését.

A kiemelkedő német keletkutató K. Brokelmann 1918-tól kezdődően a cikkek sorát írta meg, amelyeket nyelvészeti kirándulásoknak, szólásoknak szentelt, s amelyek a török törzsek életéről, nyelvjárásairól tanúskodtak s amelyhez Mahmūd al-Kāsgarī vezetett el és 1928-ra előkészítette a fent említett „Középtörök nyelv szótára”-t.

1921-ben a német keletkutató G. Bergstresser a *Dīvān Lugāt at-Turk* szerkezetének szentelt egy cikket, amelyben összehasonlította al-Fārābī „Dīvān al-Adab”-jával. F. Hommel 1923-ban jelentetett meg

egy tanulmányt a „Dīvān”-ban szereplő ótörök közmondásokról.

A legkitűnőbb orosz keletkutató V. V. Bartold 1921-ben „A XI. század török-arab szótára” címen előadást készített, amelyet Péterváron az Orosz Régészeti Társaság Keleti tagozatának ülésén adott elő. A „Dīvān” történeti-néprajzi anyaga a legfontosabb forrásként szolgált V. V. Bartold számára a törökök történetéről szóló saját elképzelései kidolgozásában, amelyet legteljesebb mértékben a Közép-Ázsia török népeinek történetéről szóló ismert ciklusában fejtett ki, s amelyet Isztambulban az egyetemen adott elő 1926-ban.

Ugyanabban az évben Sz. E. Malov orosz turkológus az ótörök irodalomról szóló saját szövegébe beletett néhány verset a *Dīvān Lugāt at-Turk*-ból lefordítva azt orosz nyelvre, 1951-re pedig elkészítette „Az ótörök írások emlékei” tanulmányát, amelybe bekerült egy hatalmas anyag a „Dīvān” tanulmányozása kapcsán.

A 20-as években nagy jelentőséget tulajdonítottak a *Dīvān Lugāt at-Turk*-nak és a Szovjetunió török nyelvű területein az elemző vizsgálatok tárgyává vált (vö.: pl. B. Csobanzade és P. K. Zsuze Azerbajdzsánban, Dzs. Velidov Tatarisztánban, A. Fitrat Üzbegisztánban kiadott munkáit).

A 30-as évektől kezdődően M. F. Koprjulju török keletkutató jelentetett meg egy sor munkát, amelyet a – jelentős mértékben a *Dīvān Lugāt at-Turk* anyagán alapuló – török nyelvek történetének szentelt. Egy másik török tudós A. Z. Validi Togan 1932-ben írt cikkeket a *Dīvān* keletkezési dátuma pontosításáról és Mahmūd al-Kāsgarī életrajzának megírásáról.

1935-ben A. Germann publikál cikket a török törzsek térképéről, amelyet Mahmūd al-Kāsgarī készített és beletett a *Dīvān Lugāt at-Turk*-ba.

Néhány év múltán a Szovjetunióban ehhez az igen érdekes témához fordul I. I. Umnyakov.

1935-ben a Szovjetunióban publikálták a „Türkmének és Türkmenia történetének anyagai”-t, amely tartalmaz néhány V. I. Beljajev idézte ismertetet Mahmūd al-Kāsgarī-ról és munkájáról, valamint töredékeket a *Dīvān Lugāt at-Turk*-ból s amelyet a türkmén-oguzoknak szenteltek I. N. Lemanov (orosz nyelvre történő) fordításában.

A *Dīvān Lugāt at-Turk* török nyelvű fordításának a napvilágra kerülése – amelyet Atalaj készített (1939-1941) – adott lehetőséget arra, hogy Mahmūd al-Kāsgarī munkáját a török nyelveket ismerő – bár az arab nyelvet nem mindig – kutatók szélesebb köre tanulmányozza. A kiemelkedő szovjet turkológus A. N. Kononov következtetése szerint Atalaj fordítása „sajátos szerepet játszott a turkológia fejlődésében, a turkológusok kezébe a következtetéseket illetően mély és az anyag tartalmát illetően fontos munkát adott”. A *Dīvān Lugāt at-Turk* kuta-

tásának a történetében jelentős esemény volt B. Atalajnak a kézirat hasonmás kiadása (1941-ben) és a „Dīvān”-hoz írt szómutató (1943-ban).

Az 50-es években O. Pricak jelentetett meg cikkeket, amelyeket a Karahanidák történetével foglalkozó vitás kérdéseknek és Mahmūd al- Kāsgarī életrajzának szentelt. 1956-ban A. Bombacsi fordított egy részt a „Török irodalom története”-ben a *Dīvān Lugāt at-Turk*-ből vett költői idézetek áttekintésére.

1958-ban került napvilágra Sz. Ahalla kutatása, amely mint a mai török nyelvek egyikének történetéről szóló első munka kapcsolatos a *Dīvān Lugāt at-Turk* anyagával. 1959-ben adták ki Sz. K. Ibragimov és V. Sz. Hrakovszkij munkáját a kazak nyelv kialakulásának történetéről a *Dīvān Lugāt at-Turk* anyagának fényében.

A szovjet turkológia történetében fontos esemény volt a *Dīvān Lugāt at-Turk* üzbég nyelvű fordításának a megjelenése, amelyet Sz. Mutallibov készített (1960-1963). A. N. Kononov értékelése szerint „a „Dīvān”-nak B. Atalaj és Sz. Mutallibov készítette fordításai a turkológusoknak rendelkezésükre bocsátottak egy reményteljes anyagot ennek a kiemelkedő emléknek a hangtani-nyelvészeti és szóképzettani kutatásai számára és a török nyelvek történetének mélyebb tanulmányozásához reményteli támaszként szolgáltak.”

A 60-as, -70-es években a Szovjetunióban sok munkát adtak ki, amelyet Mahmūd al- Kāsgarī-nak és a *Dīvān Lugāt at-Turk* különböző szempontú megközelítésének szenteltek. Nagy részük a nyelvtudomány témakörébe tartozik és mindenek előtt a török nyelvek történetének tanulmányozásával és azok csoportosításával kapcsolatos (róluk részletes felvilágosítást lehet találni A. N. Kononov írásában a „Szovjetszkaja Tyurkologija” folyóiratban, ahol a *Dīvān Lugāt at-Turk*-ről szóló kutatási tevékenységeket összegzi).

A 70-es években amerikai tudósok R. Denkoff és Dzs. Kelli publikált egy sor cikket a *Dīvān Lugāt at-Turk*-ről, 1982-1985-ben pedig kiadták az angol nyelvű fordítását. A munkálatok során nagy figyelmet fordítottak a nem világos, a javított, a kiegészített és egyértelműen hibás kéziratrészekre, amely lehetővé tette a szöveg tudományosan megújított javítását s amely a régi kéziratokkal való munkálkodáshoz elengedhetetlenül szükséges. A fordítást olyan jelentős kutatások előzték meg, amelyeket a *Dīvān Lugāt at-Turk* dátumozásának problémáira fordítottak, valamint a későbbi betétek megvilágosításának és a kézirat szövegének kiegészítésével kapcsolatos módszerekre irányítottak, a történetének keletkezési körülményeire, a szóképzlet szerkezeti felépítésére és a tartalomra, hiszen al- Kāsgarī a Könyvében az arab szóképzlet kifejezéseit is használta, figyelmet fordítottak a „Dīvān”-ban felállított fonológiára. Denkoff és Kelli fordítását ellátták a török

szavak szómutatójával a legrészletesebb névszói és tárgyi mutatókkal együtt.

A nyolcvanas évek publikációi közül, amelyek a *Dīvān Lugāt at-Turk* anyagát tanulmányozzák, meg kell említeni H. Korogla-nak az ótörök irodalomról szóló cikkét, valamint a pétervári keletkutató A. B. Halidov munkáját is, amelyben a *Dīvān Lugāt at-Turk*-nak az al Fārābī „Dīvān al Adab”-jával való összehasonlítását végezte.

A holland keletkutató R. Ermersz tanulmányában – amelyet a török szótárirodalom történetének szentelt az arab nyelvtudomány kategóriájában (1999-ben) – különös figyelmet fordított a *Dīvān Lugāt at-Turk* hangtani és mondattani elemzésére illetőleg a török nyelvtudományban betöltött szerepének a megvizsgálására.

Nagy érdeklődést mutatott ezen a téren I. Havensild kutatása, amelyet a *Dīvān Lugāt at-Turk*-ban szereplő állatneveknek szentelt.

Az ótörök kultúra tanulmányozása elkerülhetetlenül elvezeti a kutatókat azoknak az ismereteknek a forrásához, amelyeket a szomszéd kultúrák hordozói hoztak létre: arab, iráni, kínai. Nehéz lenne túlbecsülni azon ismeretek összehasonlító tanulmányozásának fontosságát, amelyeket a *Dīvān Lugāt at-Turk*-ben találunk összehasonlítva a törökökről szóló kínai források adataival. Az e területről szóló legutóbbi publikációk között meg kell említeni M. Biran cikket a Karahanidákról, valamint a kazakisztáni kínakutató Ju. A. Zuev monográfiáját, amelyet a korai törökség ideológiája elemzésének szentelt.

2.3. A továbbiakban Auezova szól A *Dīvān Lugāt at-Turk* kéziratának sorsáról:

A *Dīvān Lugāt at-Turk* napjainkig egyetlen kéziratban maradt fenn, amelyet a Millet Genel könyvtárban őriznek Isztambulban. A kézirat 319 kb. 239 x 165 mm méretű lapból áll, amelyben mindössze a XX. században számozott 638 oldal van.

Az oldalon lévő szöveg kb. 175 x 115 milliméternyi helyet foglal el. Minden egyes oldalon 17 sor van, amelyet naszh kézírással írtak.

A szöveget nyilvánosságra hozták: a diakritikus (a betűk megkülönböztetésére szolgáló) jelekből ítélve azokat néhány szerző különböző időkben vitte bele a szövegbe. A kézirat területén különböző kiemelésekkel vannak készítve a megjegyzések és a betoldások. A címoldalon a szöveg ugyanazon írással van készítve, mint az egész kézirat, de tartalma szerint nem kapcsolatos a „Dīvān”-nal.

A fenyőgyantából ítélve Mahmūd al- Kāsgarī a saját maga végezte munkát befejezte 466/1074 évben, a megőrzött kéziratnak a szövege pedig az eredetiből kétszáz évvel később 664/1266 évben át lett írva.

A „Dīvān” bevezető részében Mahmūd al-Kāsgarī rámutatott arra, hogy a munkája az abbaszida kalifának a Bagdadban uralkodó al-Muktadī-nak lett szentelve.

Ha a „Dīvān” el is jutott a kalifához gazdagítva a könyvtárát, az 1258 után lehetett, mindenek előtt a mamelukokhoz jutott el. Kelli és Denkoff feltételezése szerint – akik felvállalták a „Dīvān” szövege történetének rekonstrukciós kísérletét – a könyv új birtokosa megalapozva a török nyelvek tanulmányozásának szükségességét elhatározta, hogy az eredetiről másolatot készít, biztosítva ezt a másolót, akinek a neve fel van tüntetve a kézirat végén: Muhammad ibn Abī-l-Fath asz-Szāvī, később – ad-Dimaskī. A másoló tanúsága szerint a munkája a hét első napján a huszonhetedik Savvālja 664-dik évében lett befejezve, vagy Krisztus születése után 1266 augusztus 1-én.

A címlapon a feliratokból ítélve 1400-1401 a kézirat Muhammad ibn Ahmad Hatību Dārajjā-hoz tartozik, aki Kairóban élt. Kiliszli Rifat feltételezése szerint, amelyet jóval későbbi kutatók is megtámo- gatnak, ő volt a nevezetes tudós Muhammad ibn Ahmad ibn Szulajmān al-Anszārī ad-Dimaskī ad Dārānī (745/1344-810/1407 évben).

825/1422-ben Badraddīn al-Ajnī a 30 kötetes antológia összeállítója Ikd al-zsumīn fī tarīh ahl az-zamān történetéről, belevett egy sor részt a „Dīvān” szövegéből a munkájának az első kötetébe. Az Ajnī-ből vett idézetek részeinek a szembeállítás a kéziratban megőrződött szöveggel arról tanúskodik, hogy éppen ezt a kéziratot használta fel. Isztambulba a kéziratot mihamarabb átszállították a mameluk államnak 1517-ben az oszmán meghódítása után. A megjegyzések sora és javítások magán a szövegen világosan az oszmán korszakban készült.

Például 1650-ben a „Dīvān”-ról készült megjegyzések bekerültek Kātiba Cselebi ismert bibliográfiai munkájába, aki mint Hazszsi Halifa, Kasf az-Zunūn is ismert. Más megjegyzések a „Dīvān”-ról a XX. századig nem ismertek.

A XX. század elején a kézirat egy Nazif Pasa nevű emberhez tartozott, aki Törökországban Vanyi Ogullari-ban élt, ő odaadta ajándékba egy hölgy rokonának, mint értékes holmit. Körülbelül 1917-ben a könyv ki volt állítva eladásra az Isztambuli könyvpiacra és megvásárolta egy híres könyvbarát Ali Emir. Később (Ali Emir egész gyűjteményével együtt) a könyv Isztambulban a Fatih kerületben lévő Millet Genel könyvtárba került. Itt őrzik a mai napig.

Megismertette az olvasót a törökök gondolkodásmódjával, Mahmūd al- Kāsgarī nem egyszer idézett verseket, ahol a legmagasabb eröként, az emberi sorsok beteljesedéseként ismerik el az Idő-t: Kozmosz-Idő, Világ-Idő, Sors-Idő. Az arabban ezt az értelmezést a *zamān*, a törökben az – *uzlak*, *ūd*,

uzuk, *azsun* szavakkal adják vissza:

„Ilyen az Ő (Időnek a) szokása,

más – pusztá szavak:

mikor elengedi a nyilat célozva a múltó világot, és hegytetők omolnak össze” (DLT. 90. oldal)

„Amikor hozzád jönnek a megpróbáltatások és a megfosztások,

légy türelmes, – mond, hogy ez is elmegy.

Légy járatos abban, amit az Idő tesz,

és ne menj minden szegénység nyomába, bánkódván” (DLT, 548. oldal).

Mahmūd al- Kāsgarī munkájának az Idő sajátos sorsot készített elő, a titkos magány századán át megjelentetvén az ő világát az ismeretek és az ihlet értéktelen forrásának minőségében.

2.4. Auezova szól A *Dīvān Lugāt at-Turk* megalkotásának céljáról is:

A *Dīvān Lugāt at-Turk* a muzulmán világban a török törzseknek az óriási katonai-politikai győzelmének idején született. A XI. században a türk-oguzok mostanáig ismertek arról, hogy alapvetően, mint zsoldos harcosok a muzulmán uralkodók seregeiben a Szeldzsukok dinasztiájának a vezetése alatt hatalmas területeket hódítottak meg, amelyek az arab és az iráni dinasztiák ellenőrzése alatt voltak Horasztól a Földközi-tengerig Közel-Keleten, valamint Kis-Ázsiában s győzelmet arattak a bizánci császár felett. A X. század végén a keleti türkök a Karahani-dák dinasztiájának irányításával, akiknek a fővárosa Kasgar volt, megerősítették a hatalmukat Közép-Ázsiában a Szamanidák iráni dinasztiája feletti győzelem után.

Mahmūd al- Kāsgarī munkája különösen a szögyűjteményhez írt Előszó – nyilvánvaló bizonyítéka a szerző legmagasabb lelki és érzelmi felemelkedtségének, aki élénk tárja a törökök világát – a népet, akit a Mindenható választott ki, hogy irányítsa a világot:

„...Allah a Mindenható hozta a Siker fényét a

törökök csillagzatára,

uralmuk szétterjedt az égtelen tájon,

at-turk-nak nevezte őket

és ellátta hatalommal,

a Kor Uralkodóivá tette

és a világ uralmának a gyepelőjét a kezükbe adta,

a (többi) ember fölé emelte,

megerősítette azokat, akik az igazsághoz

fordulván hozzájuk közel és odaadók voltak”

(DLT, 2. oldal)

Az Előszó-ban Mahmūd al- Kāsgarī rámutat arra, hogy a munkája az Abbaszida kalifának al-Muktadī-nak (1075-1094 év) van szentelve, akinek a szemében van a muzulmán többség, a legnagyobb szellemi tekintély:

„Én megírtam a Könyvemet kérve Allahnak, a Mindenhatónak a segítségét, és azt Dīvān Lugāt at-Turk-nek neveztem el azért, hogy Örök Emlékévé és Felülmúlhatatlan Értékévé váljon Öexcelenciájának (a nemzet folytatójának), a szent és prófétának, a mohamedán papnak, a Hasimitáknak és Abbaszidáknak, a mi Urunknak és Oltalmazónknak Abū-l-Kāszima Abdallah ibn Muhammad al-Muktadī bi-Amrillah-nak, az Igazhitű Emirnek, a világ Parancsolójának...” (DLT, 3. oldal).

A törökök történetében az első szótár – amely megismerteti az ő nyelvükön keresztül a muzulmán világot – mint remekmű lett kigondolva, méltó a törökök hadi győzelmére mint az ő kultúrájuk és szellemük győzelmének bizonyítéka.

2.5. A *Dīvān Lugāt at-Turk* szerzőjéről a következőket tudhatjuk meg:

Mahmūd al- Kāsgarī az Előszóban megalapozza a jogosságát a török nyelvjárások első gyűjteménye létrehozásának, amely az ő fő érveivel együtt világos gondolatokat tartalmazó irodalomtörténeti mestermű, alkotás, eredet és hadi remekmű:

„Közülük (törökök közül) én – a legékesszólóbbak és az előadásban a legvilágosabbak egyike, a legműveltebb, a legnemesebb származású és a legügyesebb a kopja vetésben” (DLT, 3. oldal)

Al- Kāsgarī közli a török nyelvjárások területén lévő gazdag ismereteinek a megszerzési módjait:

„Keresztülmentem a városaikon és a sztyeppéjükön, megismertem a nyelvjárásaikat és a verseiket: török, türkmén-ogúz, Zsakil, Jagmā és kirgiz” (DLT, 3. oldal).

Az anyagból, a „Dīvān” bemutatott szövegéből egyértelműen kitűnik, hogy a nyelvjárások száma annál jóval nagyobb, mint amit a szerző tanulmányozott.

Az önéletrajzi tájékoztatóban Al- Kāsgarī csak megemlékezik az apja születésének a helyéről – Barszgān városról, amely az Iszik-Kül tó déli partján helyezkedik el. Maga a szerző származását tekintve Kasgar-i születésű – a Karahanidák vagy Hakaniták, ahogyan al-Kāsgarī nevezi őket, birodalmának központja. A **urdū** szócikkben a szerző közli, hogy Kasgar ismert volt a törökök számára úgy is, mint **urdū kand**, azaz „város, amelyben az uralkodók élnek” (DLT, 74. oldal).

A szerző tájékoztatója a saját nemesi származásáról és a Kasgar-ról, mint a Karahanidák fő rezidenciájáról szóló ismeretek a kutatók (Pricák, Zsuze és mások) egész sorának adtak alapot arra, hogy feltételezzék, hogy a „Dīvān” szerzője maga is a Karahanidákhoz tartozott. Az **ujgur** szócikkben példát hozva a hamza -nak h-ra való cseréjére az oguz nyelvjárásban, Mahmūd al- Kāsgarī megjegyzi:

„Ennek okán a mi emir-őseinket **hamīr**-nak nevezték...A mi őünket, aki elhódította a török földe-

ket a Szamanidáktól, Amīr Buhra (Ti)kīn(?)..-nek hívták...” (DLT, 69. oldal).

Zsuze feltételezése szerint Mahmūd al- Kāsgarī őseinek egyike volt Haszr ibn Ali (meghalt 1012-ben vagy 1013-ban), aki befejezte a Szamanidák uralta Transzokszania földjeinek a meghódítását, és aki megalapította a Karahanidák új dinasztiáját Kasgar központtal.

Pricák, támaszkodva a „Dīvān” fent említett részletére és egy sor történelmi forrásra, hihetőnek tartja, hogy Mahmūd al- Kāsgarī utóda volt Harūn (al-Haszan) ibn Szulejmán-nak, aki a Bograhan – 992-ben Transzokszania első meghódítója, Buhara elfoglalója – címet viselte. Továbbá Pricak feltételezi, hogy Mahmūd al- Kāsgarī apja Huszejn ibn Muhammad és Barszgan emir, Bogra-kan unokája szintén viselte a Huszejn ibn Muhammad nevet, – egy és ugyanaz a személy.

Úgy ítéljük meg, hogy a „Dīvān” a szerző nemzeti kultúrája és anyanyelve iránti hatalmas szeretetéről, a rájuk való büszkeségéről tanúskodik, valamint arról, hogy a „Dīvān”-nak óriási felvilágosító hatása van más nyelvek és kultúrák hordozóira, a „Dīvān” leggazdagabb tartalma és a megtervezett szerkezeti felépítése egyformán tükrözi a szerző legmagasabb lelki és szellemi állásfoglalását.

2.6. Olvashatunk A *Dīvān Lugāt at-Turk* megalkotásának koráról:

A Karahanidák és a Szeldzsukok hódításaihoz a XI. században Közép-Ázsia és a Közel-Kelet számára új történelmi időszak kezdete kapcsolódik. Ezzel egy kicsit részletesebben foglalkozunk.

A X. század közepére az Abbaszida kalifátus elvesztette az adminisztrációs egységét és a politikai stabilitását. Így a hatalom Nyugat Iránban és Irakban (beleértve Bagdadot, az Abbaszida kalifátus fővárosát) 945-től 1055-ig a Buidák dinasztiájának a kezében volt, Kelet-Iránban és Transzokszániában (999-ig) a Szamanidáknál pedig Afganisztánban és Horaszánban (1040-ig) – a Gaznevidáknál. Nyugaton Egyiptom és Szíria tartománya, mielőtt hozzájuk csatlakozott volna az Abbaszida kalifátus, a Fatimidák uralkodtak, a X. században pedig az északi részüket a bizánciak hódították meg, akiknek a felváltására a keresztések jöttek.

Az Abbaszida kalifátus szétesése után új állami, társadalmi és vallási intézmények létrehozásának az alapvető központjaivá vált Irán és Irak, itt alakult ki a kis királyi tartományok egész sora, amelyeket uralkodó dinasztiák vagy a szövetségeseik hoztak létre. Az előző földbirtokosok és hivatalnokok helyére új katonai-politikai elit jött, előterjesztve a nomád törzsek vezetőit és a zsoldos katonákat. Az állam stabilitása a katonáktól kezdett függeni, akiknek a jelentős részét zsoldos katonák alkották, a kormányzás félféudális jellegű volt. Minden tartományban helyi

kultúra fejlődött ki: az arab tartományokban – a költészet, a kézirat és az építészet művészete, Iránban erőre kapott a perzsa nyelven és művészetben alapuló muzulmán kultúra új típusának fejlődése.

A Buidák kormányzása a családi szövetségesekre támaszkodott, ahol a család minden egyes uralkodó tagja saját irányítása alatt lévő tartományt kapott. A hadseregek, amelyek a dajlamiti gyalogságból és a török lovasságból álltak, alosztályokban voltak megszervezve, amelyek nagy hűséget mutatnak a hadi vezetőik és az állam iránt. Az alosztályok között fegyveres konfliktusok keletkeztek, kiélezve az uralkodók közötti viszonyokat. Ezek az ellenségeskedések a központi irányítás komoly gyengüléséhez vezettek különösen attól kezdve, hogy a Buidák felhatalmazták a katonákat, hogy adókat szedjenek meghatározott telkekről az értük való szolgálat megfizetése érdekében. Ezeket a begyűjtéseket – mint korábban – *iktā*-nak nevezték.

Kirman, Farsz és Huzisztan tartományban a törökök és a dajlamitok soraiból való katonai vezetők saját ellenőrzést állítottak fel a földművelők fölött, felváltva az irányítás előző rendszerét. Az eszközök adaléka a földművelés fejlődésében ténylegesen megszűnt, a paraszti munkát gyors haszon érdekében használták, amely végül a mezőgazdaság széteséséhez vezetett Irakban és nyugat Iránban.

Kelet Iránban és Transzokszaniában a Szamanidák dinasztiája fél évszázadon keresztül tartotta az irányítási rendszert, amely az Abbaszidáknál alakult ki és a helyi arisztokráciára és a földművesekre támaszkodott. Szidzsisztánban, Horezmben és Afganisztánban helyi vezetők vagy a zsoldos hadsereg elitjéből származók uralkodtak. Hasonlóan az Abbaszidákhoz, a Szamanidák a muzulmán kultúra oltalmazói voltak. A X. században Buhara lett az új perzsa-muzulmán irodalom fejlődésének központja, az iszlám történetében elsőként – nem arab nyelven, a komédia.

Ugyanakkor a Szamanidák állama valójában szétesett már a X. században: az ő birtokukat Horszánban és Afganisztánban Alptegin hódította meg, katonai vezetőjük zsoldos katonák közül való, akit Gaznu fővárosának a minőségében választottak. A Gaznevidáknál a zsoldos hadsereg elsőként vált meghatározó erővé az állami irányításban. Uralkodók azok lettek, akik a múltban maguk a rabszolgák közül kerültek ki. Úgy, mint a Buidák, ők is engedélyezték a katonáiknak az *iktā*-t, de mindemellett fenntartották a Szamanidák alatt kialakult adminisztrációs rendszert, a földbirtokok és a fejadó begyűjtésének központi ellenőrzése számára. A Gaznevidák is támaszkodtak a muzulmán szellemi vezetőkre, akik megesküdtek a kalifa iránti hűségükre, folytatva a muzulmán képzést és a perzsa irodalom megújítását. A közel-keleti államok fejlődésének és a működésének ebben az időszakban a meghatározó ténye-

zője volt a zsoldos katonákból álló hadsereg, a decentralizált kormányzás, és a perzsa-muzulmán kultúrára támaszkodás. A XI. század közepére a Gaznevidák vezetősége a Közép-Ázsiából jött új erőknek adta át a helyét.

Közép-Ázsia Irán és Kína közötti részeket a nomadizáló török törzsek lakták, akik lótarással és birkatenyéztéssel foglalkoztak. Rendszerint kis csoportokban éltek, akik a közös érdekeket meg tudták erősíteni, például a legelők felosztását vagy a meglepedett lakosság földjére irányuló hadjáratok előkészítését. A VII-VIII. században a törökök, akik Kína keleti határainál éltek, a biztosan őrzött Tan dinasztia, az újabb legelők keresésében elkezdtek nyugatra vándorolni, migrációs hullámot indítva el. Ennek eredményeként Közép-Ázsia lakói ki lettek szorítva az Aral tengerhez, Transzokszániába, Horezmba és Afganisztánba. A nomád török törzsek kereskedelmi és kulturális kapcsolatokat hoztak létre a letelepült lakossággal, megvásárolva tőlük a gabonát, szövetet és fegyvert. Cserébe a nomádok marhát, bőrt, selymet és rabszolgákat ajánlottak fel. Ez az élénk csere elvezetett a piacok és a sztyeppe települések kialakulásához, sőt lehetővé tette a nomád törökök bekapcsolódását a karaván kereskedelembe Transzokszánia, a Volga vidék és északon Szibéria valamint keleten Kína között.

Az iszlám elfogadása előtt Közép-Ázsia nomád török törzsei világnézetének az alapját a minden élő és élettelen világba beköltözött szellemekben, az Ég, a Föld, a Víz istenében való hit határozta meg. Itt volt elterjedve a sámánizmus, aminek a követői képesek voltak elkülöníteni a lelket a testtől és az ekstázis állapotában felrepülni az égbe vagy alámenni a földalatti világba. A sámánok olyan képességekkel rendelkeztek, hogy meggyógyították az embereket és álmokat értelmeztek. Közép-Ázsia töröksége számára ismert volt a nesztóriánus prédikáció a sztyepén és a buddhizmus, valamint a maniheizmus.

A X. század közepén keleti türk törzsek, akik később lerakták a Karahanidák uralmának az alapjait, felvették az iszlámot. Nem sokkal a X. század vége előtt az ogúzok, akikkel a Szeldzsukok dinasztiája kapcsolatos, szintén felvették az iszlámot.

A X. század végére Közép-Ázsia török lakossága között erős egyesülés kialakulása kezdődött el a fejlett szociális és intézményesített hierarchiával, a kereskedelmi és vallási tapasztalattal, amely egyesítette őket a letelepedett népekkel. A törökök Közélelre jöttek kialakítva a politikai és kulturális potenciált, amely új uralkodó elit létrehozásához vezetett el.

A törököknek az Iszlám-hoz való fordulásával *gāzi* – katonák, akik őrizték a letelepült lakosság külső határait, – megszűntették a dzsihádot, a mohamedánok szent háborúját, ők korábban megakadályozták a törökök befolyását a saját földjükre védve

a muzulmán közösséget a pogányság ellen. A törökök iszlám felvételével a *gāzi*-k meggyengítették a keleti határok védelmét, sokan közülük elmentek a *gāzi*-kkal Indiába, néhányan elmentek Bizánc partjaira. Kihasználva a határok nyitottságát a keleti török törzsek a Karahanidák dinasztiájának irányítása alatt 922-ben meghódították Buharát, 999-ben pedig Szamarkandot.

A Karahanida elit gyorsan átvette a kelet-iráni muzulmán államok hagyományait. Közép-Ázsiában a hagyományok megerősödése folytán az új uralkodók felosztották a hatalmukat nyugatira (Transzokszániában 1211-ig működött) és keletre (bekapcsolva Fergánát és Kasgárt). Transzokszánia új uralkodói elfogadták az Abbaszida kalifák tekintélyét és egyenesen vagy közvetve kisajátították az Iszlám terjesztését Transzokszánia, Kasgár és a Tarim folyómente lakosai között.

Abban az időben, amikor a Karahanidák felállították a hatalmukat Transzokszánia felett, az ogúz törzsek a Szeldzsuk nemzetségek irányítása alatt 1025-ben átszelték az Amudarja-t. 1037-ben meghódították Nisapur-t, 1040-ben a Gaznevidák felett arattak győzelmet és új uraivá váltak Horaszán-nak, lerakva ezzel a Szeldzsuk birodalom kezdetét. A Szeldzsukok vezetője Tugril-bek és a fivére Csagri-bek elvezették a követőiket nyugat Iránba, vereséget mértek a Buidákra és 1055-ben ellenőrzésük alá vonták Bagdadot és a kalifátust. A Szeldzsukok kiáltották magukat az Iszlám Szultánjainak, a közkeleti birodalom uraivá váltak Horaszán-tól Irak-ig. Később nomád csapatok eljutottak Örményországba, Azerbajdzsánba és a bizánci Anatóliába, ahol 1071-ben a Mancikert melletti csatában vereséget mértek a bizánci seregre foglyul ejtve a császárt és megnyitották a törökök előtt egész Kis-Ázsiát. A török törzsek elmentek Irakba is és Mezopotámiába kiszélesítve a Szeldzsukok hatalmát a Földközi-tengerig.

A X-XI. századi események ahhoz vezettek, hogy az ogúz-törökök a vezetésük alatt egyesítették az Abbaszida birodalom nagy részét, a török-karahanidák Transzokszánia és Kasgar uralkodói lettek.

2.7. A következőkben szól a törökökről a muzulmán világ szemével a XI. századi események előestéjén:

A Szeldzsuk birodalom kialakulását és a Karahanidák Közép-Ázsiában történő győzelmét megelőző száz év folyamán a törökök mint muzulmánok voltak ismertek alapvetően mint ügyes lovasok és harcosok, akiknek a nagy részét arab csapatok és iráni uralkodók alkották. A törökök társadalmi helyzete nem keltette fel más muzulmán népek képviselőinek az érdeklődését a nyelvük és kultúrájuk iránt.

Az Abbaszida kalifátus szétesése után a helyén kialakult részfejedelemségek idegen katonai elitre támaszkodtak. A Buidák, Gaznevidák, Karahanidák és Szeldzsukok vezetősége a Kaspi vidékről származókon és Közép-Ázsia nomád török törzsein alapult. Ez az uralkodó elit etnikai, nyelvi és a történeti viszonyukat tekintve nem voltak kapcsolatosak az irányításuk alá tartozó lakossággal. Amikor valamilyen uralkodó a kormányzás fejévé vált, akkor a hatalom és a meghódított területek törvényszerűen a családok vezetői között oszlottak szét.

Az idegenföldi, mindenek előtt a nomádok által felállított erők a zsoldos katonák védelmével kapcsolatosan kiegyenlítették a nomád elit katonai és politikai befolyását. Zsoldos katonákat rendszerint Közép-Ázsiában a fiatal felnőttek közül vásároltak, hogy őket a házigazda udvarában neveljék. A zsoldos katonák csapatai egymás ellen hangolódtak a legfelső uralkodó tekintélyének aláátamasztása céljából. Néha úgy adódott, hogy a zsoldosok vették a kezükbe a hatalmat, a vezető hadvezérek pedig szultánok lettek, mint ahogy ez a Gaznevidák esetében is történt.

A katonáknak a muzulmán seregekbe való felvétele sajátos tulajdonsággal bírt. A katonák zsoldja a gazdájuknak a vagyona volt és meg lehetett vásárolni vagy eladni. A katona sorsa, a biztosítás és a biztonság teljes egészében a gazdától függött. A zsoldosok társadalmi helyzetét nem annyira a szolgálatuk, hanem a gazda helyzete határozza meg. Így a katona vagy a szultán rabja komoly vezetővé válhatott, nagy tisztséggel rendelkezhetett a seregben, vagy középszintű hivatalnok lehetett belőle. A guljámok vagy mamelukok helyzete összekapcsolódott a személyes odaadással és engedelmességgel, de korántsem jelentett alsórendű státuszt. Mi több, a katonák-rabok végül szabad polgárok lettek, akik a volt gazdák szolgálatában álltak és tulajdonjogot kaptak a családalapításra valamint a saját biztonságra. Az Abbaszida kalifátus szétesése után a zsoldos katonáknak a patrónusaik iránti személyes odaadását kezdte meghatározni az uralkodók katonai-politikai szilárdságának mértéke.

N. Lajt a kutatásaiban, amelyet a török irodalom történetének szentelt, megemlékezik a XI. század perzsa szerzőjének Kaj Kāusz-nak a *Kābūsz Nāme* című művéről. Kaj Kāusz valamikor a Zijaridák egyik tartományát irányította a Kaspi déli partján, aki a munkáját a kormányzás kérdéseinek szentelte és megvizsgálta az összes lehetséges problémát, amely az uralkodók előtt állt.

A *Kābūsz Nāme* egyik részében vásárlási tanácsokat ad a raboknak a méltóság és a különböző török törzsek vezetőinek ilyen irányú hiányosságainak a leírásával. Kaj Kāusz a legrosszabb természetűeknek az ogúzókat és a kipcakokat, a legjobboknak pedig a hotaniakat, a karlukokat és a tibetieket tartja.

A legbátrabbak és leghatározottabbak voltak a tur-gajok – szívósak és dolgozók –, a tatárok és a jag-mák, lusták pedig a zsikilek. A *Kābūsz Nāme* szer-zője figyelmet fordít a törökök külsejének és fizikai tulajdonságainak a leírására összehasonlítva az indu-sokkal és arra a következtetésre jut, hogy éppen a tö-rökök tűnnek a legjobb munkabírásuaknak. Figyel-men kívül hagyva azt, hogy a törökök Kaj Kāusz idejében már komoly pozíciókat foglaltak el a sereg-ben és a kormányzásban, a *Kābūsz Nāme*-ban ők csak mint rabok és szolgák vannak bemutatva.

Simmel kutatása tartalmazza a perzsa költészet elemzését, amely arról tanúskodik, hogy ebben az időszakban az irodalomban a hetyke lovas török uralkodó – aki hódolatát adja a bűnnek és a fogságba esett szívnek – alakjának a bemutatására a komédia ad lehetőséget.

Az ismert arab írónak al-Dzsihaiz-nak a „Török-ök érdemei” című elbeszélésében a törökök, az irá-niak és az arabok közti kölcsönhatásokat tükrözi Bagdadban és Szamarrában abból az időből, amely-nek a szemtanúja volt maga a szerző. Az elbeszélés a Fergana al-Fatha ibn Hākān (meghalt 861-ben) törzsből származó ismert török katonai vezetőnek lett szentelve. Al-Dzsihaiz leírja a vitát Ibn Hākān és az udvari arab között a sereg etnikai összetevőit érintő kérdésben.

Ibn Hākān rámutatott az egyik helyen lakó horazaniak és törökök közötti közeli kapcsolatokra, összehasonlítva őket a mekkan-ok és medin-ek, a beduin-ok és a földbirtokosok, a síkságon és a he-gyekben élők közötti viszonyokkal. A Próféta szava-ira támaszkodva állítja, hogy a szövetségen és az együttműködésen alapuló viszonyok azonosak a ro-koni kapcsolatokkal. Ez lehetővé tette számára azt a következtetést, hogy az egyesülésnek köszönhetően gyönyörű tulajdonságokkal és emberi értékekkel a törökök „arabokká” kezdtek válni, azaz hasonlítottak rájuk.

Al-Dzsihaiz meggyőzően mutat rá, hogy az el-beszélő Ibn Hākān, arab, nem fogadja a török be-avatkozását az arabokkal való egyenjogúságba, hangsúlyozva, hogy az arabokra jellemzőek olyan különleges tulajdonságok, amelyek megkülönböz-tetik őket más népektől: az a tulajdonság, mely sze-rint kapcsolatot éreznek a származás és a szónoklás művészete valamint a származásnak, a vérrokonság-nak, az öregségnek, az apákra való hallgatásnak, az apaági rokonságnak, a hála és a versekben, valamint a prózában való megéneklés képességének, a régi legendák ismeretének megfelelő kapcsolat építésé-nek szükségessége között. Maga al-Dzsihaiz törek-szik arra, hogy kiegyensúlyozza mindkét oldal jelen-tőségét és felsorolja a törökök érdemeit, hasonlítva az arab opponenshez Ibn Hākān-hoz. Mindenek előtt ő beszél a törököknek a hadi dolgokban való fel-sőbbrendűségéről leírva az ő gyönyörű lovaikat, szól

az ő jellegzetes ügyességükről, az állóképességükről és a harcban megmutatkozó bátorságukról, és a hús-ételek kedveléséről is. „A török – ez pásztor, lóartartó, szelídítő, kereskedő, állatorvos és lovagló. Az egyes török maga magának nép”. És továbbá: Az étel csak akkor nyújt a töröknek élvezetet, ha ő maga termelte vagy hadizsákmányként szerezte”. A törökök al-Dzsihaiz szerint, – nép, amelytől távol áll a hízelgés, a kegyhajhászás, az alakoskodás, a rágalom, a kép-mutatás, a pletyka, a becsapás, a góg, az igazság-talanság a társakhoz való viszonyukban. Nekik ide-gen az eretnokség, ők nem győzhetők le a különböző szektáknak a befolyására. Ők nem tulajdonítják el mások vagyonát a törvény ravasz értelmezésének eszközével. A legnagyobb fogyatékoságuk, amely vaddá teszi őket, a jóvátehetetlen epekedés a haza iránt, a földön való bolyongás és a futások utáni vonzóerő, a szenvedélyes törekvés a javak eltulajdo-nítására, a szokások buzgó betartása és a barátok folytonos emlékeztetése a győzelem örömeire és a nagy hadizsákmányok édes érzésére.

Dinamikus kölcsönhatások az arabok és a tö-rökök között később tükröződtek al-Kāsgarī-nál a vágatásokon versenyző lovak alakjának a megalko-tásánál. Al-Kāsgarī bemutatja, hogy a nyelv nem ke-vésbé fejlett az arabnál, és ezt az állítását a dicső lovasok érdemére metaforába önti:

„a török nyelvjárások egyformán haladnak az arab nyelvvel, hasonlóan, mint két ló a vágatában” (DLT, 5. oldal).

A XI. század eseményei változásokat hoztak a törököknek a muzulmán világban való bemutatásá-ban: „Allah meghozta a Siker fényét a törökök csillagzatára”.

2.8. Al-Kāsgarī a török nyelv beszélőiről a követ-kezőképpen szól:

Al-Kāsgarī olyan munkát hoz létre, amelyben tükröződik a „Század” hatalmas „Uralkodóinak” a törököknek a megnyerő alakja a harci dicsőség és a gazdag kultúra mellett, amely a muzulmánok szá-mára kevésbé ismert. Al-Kāsgarī szerint ez a nép magában hordozza a legnagyobb emberi értékeket:

„...Rájuk jellemző a jótett, a szépség, az ele-gancia, az illemtudás és az udvariasság, az idősök iránti tisztelet és a szavahihetőség, a szerénység, a büszkeség és a hősiesség, – minden, ami dicséretre méltó és nem számításból van!” (DLT, 177. oldal).

A Dīvān bevezető részében a szerző rámutat arra, hogy a *türk* népnév Türk nevével kapcsolatos, aki Jafet fia és Noe unokája, akitől az összes török származik, és párhuzamosan vezet el a bizánciakhoz, akiknek a népnéve – Rūm – is a közös őshöz ment vissza:

„ők Rumnak, Iszaja fiának, Iszaak fiának, Avraam fiának a gyerekei voltak” (DLT, 20. oldal).

A cikkben al-Kāsgarī hangsúlyozza a türk szóval kapcsolatosan a törökök kiválasztottságát Allah előtt, újból összekötve a türk szót Noe utódaival:

„Türk – Noe fiának a neve egyes számban, de amikor a szó az utódairól folyik, ez a név gyűjtőnév”.

Odavezet hadisz is, akivel egyetértve Allah a törököknek előre meghatározta a harcos nép, az isteni kegyelemből való, egész népek sorsa feletti uralkodónak a sorsát:

„A Hatalmas és a Mindenható Allah mondta: Nekem van seregem, akit én *at-türk*-nek neveztem el és Keletre helyeztem. Ha Én megharagszom valami miatt a népre, Én teszem őt alattvalóvá” (DLT, 177. oldal).

A török-muzulmán kulturális minta – amely a törökök lelki állapotáról tanúskodik – létrehozására alap minőségként Mahmūd al-Kāsgarī – az első török lexikon megalkotója – a nyelvet határozza meg. A „Dīvān” fő célja – az arab nyelvű olvasóknak a törökök nyelvének a bemutatása, amelynek a követelménye az új birodalomban nem volt kétséges a szerző számára. A hadisz-ra való hivatkozással, akiről Buhará-ban és Nisapur-ban hallott, al-Kāsgarī állítja, hogy maga a Próféta előre meglátta a törökök győzelmeit és rámutatott az ő nyelvük tanulmányozásának az elkerülhetetlenségére (ld. DLT, 2-3. oldal).

Egyetértve al-Kāsgarī-val, a törökök magasan művelik a nyelvüket és különös vonzalmat mutatnak azok iránt, akik törökül beszélnek:

„A legjobb út hozzájuk – az ő nyelvükön való beszéd, amely vonzza a hallásukat és kényezteti a szívüket” (DLT, 2. oldal).

A „Dīvān” lapjain a szerző kétszer vezet el a török közmondáshoz:

ardam basī tīl

„A jótévő nagysága – a nyelvben van” (DLT, 66, 501. oldal)

és állítja: „az, aki megismerte a beszéd szépségét, az iránta való hála jeléül méltósággal fordul hozzá”.

Nyelvészeti tájékoztató pontként Mahmūd al-Kāsgarī számára a legfelső sorban a Koran (arab) nyelve szolgál, amely évszázadon keresztül tájékoztatta a muzulmán világot és a leggazdagabb kultúrájának az alapja. A törökök nyelve – egyetértve al-Kāsgarī-val – összefoglaló értelemben és formailag is azonos nagyságú az arabbal: ez a két nyelv „két lóversenyen vágató lóhoz hasonlít” (DLT, 5. oldal).

A különböző török törzsek képviselőit jellemezve al-Kāsgarī abból indul ki, melyik nyelvjárást beszélnek. A szerző (Kāsgari) állásfoglalását ítélve és a közlését arról, hogy az apja rokona volt Balaszagun-nak, a keleti török nyelvjárást neki az anyanyelve volt: a legválasztékosabbnak a Hakānij és a Karahanidák nyelvjárást nevezi. A legfőbb érvek a keleti nyelvjárástok mellett al-Kāsgarī számára

a tisztaságuk és az idegen nyelvi hatások szabadsága miatt szólnak. A követelmény, amelyet a szerző feltár „Szó, amely a török nyelvjárástokat jellemzi” így hangzik:

„A legszebb beszédű a kifejezésben és a legválasztékosabb az, aki legalább egy olyan nyelvet ismer, amely nem keveredik a perzsával és nem vesz át idegen szokásokat” (DLT, 24. oldal).

A keleti török nyelvjárástok, mindenekelőtt a Karahanidák és Zsivil nyelvjárása szolgál a „Dīvān”-ban hiteles mintául, amelyek alapján elemzik a szóképzés szabályait és a többi nyelvjárás tulajdonságait is. A leghelyesebb nyelvjárásnak nevezi al-Kāsgarī azt, amelyen a Jagmā-k, a Tuhszī-k „és az Ilā, Artis, Jamār és Atil folyó völgyében lakók” beszélnek (DLT, 25. oldal). A törökök ezen csoportjának a nyelvi fölénye a szerző számára olyan fontos jelentőséggel bír, hogy a szóképzés szabályainak és a szavak ejtésének különböző változatainak a megvitatásánál a türk szó áll szakkifejezésként a „helyes nyelvjárástok” beszélőinek a megjelölésére, amelyekről elkülönülnek az Oguzok, Kipcsakok és mások, akiknek a beszéde nem teljesen „helyes”. A példák nagy részére jellemzőek a mássalhangzó váltakozások, amelyeket az Oguz és Kipcsak nyelvjárástokból vett példák illusztrálnak s amelyek lehetővé teszik a „tisztá török” szavakkal való különbség bemutatását. Például:

„A törökök az utazót **jalkin**-nak nevezik, ők pedig (azaz az Oguzok és a Kipcsakok) **alkin**-nak mondják. A törökök a meleg vizet **jilig sūv**-nak nevezik, ők pedig **ilig**...-nek mondják. A törökök a gyöngyöt **jinzū**-nek nevezik, náluk ez **zsinszū**” (DLT, 26. oldal).

A türk-szeldzsukok a Közel-Keleti új birodalom és az Iszlám Szultánjának a megalkotói, akik az Oguzok törzseihez tartoztak. Nevezetesen ők voltak a legismertebbek a nem törökök számára, az ő nyelvjárásuk rendelkezett a legnagyobb eséllyel arra, hogy meghallják az arabok és más muzulmánok. Az Oguzok nyelvjárását al-Kāsgarī úgy jellemzi, hogy az a „legkönnyebb” (DLT, 25. oldal).

Szemmel látható, hogy al-Kāsgarī elismerte az Oguzok sajátos helyét a török törzsek politikai hierarchiájában: adatokat hoz a török törzsekről, kiemeli az Oguzokat, mint különleges törzset felsorolva az elágazásait és a marhák bélyegeit, más török törzsekre vonatkozóan hasonló adatokat nem hoz. A „Dīvān” szövegében a szerző külön szócikket hoz „Szalzsuk” (Szeldzsuk) címen – „amely az összes szultán őseinek a neve” (240. oldal)

Ugyanakkor a szóbeli rangsorban az Oguzok al-Kāsgarī szempontjából nem tudtak igényt tartani az elsőségre. Legfőbb akadálynak tűnt az iráni hatásnak való alávetettségük és a komédiából való szavak felhasználása. Al-Kāsgarī nem szívesen teszi bele ezeket a szavakat a kexikonjába, pl. az oguzban lévő

uran „valami rossz” szót. A szerző megmagyarázza: „Én úgy tartom, hogy ez a komédiából való. Az ogúzok keveredve a perzsákkal sok török szót elfelejtettek és azokat perzsákkal helyettesítették” (DLT, 51. oldal).

A perzsa *gazar* („répa”) szóval rokon példa az Ogúzoknál ismert szó **kasur** formában. A szerző itt még két szót hoz a komédiából, amelyet az Ogúzok átvettek (**aftabā**, **kalīda**), és újból idéz:

„keveredve a perzsákkal elfelejtettek néhány szót és azokat perzsákkal helyettesítették” (DLT, 217. oldal).

Al-Kāsgarī művének a célja a nyelvjárások csoportosítása, amely egy sor jellemző tulajdonság rendszerén alapul, lehetővé teszi két nagyobb csoport kiemelését: a keleti török nyelvjárások, amelyeket a szerző úgy értékel, hogy a leghelyesebbek, amelyek a tisztaságot megőrizték, az idegen nyelvi hatásokra nem hajlamosak és a nyugati török nyelvjárások, amelyek idegen nyelvi hatások – mindenk előtt a perzsa – alatt meghatározott változásokat viselnek el.

2.9. Olvashatunk A törökök Iszlám felvételéről is a *Dīvān Lugāt at-Turk*-ben:

A „Dīvān” első sorától kezdve világos, hogy a szerző világnézetében sajátos helyet foglaltak el az Iszlám és az arab kultúra értékei. A munkát az Abbaszida kalifának szentelve Al-Kāsgarī idejében sajátos értelmet hordozott. A török-szeldzsukoknak a Buidák feletti győzelmével (1055-1059-ben) kapcsolatos volt az Abbaszidák politikai tekintélyének a felállítása. A kalifák csak a Buidáknál viseltek formális uralkodói címet és a muzulmán-szunniták fejének számítottak, abban az időben maguk a Buidák voltak a siiták.

Tugril-bek, az első „Iszlám-Szultán”, akinek a vezetésével a Szeldzsukok felállították a hatalmat Bagdadban, úgy vonult be az Iszlám történetbe, mint a szunniták kalifájának védelmezője, aki véget vetett a Buidák siitái uralkodásának. A kalifa Tugril-beknek adományozta a *jamīn amīr al-mu minīn* (Az igazhitűek parancsolójának jobb keze”) címet.

A „Dīvān”-t a kalifának szentelve Al-Kāsgarī különleges szellemi státuszt adott a munkájának: ebben a perspektívában a törökök nyelvének a tanulmányozása az általános muzulmán elsőségek sorába került. A hálaadás a kalifának különös fontosságot jelentett a Szeldzsukok számára is, akik felvették az Iszlám Szultánjai címet. Hivatalosan ők saját missziót folytattak, mint szent kötelességet, amelyet a kalifa bízott rájuk.

Ibn al-Aszīr tanúsága szerint 349/960-ban a „törökök, akik 200 ezer sátort foglaltak el”, egyidejűleg felvették az Iszlámot. Szemmel látható, hogy itt a Karahanidákról volt szó, akik az első türk dinasz-

tiát állították fel és felvették az Iszlámot. A X. század második felétől kezdődően ők tették lehetővé annak az elterjedését Transzokszániában és Kasgarban.

Bartold feltételezése szerint nem véletlenül lehetett kapcsolatos olyan nagyszámú embernek az Iszlámhoz való gyors és békés fordulása a Horaszánból való Kelimata muzulmán tudósnak a türk kagan udvarában való megjelenésével.

Az Iszlám tömeges felvételének az oka véleményünk szerint a következő: Iszlám alakja, amelyet a Karahanidák állítottak fel Kelimata és más muzulmánok küldetésének révén, nem mondott ellent a törökök saját hitének. Az Iszlám nem kényszerítette a törököket az előző hitbéli értékek mély meggyökeresedett rendszerének a megtagadására. A törökök folytatták a Taŋrī-hoz való vonzódásukat, a muzulmánokkal való viszonyukban az Ő nevét arab nyelvre „Allah”-nak fordították.

A „Dīvān” szövege világosan tanúskodik arról, hogy al-Kāsgarī számára nem létezett konfliktus az Iszlám és a törököknek az iszlám előtti hite között. A nagyszámú török idézeteket, amelyek az isten – Taŋrī – nevét említik, al-Kāsgarī teljesen természetesen fordítja le arabra a **Taŋrī**-t *Allāh*-ra cserélve:

**taŋrī azsun turuttī
zsigrī aziz tazkinūr
juldularī zsurkasib
tun kun ūzā jurkanūr**

„A Mindenekfeletti Allah megteremtette a világot és a magas mennyboltozatot, (adva) neki (állandó) forgást, csillagokat, amelyek rendben vannak felállítva, éjjel és nappal, váltakoztatva egymást” (DLT, 417. oldal).

**tun kun tabun taŋrīkā bujnamagil
kurkub aŋar ajmanū ujnagamil**

„Nappal és éjjel imádták a Mindenekfeletti Allahot, nem áztatva magukat. (Legyen Előtte békeség és féltékenység, de) a békeségben és féltékenységben ne játssz Előtte!” (DLT 609. oldal).

Jellemző al-Kāsgarī megemlékezése a török szent Kulbak-ról : „Kulbāk – egy török mozgónak a neve, aki a Balászāgūn hegyeket látogatta. Mondják, hogy ő írta saját kezével a fekete kövekre (a szavakat): **taŋrī kulī kulbāk** „Allahnak rabja Kulbāk,” – és ott álltak a fehér színű feliratok. Ő írt fehér kövekre is, akkor feketék lettek a feliratok, – amelyeknek a nyomai a mai napig megőrződtek” (DLT, 239. oldal). Ezek a feliratok valószínű, az iszlám előtti időkre vonatkoznak, de **Taŋrī** nevét itt is *Allāh*-nak fordították.

A Karahanidák nagy tekintélye a keleti türk törzsek között – úgy tűnik – fontos tényező volt, amely

lehetővé tette az Iszlám gyors terjedését Kelet Turkesztánban. A Karahanidák számára a X. században a legfontosabb stratégiai célnak tűnt a Szamanidák birtokának a meghódítása. Az Iszlám felvétele a Szamanidák feletti győzelem valóságos lehetőségét vetítette elő.

Az Iszlám felvétele a törökök számára a katonai-politikai életpályán a hatalmas sikereiknek egyik kulcsfontosságú tényezőjévé vált megnyitva az aktív párbeszéd lehetőségét úgy az arabokkal, mint a perzsákkal. Ugyanakkor a feltételezésünk alapján a XI. században az Iszlám értékei a törökök érzéseiben aligha esett egybe azzal, hogy az iszlám a lényegét tekintve az arabok és a perzsák számára jelentett sokat.

Az új hit felvételekor a törököknél a korai időszakban elsőként teljesen természetesen megjelentek a muzulmánosság külső tulajdonjegyei: olyanok, mint a Koran olvasása, imádkozás, a muzulmánoknak előírt szabályok betartása – és ami a legfontosabb – mostantól az arabokkal és a perzsákkal egyesülő törökök hagyományai rendszerének a megtartó képessége.

Az arabok és a perzsák inkább tekintették ezt a folyamatot úgy, mint a szomszédjaik kultúrálódása, aminek a harci hevét követte a szükséges mederbe terelés, felhasználva pl. most a széles muzulmán világ közös határának a megőrzésére.

A „Dīvān” arról is tanúsodik, hogy a török lakosság széles rétegének al-Kāsgarī idejében nem volt meg az áhítatos tisztelete a Korán előtt és még az arab nyelvet is csak kicsit ismerte.

A Koránhoz fordulva a szerző kifejezi aggodását az iránt, hogy a szent szavak a gúny tárgyává válhatnak a hitetlenek között. Igaz, al-Kāsgarī óvatossága bizonyos fokokig kétértelműnek tűnik, amikor idézi a szócikkében a Korán **szik** („férfi nemi szerv”) szavát:

„Mahmūd mondta: illendőségből és tiszteletből és a Magasságos Allah Könyvéhez való tartós viszonyulásból az olvasóknak az egyszerű török nép és asszonyaik körében mérséklődik a Magasságos (következő) szavainak felolvasása: va ātat kulla vāxidatin munxunna sikkīnan („...és közülük mind-egyiknek adott kést...” K. 12:31) és a Magasságos más szavainak felolvasása: mā jaftaxu llāxu li n-nāsi min raxmatin fa lā mumsika la xā va mā jumsiku fa lā mursila laxu min ba dixi („Amit Allah a Saját kedvességéből kitar az embereknek, – nem lesz, aki ezt visszatartsa, amit ő visszatart, – annak nem lesz továbbküldője Ő utána”, K 35:2). Neki mérsékelni kell a hasonló versek olvasását az ő körében, mert ők nem ismerik annak az (igazi) értelmét és feltételezik, hogy az értelme ugyanolyan, mint ahogyan azt a saját nyelvükből ismerik. Ők vétkeznek, amikor nevetnek ezen” (DLT, 168. oldal).

2.10. A fentiekből egyértelműen kitetszik, hogy al-Kāsgarī munkája sok nyelv számára fontos. Számos kutató és egyszerű ember foglalkozott vele érdemben, míg magyarokat nem találunk közöttük annak ellenére, hogy magyar szempontból kiemelkedő fontosságú Kāsgarī török szótára és nyelvtana. Ezt az alábbiakban, a következő fejezetben az adatokon keresztül tudatjuk a kedves olvasókkal, érdeklődőkkel és nem utolsósorban a szakemberekkel.

A Kāsgarī anyagából vett címszavaknak nemcsak a magyarban, hanem a törökség többi nyelvében meglévő alakokat, továbbá az oroszban, olykor egyéb más nyelvekben használatos formákat is hozzuk példaként. Látható lesz, hogy a mérvadó jelen magyar akadémiai tudományos álláspont számos esetben téves. Az ugor, finnugor, uráli ősi örökségként számon tartott magyar szavaknak a török párhuzamait rendre kihagyták a sorból. Ezeket is figyelembe véve az egyezések kulcsa a szkíta-hun és az ősmagyar nyelvben van. A magyarban és a török nyelvekben az egyezés ősi, genetikai rokonság miatt van. Az uráli nyelvekbe a szkíta-hun típusú nyelvekből kerültek a szavak átvétel útján. Ami a szláv nyelveket illeti, ott sem lehet ősi a szó, oda szkíta-hun és ősmagyar szubsztrátum nyelvi rétegből került.

Kasgari címszavait tehát követik a magyar s gyakran a TESz felsorolta uráli nyelvek adatai, majd a török illetőleg az orosz és egyéb nyelvi használatú formák.

3. Kasgari török nyelve és a magyar nyelv viszonya

Természetesen mint mindig, ezúttal sem hagyhatjuk ki a magyar mellett más, idetartozó nyelvek adatait. Bár nem a teljesség igényével, de lehetőség szerint utalunk rájuk. Közel 1600 címszót vettünk fel a listára Kasgari könyvéből. Ez elvileg lehetne több, azonban én csak ennyinek ismertem fel a magyar vonatkozásait. Ugyanakkor lehetne kevesebb, ha címszóként csak az abszolút szótöveket szerepeltetnénk. Ez azonban lehetetlen, mert nem mind-egyiknek lehet felismerni pontosan az abszolút szótövet, szógyökét, ugyanakkor célszerűtlen is lenne. Rendszerint a legkisebb egység is relatív szótövből áll jelen ismereteink szerint. A szótárak adatait és véleményét követően a < jel után jelezzük Kasgari szavának az elemeire bontását, amelyet az eddigi kutatásaink eredményeként helyesnek vélünk.

3.1. Kāšy. *kajlik* 'egylábú ember, oldalra fordulva járkál'. < *kaj-*: szótó + *-lik*: képző.

A szónak hatalmas szócsaládja ismert és használt a magyarban, vö.:

kajla 'lefelé görbült szarvú (tehén, ökör), lefelé gör-

bülő, lekonyuló, görbe, ferde, szeles, bolondos, görbeség, hajlás'. Alapszava *kaj-*. (TESz) < *kaj-*: szótó + *-la*: képző.

hajlék 'ld. *hajol*, ld. *hajt*'. (TESz) < *haj-*: szótó + *-lék*: képző

hajlik ld. *hajt* 'ívelő alakúvá görbít, ívelő irányban mozdít, fordít, térít'. A szócsalád alapszava *haj-* ősi örökség az ugor korból. (TESz) < *haj-*: szótó + *-lik*: képző, *haj-*: szótó + *-t*: képző.

Megalapozatlan a török adatok figyelembe vétele nélkül a magyar szót ősi örökségnek tartani az ugor korból. A *kaj*-szótó megvan a magyarban is ugyanazon ('görbülő') jelentésben. A szókezdő *k*-nak *h*- fejleménye is használatos. Mindkét szókezdővel számos további szavunkban ismert a szótó, amelyhez a *-lV*k, *-lV*, *-l* képzőnek sokféle változata járult. Ilyenek a következők:

kajsza 'ferde, görbe, horgas, csámpás, görbe szarvú (ökör)'. Származékszó, alapszava a *kaj-*. (TESz) < *kaj-*: szótó + *-sza*: képző

kajács 'horgas, görbe, ferde, formátlan, horog, görbe bot, gáncs'. Származékszó, alapszava a *kaj-*. (TESz) < *kajá-*: szótó + *-cs*: képző.

kajkó 'ostoba, bamba, bolondos, görbe kezű, görbe lábú, pózna, karó, horog, horgas fa, szénvonó, nádvágó kés'. Származékszó, alapszava a *kaj-*. (TESz) < *kaj* + *-kó* < *kV*k?

hajt 'mozogtat, mozgásban tart, kerget, hajszol, terel, késztet stb. Vitatott eredetű. (TESz) < *haj-*: szótó + *-t*: képző vö.: magy. *tesz* 'csinál' ige.

hajt '(növény) virágot, levelet, új ágat növeszt, (virág, levél, új ág) keletkezik'. Magyar fejlemény a *hajt* 'mozogtat' igéből. (TESz) < *haj-*: szótó + *-t*: képző.

A szótónek (*kaj-*) a második mássalhangzója (*-j*) eredeti *-t*- fejleménye. A kiinduló *-t*- más irányú változásokban is részt vett, így keletkezhetett belőle több olyan hang, amely a *kaj*- rokon szótóveiben szerepel, pl. *hó-*, *hol-*:

hón, holn Ősi örökség a finnugor, esetleg az uráli korból, vö.: vog. *kalnà*, zürj. *kun*, *kun-les* (**ules* 'alsó rész') 'az ing hónalji része', votj. *kun*, *kun-ul* (*ul* 'alsó rész') 'hónalj', fi. *kainalo* 'hónalj', észt *kaenal* '(átkaroló) kar', lív *kàinal*, *kānal* 'hónalj, hónüreg, kar', tvg. *kaliŋ*, kam.. *kālāŋ*, *xālāŋ* 'hónalj'. (TESz) < magy. *hó-*: szótó + *-n*: képző, *hol-*: szótó + *-n*: képző, vog. *kal-*: szótó + *-nà*: képző, zürj. *ku-*: szótó + *-n*: képző, votj. *ku-*: szótó + *-n*: képző, fi. *kai-*: szótó + *-na* + *-lo*: képző, észt *kae-*: szótó + *-na*: képző + *-l*: ld. 'alj', lív *kài-*: szótó + *-na*: képző + *l-*: szótó, *kā-*: szótó + *-na*: képző + *l-*: szótó, tvg. *ka-*: szótó + *-liŋ*: képző, kam.. *kā-* + *-lāŋ*: képző, *xā-*: szótó + *-lāŋ*: képző.

A szócikk írója helytelenül járt el, amikor csak az uráli sorolt nyelvek adatait vette számba. Következésképp, nem igazolt a finnugor vagy az uráli nyelvi egységből való származtatása. Ráadásul a TESz-ben a *hón* szócikk írója *s-*, *ś-* kezdetű megfelelőket is hoz a szamojéd nyelvekből, ezek azonban etimológiailag nem tartoznak ide, mert a szókezdőjük nem *k-*, hanem *t-* eredetű. A magyar *hón*, *holn* alakváltozatok arra is utalnak, hogy a vizsgált szavunk szótóvében (*kaj-*) a második mássalhangzó a *-t*-nek nem a *-j-*, hanem a *-0-* (< *-V-* < *-w-* < *-δ-* < *-t-*) és az *-l-* (< *-δ-* < *-t-*) fejleményét őrzi.

A képzők között gyakori az *r-* kezdetű, vö.:

kunkor ld. *kunkorodik*, *kukorodik*, *kunkorog*, *kunkorék*, *kunkor* stb., főleg hangfestő eredetű szócsalád. A szótó maga igen régi, feltehetőleg igenévszói jellegű nyelvi elem, a hozzá járuló *-r* képzővel **kukor* ige alakult, melynek nyomai a *kukora* elhomályosult igenévben ... és alaktani párjában ... a *kunkori*-ban maradtak fenn. (TESz) < *kunko-*: szótó + *-r*: képző

konty 'női fejdísz, fejkötő, befont vagy összezsavart, a fej hátulján vagy a fejtetőn csomóban feltűzött hajzat'. Valószínűleg magyar fejlemény, s a *kunkorodik* kiterjedt családjába tartozik. (TESz) < *kon-*: szótó + *-ty*: képző

kutu nyj. 'doboz' < *ku-*: szótó + *-tu*: képző.

Altáji nyelvek

csuv. **kukäl'** 'sütemény', azerb. *gogal*, *köke* 'cipócska', türkm. *köke* 'fánk, lepény', vö.: mar. *kagy'*, *kogy'o* 'sütemény', észt *kukel* 'kis vekni kenyér', lív *kukil*, *kukkil* '(kerek) kenyér, vekni' (JEGOROV 1964) < *kukä-*: szótó + *-l'*: képző, azerb. *goga-*: szótó + *-l'*: képző, *köke*, türkm. *köke*, vö.: mar. *kagy-*: szótó + *-l'*: képző, *kogy-*: szótó + *-l'o*: képző, észt *kuke-*: szótó + *-l'*: képző, lív *kuki-*: szótó + *-l'*: képző, *kukki-*: szótó + *-l'*: képző.

csuv. **kukär** 'ferde, ferdeség', tat. *käker*, bask. *käkere*, *kyŋgyr*, miser *kyŋyr*, karacs., kum. *kyngyr*, ujb. üz. *kiŋgir*, alt. *kyjyr* 'ferde, hajlott', alt. *kaojryk*, *kojruk* 'meghajlított, elferdült', vö.: mar. *kagy* 'ferde, ferdeség', *kagy-mugyr* 'hajlítani ide-oda' (csuv. *kukär-mäkär* 'ferde', udm. *kongro* 'csőr', fi. *koukku* 'csőr', *koukero* 'ferde'. (JEGOROV 1964) < csuv. *kukä-*: szótó + *-r*: képző, tat. *käke-*: szótó + *-r*: képző, bask. *käke-*: szótó + *-re*: képző, *kyŋgy-*: szótó + *-r*: képző, miser *kyŋy-*: szótó + *-r*: képző, karacs., kum. *kyngy-*: szótó + *-r*: képző, ujb. üz. *kiŋgi-*: szótó + *-r*: képző, alt. *kyjy-*: szótó + *-r*: képző, alt. *kaoj-*: szótó + *-ryk*: képző, *koj-*: szótó + *-ruk*: képző, mar. *kagy-*: szótó + *-r*: képző, udm. *kong-*: szótó + *-ro*: képző.

oszm. **kutu** 'doboz' ld. 'tekercs' < *ku-*: szótó + *-tu*: képző.

Szláv nyelvek

or. **kolobok** 'cipócska' < *kolo-*: szótó + *-bok*: képző.
or. *kol'co* 'gyűrű' < *kol'*:- szótó + *-co*: képző. ld. *koleso*.

or. **koleno** 'térd'. Indoeurópai jellegű közszláv szó, vö.: litv. *kelys* 'kolenka'. (SIS) < *ko-*: abszolút szótó + *-leno*: képző.

or. **koleso** 'kerék'. Indoeurópai jellegű közszláv szó, vö.: ópor. *kelan* 'kerék', lat. *colus* 'rokka', óind *carati* 'mozogni', óor. *kolo*, Birt. e. *kolese*, Többszám: *kolesa*. (SIS) < *kole-*: szótó + *-so*: képző.

or. **kolebat'** 'ingadni (fejet)'. Pontos megfelelője más indoeurópai nyelvben nincs meg. (SIS) < *koleba-* (< *kole-*: szótó + *-ba-*): szótó + *-t'*: főnévi igenév képző.

or. **ugol** 'sarok'. < *ugo-*: abszolút szótó + *-l*: képző.

or. **krivoj** 'ferde', Indoeurópai jellegű közszláv szó, vö.: litv. *kreivas* 'ferde', lat. *kurvus* 'ferde', gör. *kurtós* 'kerék'. (SIS) < *kri-*: szótó + *-v*: melléknév képző + *-oj*

or. **kr'uk** 'csőr'. < nem or. **krük*.

or. **krug** 'kör'. Közszláv szó, vö.: ógerm. *hringr* 'gyűrű, kör', angolszász *hrig* 'gyűrű, kör', gót *ringes* 'gyűrű, kör'. (SIS) < *k-*: abszolút szótó + *-rug*: képző, ógerm. *hring*: relatív szótó (< *h-*: abszolút szótó + *-ring*: képző) + *-r*: képző, angolszász *h-*: abszolút szótó + *-rig*: képző, gót *0-*: abszolút szótó + *-ring-*: képző + *-es*: képző.

or. **korobok, korobka** 'kis doboz'. Ld. *korob* 'kosár, kas, nagy doboz', lat. *corbis* 'kosár', < *koro-*: szótó + *-bok, ko-* + *-robka*

or. **kon** 'forduló'.

Lényeges, hogy hangtani szempontból az ide tartozó szavaknak vannak *k-* és *h-* illetőleg *0-* kezdetű alakváltozatai. Ugyanígy az *m-* kezdetűek a mariban, csuvasban és a mongolban egyaránt a *t-* kezdetűek csoportjába tartoznak. Alaktani szempontból vizsgálva a fenti szótóvegek – külön az abszolút szótóvegek és külön a relatív szótóvegek – összetartoznak s a képzők pedig egymással rokonok.

Előfordul, hogy maga a szó a relatív szótóval azonos. Az abszolút szótó (Kāšy. *kaj-*, magy. *kaj-* stb.) a magy. *kákó, kankó*, azerb. *köke* 'cipócska', türkm. *köke* 'fánk, lepény', stb. szavakkal tartozhat össze. Ezekhez a szótóvegekhez járulhattak az *-l, -IV, -IVk, -IVnk, -IVnkV* stb. képzőváltozatok, vö: Kāšy., magy. *-lik*: képző). Néhány példával jeleztük, hogy az *-l-* helyén gyakran állhat más mássalhangzó is, köztük *-r*. A fenti összehasonlító vizsgálatok arra is utalnak, hogy az ang. *ring* 'gyűrű' stb. szó kezdő mássalhangzója eredetileg *k-* lehetett, amely egy *h-* hangon keresztül elenyészett, így a képző kezdő mássalhangzója maradt meg szókezdőként. Meg kell jegyezni, hogy az ilyen jellegű változások a magyarra és a török nyelvekre nem jellemzőek, mert az első elem a legfontosabb és az sohasem tűnik el.

Vö.: magy. *korong*.

Jelentéstani oldalról megközelítve a szónak az alapjelentése a 'hajlás, görbülés'.

3.2. Kāšy. bajram 'ünnep', **bazram** 'öröm, vidámság', < *baj-* + *-ram, baz-* + *-ram*.

A szó rokona a magy. **öröm, örül, örvend**. A szócsalád alapja *ör-* vitatott eredetű. 1. Ósi örökség a finnugor korból, vö.: lp. *árvuk* 'vidám, élénk, szellemes, jókedvű'. 2. Azonos az *öröl, örül, örvény* szavak tövével. (TESz) < *ö-* + *-röm*.

A TESz helytelenül állapította meg az *öröm* szó tövét és az eredetét. Világos a kapcsolata a török adatokkal. A magy. *ö-*, tör. *baj-, baz-* szótóvegek egymással függnek össze s külön a képzők (tör. *-ram*, magy. *-röm*). A magy. *öröl, örül, örvény* szavak töve nem tartozik ide. Az *öröm* a vidámság rokona, ez pedig a fényhez, világosságához kötődik. Így tartoznak az *öröm* szócsaládjába az alábbi szavak, vö.:

magy. **vidám** 'víg, jókedvű, élénk, mozgalmas', ld. *vidul, vidít, vidor*. A szócsalád tagjai származékszavak, alapszavuk azonban bizonytalan. (TESz) < *vi-* + *-dám, vidu-* + *-l, vidít-* + *-t, vido-* + *-r*.

magy. **virul**, 'kihajt, kizöldül, kinyílik megmutatkozik, (személy) szépsége, ereje teljében van, (intézmény, jelenség) kedvező körülmények között van, virágzik, kezdődik, beköszönt'. Ld. még: *virít, virágzik*. (TESz)

vidul 'vidámmá válik, megújul, kitisztul' ld. *vidám* (TESz) A szót használjuk 'világosodik' jelentésben is.

magy. **világ** 'az emberi társadalom, a világmindenség, a földkerekség, világosság, fény, stb. Származékszó: *-g* deverbális névszóképzővel jött létre. Alapszava valószínűleg ősi hangfestő szó a finnugor korból, vö.: cser. *βo-lyädä* 'világosság, fényesség, világos, fényes, mdE. *valdo*, mdM. *valdä* 'ua.', fi. *valkea* 'fehér, fényes, tűz, világító láng, a tűz fénye', lp. *viel'gäd* 'fehér, világos, sápadt'. Vö.: vog. *val'g-* 'fénylik', zürj. *vol'avni, vol'alni* 'fénylik, csillog', votj. *val', val'i* 'fény, fénylő, csillogó', (TESz) < *vi-* + *-lág*

magy. **világos** < *világo-* (< *vi-* + *-lágó-*) + *-s*

A finnugorba sorolt nyelvek adatai idetartoznak, azonban a szócikkek írói nagy hibát követtek el, amikor nem vették figyelembe sem Kasgari adatait, sem azt, hogy a Kāšy. *bajram, bazram* szavaknak a *baj-, baz-* töve összetartozik az alábbi 'szent, jó' jelentésű szavakkal, amelyek elvezetnek a Naphoz, mint tűzhöz, forráshoz s a magy. *isten* szó *is-* előtagjához. Vö.: csuv. *yrä* 'jó, szent', ÓT. *adgü*, MK. *ezgü*, Ibn Muxanna *ägü*, tefs. XII-XIII. sz. *adgü, ajgü*, jak. *ütüö* 'jó, isteni, egészséges', kirg. *izgilik* 'jótévő', nog. *ijgilik* 'jóság', k.kalp. *ijgi, ijgilikli*, kazak *igi* 'jó', *igilik* 'jó dolog'. (JEGOROV 1964)

ZÁHONYI ANDRÁS

A székelly-magyar rovásírás „bogárjeleinek” rejtett üzenetei

A „rendszerültetésnek nevezett” időponttól kezdve számos könyv jelent meg őstörténetünkről és ősi írásunkról. Feltétlenül szükséges, hogy a bennük leírt értékes eredményeket az olvasók elé tárjuk. A „cenzorok” eltűnése óta kiadták Badiny Jós Ferenc és Magyar Adorján munkáit, Forrai Sándor összefoglaló művét (*Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig*, 1994), no meg lelkes „amatőrök” (valójában alapos kutatómunkát végző személyek, akik az akadémiai tudomány „oda nem figyelése” miatt az elhanyagolt szakterület tanulmányozására adták fejüket) rovásírásunkat népszerűsítő meglátásait, értelmezéseit.

Abban ma is egyetérthetünk, hogy az írás kialakulásának egyik helyszíne (a sumer agyagtáblák kora és feliratainak alapján) Mezopotámia. S. N. Kramer könyvének címe (*A történelem Sumerban kezdődik*) is ezt támasztja alá.

Rovásírásos jelkészletünket már többen is összevetették a mezopotámiai kép- és ékjelekkel. A Maros árterében, Tatárlakán és Tordoson előkerült leletek azt igazolják, hogy az írás már a sumer civilizáció idején (sőt az egyik radiocarbonos vizsgálat eredménye szerint már előtte is) megjelent a Kárpát-medencében. Ebből a megállapításból logikusan következik, hogy a Kárpát-medencében már 5-7000 évvel ezelőtt egy „magaskultúra” létezett.

A nemzeti hozzáállású kutatók többsége szerint honfoglaló őseinknek már volt saját írása, így elvethető az a nézet, mely szerint a magyar nyelv hangjaihoz illeszkedő rovásírásos ábécénk csak a középkorban alakult ki.

Hogyan alakultak ki rovásjeleink?

Az akrofóniás (kezdőhangra rövidülést valló) modell többféle változatban is él a köztudatban. Pl. az „S” Λ a sátor (sarok, sánc), az „SZ” l a szár (szál), a „T” ʎ a tengely (tudás), a „C” † a célőke (a célba találó „nyíl”), az „F” ⊕ a Föld, a „H” ʒ a hal (Hold), az „N” ʎ a Nap (nagy, növekedés), az „NY” D az anya (nyugat, nyelv), az „L” ▲ a ló (levegő, lélek), az „LY” ⊙ a lyuk, az „M” ʒ a mell

(mama), az Orion csillagképre emlékeztető „TY” ʒ pedig az atya szavunk kezdőhangját jelöli.

Miért lett ugyanannak a jelnek más hangértéke a különféle rótt ábécékben?

Az akrofóniás modellt képviselő Szekeres István és Varga Géza remek felvetése, hogy a magyar „H” ʒ és a türk „B” jelformája azért egyezik meg, mert a magyar „hal” h-val, a hal türk neve (balik) pedig b-vel kezdődik. Ez a példa az akrofónia „nemzetköziségét” igyekszik alátámasztani. Sajnos egyelőre csak néhány ilyen példát sikerült összegyűjteni.

Az akrofóniás modell legsikeresebb magyar példája az „NP” ligatúra (N+P összerolás, olvasata: NaP): ʒ, mely jel függőleges tengelyre történő tükrözésével a sugárzó Nap ábráját kapjuk.

A rovásírás Nap és Nap-Nap összetett jelei

Forrás:	Marsigli	Konstáninápoly	Nikolsburg	Telegdi	Kájoni	Sevillai Isidorus
	MB	MB	EMP	AMB	TPRU	NaP PTHRU OMB
N vagy M	✓	✓	✓	✓	✓	✓
a	✓	✓	✓	✓	✓	✓
P vagy B	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ellipszis	✓	✓	✓	✓	✓	✓
lábak	✓	✓	✓	✓	✓	✓

NaP-NaP (Kepler ellipszisének 1. és 2. gyújtópontja) ↔

I. ábra

Rumi Tamás jel összehasonlításai

Mások szerint rovásjeleink névünnepeket jelölnek (a természet rendjének, az évkörnek a neves pontjait adják meg – pl. névnapokat, szentek névnapjait, egyházi ünnepeket). Ezt támasztja alá Kájoni /1673/ és Mandics /2011/ (lásd később a „bogárjelekkel” kapcsolatos értelmezéseinket).

A „hivatalos írástörténészek” a rovásjelek származtatása során idegen párhuzamokat kerestek – és találtak is (pl. a türk S, N, SZ, T, D esetében, ahol a jelforma és a hangérték is nagyjából megegyezik).

A 32-34 jeles rovásábécénk esetében ez a néhány párhuzam egyelőre elenyészőnek számít. A mezopotámiai párhuzam ennél több – lásd Novotny Elemér (*Sumir nyelv – magyar nyelv?*, 1976) és Záhonyi András (*XY a betű neve*, 2008) írásait. Érdekes módon erről a párhuzamról a hivatalos tudomány képviselői már nem tesznek említést, és általában „leamatörözik” a sumer nyelv és kultúra kutatóit. Bagoly mondja verébnek...²

Néhány rovásjelünk glagolita eredeztetése bizony nagyon bizonytalan alapokon áll, valószínűleg túlbuzgóság és megfelelési kényszer „szülte” őket.

Rovásjeleinket az etruszk ábécével és a kelta rúnákkal összevetve is több párhuzamot találunk. Az etruszk és az egyiptomi feliratok magyar olvasatairól több könyv is megjelent az utóbbi időben. Ennek ellenére úgy látjuk, hogy a kapcsolat lehetősége további alapos tanulmányozást igényel.

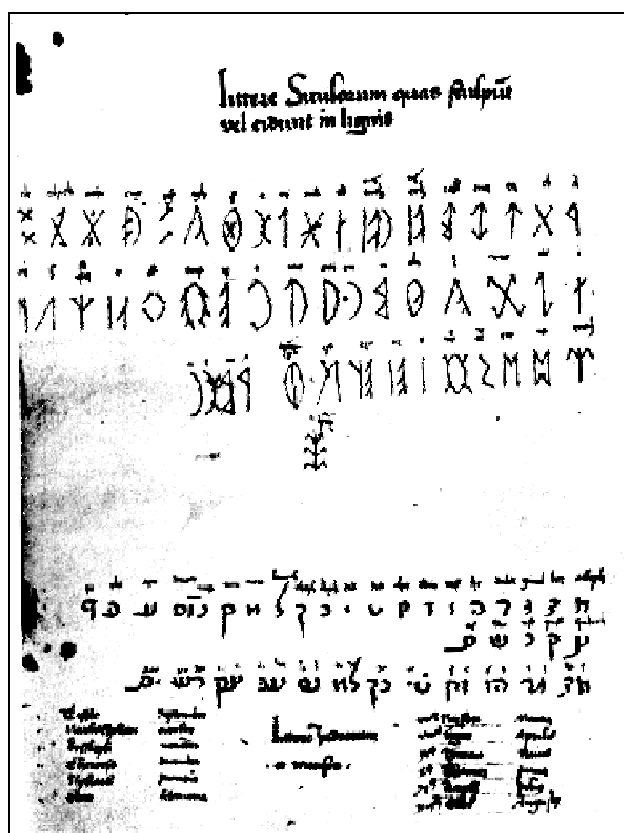
Ehhez jó kiindulásul szolgál Borbola János értelmezése a *Moszkvai matematikai papyrus* feliratáról, melyben a szöveg helyes értelmezését „második nyelvként” a matema-

tika igazolja (ilyen értelemben tehát egy bilingvisről – kétnyelvű fel-iratról – beszélhetünk.).

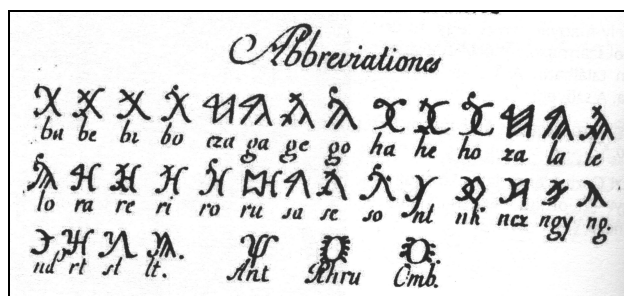
Bogárjelek: ővallási jelképek és szentek naptári névrövidítései?

A kérdés megválaszolása végett vessük össze Kájoni János ún. székely ábécéjét (1673), a Nikolsburgi rovásírásos ábécé (1483) és Marsigli Bolognai rovásnaptárának (1690) jeleit!

A következőkben párbeszédes (kérdés-felelet) formában próbáljuk meg röviden bemutatni ezt az ősi vallásunkhoz is kapcsolódó témát.

2. ábra
A Nikolsburgi ábécé

3. ábra
Kájoni rövidítései (a Telegdi-féle ábécé Kájoni átírásában)

² A hivatalos orientalisztikai képzésben csak assziriológia, egyiptológia és iranisztika szerepel – az ősi Mezopotámia kultúrájának és a székely-magyar rovásírásnak a tanulmányozására ma Magyarországon nem képeznek szakembereket. A ritkán megjelenő ilyen témájú „szakcikk” bizonyítja, hogy nincs is az akadémiai tudósok között igazán naprakész szakember. A legtöbbit publikáló Komoróczy Géza is bevallotta, hogy tulajdonképpen nem tud sumerul – munkái főleg angol és német nyelvű könyvek, tanulmányok fordításaira építkeznek.

Vásáry István, a hivatalos tudomány „rovásírás-szakértője” is jelezte nemrég egy konferencián, hogy az elmúlt néhány évtizedben már nem foglalkozott behatóan rovásírásunkkal. A másik „hivatalos” kutató, Sándor Klára ugyancsak felhagyott rovásírásunk tanulmányozásával és politikai pályán kereste további szakmai útját.

Erdélyi István régész az egyedüli, aki rovásírással kapcsolatos könyvek írására, szerkesztésére hivatalosan támogatást kap – munkái azonban kirekesztő hozzáállása miatt nem nyerik el a nemzeti oldal rovásírás-kutatóinak teljes elismerését.

Pl. nem egyeztetett Ráduly Jánossal közös könyvük megjelenése előtt, ezen cikk írójának rovásírásos füzetét pedig egyetlen mondatlall leminősíti (anélkül, hogy a kritizált állítások és az esetleges ellenérvek közül egyet is bemutatna).

Miért szerepel Kájoninál (1673) a „rövidítések” végén az Ant, Ptrhru és Omb hangértékkel szereplő jel?

Mandics György szerint azért, mert az egyházi ünnepek névadói közül az Antal (Antonius), a Péter (Petrus) és az Ambrus (Ombruzs, Ambrosius /a név jelentése: halhatatlan, isteni/) nevek rövidítéseit jelölik.

Kájoninál az „NT” ʃ ligatúra (összerovás) egy kerekített változata szerepel, „ANT” hangértékkel. A névrövidítések körébe beleillik az aND (András, Andreas), az eND (Endre), az eST (Estván-István, Stephanos /a név jelentése: megkoronázott, megkoszorúzott/ és a TPRUS (Tiberius vagy Tibor, egy zöngés-zöngétlen b-p cserét feltételezve) is.

Lehet-e másképp is értelmezni a Nikolsburgi rovás-ábécé végén szereplő „US” 0 jelet?

A jel felett áthúzva ugyanaz a „TPRUS” olvasható, mint az előtte álló, életfára emlékeztető jel felett.

Friedrich Klára szerint NY+NY az olvasata, véleményünk szerint a K+SZ hangzósítás is szóba jöhet.

Ha a 0-ban a háromlépcsős életfához vagy Tejút-jelképhez (a „TPRUS” jeléhez) illeszkedő képi jelet keresünk, kézenfekvő, hogy benne a kör közepén ponttal vagy vonallal ábrázolt „NAP” jelet ismerjük fel. Így máris eljutottunk a természeti népek „Napistenét” megjelenítő csillaghoz, a Naphoz!

Miért került a ʃ (TPRUS) és az 0 (US) jel a Nikolsburgi rovás-ábécé végére?

Mandics György (*Róvott múltunk*, 2010-2011) szerint a Nikolsburgi ábécében is a Kájoninál már említett három szentről van szó.

Ha az „NT” ʃ rovásjelet „SzeNT”-nek hangzósítjuk (megtehetjük, hiszen középső tengelye rovásírásunk „SZ” jele), akkor a TPRUS-nak olvasott, életfára emlékeztető ʃ jel valóban utalhat az előbb említett három, egy-egy hónapot kijelölő szentre.

Ha az „US”-t vízszintesen tükrözött jelként kezeljük, „is”-nek vagy „izs”-nek is hangzósítható. Akár US, akár IS a hangzósítás, mindenképpen az

„Isten” (Usten, Ősten) szavunk rövidítése jut az eszünkbe. Ezzel véleményünk szerint a Nikolsburgi ábécé végén kiolvasható a lejegyző „rejtett /szent/ üzenete”:

ʃ ʃ ʃ ʃ 0 ʃ = Háromszor szent (az) US(TeN). Amen.

Ha az eNT is ott állna az US jel után, egészen biztosan ez utóbbi értelmezés mellett tenné le mindegyikünk a voksát! De nem áll ott. Ezért most ősi hitvilágunk kutatói és az érdeklődők számára bemutatok egy másik olvasati lehetőséget is: Háromszor szent (a) NaP.

Ezután azonban az „Ámen” helyett az „Áldás” illik.

Következzék most egy gondolat kísérlet!

Mi lett volna, ha a „Háromszor szent (a) NaP. Áldás” rovásjeles felirat Gellért püspök elé került volna? Ő biztosan rátalál a katolikus vallásnak jobban tetsző „Háromszor szent (az) US(TeN). Amen.” olvasatra.

Lehet, hogy Gellért egyik hittársának köszönhetjük, hogy a furcsa „us” és a „tprus” jelölvasat terjedt el a „Nap” és a „háromszor szent” helyett?

Fazakas Árpád, Cemalettin Özdemir és Záhonyi András a XVI. Magyar Őskutatási Forumon

Bakk István - Bakk Erzsébet

A magyar Pálos-rend Nagyboldogasszony védelmében

*Effigies B. Mariae Virg. in Valle Mariae prop.
Pozson, in Cottu Pozson, in Archi-Diocesi Strigoniensi*

Boldog Ágnes, III. Béla király leánya így köszönti Máriát:

„Szent Szűz, Mindenki védelmezője és segítője, aki bizalommal fordul hozzád. Kérjed Jézust, a te Fiadat, vegye el tőlem a bűnt és adja meg a szent erények teljességét. Vegyen el tőlem minden rosszakaratot és adjon testvéri szeretetet s jóakaratot. Vegye el minden büszkeségem és adjon igazi alázatot. Űzze ki szívemből a tisztátalan gondolatokat és vágyakat és adjon helyébe tiszta eszméket és kívánságokat. Igazi hajnalcsillag, aki megelőzted az örök élet után az örök dicsőségben legyen részem fényt és a kegyelem kiáradását, foglald bele Isten előtti imádságodba és könyörgésedbe, hogy segítségeddel elkerüljem a rosszat és a halandót.”

A kereszténység legmélyebb igazsága, hogy Isten szereti a világot. 2000. október 8-án Magyarok Nagyasszonyának ünnepén II. János Pál pápa, a világ püspökeivel – a Rómába érkezett magyar püspöki kar minden tagjának jelenlétében – ajánlotta a világot Mária Szeplőtelen Szívének oltalmába.

Mária nevének egyik jelentése a szófejtés szerint úrnő. Máriát, aki a keresztény vallásban az isten-

nő, az úrnő szerepét tölti be. A Szeplőtelen fogantatás dogmája, amelyet 1854-ben hirdetett ki ünnepélyesen IX. Pius pápa.

Nazianszi Szent Gergely mondotta, hogy Mária az egész mindenség Királyának édesanyja, ezért nyíltan „Úrnő”-nek, „Úrasszony”-nak, „Királynő”-nek nevezték őt a legrégibb időkől fogva. Mária a Magyarok Nagyasszonya. A magyar Mária-tisztelet gyökerei visszanyúlnak az ősmagyarok hazájába, ahol fejlett anyaistennő kultusz virágzott. A magyarság történelme során, különös tisztelettel vette körül Máriát, mely szerint Szűz Máriát, az anyaistennő-mítoszról eredő díszítő jelzőkkel és hasonlatokkal ékesítette fel. Bódog Anya = Boldog Anya, Bódog asszony = Boldogasszony stb.

A Pálos-rend, legfőbb vonásai közé tartozik a Mária-tisztelet és a Boldogságos Szűz szerepének feltárása a kegyhelyek gondozása révén.

A pálos kolostorok a Boldogságos Szűz tiszteletének központjaivá lettek, ami a rend egész apostoli munkájának legfőbb ismertetőjele.

Özséb atya esztergomi főnemesi család sarja. A magyar egyház érseki központjában tanuló ifjú kanonoki fokozatig vitte, ő lett a Szent Istvánról elnevezett iskola vezetője, vagyis az esztergomi Szent István káptalani iskola vezetője, Özséb kanonok.

Az esztergomi királyi kápolna hajdani bejárata fölött, Szent István királyt ábrázoló mozaikkép volt ezzel a felirattal: „Fogadd kegyes Szűz Anya kormányzandó országomat!” „Az egyik legkorábbi Mária-templom az efezusi szentély, amelyet 431-ben Alexandriai Szent Cirill szentelt föl. Róma legrégibb Mária-temploma a Forumon lévő Santa Antiqua, amelyet Szilveszter pápa építtetett, valamint a római ókeresztény stílusban épült Santa Maria Maggiore, ahol egy monda szerint Szent Lukácstól eredő Mária-képet őriznek. De Francia-, Német- és Magyarország területén is igen elterjedtek a Mária tiszteletére emelt templomok és kápolnák.

A magyar nemzet már a korai időkől felismerte a Mária tiszteletben rejlő őstörténeti hagyo-

mányait és az ebben rejlő lehetőséget, hogy számunkra fontos helyet foglalt el Európában a legkorábban a „Regnum Marianum” (Mária Ország) eszméje. Eszerint Magyarország = Mária országa, a magyar nemzet pedig Boldogasszony népe.

Pázmány Péter Máriát történelmünk cselekvő személyeként emlegeti: ország sorsát maga Mária tartja a kezében. A magyar történelem számtalan eseményét értelmezi úgy, mint Mária csodás közbenjárásának bizonyítékát. **Lipót császár** is (1657-1705) a törökök fölött aratott győzelmét maradéktalanul Máriának tulajdonította.

A keresztény hit a középkori európai kultúra alapja. A magyar pálosok korai Mária-tiszteletét többek között az is elárulja, hogy számos monostoruk templomát a Boldogasszony tiszteletére szentelték.

A pálosok, konstitúciójuk alapján már jóval előbb, az általános elterjedés előtt megülték ezt az ünnepet. Ezt támasztja alá az is, hogy Kalodván valószínűleg már a XIII. század végén állt a **Sarlós Boldogasszony** tiszteletére szentelt pálos kolostor, valamint az, hogy a ládi alapításukat 1387-ben ajánlották Sarlós Boldogasszony védelmébe.

Özséb atya, már mint gyermek is látta Esztergomban a Porta Speciosa-t hiszen ott tanult, de naponta látta, mint a Szent István káptalani iskola vezetője is. A Porta Speciosa-t, melynek egyéni művészeti értéke mellett korhatározó jelentősége is van. Szűz Mária trónol **Szent István** és **Szent Adalbert** között, akik egyházi és világi kísérvél jelennek meg. A feliratokon Magyarország felajánlásának eseményei láthatók.

A legelső Madonna szobrot Máriavölgyben egy ismeretlen remete faragta fából a XIII. század táján, a kegytemplom főoltárán látható: trónon ülő Mária és a Kis Jézus arcán átszellemült mosoly ragyog. **Ennek szinte édestestvére a két túskevári (1340 és 1360), valamint a diósgyőri (1480) álló Madonna, szintén ismeretlen pálos mester műve.** Domonkos Péter Pál zenetudós által közölt magyar nyelvemlék 1501-ből egy Mária-vers:

„o édesseges ziz maria az vylaghnak
megh velagosithoya velagoschad megh az
en lelkemeth...”

A máriavölgyi csodatévő Madonna-szobor legendás történetét összeállította: **Kollenich András** Máriavölgy vikárusa.

Pálos kolostorok, monostor, templom elnevezés (patrociium, titulus, védőszent) Mária, Boldogasszony, Boldogságos Szűz, Szent Szűz, Mária mennybemenetele, Sarlós Boldogasszony - Bereg, Csáktornya, Csatka, Enyere, Eszény, Fehéregyháza, Gombaszög, Gönc, Háromhegy, Kalodva, Kápolna, Lád, Lepoglava, Máriavölgy, Márianosztra, Monyorókerék, Nagyfalu, Novi, Örményes, Pókfalva, Remete (zágrábi), Szalónak, Szentkirály, Szentmihálykő, Tokaj, Told, Villye.

Boldogasszony ünnepek:

Január 1.	Újév, Szűz Mária Isten Anyja,
Január 23.	Mária eljegyzése
Február 2.	Gyertyaszentelő Boldogasszony,
Március 25.	Gyümölcsoltó Boldogasszony,
Április 15-16.	Húsvét,
Július 2.	Sarlós Boldogasszony,
Augusztus 15.	Nagyboldogasszony,
Szeptember 8.	Kisasszony,
November 21.	Mária bemutatása,
December 8.	Szeplőtelen Fogantatás,
December 25-26.	Karácsony.

Magyarországon különös tisztelet veszi körül Máriát.

Szent Gellért tanúsága szerint már István király idejében élt hazánkban tisztelete, akit népünk Boldogasszonynak nevezett. Ebből a szempontból mondható, hogy a rend *különösképpen* is a Boldogasszony rendje.

Özséb hitvallása azt az evangéliumi felhívást visszhangozza, mely egyetemlegesen szól: legyenek szentek mindannyian.

*Virágoskert vala
Híres Pannónia
Mely kertet öntöze
Híven Szűz Mária*

Ma is látható a márianosztrai egyház, ahol találkozunk a Mária-kultusz jeleivel.

A Márianosztra Mi Máriánk.

Több száz pálos szerzetes a földművelő néppel együtt védte a Szent Koronát őrző visegrádi várat. A pálos atyák, ha a szükség úgy kívánta fegyverrel is védtek a koronát, melyet Szent István Boldogasszonyunknak ajánlott. **Kühár Flóris** egyháztörténész 1939-ben Mária tiszteletünk a XI. század végén címmel előadást tartott a Szent István Akadémián. Az előadásában összefoglalta azokat a

kutatási eredményeit, amely a XI. század Hahóti kódex és a XII. század végéről származó Pray kódex tanulmányozásából erednek.

Az emlékeket 3 főcsoportra osztotta:

1. A két kódex Mária ünnepei,
2. A Szűzanyáról szóló misék,
3. A Mária-tisztelet egyéb vonatkozásai.

„Mind a három komoly figyelmet érdemel” –, mondja, majd így folytatja az előadó Kühár: „...a XIII. század elejéig írt dokumentumot megvizsgált 192 francia könyvtárban őrzött misekönyv és Sacramentarium szerint. Nagyboldogasszony nyolcadát öt francia helyen ünneplik a XI. és a XII-ik században. Még ez a nyolcad is meglehetősen ritka külföldön, a másik Mária ünnep megléte a Pray kódexben még meglepőbb.”

Az ősi istenasszony ünnepek száma hét, ezt **Kálmány Lajos** tudományos munkában is vitathatatlanul megállapította.

A keresztény egyház az elkövetkező évszázadokban rendre felbővítette a Mária-ünnepek lehetséges antik, pogány előzményeit.

Ma ismerünk Havi, (Habi), Fájdalmas, Kis-, Boldogasszony, Fogolyszabadító-, Segítő-, Olvasós-, Szülő-, Földtiltó-, sőt Nádi Boldogasszonyt is.

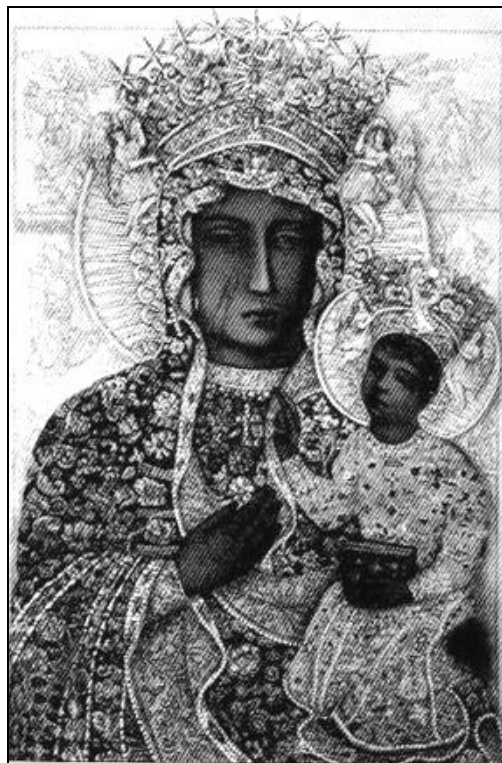
A „Sarlós Boldogasszony” a keresztény egyházakban keleten, és nyugaton sem „bevett” ünnep.

A’ Magyarok nevezték Sarlós Boldog Asszony Napjának mivelhogy aratásnak idejére esik. A Sarlós Boldogasszony tisztelete innen Kárpát medencéből indult el Nyugatra. Jellemző, hogy a II. Vatikáni Zsinat liturgikus rendelkezése ellenére, mely május 31-ére tette ezt a napot, az egész Közép-Európában megmaradt július 2-án.

Márianosztra mint alapító kolostor példaképül és irányelvül szolgált a lengyel provincia számára. A Mária tisztelet megerősítése és így liturgikus vonatkozásainak megerősítése az alapító márianosztrai magyar atyák érdeme. Ne feledjük továbbá, hogy a főkolostorok úgymint (előbb Szentkereszt 1256-tól majd később Buda fölötti Szent Lőrinc 1304-től) a lengyel tartománynak a liturgiákra vonatkozó irányelveket meghatározta a lengyel provincia számára több, mint 400 éven keresztül 1382-1784-ig.

A Fekete Madonna képekről: Az első képet **Nagy Lajos** ugyanis feltűnő módon nem magyar, hanem

lengyel földre ajándékozta, Czestochowába (**Tschenstochau**) város települt magyar pálosok monostorának a templomába.

Czestochovai (Szerecsen) Mária
Nagy Lajos király ajándéka

Bibliai értelemben a feketeség a súlyos megpróbáltatás jelképe, amit a gyakran Máriára alkalmazott Énekek énekében olvashatjuk. „Fekete vagyok, de szép, Jeruzsálem leányai... Ne nézzetek engem, hogy feketés vagyok, mert a nap színtelenített meg engem: az fiaim harcoltak ellenem”. (Énekek Éneke, I. 4-5, **Káldi György** S. J. Szentírás fordítása az 1626-os bécsi kiadásból.)

A pálosok patrónájának Nagyboldogasszony kegyképeinek népszerűségét bizonyítja a több évszázadon át fennmaradt kultusza, oltalmazó ereje kisugárzott a kolostoraik környezetére is. A kegyképek népszerűségét bizonyítják a különböző jegek, amelyeket a zarándokok ajánlottak fel hálaból. 1983. október 2-án volt, amikor Lékai László prímás, esztergomi érsek a magyar Szentkoronával ékesítette föl a márianosztrai kegyképet.

A márianosztrai kegykép kultuszának jelentősebb emlékei Magyarországon a következők: a pesti Egyetemi, egykor pálos templom főoltárának rézlemezre festve, a pápai Nagyboldogasszony, egykor pálos templom főoltárának kegykép változata az egervári plébánia templom főoltárán. A mellék-

oltárakon található, mégpedig a pesti Rókus-kápolnában, a terézvárosi plébánia templomban, a bajai és váci ferences templomban kegyoltáron van.

Mária Táli bódog Asszony Képe. Pozsony vármegyében.

A pálosok Nagy Lajos király idejétől kezdve 1786-ig, azaz II. József megszüntető rendeletéig bírták ezt a kegyhelyet.

Nagyszombati bódog Asszony Képe. Pozsony vármegyében.

1663-ban a párkányi csata után a nagyszombatiak észrevették, hogy a csodálatos Mária-kép könnyezett ezért Eszterházy Pál Az egész világon lévő tsudálatos bódogságos Szűz képeinek eredetéről írt. A szerző ezt a képet a IV. századból eredőnek származtatja.

Modordorfi bódog Asszony Képe. Pozsony vármegyében.

A modordorfi templom oldalán felállított Lorettói háznak a bódogságos Szűz fából faragott feketés képének a gondozását és búcsújáráhely működtetését is a pálosok végezték egészen a rend megszüntetéséig 1786-ig sőt még azután is.

Sasvári vagyis Sassini bódog Asszony Képe. Nyitra vármegyében.

A Sasvári Képnek az eredetét 1564-dik évre teszi egyes régi történetírók. A sasvári Mária ünnepe november 9. A kegyhely őrzését a pálos atyákra bízták.

Thuróczi, avagy Znyó Várallyai bódog Asszony képe.

Prividgyei bódog Asszony Képe. Nyitra vármegyében.

Boldogasszonyt Isteni Fiát ölébe hordozó Szűz Anya képet Szent László királyunk országlása alatt készítették. Jeles búcsúk voltak Sarlós, Nagyboldogasszony ünnepein.

Váci bódog asszony Képe. Pest vármegye. A váci egykori templomnak már nyoma sincs amely valaha egyik legfontosabb hajléka volt szent Szűz tiszteletének. Történetírónk Thuróczy János, a' szarvasnak megjelenéséről emlékezik meg művében és Váccon határozza meg ezt a helyet ahol Géza király templomot épített.

„...hogyan tudni illik, ott építette volna Geysa Király a' Püspöki Széki Templomot, a' bódogságos Szűz tiszteletére.” „Találta pedig Vátzon a' városon kívül nem messze a' Duna' part-

jától, a' Pestre vezető út mellett, egy régi kápolna egy kútnál; és ebben a' kápolnában régóta tiszteltetik a' bódogságos Asszonynak Jésusát bal karján tartó szobor képe, tökéletesen hasonló Mária Táli Képhez Posony mellett, melly egész Országban tartatik Máriának minden tsudálatos képei között legrégebbieknek.”

Besnyői bódog Asszony Képe. Pest vármegyében. Ennek a fehér csontból faragott kis Képnek eredete még nem teljesen feltárt. A IX. századból származó ereklye a templom főoltárának közepén van Oltári szentségtartóba elhelyezve. A szobrot I. Grassalkovich 23 briliánsal díszítve kristályüveges ezüstszekrénykébe tette. A csodás körülmények közt talált Mária-szobor zarándokok ezreit vonzotta ide. A felsőtemplom felszentelésükre 1771. március 17-én került sor.

A templom mellett látható a kapucinusok jellegzetes keresztje. Az ország legkisebb kegyszobra a besnyői, de hamarosan a Galga mente legnagyobb búcsújárá helyévé tette.

Székesfehérvár Szűz Mária társaskáptalani templom, királyi bazilika.

A középkori Magyarország koronázó temploma a Szűz Mária királyi prépostsági templom maradványait őrzi. A templom alapítója Szent István, akit szintén itt temettek el 1038-ban. Ezt a rangját az államalapító sírja biztosította. A pálos kolostorok és a zarándokhelyek: Hazánkban is nagyon korán kialakultak zarándokhelyek, elsősorban a magyar szentek sírjánál. Székesfehérváron a bazilika vált olyan szakrális központtá, amelyet tömegek kerestek fel, szerettek járni.

Magyarok Nagyasszonya, Mátyás templom, Budavári Nagyboldogasszony templom.

A Mátyás-templom főbejárata felett látható a Mária kapu. A Mátyás templom hivatalos nevén: Budavári Nagyboldogasszony-templom.

„Bonfini a magyar krónikának jeles szerzője (Decad 5. libr. 5.) említi, hogy tudni illik 1495-ben éppen azon a tájon a felhőkben minden budai lakosok látták a boldog Asszonyt, az anya karján ülő kised Jézussal együtt, éppen „Karátson hava 8-dikán, azaz Mária tiszta fogantatása ünnepe...”

A budavári Nagyboldogasszony templom a klasszikus gótika templomépitészetének legkorábbi és legteljesebb hazai alkotása lett, amely teljes képet ad IV. Béla korának építészeti isko-

láíról. A templom **Hunyadi Mátyás** uralkodása alatt érte el középkori virágzásának tetőpontját. **Zsigmond király** 1412 januárjában az ekkorra már átépített templom falaira először függeszti fel győzelmi zászlóit. E gesztusból majd **Hunyadi János** teremt hagyományt. **Ulászló** 1444-ben, diadalmas hadjárata után itt tartotta ünnepélyes hálaadását **Hunyadi Jánossal** együtt. Mátyás „korona nélküli koronázás” keretében a Nagyboldogasszony-templomban ünnepélyesen megkezdte uralkodását: há-lát adott Istennek és Máriának, Magyarország Nagyasszonyának, akinek különleges tiszteletét édesapjától örökölte; az oltár előtt ígéretet tett a szent jogok megtartására.

Mátyás itt tartotta mindkét esküvőjét.

Világviszonylatban is figyelemre méltó helyet foglal el a magyar Madonna-festészet! Szimbolikusnak kell-e tekintenünk, hogy a katakombák ősi Mária-ábrázolásainak egyike Pécsen található annak a gyönyörű székesegyháznak a tövében, melynek alapjait Szent István királyunk rakatta, ki árva Országát a Boldogasszony gondjaira bízta!

A miniatűrök a szárnyas oltároknak, freskóknak az a csekély töredéke is, ami a viharos történelmünk során fennmaradt, bőven igazolja, hogy a magyar középkor művészetének leghálásabb témája Ő volt. „Virgo mystica szobrászatban a Szent Szűz kontemplációját érzékelteti. Nálunk, kiknek fejlett szobrászatról a sok elpusztult emlék közül pl. a budavári koronázó főtemplom Magyarok Nagyasszonya, vagy egy ismeretlen pálos művész Szentcsalád domborműve is méltó fogalmat ad, nálunk világviszonylatban is jelentős képviselői e modern művészeteknek: **Vastagh Éva, Vastagh György, Ohmann Béla, Lux Elek...**”

2000-ben a Nagy Jubileum évében az egykori koronaküldésre emlékezve a templom fiataljai a Szent Korona újonnan készült másolatát, amelyet **II. János Pál pápa** Rómában megáldott, gyalogos zarándoklattal hozták hazáig, és Nagyboldogasszony ünnepén a pápa engedélyének birtokában megkoronázták vele Szűz Máriának a főoltáron lévő szobrát.

A pálosok rendháza, amelyet **Pálffy Pál** nádor ajándékozott számukra, tudjuk, szinte közvetlenül a Magyarok Nagyasszonya templom mellett található.

„A budai Magyarok Nagyasszonya volt Sziklatemplomában a bejáratnál **Vastag György** hófehér márványszobra fogadott: a Szeplőtelen lourdesi jelenésnek csodálatos látomása (talán a legszebb Lourdesi Mária a világon) összetört darabkai vagy kallódnak még valahol, vagy teljesen eltűntek!”

A külső főoltár mögött **Zsákodi Csiszár András** impozáns szobor-csoportja állt: a Magyarok Nagyasszonya, karján a Kiseddel, magyar szentek társaságában. – A belső főoltáron a Limpiai Feszület tövében bújt meg **Feszty Masa** elbűvölő Patróna Hungariae-ja, fején a magyar szentkoronával, karján a Gyermeke Jézus huncut mosolyával. Külön kápolnája volt **Szent István** királynak, szárnyas oltára két szélén **Szent Gellért** püspök vértanú és **Boldog Özséb** tartományfőnök állt: **Feszty Masa** remeklése mind a három szent! **De Árpád-házi Szent Margit** majolika szobra sem hiányzott ebből a magyar Panteonból.

Ez volt tehát a „Mi Máriánk!” A Szeplőtelen Szűz, a Hétörömű Boldogasszony, a pálosok kegyes „Királynője és Édesanyja”, a Magyarok Nagyasszonya. Valami különös varázsa volt ennek a budai Sziklatemplomnak.

A pálosok rend történetéhez **Gyöngyösi Gergely = Coelius Pannonius** római pálos perjel (+1545) műve a nagyvázsónyi pálosok másolta Peer kódexből (1508 után) idézzünk egy szép magyar vereszetet Mária iránti rajongó áhitatról:

„Ó kegyes Szűz Mária
Te vagy szép, tiszta rózsza
Bűn nélkül fogantattál
Anyádtúl mikoron születtedél,
Istentől úgy tiszteltettedél,
Hogy méhében te megszenteltettedél,
Szeretettel ipöltettedél.
(Kétség nélkül) eredeti büntől szeplőtelen őriztetél
Szűz Mária, ékes vilola,
Bűnösöknek vígassága.”

Krasznahorkai boldog Asszony Képe. Gömör vármegyében. Csetneken is Szűz Máriának felszentelt templomot építettek.

Remetei boldog Asszony Képe. Horvátország: Zágráb.

Sztarawieszi boldog Asszony Képe. Galiciában. Sztarawiesz, avagy Ófalú. A kép magyarországi

eredetre mutat. Remete szent Pál szerzetesei vi-selték a gondját a boldogságos Szűz festett ké-pének.

Már jól ismerjük **Magyarországi Bálintot** (Va-lentinus de Hungária = **Hadnagy Bálint**) művei az Ima Szűz Mária tiszteletére Zsoltárok a Bol-dogságos Szűz számára.

Festetics-kódex: 1493-ban készült a gazdag díszítésű, 208 levél terjedelmű, magyar nyelvű imádságoskönyv. A gazdagon díszített kódexet a Czech-kódexszel együtt a nagyvázsonyi pálos ko-lostorban készítették **Kinizsi Pálné Magyar Benigna** számára. Szűz Mária naponta elmondan-dó kis zsolozsmája mellett néhány egyéb imád-ságot és Petrarca hét bűnbánati zsoltárát tartal-mazza. A címlapon található: iniciáléjában hold-sarlón trónoló, félalakos Mária a gyermekkel (Napba öltözött Asszony)-ábrázolás.

Czech-kódex: A 98 levél terjedelmű imádsá-goskönyvet és a Festetics-kódexet két kódex tar-talmazza, gyakorlatilag a teljes Officium Parvu-mot, ezt egészíti ki a szombati Mária officium-nak a nyári vesperása a Czech-kódex 137-164. lap-jain.

A Dubranica (**Crikvenica** város **Horvátor-szágbán Primorsko-goranska megyében**.) folyó torkolatánál épített Szűz Mária Mennybemenetele templomot 1412-ben adományozta **Frangepán Miklós** a pálosoknak, akik 1659-ben felújították és bővítették. A pálos kolostor köré épült ki a kés-sőbbi város.

Néhány példa a pálos atyákról akik műveikben a Boldogságos Szűz Máriáról írtak:

Bakk István (+1517)

Csanádi Adalbert (1515)

Meisleder Ferdinand (1721)

Mikós testvér, Benger, Nicolaus (1743)

Tallián Péter (1697)

Kollecsani Ádám (+1699-ben)

Török Mihály (+1704)

Kókai Benedek (1784)

Nunkovich József (+1755)

Orosz Ferenc (1771)

A mohácsi vész előtti időkből: **Pozsonyi Já-nos, Magyarországi (Magyar) Mihály** aki Párizs-ban halt meg. Ők főleg a szeplőtlen fogantatást védték valamint a magyar szentek jelentőségét.

V. Miklós pápa adományozza a Casale Jubi-leum nevű prédiomot, amely az örök Városnak

Isola nevű részén fekszik és nekik Bold. Szűzről elnevezett társas káptalan, minden jogát, jövedel-mét és évjáradékát.

Máriavölgynek XI. Pius pápa 1922. évben teljes bűcsút engedélyezett .

Az Egyetemi templom (*Kisboldogasszony*-templom) Belvárosi Pálos templom

A Pálos templom Pest legrégebbi épülete. A 18. században építették barokk stílusban újjá.

Néhány példa a magyarok is lakta bűcsújáró-helyekről: Boldogasszony (Ausztria) Csatka, Csík-somlyó, Csobánka-Szentkút, Doroszló-Szentkút, Fertőszentmiklós, Jásd, Makkosmária, Máriabes-nyő, Máriagyűd, Máriakönyve, Márianosztra, Máriapócs, Máriaremete, Osló, Petőfiszállás-Pálosszentkút, Röjtökmuzsaj, Szeged-Alsóváros, Szentfa kápolna, Tornya, Vasvár etc. „A nép, 8-ikán Remete-Mária bűcsújára a budai hegyekbe sereglett!”

Emmausz járásról: az emmauszjárás szokása a húsvéthétfő Baranya, Tolna, Veszprém m., és Bu-da környéke falvainak lakossága húsvéthétfőn ki-vonult a borospincékhez, a szőlőhegyre, v. elláto-gatott a szomszéd községbe.

Pest-Budán, a Gellért-hegyen húsvét 2. nap-ján tartott bűcsút *Emmausnak* nevezték, Kalocsán és Szegeden a kispapok húsvét 3. napján kirán-dultak, *emmausba mentek*.

Sopronból húsvét első napján a hívek, a feren-cesek és a jezsuiták együtt indultak Bánfalvára a pálos rendházhoz s ott tartották az ünnepi szent-misést.

A hagyomány a 20. század közepéig általában megőrizte a következő húsvéti szokásokat: Jézus keresése, húsvéti határjárás, húsvéti locsolás, piros tojásfestés, emmauszjárás, harmatszedés, hajnali fürdés és állatfürösztés.

„Egyedül Mária anyai Szívének a végtelen jósága által remélhetjük, hogy kegyelmet, alkalmas segít-séget és oltalmat nyerünk mostani bajainkban. A világot még mindig vad viszonyok marcangolják és a gyűlölet tüze égeti, mint saját gonoszságának áldozatát. Kihez fordulhatnánk máshoz oltal-mért? A Szűzanya nemcsak mennyei fényben tündöklő Boldogasszony, hanem nagy pártfogónk is, aki ezer éven át csodálatosan oltalmazta né-pünket.”

Alba Julia - Gyulafehérvár, 1948.

Vízkereszt ünnepén

†Áron

A magyar királyi koronázási jelvények: Korona, jogar, országalma, palást, királyi kard, kereszt. A koronázást mindig az esztergomi érsek végezze. Mindig a székesfehérvári bazilikában (Boldogasszony templomban) történjen. Mindig Szent István koronájával. Az érsek a többi jelvényt is átadja: kereszt, jogar, országalma, zászló, lándzsa (ehelyett az Árpád-ház kihalása után a kard.)

Így járnak a nemzedékek századok óta. Ugyanazokon az ösvényeken, csapásokon és utakon: és ugyanazokkal az imákkal, énekekkel, áhítatgyakorlatokkal. Itt imádkoztak apáink, amikor visszaverték az ősi katolikus hit ellen fegyverrel felvonuló fejedelmet. Itt kérték az égi segítséget, amikor őrhelyeiket, asszonyaik és leányaik becsületét, a maguk és fiaik szabadságát kellett megvédelmeznüik a keletről hajdan gyakran fenyegető ellenség ellen. Ide zárandokoltak a kitarítás kegyelméért, valahányszor elemi csapások sújtották, avagy az emberi önkény megalázásai és igazságtalanságai alatt lélekben kifáradtak. És ide jöttek árvaságukban is, hogy Istent engesztelve és Mária támogatását kérve fogjanak hozzá feldúlt életük újjáépítéséhez.

„A jelenések interkonfessziós jellege megmutatja, hogy a Mária-jelenések nem csupán a katolikusokhoz szólnak, bár eredetileg ebben a környezetben mennek végbe, hanem a kereszténység reális egészéhez. Ez a jelleg még egy további és tágabb jelentőségű vonással egészül ki. A Mária-jelenések évezredének sajátossága ugyanis abban található meg, hogy a jelenések kilépnek a kereszténység szoros értelemben vett köréből, és olyan helyszíneken zajlanak, amelyek más kultúrákhoz tartoznak. Ilyen jelenések mentek végbe Egyiptomban (Kairó-Zeitun); a 99%-ban, Japánban (Akita); a vallások találkozása szempontjából legváltozatosabb Szíriában (Soufanieh) és a buddhista Dél-Koreában (Nadzsú). Az e helyszíneken lefolyt események (részben jelenések, részben Mária személyéhez fűződő csodásnak minősíthető történések) a Mária-jelenések globális jellegét és jelentőségét emelik ki. Globális ez a jelleg, hiszen már Guadalupe is megmutatta, hogy a jelenések célpontja nem csupán egyetlen személy vagy közösség, hanem több vallási közösség szerves egysége, mint amilyen az akkori mexikói indiánok és a betelepült spanyolok csoportjai voltak. Ezt a globális jelleget kifejezetten erősítik meg az afri-

kai és ázsiai események. Ha arra gondolunk, hogy korunk valóban a vallási, kulturális, gazdasági és politikai globalizálódás kora, azt is mondhatjuk, hogy a Mária-jelenések globális jellege – amely az evangélium üzenetét hordozza – a jelenések globális jelentőségét mutatja. A globalizálódás által előidézett kulturális zavarodottságban a jelenések egységes üzenete a rendeződés.”

„A jelenésekben az fejeződik ki, hogy a kereszténység Istenszüelője nemcsak az elmúlt kétezer év kezdetén vállalt magára döntő szerepet, hanem ezt a szerepet korunkban egyre határozottabban érvényesíti. Európai kultúra a katolicizmus szellemiségéből merítheti megújulásának erejét. Mindszenty József hősiessége példát adott a magyarságnak. **Mindszenty József** által vezetett püspöki kar Mária-évet hirdetett. A történelem Máriája teremtményi szinten abszolút munkatársa Istennek. Mária Istenanyát ez a világlátás teszi az őt megillető tudományos helyére teológiailag. Az Egyház misztériumában a Boldogságos Szűz Mária áll az első helyen...”

Telve hittel és engedelmességgel magát az Atyaisten Fiát szülte a világra... **Joseph Ratzinger (XVI. Benedek pápa) Szűzanyát egyetemes anyának mondja.**

Mária irányításával ez a lelki világintegráció a harmadik évezred missziós tavaszát hozza a feltámadt Krisztus emberszeretetének csodájaként. Az üzenetek Isten elvárását fogalmazzák meg kelta, francia, magyar, angol, román, német, spanyol, baszk, szlovák nyelven, az afrikai és az ázsiai népek nyelvén és indián nyelveken, mert az Úr Jézus a nyelvek zsenijét Édesanyjába a teremttség teljességével úgy helyezi bele, hogy az istenhit értelmi közelségben mindannyiunk ámulatára a mennyei dolgok természetességével tükrözze. A világmindenséget a szeretet tartja össze. „A harmadik keresztény évezredet és az egyetemes emberi jövőt Mária oltalmába kívánta helyezni, mint ahogy korábban az egész Kárpát-medencét nemcsak a magyarsággal, hanem annak minden nemzetiségével együtt Szent István királyunk, a nagy misztikus a Magyarok Nagyasszonyának örökös királynőjének uralkodására bízta. A magyar történelem misztikájának legnagyobb fejezete.”

Őseink ezt a kegyelmes felajánlást szent örökségként tovább származtatták nemzedékről-nemzedékre. A nagy emléké és a magyarság szí-

vében élő Vaszary Kolos esztergomi bíboros más kérésére a Szentszék is elismerte a Mária-tiszteletnek ezt a nemzeti magyar jellegét, s XIII. Leó pápa 1896-ban külön liturgikus ünnepeket engedélyezett október második vasárnapjára. Szent X. Piusz pápa ezt az ünnepet október 8-ra tette át.

Joseph Ratzinger bíboros 1977-ben készített mariológiai értekezésében írja:

„Isten Krisztusban való megtestesülésének krisztológiai tétele alapvetően mariológiai tétel is.”

Pázmány Péter a magyar kereszténység egyik legkiemelkedőbb főpapja így imádkozik Máriához:

„Te vagy áldott az asszonyok között. – Méltán neveztetel áldottnak az asszonyok között, mert csak egyedül Te menekedtél meg a magtalanság átkától, éppen szüzességed által. És sokan az asszonyok közül férfiak birtokába jutottak, de Isten Fia tizenkét esztendőskorában is Terád hallgatott és a Te birtokodban volt.

Áldott vagy, nemes asszonyunk, Szűz Mária, mert Teáltalad születék nekünk a mennyei áldomások kútfeje, a Te méhednek gyümölcse. Szabadíts meg engemet imádságaid által minden átoktól, hogy a te Fiadnak kedvesen szolgálhassak mindörökkön örökké. Ámen.”

„Az angyalokat is az Ég és a Föld Királynőjének szolgálatára állította be az Isten gondviselő szeretete. Az Úr Jézus akaratából az Istenanyán keresztül szolgálják az angyalok a világ üdvözítését.” Történelmünk irracionális eseményei tanúsító erejűek, amelyek megvilágosítják fennmaradásunk hátterét. Ezer éve tele árnyékkal, de ugyanakkor Mária fényében menetelünk is egy árnyékmentes világosság felé!”

A "szent forradalom" (XII. Piusz pápa kifejezése a magyar történelem drámai perceiben) **transzcendenciája, misztikája** az 1956. október 23-án Budapesten kirobban ezeréves történelmünk minden előkészület nélküli legnagyobb és kihatásában az egész eurázsiai világot megrázó forradalma. 24 óra alatt az esemény híre végig hömpölyög az egész földgömbön.

XII. Piusz pápa a világ népeihez intézett október végi szózatában nevezi a magyar nemzeti felkelést a kommunista diktatúra és az ateizmus sátáni világhatalma ellen – szent forradalomnak.

A szentkorona által megjelenített szellemi valóság magasabb rendű a koronát viselő király személyénél. Ez a kivételes, szakrális és közjogi viszony alakult ki őseink gondolkodásában a magyarság léte és Mária országolásával a szent korona természetfeletti valósága között. Keresve sem találhatunk a nagyvilágon még egy olyan népet, amelynél nem a király viselte a koronát, hanem a korona a királyt. A magyar történelem számos eseménye mutatja, hogy a korona által megjelenített szellemi valóság magasabb rendű a koronát viselő király személyénél. Az a meggyőződés, amely a magyarságnak a koronához való viszonyát így formálja meg, sajátosan tükröződik Szent István ország ajánlásának természetfeletti csodálatos kegyelmi eseményében. A szentkorona felajánlása a Szűzanyának ezzel a ténnyel, hogy első királyunk magát a szent koronát ajánlja föl a Szűzanyának, a magyar közjognak ez a kegyelmet hordozó és sugárzó kozmikus csodálatos anyaga, nyilvánvalóan több a királyi hatalom egyszerű jelképénél: a magyarság egészét, testét és lelkét, földjét és vagyonát, minden evilági és túlvilági értékét a teremtő Isten és a teremtett ember, az Ég és a föld kultúráját is jelenti egyidejűleg.

Isten és a Nagyboldogasszony a Nagyboldogasszony kifejezés egy olyan vallási meggyőződés meglétét mutatja, amely teljes egészében felvett az ezeréves hazai Mária-tiszteletbe. A keresztény Nagyboldogasszony alakja mögött tehát olyan ősi hit-valóságot láthatunk, amelyet a kereszténységre tért magyarság hajlandó volt Szűz Mária alakjával azonosítani, vagy más szempontból, amelyet a gondviselő Isten arra használt fel, hogy a magyarságot elvezesse a keresztény hititkok, a katolikus misztika felfedezésére: az Istenanyaságban, a Világ Királynőjében, az Egyház és a magyarság koronás Édesanyjában. Szent István összekapcsolja az időt az időtlenséggel, ország ajánló gesztusa így kétszeresen is jelentős; egyszerre fejezi ki azt a tényt, hogy az ősmagyarok által tisztelt boldogasszony valójában Szűz Mária "előkép", valamint azt is, hogy ami azelőtt boldogasszony anyánké volt, az Szűz Máriát illeti. Itt tehát nem beszélhetünk egyszerűen a kereszténység "felvételéről", hanem inkább a magyarság számára igen jelentős, sőt sorsdöntő szellemi valóság "átkódolásáról", szerves továbbfejlesztéséről,

organikus beteljesítéséről, szakralizálásáról megfelelően a katolikus igazságnak "Gratia non destruit naturam, sed perficit", a kegyelem nem lerombolja, hanem tökéletesíti a természetet. Így Szent István Szentlélek sugallta víziója nem annyira a Nagyboldogasszony és a Szűzanya különbségét, mint inkább összetartozását hangsúlyozza. Ezt a misztikus összetartozást a magasabb valóság tökéletesedő ereje teszi lehetővé, hogy a magyarság Istentől rendelt földi sorsútján missziós küldetésével államalkotó népként megmaradjon és államiságát az első ezeresztendején túl is megőrizze.

*Imago B. Mariae Virg. Jacii extra Civitatem prope Fen-
tem ad septem Jacella, Diae. Jacien. Cottii. Post. 1558*

A váci csodatevő Boldogasszony képe

Szent Gellért Fehérváron tartotta bemutatkozó sermóját. Ebben ő Szűz Máriát a "napba öltözött Asszonynak" és "mennybe felvett Boldogasszonynak" nevezte.

A Jelenések könyvében János apostol látomása a "napbaöltözött" asszony és "lába alatt a hold", Szűz Mária. Mátyás veretett pénzre a Kisdedet tartó Madonna került az ezüstpénzek hátlapjára és az aranyforintok előlapjára.

A Szűzanya alakja ezért jelenik meg mindenütt, ahol az égi, apokaliptikus renddel összeilleszhetőnek vélt földi rend harmóniáját, egységét, mennyei struktúráját kellett védelmezni:

templomok és országok, tartományok és falvak védőszentjeként, az adott közösség mibenlétét, karakterét kifejező emblémák, jelvények, címerek jelképei között, valamint pecséteken, pénzeken, lobogókon, gyűrűkön és nyakláncokon.

Szűz Mária már gyakori a hazai címerpecsétben a török hódoltság utáni idők legnevezetesebb Máriás címere Vácé. Szűzanya alakja, a török uralom előtt, számtalan városka, helység és közösség címerében szerepelt.

„Égi Édesanyánk, isteni értékrendjéhez kalauzol vissza az Úr Jézus uralmának, a Világosságnak el kell jönnie a földre az ideológiák környörtelenségének egyoldalú legyőzésével.

A hit nem homály, hanem Krisztus ajándéka minden embernek. Minden jelenés izgalmas, az ember-univerzum forradalmi természetfeletti kalandja.”

Pio atya szavai Magyarországról: „Magyarország egy olyan kalitka, amelyből egyszer még egy gyönyörű madár fog kirepülni. Sok szenvedés vár még rájuk, de egész Európában páratlan dicsőségben lesz részük. Irigylem a magyarokat, mert általuk nagy boldogság árad majd az emberiségre. Kevés nemzetnek van olyan nagyhatalmú őrangyala, mint a magyaroknak és bizony helyes lenne erősebben kérniük hathatós oltalmát országukra!”

Hétfájdalmú Szűz. Pilisszántó
Ismeretlen pálos munka a XVIII. századból

Kiss István – Kiss Álmos Péter
*Bükkszentlélek Pálos erődkolostora – Miskolc**

MÚLT ÉS JELEN*

A múlt

A Miskolc és Dédestapolca melletti hegyek bükkös rengetegében 1240 óta éltek remeték, távol a világtól. Azonban a később már pálosoknak nevezett szerzetesek csak 1304-ben kaptak engedélyt a megtelepedésre a terület akkori birtokosától, az Ákos nembéli István nádortól, [1] aki felkarolta őket. 1313-ban Szentlélek néven új kolostort építtetett számukra, amelyet birtokadományokkal is bőkezűen ellátott. István nádor fia hűtlensége miatt kegyvesztett lett I. Károly Róbert királynál (1301-1342), aki a lázadót birtokaitól megfosztotta és azokat királyi tulajdonba vette a kolostorral együtt. A kolostor további sorsáról azt lehet tudni, hogy 1325-ben átépítették. IV. Béla a tatárjárás után elrendelte, hogy főurak, nemesemberek és egyházi méltóságok várakat, erődített monostorokat és templomokat építsenek esetleges

újabb keleti támadások kivédésére. Ez a rendelkezés tartósan érvényes maradt. Ezért épülhetett Bükkszentlélek pálos kolostora is római castelumból kifejlesztett magyar kővár-prototípus szerint. Az Ákos nembéli István nádor 1313-ban, Bükkszentlélek kolostorának megépítésekor, az akkori szerzeteslétszám és az épület térigénye alapján a legkisebb, ~100x100 láb = ~30x30 m-es négyzetalaprajzú vár prototípust választhatta a kolostorépítés alapjául, amely hat szerzetescellával és a legszükségesebb kolostori funkciókkal, de tágas éléskamrákkal épült meg. A hagyományos várépítési szokásnak megfelelően a négy erős falal körülvett négyzetalaprajzú belső udvarnak három, a keleti, a nyugati és az északi oldalán építettek egyszintes, egytraktusos kőépületet, úgy, ahogy azt a várak esetében csinálták. A negyedik, a déli oldalt a meglévő templom zárta le. Minden helyiségbe csak kívülről, az udvarról lehetett bejárni. Külső falépcső a kerengő és a gyilokjáró lapos tetejére vezetett. A kerengő az U-alakú épület három udvari fala és a déli templom hosszfa mentén épült ki. A rendházba a keleti oldalnak a déli oldali templomhoz legközelebbi utolsó traktusán és az előtte épült kapusházon keresztül lehetett bejárni. Belül körben egymás után a fürdőház, hat szerzetesi cella, az apát háza, a káptalan terem, a vele összenyitható étterem/refektórium, a konyha és ostrom túlélésére szánt éléstári készletek raktárai települhettek.

Az erődkolostor nyújtotta passzív védelem nem azonos az erődített vár aktív védelmével. A legfontosabb követelmény az, hogy a kolostorerőd ne legyen könnyű zsákmánya portyázó különítményeknek, de legyen felkészült hosszabb ostromra is. Ezért legyen tartalék élelme és biztos vízellátása. Az aktív védelemre legalább annyira legyen mód, mint az erdélyi szász- és székely templom erődök (Prázsmár, Szászhermány, Székelyderzs, Prépostfalva, stb.) esetében volt. A körítő kőfalak védelme több szinten épül ki – közel- és távolharc aktív megvívására, ha szükséges – a felső gyilokjáró pártás mellvédjén masikolis padlónyílások, nyilazó lőrészek tegyék a védekezést le-

* Szerző és társa műgonddal és hazaszeretettel építi fel terveiben a múlt és a jövő Magyarországot. Addig, amíg mi a magyar Pálos rend múltját és szellemiségét kutatjuk, ők lélekben végigjárják velünk a felfedező utat és az ősi falakat, mely a hajdani pálos papságot befogadta, újraálmódják, felépítik és a jelenkori Magyarország céljai alapján terveikben rendelkezésre bocsájtják. Minden tanulmányukat meghatott lélekkel tesszük közzé. Bükkszentlélekkel kapcsolatban azért is elfogultak vagyunk, mert Rostás László, Miskolc város főépítésze a 2011-ben alkotott A Pálosok titkos története (rendezte Császár Tamás) c. filmben bemutatta azt a hatalmas követ, amelyet a bükkszentléleki kolostor ásatásain találtak és a kövön rovásfelirat látható.

Arra gondoltunk, hogy ma, amikor pang a magyar építőipar, végre gondot fordíthatnánk a kevésbé mutatós, de a nemzet számára annál fontosabb és a nemzettudatot is erősítő építkezésekre, ahol a régít újítják fel szépen, korszerűen, de eleink egyszerű, tiszta szellemiségét is megőrizve a falakkal együtt.

Bükkszentlélek szent hely, közel van az éghez. Ha nyáron ellátogatnak arra a kedves olvasók, ott is mondjanak el egy imát a magyar hazánkért és föltétlenül mondják el a Magyar Hiszekegyet.

Nem közöljük a teljes tervdokumentációt, de szóbeli, vagy levélben elmondott kérésükre szívesen elküldjük postán. (Szerk.)

hetővé. Az alatta lévő szinten keskeny lőablakok, a földszinten lőrészzerű ablakok készüljenek. Víz, ostromra számítva, a kolostorudvar szintje alatt épített ciszternában tároljanak.

Amikor Károly Róbert a pártütő nádorfit megfosztotta birtokaitól és a kolostor új kegyura lett, olyan lehetőséget láthatott meg a méretéhez képest kihasználatlan kolostorerőd épületében, amelynek második szándékú célja saját érdekeit is szolgálhatta, és ami a kolostor bővítésére sarkallhatta. Az 1325-ben elkezdett emeletráépítés révén a kolostor kettős feladatot tudott ellátni, mivel eredeti rendeltetése mellett egyidejűleg, vadászkastélyként is lehetett használni, a két funkciót külön-külön szintre telepítve, a Károly Róbert által királyi erdővé, vadászterületté minősített Bükk hegység vadban gazdag erdeiben tartott királyi vadászatok idején. I. Nagy Lajos király is (1342-1382), aki szívesen tartózkodott később elkészült diósgyőri várában, bükki vadászatai alkalmával szintén gyakran megpihent és vendégeskedett a kolostorban, hiszen a pálos rendnek maga is nagy támogatója volt. A kolostor tehát mindig képes volt királyi vendégeket fogadni, miközben kolostor funkciója sem szünetelt. Vadászkastélyként huzamosabb ideig a vadászati idényben használhatta a király vendégeivel és kíséretével együtt a kolostort, teljesen belakva azt, de a vadászkastély szintnek mindenkor fogadókésznek kellett lennie. A királyi teendőket vadászat idején is el kellett látni. (A király egyik oklevelét 1318-ban az ópusztaszeri bencés apátságban keltezte.)

A lovagterem mellett állandó jellegű királyi lakosztály készült, s a lovagterem másik végéhez csatlakozó íróház alkalmas lehetett ideiglenes kancellária céljára. Az átépítés során a földszinten a kolostor minden eredeti funkciója megmaradt, beleértve hat szerzetesi cellát is. Az emeleten 6 tágas hálótermet építhettek ki, és itt szállásolhatták el a királyi rangú vendégeket. A fürdőház törökfürdő-teremmel bővíthetett, a pogány ellenség II. András által Szentföldön megismert fürdőkultuszának átvett szokása szerint. Étkezésre a káptalanterem vagy a lovagterem szolgálhatott. A király testőreit, vadhajtóit, szolgálait a kolostor gazdasági melléképületeiben lehetett elszállásolni. A szerzetesek tehát párhuzamosan tovább élhették imádságos és dolgozó szerzetesi életüket vadászat idején is. A királyi építkezés pedig Istennek tet-

sző, kegyes cselekedetnek látszhatott a külvilág szemében. Ezt a pápa sem kifogásolhatta, akinek felügyeleti jogköre kiterjedt minden pálos kolostorra.

A jelen

A Miskolc közigazgatási területének harmadik kerületében található kolostoregyüttes ma rom. Templomának még álló néhány fala torzóként mered az égbe. Magasságuk évről-évre csökken. A szállásházból kő-kövön nem maradt. Se felmenő fal, se talajszint fölé nyúló fal maradványai sem láthatóak. Helyüket növényzettel benőtt, földrézsűvel szegett, mindent elfedő, koporsó alakú földfeltöltés, mint „agyagszarkofág” takarja a végleges pusztulás jelképeként, mintha a feltöltés alatti leletek örök eltemetetésre ítéltettek volna. A műemlék jellegű templom rom további pusztulásának megelőzésére 1978-ban készült állagmegóvási terv, amely nem valósult meg. Bükk-szentlélek pálos kolostorának „műemlékvédelme” az elmúlt száz évben a sikertelenség és a kudarc iskolapéldája. A melléképületek maradványai a szomszédos Herman Ottó turistaház építésekor, az 1900-as évek elején tűnhettek el. Az 1930-as években végzett ásatáskor a talált leletek a Miskolci Múzeum kőtárába kerültek, éppen úgy, mint a később 1955-ben még talált faragott kő leletek. Csakhogy a két ásatási időszakban készült fényképfelvételek tanúsága szerint, közben falainak egy része eltűnt. Ferenczy Károly építész-régész 1978-ban kapott megbízást Bükk-szentlélek pálos kolostora templomának konzerváló állagmegóváására készítendő tervekre, omlás elleni védelemmel együtt. A tervező saját, szakszerű munkájáról később keserű szájizzal azt írta: „Időnként felszínre kerül a megoldás megkeresése, de a munka évtizedekig lekerül a napirendről. A rom a környék szeméttlerakó helyévé válik és az adott állapotban nem is lehet védelembe vonni a kolostort.” A napirendről levett kolostorrommal azóta sem törődnek, állaga tovább romlik útban a megsemmisülés felé. [2] A magyar műemlékvédelem úttévesztését az angol W. Morris által a XIX. század közepén megfogalmazott és Magyarországon 1881-ben törvényerőre emelt „konzerválni, megőrizni, nem pedig átépíteni” műemlékvédelmi dogma gyakorlatba történő átültetése és szigorú betartatása idézte

elő. Kiderült ugyanis, hogy a magyar műemlék romok többségének eredeti állapota viharos történelmi előéletük miatt hitelesen nem állapítható meg és nem igazolható, tehát nem építhetők újjá. Ezért maradt a konzerválás állagmegóvó módszere. A funkció nélküli kétdimenziós-jellegű falromok azonban nem érdeklik a múltunkat megismerni kívánó látogatókat, mert nem nyújtanak olyan élményszerű látványt, amelyért érdemes lenne a romokat felkeresni. A funkció nélküli romnak pedig nincs felelős gazdája, nincs bevétele a karbantartásra és e célra szükséges és elégséges közpénz sem jut. Így a legszakszerűbben konzervált rom is előbb-utóbb ebek harmincadjára kerül, mert újabb állagmegóvás időben nem követi a szemmel látható, napról-napra romló állapotot, amikor be kellene avatkozni. Az időjárásnak kitett szabadtéri romok pedig karbantartás nélkül végleg eltűnnek. Erre mondja Ipolyi Arnold, hogy ilyenkor történelmünk egy lapja szakad ki! A más országokban is észlelt jelenség hatására született meg az új Krakkói Nemzetközi Műemlékvédelmi Karta, amely szerint, „ha a használhatóság megkívánja nagyobb térbeli és funkcionális egységek helyreállítása a kortárs építészet eszközeivel elfogadható”. Ez a tétel új felfogású műemlékvédelemre ad lehetőséget: a kétdimenziós romok mai építészeti felfogással térbelileg három dimenzióban újjáépíthetők. Ez lehetővé teszi Bükkszentlélek kolostorromjainak megmentését és újjáépítését is. Romkonzerválás helyett sokkal ésszerűbb megoldás a templom esetében is, hogy az teljesen újjáépítve, boltozattal lefedve, új funkciót kapjon és az új funkcióra újjáépített épületegyüttes szerves, hasznos elemévé váljék. A kolostor szállásházának felszín alatti maradványait in-situ a földben hagyták és az agyagszarkofág azt jelzi, hogy látszólag örökre lemondtak az eltemetett falmaradékokról, anélkül, hogy tudnánk milyen is volt valójában ez az épület. Pedig az újjáépítésnek fő méreteiben illik követnie az eredeti építmény terjedelmét. A korábbi ásatások geodéziai módszerrel készített felmérési adatait csak részben dokumentálták. A templom és a szállásház részleges feltárásának helyszínrajzán hiányosan ábrázolták a kiásott alapfalak nyomvonalát. Az utolsó állagmegóvási terv pedig már csak a templom kiásott, jobban megmaradt falait tüntette fel konzerválandó rom-

ként. A szállásház valószínűsített területén a még földben maradt eltakart romok területére megjegyzésként ráírták „falak földdel takarva, terep rendezve”. Ez úgy hangzik, mint egy halálos ítélet. A felöltött terület terjedelmi mérete ma ~30x30 m terjedelmű lehet. Ez azért fontos adat mivel joggal vélhető, hogy az eredeti rendház-épület is ~30x30 m alapterületű lehetett, hiszen egyes rendi regulák a kolostor tervezési hálójának méretét ~100x100 láb=30x30 m-es elemekből javasolták szerkeszteni. A befejezetlen felmérés alapján pedig vélelmezhető, hogy a belső körülépített mag ~13x7 m méretű udvar és kerengője - 22x15 m méretű derékszögű négyszög méretű lehetett. Ezt fogta körbe három oldalon a szállásház, a negyedikhez, a déli oldalon csatlakozott a templom. Az évszázadok alatt kialakult kolostortervezési hagyomány ismeretében az eredeti fal és térrendszert fel lehet támasztani, egy, csak papíron létező elméleti kolostortervként. Ehhez a művelethez azonban tudni kell, hogyan épültek a középkori kolostorok!

Kolostorépítés

Benedek-rendi regula szerint a monostort vagy kolostort olyan szükséges kellékekkel kellett létesíteni, mint a víz, a malom és a kert, valamint kellett, hogy legyen benne hely a különféle kétkézi mesterségeknek. A regula azt kívánta, hogy a Benedek-rendi szerzetes szerezzék meg a földműveléshez, állattenyésztéshez, erdőgazdálkodáshoz szükséges ismereteket és legyen jártas a fémmunkákban, üvegekészítésben és egyéb hasznos mesterségekben is. Clairvauxi Szent Bernát, aki lakott településektől távol, vadonban vagy terméketlen völgyekben alapította meg cisztercita monostorait szintén úgy vélte: az ideális szerzetes az, aki kitanulta a paraszti munkákat, a kőműves és az ácsmesterséget, tud szőni, kertészkedni, hogy rendet vigyen a világba.

A legtöbb középkori kolostor alaprajza az ókori görög és római világ örökségeként ránk maradt, oszlopcsarnokkal körülvett belső udvar vagy kert, a perisztílium előképét követi. A kolostorépítészetben az oszlopcsarnokos körfolyosót kerengőnek hívják. A négyzet vagy téglány alakú, kolostorudvarból és kerengőből álló központi térelemet zárt, egy vagy kétszintes tömör belső és

külső fallal határolt helyiségsor vette körül. A külső fal vastagsága várfallal vetekedhetett és hasonló védelmet is nyújtott ellenséges hadak támadása ellen. A kerengő funkciója vallási indíttatású volt, mivel a csoportos, csendes séta alkalmas volt szellemi kikapcsolódásra, meditációra, imára és arra, hogy a fráterek lelkiismeretvizsgálatot tartsanak. Ekkor vehettek számot az napi erényes vagy meggyónandó cselekedeteikkel és mulasztásaikkal. A kolostorudvar és a kerengő építészeti szempontból a körítő épületszárnyakban elhelyezett funkciók tereinek legfontosabb szervező és rendteremtő eleme volt. Ennek eredményeképpen az egyes szerzetesrendek eltérő regulái ellenére hasonló térkapcsolatok alakultak ki. Ezért lehet vállalkozni a gyakorlatilag nyomtalanul eltűnt Bükk-szentlélek pálos kolostora szállásházának elméleti, nem hiteles rekonstrukciójára. [3] Minden kolostor szerves részét képezték a szállásház vagy rendház és a templom mellett ezektől elkülönítve, a kolostor önfenntartó gazdálkodásához szükséges raktárházak és istállók, valamint a szerzetesek tanult kézműves mesterségének úzéséhez szükséges műhelyházak. A szállásházzal közvetlen kapcsolatban álló templomok mérete nagy változatosságot mutatott, mivel az a hívek számától és a pasztorális feladatoktól függött. A templom bejáratú kapuja mindig a nyugati oldalra került, a szentély pedig keletelt volt, azaz keletre nézett. A templom helyét a bencés regula az északi oldalon tartotta előnyösebbnek. A kolostor életét az apát irányította. Tekintélye a fráterek számára megfellebbezhetetlen volt. Utasításait mindenkinek ellenvetés nélkül el kellett fogadnia és maradéktalanul végre kellett hajtania, az engedelmisségi fogadalom szerint. Az apát szervezte meg a kolostori élet szigorú rendjét, az ima, az elmélkedés és a munka időpontját meg az elvégzendő egyes feladatokat. Utasításait a káptalan teremben adta ki az ott összegyűlt szerzeteseknek. Az apátház az apát különálló lakosztálya volt, esetleg saját kápolnával. Az írószoba/scriptorium és a könyvtár közös helyiségbe kerülhetek. A szerzetesek közös hálótermekben, „dormitoriumok”-ban aludtak. A remeték azonban megőrizték az eredeti remetekunyhók emlékét azzal, hogy külön-külön cellákban laktak, elmélkedtek, imádkoztak, böjtöltek és aludtak. Csak a refektórium étkezéskor és az apát káptalanházi eligazításán voltak közösségben. A

kolostor többi funkcionális egységét úgy telepítették, hogy a szerzetesek belső élete minél háborítatlanabb legyen. Ezért kerülhetett a bejáratot ellenőrző kapusház mellé a kolostoriskola és az úton lévő szerzetes testvérek szállásául szolgáló vendégház. A szerzetesek mindennapi munkája mezőgazdasági jellegű élelmiszertermesztés volt, állattartással. Ehhez kellett az istállók és a raktárak. A műhelyházakban sokféle mesterséget űztek és nemcsak a kolostor szükségleteire végeztek munkát, hanem külső megrendelésre is. (Ezekkel az épületekkel a tanulmány nem foglalkozik.) Meglepően fejlett volt a kolostorok vízellátása. Szent Benedek regulája már a VI. században fürdőház létesítését is előírta melegvizet fakádfürdővel. A kolostor vízellátásához föld alatt vezették a vizet a konyhához, a fürdőházhoz, a refektóriumhoz és az apát házához. A használt vizet zárt szennyvízcsatornával vezették el, de felhasználták a templommal ellentétes oldalra telepített latrinák átöblítésére is. Csak feltevés, hogy Károly Róbert vadászkastélyában a szokásosnál nagyobb keleti fürdőház létesült, elődjének II. Andrásnak saját szemével Szíriában látott török fürdők kipróbálása és átvétele nyomán. A kolostort a szerzetesek saját maguk építették maguknak, a renden belüli építési munkák tervezésére és kivitelezésére szakosodott, műhelyekbe szervezett és más kolostorok építőmestereinek, kőfaragó, kőműves, ács, tetőfedő, asztalos, kovács, aranyozó, freskófestő és ólomüvegablak készítő fráttereinek segítségével. Az apátok közül sokan értettek az épülettervezéshez és a kőfaragó munkákhoz, vagy legalábbis a szerzetes közösségek térigényét meg tudták fogalmazni. A rendbe fölvetett szerzetesek, de a felvételre váró noviciusok szegénységi fogadalmuk okán, munkájukat minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül végezték.[4] [5]

A romok újjáépítése

A kolostor funkcióinak áttekintése azt mutatja, hogy a földből alig vagy ki sem látszó romok újjáépítése nem könnyű feladat, de érdemes kideríteni melyeknek a térrendszere olyan, hogy mai korszerű igényeket is képes kielégíteni. Ha a felderítés sikeres, abban az esetben olyan megújult épület lesz az eredmény, amely a mai mindennapi élet funkcióit maradéktalanul be tudja fogadni és,

amely szervezni tudja az életet maga körül. Az eredeti téréretekkel újjáépített kolostor nemcsak idegenforgalmi célpont lehet, hanem olyan épület, amely mai sokrétű igényeket tud kielégíteni, érdemes működtetni és bevételeiből az épület jó karbantartására is jut pénz. Bükkszentlélek pálos erődkolostora kisebb volt, mint a hazai kolostorok többsége. Szerény mérete ellenére, a kőtári leletek tanúsága szerint, az épület igényes építészeti színvonalát a hangsúlyos építészeti elemek kőfaragásos megmunkálása és díszítményei bizonyítják. Az épület általános építészeti színvonalát nem a puritán remetek szokásos, elsősorban hasznosságra törekvő igényei szabták meg. Ennek oka az volt, hogy Róbert Károly a kolostort vadászkastélyként használta, de később I. Nagy Lajos király is, (1342-1382), szívesen vadászott a Bükk erdeiben és ilyenkor gyakran megpihent a kolostorban. A remetek szívesen látták vendégül a királyokat és igyekeztek számukra királyi igény szintű, méltó környezetet kialakítani.

A kolostor vadászkastély funkciója Nagy Lajos korában megszűnt az 1370-es években épített várpalota típusú, a királyi vadászterület központjában fekvő diósgyőri vár elkészülte után. Az új vár különösen Nagy Lajos 1372 utáni lengyel királlyá koronázása után értékelődött fel, mivel a Buda-Krakkó útvonal mellett épült.

A rom lehet I.: Közösségi ház - „A KÖZ HÁZA”

A kettős funkció megszűntével, az ismét csak kolostori használatra újjáépített szállásház funkciói annyiban változtak, hogy a keleti és a nyugati szárny emeletén készült 6 hálótermet kettéosztva $2 \times 6 = 12$ szerzetesi cellára lehetett átalakítani. Ezen túlmenően meg kellett szüntetni a törökfürdő termet, (ha volt és maradt a fakád), mivel az együttes fürdőzést az egyház tiltotta. Változatlan maradt a vízszintes és belső lépcsővel a függőleges forgalmi rend, az összes többi kolostor funkcióval együtt. Mindezek a funkciók olyan térrendszert alkottak, amely alkalmas lehet ma arra, hogy közösségi házzá – a köz házává – történő átalakítás esetén befogadjon és helyet adjon új funkcióknak is a kolostor azonos vagy kicsit módosított helyiség elrendezése mellett. Ez azt jelenti, hogy a közösségi ház helyiség számozása azonos lehet a kolostoréval, de más néven, pl. étterem refektó-

rium helyett, vendégszoba szerzetesi cella helyett. Néhány új funkció igényelhet új tereket, az eredeti használatot új funkcióval bővítve. A szabadteri kolostorudvar és a kerengőt az első emelet fölötti födém magasságában felülvilágító, síktetővel fedve $\sim 22 \times 15$ m-es nagyterem alakítható ki. A helyiségek felsorolásából látható, hogy a térprogram csupa kipróbált, célszerű tércsoportokból állt, amelyeket a helyi adottságokhoz igazodva a rendi regulák szerint lehetett telepíteni, egymáshoz kapcsolni.

Bükkszentlélek pálos kolostorának romjai csak teljes újjáépítés esetén menthetők meg a teljes pusztulástól. A templomrom és az ásatások részleges adataiból a kerengő mérete és a kolostorépítés évszázados gyakorlata alapján az újjáépítés alapját képező kolostor alaprajza és térrendszere, elfogadható méret eltéréssel megszerkeszthető. Lényeges szempont, hogy a templom és a nyaktag újjáépítése az eredeti építészeti színvonalon valósuljon meg, más funkciók befogadására. Rom háromdimenziós újjáépítése akkor lehet sikeres, ha a helyi szükségletek ismeretében sikerül megfelelő hasznosítási célt találni és az építkezés pénzügyi forrását is sikerül előteremteni. Mivel Bükkszentlélek körzetében nem található olyan kereslet, – kivéve magát Miskolc városát – amely az új épület programkínálatát ki tudná használni, ajánlatos, hogy az újjáépített épület szerepe eleve regionális vagy országos vonzáskörű legyen. Az épületet választékos kulturális rendezvények és események befogadására célszerű alkalmassá tenni, kisebb közösségek összejövetelére, esetleg vallásos kisközösségek lelkigyakorlatára is számítva. A programkínálat az alábbi lehet:

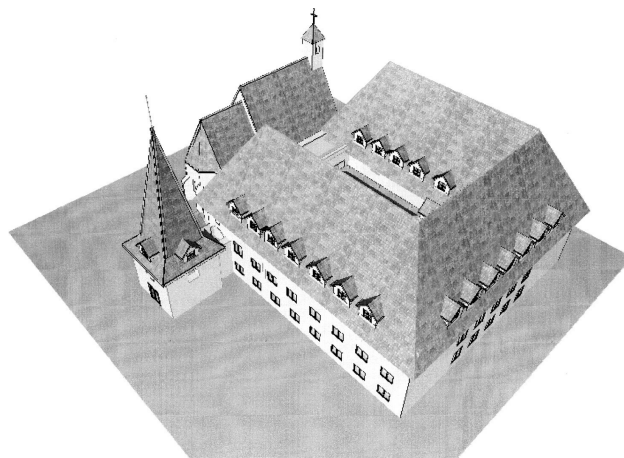
- tudományos konferencia, vitafórum, emlékülés
- vezető továbbképzés, szabadegyetem
- MBE programok és rendezvények
- zenei továbbképző mesterkurzus, hangverseny, kórusverseny,
- kamarazenei hangverseny
- kamaraszínházi est, kísérleti színházi bemutató
- táncház, tánciskola, táncverseny
- zöldprogramok, (növényzet, vadrezervátum, vadászat, ökológiai egyensúly)
- civil szervezetek és hagyományőrző egyesületek találkozója
- vigalmi, bál és bankett rendezvények

- családi jeles napok megünneplése (lakodalom)
- vállalatok, vállalkozások éves számadása, ki-helyezett kormányülés
- képzőművészeti kiállítás, (a királyi lakosztály, mint állandó kiállítás)
- csúcstechnológiai bemutató, találmány- és termék bemutató- és áruvásár

Az újjáépített kolostor alaprajzi- és térrend-szerének a felsorolt és betervezett rendezvények mindegyikét tudnia kell befogadni. A romantikus vonzó környezetet, jó szolgáltatással kell párosítani. Fontos, hogy a szabadidőt lehessen épületen belül vagy szabadban eltölteni.

Ahhoz, hogy az új térrendszer alkalmas legyen közösségi ház funkciókra, konferenciára, vitafórumra, emlékülésre, vezetői továbbképző tanfolyamra, de több más funkció esetében is, szükséges a nagyterem. A kolostorudvart és a kerengőt az első emeleti födém magasságában lefedve mintegy $\sim 22 \times 15 = 330 \text{ m}^2$ alapterületű Nagyterem alakítható ki, amely alkalmas lehet konferenciák nyitó és záró ülésére, emlékülésre, vitafórumra, bankettekre, családi jeles napok megünneplésére, vigalmi rendezvényekre, bálókra, kiállításokra, nagy zenekari hangversenyekre és színházi estekre. A helyreállított templom lehet helyszíne lelki gyakorlatoknak, kamarazenei és kórusversenyeknek, különleges hangversenyeknek, nyilvánosságot kizáró vallási gyülekezetek, és civil-szervezetek összejövetelének. Nagyterem mellett szükség van a földszinten és/vagy az emeleten, kisebb szemináriumi, vagy szekció ülésteremre és más kisebb termekre is. Az egyes programokban résztvevő vendégek egy részének szállása és étkezése az újjáépített szállásház emeletén (esetleg tetőterében) megoldható, beleillesztve a rekonstruált kolostorterv általános térrendszerébe. A török idők utáni, vélt kolostoralaprajzhoz igazodva a remetecellák szintjén és helyén 12 szállodai fürdőszobás szobaegység alakítható ki, a fürdőház helyén szaunával. A 12 szobaegységben – két ágyval berendezve – összesen 24 vendég számára jut hely. Ha még több férőhely szükséges az a szomszédos telken álló turistaházban, egyeztetés alapján bizonyára igénybe vehető. További turisztikai különlegesség lehet, ha egyik szárny alatt teljes alapincézés készül, ahol a múzeum mellett vendégváró hamisítatlan kolostori borospince

épülhet, olyan, mint amilyenben kalandozó őseink múltatták az időt Szent Gallenben. A tanulmány célja bebizonyítani, hogy az eddig követett, konzerváláson alapuló műemlékvédelem tarthatatlan. Helyette inkább az új krakkói műemlékvédelmi karta szerint a romokat mai építéstechnológiával és építészeti felfogás szerint kell újjáépíteni, mindennapos használatra. A műemlékesek az építészettel együtt így tesznek legtöbbet a műemlék védelméért. Ily módon a lélektelen kódarab, egész épület elemeként, szemantikailag közvetíteni tudja számunkra a múlt szellemét és lelkiségét, a külvilágnak szóló kódolt üzenetét.

3D-s tömegvázlat

Rejtett dimenziók és összefüggések

Bükkszentlélek pálos kolostorának szállásháza teljesen megsemmisült és az eltemetett romok, falmaradékok nem tudják megmutatni a falak és a födémek építésmódját és eredeti állapotát. A romtemplom még lábönálló falazata csak annyit árul el, hogy a nyers kőfalak feltehetőleg helyi kőből, helyszínen alakított, kis kváderkövekből rakott, változó rétegekben, többékevésbé vízszintes, fekvő sorokkal készült nyers ciklop kőfalak. A hangsúlyos építészeti elemek és tagozatok – nyíláskeretek, fallizénák, a boltívek kőbordái és az indításukra szolgáló fali konzolok – pedig igényes kőfaragó munkával készültek. Ennek és a kolostor későbbi, királyi használata alapján feltehető, hogy az emeletközi és tetőfödémek nem fagerendás, hanem kőbordával erősített téglasüvegekkel épített keresztboltozatok, vagy félkör keresztmetszetű, kváder tufakőből vagy téglából rakott dongaboltozatok lehettek. Csak a 60° -os

hajlásszögű nyeregtetők fedélszékei készülhettek fából. Ez az építésmód, annak idején, a fafedéssel szemben többszörös építési költséget jelentett. Ezt a nagyvonalú, elegáns kivitel az indokolta, hogy a kolostort vadászkastélyként királyok használták. Bükk-szentlélek pálos kolostorának múltjában felmerül két évszám, 1313 a kolostor megépítésének éve, és 1325 a kolostor átépítésének éve. 1313-ban bizonyára hatályos volt még IV. Béla király rendelete, hogy kővárakat, erődtemplomokat és erődkolostorokat kell építeni, hiszen az ország békés életét örökösödési harcot kísérő fegyveres belviszályok is terhelték és pusztították területét. A viszonylag szerényméretű templom és a rendház épületének összeépítése előnyös a szorosan összeépült kolostor együttes jobb védhetősége szempontjából. Az 1325-ben kezdett átépítés kapcsán, amikor a kolostor királyi tulajdonba került az a feltevés lehet mérvadó, hogy eredetileg a $\sim 100 \times 100$ láb = 30×30 m méretű négyzetalaprajzú prototípus várterv alapján épült erődkolostort a bővítés után, az emeleten kialakított hat hálótermes királyi lakosztályos, lovagtermes vadászkastélyként lehetett használni. Történelmi tény, hogy a szentföldön harcoló keresztések, sőt maga II. András király, megismerték, megkedvelték és magukkal hozták a pogány keleti ellenség magas színvonalú fürdőkultúráját és Róbert Károly király ezt (az évi 100 márka okán is) tudhatta. A szokást a testi tisztaságra sok gondot fordító szerzetesek is átvehették. A vízellátó- és vízvezető rendszer a rendi regulában előírt melegvízes kádfürdőhöz kiépült, tehát eleve adott volt. Csak az egyházi hierarchia csúcsán álló főpapok ráncolhatták homlokukat!

Az eszmei terv

A romtemplom konzerválással történő állagmegóvására készült tervén a visszatöltött „kőtemető” terjedelmi mérete mintegy $\sim 100 \times 100$ láb, védőrészével. Ebből a négyzetes idomból, valamint a kolostorudvar és kerengő felmérés alapján korábban megállapított méretéből kiindulva és a térrendszert megszerkesztve, közel azonos, $\sim 31 \times 31$ m-es alaprajzi méret adódik. Ebből azt a meglepő tényt lehet megállapítani, hogy a szállásház a feltételezett vastagságú kőfalakkal körülhatárolt, összevont funkciócsoportok telepítésére

szolgáló összefüggő felületeire 3×3 m-es (az északi szárnyban $3 \times 3,5$ m-es) tervezési méretháló osztható ki. Ezek az alapmodulnak tekinthető hálóelemek önmagukban bizonyíthatják, hogy az egyes funkciócsoportokat, mind a földszinten, mind az emeleten azonos méretű keresztboltozat egységekkel fedték le. Kivételt az apát háza, a könyvtár és a káptalan terem dongaboltozata képezett. Ez nem szigorúan (senso strictu) vett tudományos megállapítás, hanem a pálos és a többi hazai szerzetesrendi építőműhelyek gyakorlati tapasztalatából és a műszaki fejlődés egyre fejlettebb építéstechnikát igénylő, műszaki szükségességéből kialakult építésmód elterjedését mutatja. Az egyre általánosabbá vált építés faragott kőből, az előre legyártott kőelemek pontos illesztését igényelte és a helyszínen e célra megfelelő méretkoordinált csomópontokat kellett kimunkálni. Ez sem a görög moduláris épületszerkesztéssel, sem a mai, az épület egészére kiterjedő méretkoordinált előregyártással sem azonos módszer, mégis ez utóbbi előfutárának tekinthető. A tudatos méretkoordinációt, az elméletileg rekonstruált szállásház hossz és haránt irányú két méretlánc igazolja.

A $\sim 3 \times 3$ m-es alaprajzi méretre, (modulra), szerkesztett keresztboltozatokkal nagyobb téglalap alakú tereket általában a két térhatároló hosszfal között futó egy vagy két oszlopsorra, illetve a két oldalfal gyámkonzolaira felülő boltozatelemekkel lehetett lefedni. Ily módon két- vagy háromosztatú, többhajós tereket lehetett kialakítani. Ez a lefedés mód keresztboltozattal azért ésszerű és gazdaságos, mert a közbenső oszlopsorok egyedi oszlopai a rájuk felülő boltozatok fele terhét hordják, ferde erők nem támadják. A falakkal párhuzamosan futó szélső oszlopokra ugyancsak a félboltozat terhe jut, az oldalfalakra azonban csak ennek fele, tehát a teljes boltozat negyed terhe esik. Ennek az a kedvező következménye van, hogy az oldalnyomással támadott fal általában nem igényel külső támpillér megtámasztást.

A kolostorok egyes fontosabb tereinek, pl. káptalanterem, apátház, kápolna használói sokszor közbenső alátámasztás nélküli, nagyobb fesztávú és nagyobb belmagasságú tereket kívántak. Olyanokat, amelyek a használója rangját és tekintélyét szemantikailag első látásra megmutatták. Ilyen térlefedés céljára legalkalmasabbak a félkör keresztmetszetű dongaboltozatok. A két lefedési

rendszer csak akkor lehet egymás fölé építve alkalmazni, ha a keresztboltozat van alul, a dongaboltozat fölül. Fordított esetben ugyanis a keresztboltozat közép pillérsora a dongaboltozat záradékvonalára esnék és az oszlopokat az alátámasztás nélküli boltozat hordaná, nem pedig az alatta elhelyezkedő oszlop és az altalaj. Kerengőket keresztboltozatokkal viszonylag egyszerűen és gazdaságosan lehet lefedni, annak ellenére, hogy a kolostorudvar nem koordinált méretei miatt más alakú és méretű keresztboltozat is szükséges lehet.

A kolostor újjáépítéssel összefüggő néhány fontos kérdés azonos azokkal a problémákkal, amelyekkel a romos várakat újjáépítő vállalkozóknak kell ma szembenézniük. Kiderült ugyanis, hogy az újjáépített vár látványa nem vonz elegendő létszámú érdeklődőt ahhoz, hogy a csak futólag látogató turisták által fizetett vári belépőjegyek összege fedezni tudná a vár fenntartási költségeit, a szálláshelyekből és az egyéb programkínálatokból származó bevételek nélkül. Ezért szükséges, hogy újjáépített kolostorok esetében is sokféle vendégmarasztaló program és szabadidő eltöltési mód legyen, hogy a látogatók ne csak egy napig maradjanak az újjáépített kolostorban és környékén. Ilyen program lehet egy tea vagy kávé a királyi lakosztályban, „pincészer” szerzetes módra és vadászlakoma a borpincében, királyi gőzfürdő a „török-fürdőben”, (a margati „örökös” száz márkás sóadományról méltatlan utódokként a húsvéti fizetési határnapról ma már el is felejtkezünk) [6].

*Újjáépítés II.: Kolostorromból egyetem
- „a Miskolci Bölcsész Egyesület Kisegyeteme”*

Bükkszentlélek pálos erődkolostorának romjai újjáépíthetőek felsőoktatási intézményként, egyetemenként is. Az új egyetemépület egyedülálló példája lehet annak, hogy egy középkori szerzeteskolostor milyen sokoldalúan felhasználható mai funkcióra, eredeti terjedelmével és térrendszerével. Csak teherhordó szerkezeteit és építészeti megjelenését célszerű a kortárs építészet gondolkodásmódja szerint és eszköztárával újjáépíteni és megformálni, főleg költségcsökkentés okából. A ház azonban legyen olyan színvonalú „végtermék”, hogy ne tűnjék az eredeti elegáns mű olcsó, eklektikus utánérzésének. A Miskolci Bölcsész

Egyesület felsőfokú oktatási intézménye ma még csak egyesületként, de megfelelő állami akkreditáció birtokában, magánegyetem jelleggel végzi egyedülálló magyarságtudományi kutatásait és magas színvonalú oktatómunkáját, lehetetlen, leírhatatlan elhelyezési körülmények között. Ezt a siralmas állapotot orvosolhatná átmenetileg az egyetem újjáépített romkolostornak a jelenleginél sokkal igényesebb elhelyezése addig, amíg a MBE végleges helye, a Nagyegyetem – az egyetemalapító Nagy Lajos király diósgyőri várának átépítésével el nem készül.

A végleges alapadatok (hallgató és oktató létszám, tagozatok, tantárgyak, tantermek, előadótermek darabszáma) ismeretében az adott térkeretbe elhelyezhető funkciók és tényadatok alapján lehet eldönteni, hogy érdemes-e az átmeneti elhelyezési megoldás megvalósításával együtt járó nehézségeket vállalni és elegendő lesz-e a kapott alapterület a szükséges funkciók elhelyezésére? A jelenlegi felsőfokú képzés keretében, a hallgatók két- vagy hároméves tanulmányi időben a Magyarságtudomány szak mellett oktatási-pedagógiai képesítést, továbbá szakképzés keretében megélhetőségüket megalapozó szakmai ismereteket sajátíthatnak el. [7] Ehhez az oktatási feladathoz – a felvételi hirdetmény alapján – mintegy 20 alapképzési és szakismereti tantárgy oktatásához 20 tantárgyi vagy tagozati terem telepíthető két szinten. A húsz terem a keleti és a nyugati épületszárny első és tető emeletén lehet kiépíteni. Ehhez e két tantervi szárnyat, eredeti szintszámukhoz képest meg sem kell magasítani. A pártázatra ráépített magas tető terében elegendő hely van a ~6x6 m-es (össze is nyitható) terem számára. Az oktatási-pedagógus képesítés tantervi követelményeinek teljesítéséhez több kisebb-nagyobb előadóterem is szükséges, gyakorlati foglalkozás céljára is. Ilyen tér lehet a templom hosszháza, szentélye, sekrestyéje, valamint a belső udvar lefedésével nyert Nagyterem. A tetőtérben a tantermeket nagyobb termekké, (akár tornateremmé), össze lehet nyitni. Az internetes oktatás (E-learning formában) Skype program használatával történik. Az internetes technika telefonvonal segítségével továbbított, hallható és látható, tanrend szerinti ismeretanyag és megoldandó tesztfeladatok téziseinek közlését öleli fel. Ehhez az épületen belül megfelelő infrastruktúrát kell kiépíteni digitális központtal és sa-

ját TV-„stúdió”-val (pl. a törökfürdő helyén) más helyi programok sugárzására is. Az időszakosan személyes konzultációra, tudást felmérő beszámolóra és a stúdiókkal összefüggő vizsgákra érkező hallgatók, továbbá az oktatók és a segédezők étkezését lehetőleg épületen belül kell megoldani melegítő konyhás, steak- vagy reformkonyhás, gyorsétkezéssel megoldással. A szállás lehetőségét a szomszédos, működő turistaszállalóval célszerű tisztázni, mivel ilyen funkcióra a tetőtérben már nincs hely.

Összefoglalás: Bükkszentlélek pálos erődkolostora

Bükkszentlélek több mint 700 éve épült, sok sorsfordító eseményt átélt pálos erődkolostora Magyarország egyik legelhanyagoltabb műemléke. Hosszú évtizedek óta vár felújításra. A romok megóvására tett erőfeszítések azonban eddig csődöt mondtak. A kolostor nagymértékű lepusztulása az ezerkilencszázas évek elején kezdődött. Az időközben elvégzett két ásatás ellenére még a kolostor pontos fekvését és térrendszerét sem sikerült rajzban rögzíteni, a templom kivételével. Három évtized alatt a szállásház egyszerűen eltűnt és helyét „agyagszarkofág”-hoz hasonló földfeltöltés fedi be. Az utolsó kísérlet, hogy megmentsek a templom földből kilátszó falait 1978-ban történt, de az elkészült tervek nem valósultak meg. Újabbban új, arra irányuló kezdeményezés született, hogy az egész kolostort 3D, háromdimenziós formában építsék újjá, olyan új funkciókra, amelyek bevételt hoznak működéséhez és karbantartására. Az új létesítmény lehet többcélú közösségi ház, a KÖZ-HÁZA, amely helyet tud adni konferenciáknak, különféle találkozóknak, választékos kulturális eseményeknek, különleges zenei programoknak és képzőművészeti kiállításoknak. Az újjáépített romkolostor egyetem is lehet. Az új terekbe az új funkciókat úgy lehet telepíteni, hogy a kolostor térrendszere változatlanul marad, esetleg kissé módosul. Ez azt jelenti, hogy a közösségi ház helyiség számozása azonos lehet a kolostoréval, de más elnevezéssel, pl. étterem refektórium helyett. A középkori monostor holt romjai tehát feltámaszthatóak sokféle új, mai funkcióra, még egyetem

céljára is. Egy új nagytermet is lehet kialakítani a kolostorudvar lefedése révén. Az egyetemmé történő újjáépítés pedig azt bizonyítja, hogy egy középkori kolostor rom újjáépítve milyen sokoldalúan hasznosítható modern funkcióra.

Summary: A Pauline Fortified Cloister at Bükkszentlélek

The ruined Fortified Pauline Cloister at Bükkszentlélek – built more than seven hundred years ago, surviving great many critical events of history – is one of the most neglected national monuments in Hungary, needing repair since a couple of decades. Efforts to save the ruins all failed so far. Large scale degradation of the cloister began in years of the nineteen hundreds. Despite of two excavations performed in the meantime even the layout of the cloister could not be drawn up but the temple's. In nearly three decades the monastic precinct simply disappeared and its location has been covered by an earth fill up resembling a „clay sarcophagus”. The last attempt to save the temple's walls protruding out of the earth was made in 1978 but the blueprints were never executed. Recently new incentives have been born aiming at complete reconstruction of the whole monastery in 3D form, remodeled for new functions, focusing to income that can provide financial means for operation and upkeep. The new structure can be a multipurpose community house for conferences, various meetings, cultural events, musical programmes and exhibitions of arts, or even a university. All the new functions can be integrated into the original spatial system. It means that room numbering of the community house will be the same as that of the monastery but bearing different names, e.g. restaurant instead of refectory. Some new functions might require new spaces by converting former usage into a new one. By roofing up the open air peristylum court at cornice height level a large indoor auditorium with skylight can be created. The reconstructed ruins, remodeled as a University will show the capability of a mediaeval monastery for unexpected modern multipurpose use as well.

FORRÁSOK

[1] SZALAY Károly

Miről híres Gyöngyöspata? In: Magyar Demokrata, 2011. máj.18. 35. p. „...nem hagyhatjuk említés nélkül Ákos-nembéli István országbíró mondását, aki 1301-ben, az Árpád-házi király, III. András halálakor *utolsó aranyágacsaként* siratta el az egyik legnagyobb európai uralkodóház utolsó hajtását...” Ezek költői szavak egy jurátustól. Igaz, ez már az Ómagyar Mária-siralom születésének századában volt.

[2] LUDWIG Emil

Bükkszentlélek pálos kolostora. Magyar Nemzet, Magazin melléklet, 2010-07-24. Publicisztika. 39. p.

[3] MÜLLER, W. - VOGEL, G

SH atlasz – Építő-művészet. Springer Verlag, Budapest-Berlin. 1933. Kolostorfunkciók: 334-340. p.

[4] GIES, F. and J

Cathedral, Forge and Waterwheel. Technology and Invention in the Middle Ages. Harper Perennial Publishers Inc. NY 1994. 114. p.: A bencés apátságok a középkorban a műszaki fejlődés úttörői voltak. I. sz. 900 körül élen jártak a vízi energia hasznosításában. Nemcsak vízimalmokat építettek, hanem hasznosították a víz erejét a sör-erjesztő komló feldolgozására, továbbá szőlőpréslésre, kendertilólásra, kovácsfűjtató működtetésére. Megoldották a kolostorok vízellátását és szennyvízelvezetését is. 188. p.

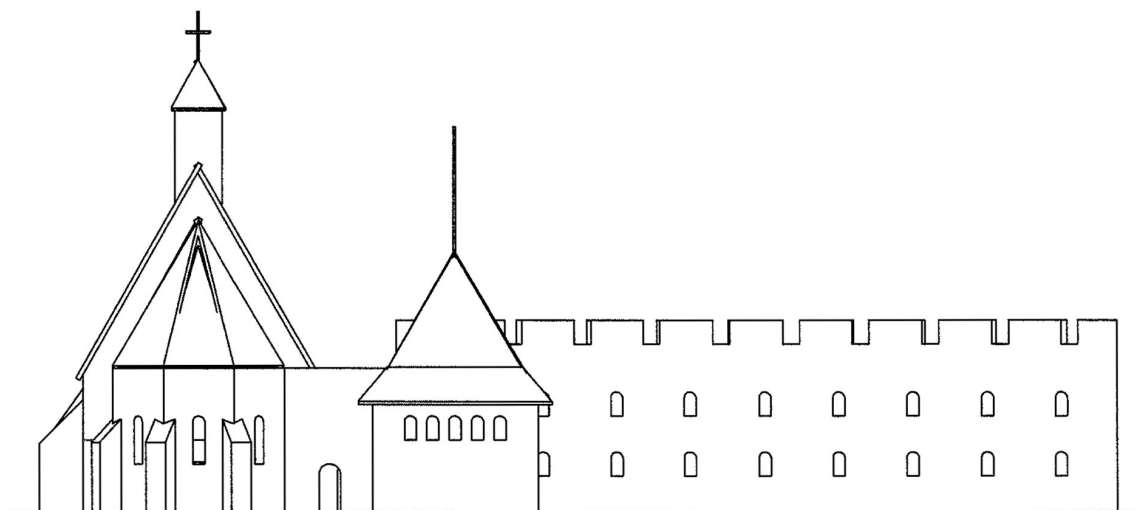
[5] GÁSPÁR Ibolya - SOPRONYI Gyula (foto)

Lovagvár Szíriában. In: National Geographic Hu., 2010. aug. 30-55. és 149. p. A johannita lovagok egykori Margat nevű várában, amely a Szentföld legnagyobb erődítménye volt, ma magyar régészcsoporthoz tartozó kutató ásatásokat és falkutatásokat, sőt feltárják a romokkal eltakart részeket is. Azonban nem ők az első magyarok, akik az erődöt megismerték. 1217 végén, az ötödik keresztes hadjárat idején II. András magyar király felkereste a bővítés alatt álló várat és az építési eredmények láttán, örökös évjáradékot folyósított a további építkezések céljára. Adakozókedvét az is befolyásolhatta, hogy a király édesanyja, Châtillon Anna, antiochiai hercegnő, a Szíria területéből kihalászott Antiochiai Hercegségben született. A Margatban keltezett oklevél szerint: „... Margatnak, amely a pogányok közvetlen közelében helyezkedik el, örök fenntartására, királyságunk sójvédelméből száz márkát adunk, amelyet mindig húsvét idején ezüstpénzben kell fizetni és úgy rendelkezünk, hogy ezt az összeget mindörökké birtokolniuk kell.” A száz márka 23 kg súlyú ezüstöt jelentett. A király otléte alatt megtudhatta, hogy a vár akkor került a johanniták birtokába a muszlimoktól, amikor a várvédők egyszer önfeláldozással múltatták az időt a közeli római fürdőben, s közben az egyik szemfüles keresztes lovag katonáival megszállta az őrizetlen falakat. A johanniták ezután kezdték kibővíteni a várat hatalmas, bevehetetlen, de kényelmes védőművé. A falakon kívüli római fürdő helyett négy új fürdőtermet is építettek maguknak a várban. Kiásásuk világszenzáció értékű hírek számított a nemzetközi sajtóban. Elegáns lakosztályokat is építettek, hozzájuk tartozó magán-fürdőtermekkel. E történeti tények alapján a magas színvonalú muszlim-török fürdő kultúra megismerője, kipróbálója és meghonosítója hazánkban, a szerencsésen hazatért keresztes lovagok mellett, maga II. András magyar király lehetett.

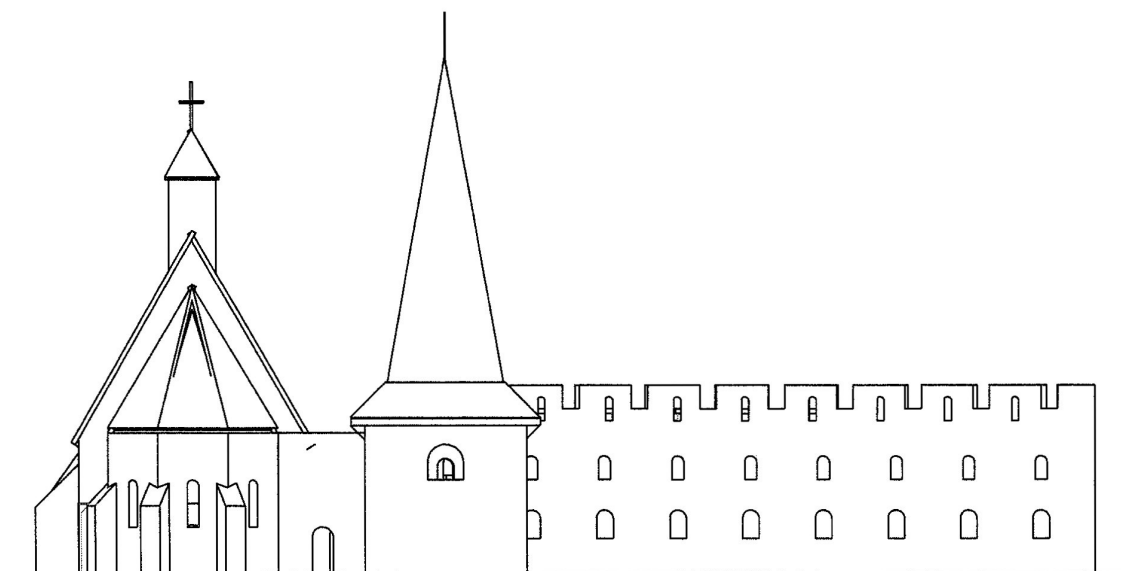
[6] BARTA Boglárka

Várfoglalók. In: Magyar Demokrata, 2011. febr. 16. A magyar régészek Margat várában folytatott ásatásainak az eredményét a Magyar Nemzeti Múzeum „Akkor és most - Magyarok Margatban” címmel világszenzációnak számító kiállításon mutatta be, Pécsen.

[7] GYÁRFÁS Ágnes: Magyarságtudomány a világhálón. In: Ősi Gyökér, 2010. 1-2.sz., 88., 89., 90., 92. p. Miskolci Bölcsész Egyesület, Miskolc, 2010.

Erőd kolostor 1313 keleti nézet

Erőd kolostor és vadászkastély 1325 keleti nézet

Kolostor és köz-ház, MBE keleti nézet

J. HORVÁTH TAMÁS

A wienhauseni énekeskönyv Szent Erzsébet és Lajos őrgróf szomorú búcsújáról szóló „balladája”

Ez a kis tanulmány a Sárospatakon 1996-ban alakult Árpád-házi Szt. Erzsébet Történelmi Társaság egy nem történész tagjának szerény hozzájárulása szeretne lenni a Társaság egyik célkitűzéséhez: ti. Szt. Erzsébetet és korát az érdeklődő magyar nagyközönséggel jobban megismertetni. Bármilyen szép és kedves is „a kenyérekéket csupa friss rózsává változtató” szent alakja, semmi sem alkalmatlanabb az ő valódi egyéniségének a megértésére, mint ez a legendás elem, amely minden róla szóló korai, hiteles vallomásból, illetve feljegyzésből hiányzik. Egyébként ugyanez áll a másik sokat idézett „csodára” is, amely szerint a férje ágyába fektetett leprás koldus a keresztre feszített Krisztussá változott.

A wienhauseni egykori cisztercita kolostor

Wienhausen 1230 táján alapított cisztercita női kolostor Alsó-Szászországban, Cellétől mintegy 12 km-re. Szinte csodával határos, hogy az épületek számos háborút aránylag sértetlenül átvészelték. Az északi téglagótika szép példáját szolgáltatják. A csak nagy nehezen, a nővérek hosszas ellenállását megtörve, kompromisszumok árán bevezetett reformáció után ún. Damenstift („hölgyek alapítványa”), afféle előkelő özvegyek öregotthona lett. Ma is az, a mintegy 12 hölgy élén „apátnő” áll.

Wienhausenba a turisták ezreit ma az ottan őrzött középkori faliszőnyegek vonzzák, amelyek évente csak egyszer, a pünkösöd utáni hét végétől 2 héten át tekinthetők meg. E szőnyegek egyike Árpád-házi Szt. Erzsébet életét mutatja be.

Akik csak a szőnyegek miatt keresik fel Wienhausent, a kolostort ebben az időszakban nem látogathatják meg, s ezzel sokat veszítenek. Csodálatosak a kerengő boltívei, a gót díszszekrény, érdekes a közelben egy folyó iszapjában talált ladi, melynek fája valószínűleg Krisztus születése táján nőtt ki a földből, továbbá az a rengeteg román- és a gót korból származó láda, amelyet a nagyrészt nemesi családokból származó hölgyek hoztak magukkal, amikor beléptek a kolostorba. A

legnagyszerűbb azonban a nővérek oratóriuma, amely Észak-Németországban egyedülállóan teljesen ki van festve a 14. sz. elején készült bibliai tárgyú freskókkal. Itt századunk harmincas éveiben felszedték a padokat, és alattuk egész kincseshányát találtak odadugdosott fogadalmi imádságokból, ajándékokból, szemüvegekből(!) és egyebekből. Ezek között volt egy füzetke, Katherina von Hoyer apátnő (†1470) korából. Ez a füzetke számos egyéb ének és vers mellett egy 21 versszakos „balladát” tartalmaz. Valószínű, hogy ez a ballada sokkal régebbi mint a füzet maga.

E ballada érdekessége, és valószínű régi volta mellett a legfőbb érv, hogy 1233-ban egy marburgi zarándoknő már hallott egy ilyen tárgyú éneket énekelni, mégpedig latinra fordított vallomása szerint „teutonice”, azaz németül.

A vallomás magyar nyelven:

*Eztán minden otlévótól
szomorúan elbucsúzza,
gyermekait s feleségét
két öccsére reábitza.*

*Édesanyját csókjaival,
hű fiúként elhalmozta,
kihez szíve fájdalomban
szólni úgysem igen tudta.*

*Ott a lelkek megmozdultak,
ott a szívek megremegtek,
megcsókolták volna egymást,
de a tömeg nem engedte.*

*Anyja fiát, nő a férjét
húzta-vonta mind magához,
fogva tartva, nem eresztve
egyiket a másikához.*

*Barátok a katonákkal
összenyomva, megszorítva
nagy kavargás tört ki ottan,
tömeg tartja őket fogva.*

*Kedveseik sírtak, ríttek,
a zavargás soká tartott
azok közt, kik összejöttek,
hogy megvívják a szent harcot.*

*Mind nemes és tisztos férfi,
türing¹ és szász nemzetekből,
látva őket eltávozni
könny fakadt ott minden szemből.¹*

A látását visszanyert vak asszonyról²

A mainzi egyházmegyéből érkezett, 50 éves Biedencapi Matild eskü alatt vallotta, hogy már három éve bal szemére vak volt. Miután hallott a csodákról, amelyeket az Úr boldog E(rzsébet) érdemeiért sokakon véghezvitt, fogadalmat tett, hogy adományokkal elzarándokol annak a bazilikának a küszöbéhez, ahol az említett Szent E. asszony nyugszik. Ott felajánlotta azt a csekélységet, amire lehetősége volt. E. úrnőt ott könyörögve kérte, hogy ennek érdemeiért visszanyerje látását. Hirtelen vak szemére visszanyerte látást, a másik, ti. a jobb szemére azonban, amellyel korábban látott, megvakult. Mikor hazatérve elmesélte az embereknek a csodát, amely vele történt, ti. hogy egyik szemére visszanyerte, a másikra elvesztette látását, az emberek kinevették. Emiatt könnyekben tört ki. Mikor pedig vissza kellett térnie boldog E. sírjához, hogy a vele történt csodáról tanúságot tegyen, **embereket hallott németül énekelni E. és férje, a Szentföldre készülő Lajos őrgróf szomorú elválásáról.** Ezt hallván a fent említett Matild könnyekre fakadt, amint könnyezett, visszakapta szemevilágát, és most mindkét szemére világosan lát. Arra a kérdésre, hogy mikor kapta vissza először a látását, azt válaszolta: „Ez év Szent Mihály napján”. Arra a kérdésre, hogy a második megvilágosodás mikor történt, azt mondta: „Vízkereszt oktavájának vigiliáján”. Adelhaidis, a leánya, Hiltegundis, Hadawigis és Hellenburgis ugyanabból a helységből eskü alatt vallották, hogy többször hallották panaszkodni, hogy egyik szeme világát elveszítette, és azt hiszik, igazat beszélt.

¹ Az idézett legenda IV. könyvének 4. fejezetéből. A fordítás nem követi pontosan az eredeti ritmikus-rímes prózát.

² Dr. Albert Huyskens: *Quellenstudien zur Geschichte der hl. Elisabeth, Landgräfin von Thüringen* (Marburg, 1908)

Bár e sorok írója nem költő, sem *műfordító*, megkísérelte nagyjából az eredeti versformát követve a „balladát” mai magyar nyelven megszólaltatni. Kivételt csak az első versszakkal tett, hogy ezzel az olvasót legalább egy kevésbé időben közelítse az eredeti feljegyzésének korszakához.

A vers tartalma egészen kevés magyarázatot igényel:

A legkorábbi vallomások és ábrázolások is utalnak arra, hogy Lajos őrgróf – talán balsejtelmektől gyötörve – azzal vált el ifjú és előrehaladott állapotos feleségétől, hogy a róla hírt hozó személynek gyűrüjével kell igazolnia magát (10. és 11. versszak).

A végrendeletnek is nevezhető 4., 5. és 6. versszak gondolatai más középkori német énekekben is megtalálhatók. Problematikusabb a 12. versszak „pogány asszonya”. Az, hogy a szerző az eseményt a Rajna partjára teszi, nem meglepő. A Wartburgtól már a Rajna is „elég messze” volt akkori fogalmak szerint. Lajos valójában Dél-Olaszországban találkozhatott II. Frigyes császár feleségével, aki Jean de Brienne jeruzsálemi király (1210–1237) Jolante nevű leánya (1211–1228) volt. Tény, hogy a behajózásra váró kereszties sereg erősen szenvedett a melegtől és a meleg miatt kitört járványoktól. A pápával gyakori viszályban lévő II. Frigyes számára szerencsétlenül kezdődő vállalkozás miatt a császár a pápai kúria által tudatosan terjesztett vádaknak és rágalmaknak volt kitéve. Frigyeset annyi mindenért okolták, hogy nem csoda, mire a hírek Németországba értek, már Lajos megmérgezését is tartalmazhatták.

Lajos búcsúzik Erzsébettől (Internet)

A ballada magyar fordításban

<p>1. Ínekre tanétottak
angyélók az mennyekből,
ebben őrgróf Ludewig
eeszakad ű nejtűű.¹</p> <p>2. Együtt töltötték az éjt,
Szemük le nem húnyhatták
„Vádlom az ég Istenét
mert elhozott tehozzád.”</p> <p>3. „Vádolod az Istened,
amiért megismertél?
Akkor jobb visszajönnöm
messzi Vörös Tengertől.”</p> <p>4. „Uram, édes jó uram,
kire hagyod jószágod?”
„Legyen a szegényeké,
dúskálnak a gazdagok.”</p> <p>5. „Uram, édes jó uram,
kire hagyod gyermeked?”
„Őt rád hagyom, kedvesem,
kié ő, ha nem tied?”</p> <p>6. „Uram, édes jó uram,
kire hagysz hát engemet?”
„Téged hagylak mennyei
angyalokra, védjenek!”</p> <p>7. „Uram, édes jó uram,
ha vissza nem tarthatlak,
tegyen meg a Jóisten
sírja hős bajnokának.”</p> <p>8. „Asszony, édes asszonykám,
rosszat tettem én neked?
mért kívánsz el engemet,
visszajönnöm sem lehet?”</p> <p>9. „Uram, édes jó uram,
ne forgasd ki szavamat.
Isten és ő szent Fia
vezéreljen haza majd.”</p> | <p>10. Ujjáról a szép arany
pecsétgyűrűt levette:
„Drága lelkem, Erzsikém,
itt hagyom ezt emlékébe.</p> <p>11. Vennéd halálom hírét,
ne higgy a hírhozónak,
hacsak gyűrűm színe nem
rőt, mint a lenyugvó nap.”</p> <p>12. Fölszálltak hajóikra,
túlpártján a Rajnának
pogány asszony várta őt
kezében szép pohárral.</p> <p>13. Inni ad az uraknak,
aranykelyhe vörös lett,
halált hozó pohár volt,
Lajos őrgróf beteg lett.</p> <p>14. Aranykelyhét kiitta,
nagy fájdalom lepte meg.
Szeme tőle vörös lett,
Lajos őrgróf ím beteg.</p> <p>15. „Evez vissza, jó szolgám,
vidd gyűrűm Erzsébetnek!
Vidd el aranygyűrűmet,
az biz’ egész vörös lett.”</p> <p>16. Asszonyához jött a hír:
meghótt vón’ az ő ura.
Nem hitte a hírt, holott
rőt a gyűrű aranya.</p> <p>17. A selyemből gyermekét
átrakta rossz pólyába.
„Leszel, édes gyermekem,
mint az a többi árva.”</p> <p>18. Letette szép palástját,
és lábával rátiport.
„Dölyfös ruha, itt heverj,
téged már senkise hord.”</p> <p>19. Szőrből készült inget vett,
arra szürke tunikát,
rögtön elhatározta:
kolostorban vesz lakást.</p> |
|--|---|

¹ Mint ahogyan átépített középkori házak esetében restauráláskor egy-egy gótikus ablakmélyedést vagy falrészt meghagynak, úgy kíséreltem meg az első versszakban a 15. sz. hangulatát visszaadni.

20. Kenyere biz' kicsiny volt
annál nagyobb imája.
Ezért lett Erzsébeté
angyalok koronája.

21. Aki Szent Erzsébetet
meg akarja találni,
hardersbachi sírjában⁴
gyermekével megleli.

A ballada ónémet nyelven

21. De engel van dem hymmel
vorkundiget uns eyn leyt,
alwo sick lantgreve Lodewich
van syner vrouwen reth.

21. Here, leve here myn,
valschet jo de rede nicht;
nu sende juk got hir wedder
[unde] de vel heyliger Cryst.

21. Se leggen de nacht tosamde,
de nacht want an den dach:
Nu klaghe ik gode van hymmel,
dat ik juck ju gesach.

21. He do van syner wyttten hant
van golde eyn vingerlin.
Nu set, myn vrouwe Ilsebe,
dar by so dencket myn.

21. Klaghe gy gode van hymmele,
dat gy my jw gheseghen,
so wyl ik over dat rode mer
unde hir wedder keren, ifft ik
mach

21. Ifft juck quemen de mere,
dat ik were dot,
so scholde [gy] des loven nicht,
gy segen dat golt so rot.

21. Here, leve here myn,
weme late gy denne juwe guth?
Dat do ik, vrouwe, den armen,
de ryken heffet ennoch.

21. Se setten sick dar to scheppe,
seggelten over den Ryn.
Wat vunden se an dem stade
stahn?
Eyn vel heydensk wiff!

21. Here, leve here myn,
weme late gy dene juwe kynt?
Dat do ik juk, vruwe, sulven,
ifit gy syne moder synt.

21. Se gaff dem heren drinken,
de schale schen van golde rot;
da dranck sich lantgreve
Lodewich
den bitterliken dot.

21. Here, leve here myn
wem late gy dene my?
Dat do ik al den engelen,
de in dem hymel syn.

21. Do he den dranck
ghedruncken hadde,
da wart ome also we,
dat ome jo dat rode blot
uth synen oghen schen.

21. Here, leve here myn
nu juck wenden nich enmach,
nu sende juk got herover
in dat vel heyliger graff.

21. Vrouwe, leve vrouwe myn
wat hebbe ik juk ju to lede dan,
dat gy my wunsken darover
unde hyr wedder nicht en schal?

¹ E sorok írója nem tudta kideríteni, hogyan kerülhetett a Hardersbach helységnév a versbe, hacsak nem Marburg ama részének volt a neve, ahol Erzsébet kórháza és annak Assisi Szt. Ferenc tiszteletére épült kis temploma állt. Arról semmilyen más forrás nem szól, hogy bármelyik gyermekét is oda temették volna.

<p>21. Nu roder wol, myn leve knecht,
wes myk myt truwen by,
brynge myner vrouwe Ilseben
van golde eyn vingerlin.</p> <p>21. Der vruwen quemen de mere,
de here were dot;
se wolde das ok jo loven nicht,
se segge dat golt so rot.</p> <p>21. Se nam dat kynt uther syden
unde wante id an eyn dock
vnde sede: nu lygge hir, myn
leve kynd,
alse ander wesen don.</p> <p>21. Se leyt oren mandel glyden,
se trad one under den vot:
Nu lygge hir, du homoyt,
dat ik dy jummer droch!</p> | <p>21. Se droch an orem lyve
eyn hemmet, das war van hare,
dar over eynen growen rock,
to kloster wolde se gan.</p> <p>21. Or etent dat was kleyne,
ore beth dat was grot;
des wart myn vrouwe sunte
Ilsebe
myt den engelen kronet.</p> <p>21. We nu sunte Ilsaben soken wyl,
darto or leve kynt,
de ga sick to des Hargesbarch,
dar se beyde begraven synt.</p> |
|---|--|

**A ballada mai német nyelven
Landgraf Ludwig und die heilige Elisabeth**

<p>1. Der Engel vom Himmel
verkündigt uns ein Leid,
als sich Landgraf Ludwig
von seiner Frau verabschiedete.</p> <p>2. Sei lagen bei Nacht zusammen,
die Nacht wandt sich zum Tag:
Nun klage ich zu Gott im Himmel,
daß ich Euch je geseh'n.</p> <p>3. Klagt nur zu Gott im Himmel,
dass Ihr mich je geseh'n,
so will ich über das Rote Meer
und hierher wieder zurückkehren,
wie ich es mag.</p> <p>4. Herre, lieber Herre mein,
wem überlasst Ihr denn Euer Gut?
Das gebe ich, Frau, den Armen,
die Reichen haben genug.</p> <p>5. Herre, lieber Herre mein, wem
überlasst Ihr denn Euer Kind?
Das gebe ich, Frau, Euch selber
da Ihr seine Mutter seid.</p> | <p>6. Herre, lieber Herre mein,
wem überlasst Ihr denn mich?
Euch übergebe ich all den Englein,
die in dem Himmel sind.</p> <p>7. Herre, lieber Herre mein,
nun möget Ihr Euch nicht wenden,
nun sendet Euch Gott herüber
zum dem sehr heiligen Grab.</p> <p>8. Fraue, liebe Fraue mein, was
habe ich Euch je zuleide getan,
dass Ihr mich wünscht dort
hinüber
und ich nicht hier bleiben soll?</p> <p>9. Herre, lieber Herre mein,
verfälscht doch die Rede nicht,
ebenso sende Euch Gott wieder
hierher und der allheilige Christ.</p> <p>10. Er tat von seiner weißen Hand
von Gold ein Ringelein.
Nun seht, meine Frau Elisabeth,
dabei denket mein.</p> |
|--|---|

11. Wenn Euch erreicht die Kunde,
dass ich wäre tot,
so sollt Ihr das glauben nicht,
[bis] Ihr sehet das Gold so rot.
12. Dann stiegen sie zu Schiffe,
segelten über den Rhein.
Was fanden sie, das am anderen
Ufer stand?
Ein gar heidnisches Weib!
13. Sie gab dem Herm zu trinken,
die Schale strahlte golden rot;
da trank sich Landgraf Ludwig
den bitterlichen Tod.
14. Als er den Trank getrunken hatte,
da ward ihm gar so weh,
dass ihm sogar das rote Blut
aus seinen Augen trat.
15. Nun rud're los, mein lieber
Knecht,
erweise mir deine Treue,
bring meiner Frau Elisabeth
von Gold ein Ringelein.
16. Der Frau kam die Kunde,
der Herr wäre tot,
sie wollte das auch glauben nicht
[bis] sie sah das Gold ganz rot.
17. Sie nahm das Kind aus der Seide
und wickelte es in ein Tuch
und sprach: nun liege hier, mein
liebes Kind,
so wie andere Waisen es tun.
18. Sie ließ ihren Mantel fallen,
sie trat ihn unter ihren Fuß:
Nun liege hier, du Hochmut,
wie konnte ich dich nur immer
tragen!
19. Sie trug (fortan) an ihrem Leibe
ein härenes Hemd,
darüber einen groben Rock,
ins Koster wollte sie gehn.
20. Ihre Speise war wenig,
Ihr Gebet aber war groß,
daher ward meine Frau, Sankt
Elisabeth
mit den Engeln gekrönt.
21. Wer nun Sankt Elisabeth
besuchen will,
und auch ihr liebes Kind,
begebe sich zum Harnesberg,
wo beide begraben sind.

Kékes Zsuzsa, Szécsi Gabriella, Fodor János, Varga Mária, Cemalettin Özdemir, Gyárfás Ágnes
a XVI. Magyar Őskutatási Fórumon

SCHMIDT IRÉN

A magyarok és elődeik istenképe, találkozásuk a kereszténységgel a római térítés előtt
(Második rész)

*Remeteségek és szerzetesi közösségek
a Pálos rend megalakulása előtt
Magyarországon*

A korai szerzetesség Magyarországon is az ősegyház vértanúinak és a Szent Jeromos által megismert egyiptomi remetek példáit követve alakult ki. Lelkiismereti vagy egyéb okokból (pl. üldöztetés) a világtól félrevonultan élő remetek nálunk is úgy éltek, mint Kappadókia kolostoraiban és barlanglakásaiban.

F. Romhányi Beatrix „A lelkiek a földiek nélkül nem tarthatók fenn. Pálos gazdálkodás a középkorban” című könyvében az 1263-ban ismert remeteközösségek számát nyolcra teszi,¹ de véleményem szerint a középkori Magyarországon az ismertnél jóval nagyobb számban lehettek remeteségek, csak ezeket okleveles adatok hiányában nem tudjuk kimutatni! Ha csak abból indulunk ki, hogy az Árpád-korban (1000-1301) meglévő templomaink száma hat- és hétezer (!) közé volt tehető,² akkor ezeknek igen nagy százalékban lehettek „remete” előzményei. Erre utalnak rögtönzött helynév-kutatásunk adatai is.³

Fényes Elek XIX. század közepén készült földrajzi szótára még 13 Remete nevű falut és pusztát

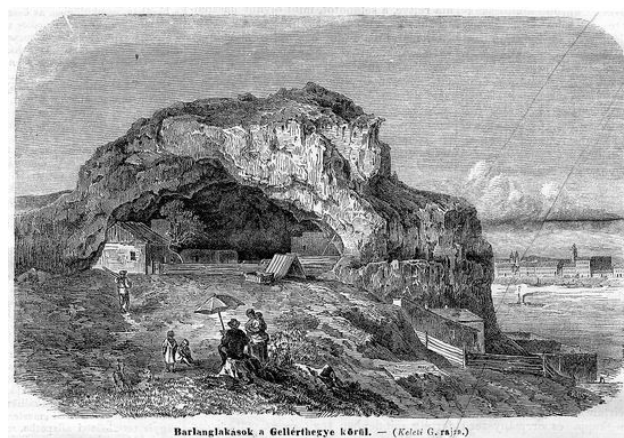
¹ II. Függelék 5. pontjában (Ismert remeteségek 1263-ban) szereplő térkép szerint ezek: Badacsonytomaj, Bakonyszentjakab, Elekszigete, Fülöpsziget, Szakácsi, Szentjakab, Újhely. Romhányi 2010: 163

² Az adat a középkori Mo. területére vonatkozik, Horvátország és Szlavónia nélkül. Gyurkó 2006: 10, 20

³ Mivel legtovább a helynevek őrzik meg a területükhöz kapcsolódó hagyományokat, megvizsgáltuk a XIV. századi „remete” elő- vagy utótagú helynevek egy részét. 1351-ben Scenthmihalremetey (DCAn 5,457) Berkes, Torda-megye; 1371: Remetezenthpetur (Soproni L. 1:396) ill. Somogy-megye, in Mező 1996: 165, 248.; Remeteszeg (Panyola határában, a Tisza bal partján) 1979-ben Németh Péter tárt föl egy XIII. századi egyhajós templomot. Németh 1979: 82; A Katolikus Lexikon Szepesremete 1338. évi keletkezéséről tudósít, melynek előzménye (IV .Béla oklevele szt.) a pálosok pusztakolostora volt. Némethy 1894:413 in <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szepesremete.html> (letöltve 2010. 08. 30.); 1368 Remete (Máramaros megye, Erdély) már pálos kolostor DAP II: 312; stb.

sorol föl⁴ – természetesen ezek egy része a középkor után is keletkezhetett! Tehát egyáltalán nem véletlen, hogy idővel a remete-barlangok körül alakultak ki az első (főként monasztikus) szerzetesi közösségek.

A következő képen bemutatjuk, hogyan nézett ki a Gellérthegy közel 150 évvel ezelőtt: a mai Sziklakápolna helyén barlanglakások voltak!⁵

Barlanglakások a Gellérthegy körül. — (Keleti G. rajza)

9. kép
Gellérthegyi barlanglakások
„Vasárnapi Újság” 1866. évi 52. szám
Keleti Gusztáv rajza után

Eredeti állapotban fennmaradt remete-lakok ma már csak kevés helyen láthatók: Tihanyban, a zebegényi Szent Mihály-hegyen⁶, Mátraverebélyen és a Nyitra-megyei Zoborhegyen.⁷ Vác alapítójá-

⁴ Fényes 1851/II. kötet: 286-287

⁵ A Gellért-hegy mindig is szent hely volt: déli lejtőjén 1888-ban megtalálták a Kr.e. I. században betelepített illír-kelta eraviscus törzs politikai, vallási és gazdasági központját. A Kr. utáni III. században itt oltárt állítottak főistenük, Tit(i)anus augur (madárjós) tiszteletére. A település még a római uralom alatt is fennállott. Hampel 1892: 50, 52-53.

⁶ A zebegényi remeteközösség a visegrádi bazilita monostorhoz tartozhatott. MRT IX. Pest-megye régészeti topográfiaja 225-228 in Koszta 2008: 50, 55. számú lábjegyzet szerint.

⁷ Rómer Flóris (1815-1889) a magyar régészet úttörője, művészettörténész, nagyváradi kanonok. XIX. századi barlangkutatásai alapján. Rómer 1907:126, 133. Csak érdekességként említjük: a szerző ugyanitt beszámol egy Ompital (Ottenthal) nevű helyen, Nagyszombat mellett látott szent-

nak a „vates” latin szóból származó Vatus nevű remetét tartják,⁸ aki nevéhez méltóan megjósolta Szent László győzelmét az 1074-es mogyoródi csatában.⁹ A zoborhegyi András-Zoerard és Benedek legendájából ismert remeteségnek már korábbi előzményei is voltak.¹⁰ Kozmasz prágai kanonok szerint Szvatopluk morva fejedelem 3 remete számára emelt itt egy kis templomot. Fennmaradt egy, a bencés apátság helyén épült kamalduli remeteségről készült metszet, felirata szerint „A szent Zobor-hegyi remeteség Magyarországon az üdvösség 902. évében keletkezett”.¹¹ A Zobor-hegyi remeteközösség helyén Szt. István korában

bencés apátság létesült, mint ahogyan Szalkában is. Ugyancsak Szent István alapítása a béli (Bakonybél) monostor, amit Szt. Mauritius tiszteletére emeltek 1018-ban. Itt élt 1023-30-ig teljes visszavonultságban Szent Gellért¹² s egy darabig szintén a Bakonyban lakott Szent Günther remete – aki korábban Thuringia fejedelme (*de landgravis Thuringiae factus monachus*) és egyúttal Szent István rokona volt.¹³

A Jakab-hegyi (Pécs mellett) és pilisi remeték sorsa a rendtörténetből már ismert: ők éppen a Pálos rend megalakulásával nyertek szervezett formát.

*A Pálos rend megalakulása előtt Magyarországon működő szerzetesrendek –
megtelepedésük sorrendjében – a következők:*

O.S.B.	Ordo Sancti Benedicti (bencések)	996
O.S.B.M.	Ordo Sancti Basilii Magni (baziliták)	1002 k.
O.Praem.	Ordo Canonorum Regularium (premontrei kanonokok)	1130
O.Cist.	Ordo Cisterciensis (ciszterciak)	1142
O.P.	Ordo Fratrum (Monialium) Praedicatorum (domonkosok)	1221
O.F.M.	Ordo Fratrum Minorum (Kisebb Testvérek Rendje, ferencesek)	1228
O.Cart.	Ordo Cartusiae (karthauziak)	1238
O.S.C.	Ordo Sororum (Monialium) Sanctae Clarae (klarisszák)	1240
O.E.S.A.	Ordo Fratrum Eremitarum Sancti Augustini ill.	
O.S.A.	Ordo Sancti Augustini (ágostonrendi remeték, Szt. Ágoston rendje)	1270

élyről, melynek bolthajtásos zárókövén Magyarország címerét látta kettős kereszttel, hármas halomra állítva, korona nélkül. *Ibidem* 133 old.

⁸ Puskely 1994: 47-49; *Scriptores Rerum Hungaricarum* I. 341., 38 in Koszta 2008: 43, 9.sz. lábjegyzet.

⁹ Képes Krónika 1978: 122-123

¹⁰ A legenda szerzője Boldog Mór (Mauritius) pannonhalmi szerzetes, apát, 1036-tól pécsi püspök. Árpád-házi legendák és intelmek 1983: 30, 185. Szórád és Benedek elevációjára 1083-ban, Szt. Istvánnal együtt került sor. SRH II. 521; Szent László király legendája in Árpád-kori legendák és intelmek 1983: 98

¹¹ Sólmos, 1996: 14-15.

¹² Szent István király nagy legendája in Árpád-kori legendák és intelmek 1983: 30; Vásárhelyi „A Szent Mauriciusz monostor története”

<http://bakonybel.osb.hu/tortenelem/vazlat.htm>

Letöltve: 2010. 08. 03.

Bencések¹⁴

996-ban érkeztek Magyarországra a prágai St. Adalbert (Vojtech) vezetésével. A Szent Márton hegyén fölépült monostort Szent István 1001/02-ben kelt alapító levelében Monte Cassino jogaival ruházta föl. A nyugati térítés során több pap érkezett Magyarországra: Pigrim passauai püspök, aki karantán (szlovén) papokat is küldött; Velencéből

¹³ *Vita b. Guntheri eremitaie (ob.a.1045) perperam auctore Wolfherio Cap. 4-5. és Cf. Vita s.Godehardi episcopi Hildenesheimensis posterior auctore Wolfherio. C.9. [MGH. Pertz, SS. XI. P.202]. Gombos 1938: 289 in Szent István Emlékkönyv 1938: 639*

¹⁴ Sólmos: Az első bencés szerzetesek Magyarországon.

http://www.bences.hu/z/paradisum/tan13_h.htm

Puskely 1995: 104-112; Egyéb adatok:

MKLex.: <http://lexikon.katolikus.hu/B/bencések.html>

Letöltve: 2010. 08. 13.

Szent Gellért, aki Csanád első püspöke lett, továbbá Querfurti Bruno. Szent István **10 püspökséget** (egyházmegyét) hozott létre; az általa alapított monostorok pedig a következők voltak: Pannónia, Bakonybél, Zalavár, Marosvár, Pécsvárad és Zoborhegy. Aba Sámuel alapítása Sár, I. Andrásé Tihany, I. Béláé Szekszárd, I. Gézáé Garamszentbenedek. Somogyvárott a francia St. Gilles kapott apátságot. A tatárdúlásig kb. 40 templom és kisebb apátság alakult, templomalapításokban főurak és nemzetséfgők ugyancsak kivették a részüket (Ják, Lébény). A XIII. sz. végére kb. 100 kolostoruk van Magyarországon. 1192-96 között a boldvai kolostorban készült a Pray-kódexben megőrzött „Halotti Beszéd”.

A **görög rítusú baziliták**¹⁵ a XI. század elejétől telepedtek meg Magyarországon. Kolostoraikat korábban már ismertettük. Visegrádban görög, Tihanyban kijevei testvérek szolgálnak, de Visegrád már 1221-ben bencés kézben van. Pásztót 1191-ben a ciszterek vették át, Szávaszentdemeter pedig külön jogállású, mert II. Basileos bizánci császár alapította. 1334-ig állt fenn: magyar, szláv és görög papok egyaránt szolgáltak benne. Királyi alapítása miatt a veszprémvölgyi apácák is különleges jogokkal bírtak. **Gizella királyné**¹⁶ közreműködésével itt készült a koronázási palást, mely eredetileg miseruha volt. Mind a keletrómai, mind pedig a nyugatrómai egyház szentjei szerepelnek rajta.

A Szt. Ágoston reguláját követő **Premontrei Kanonokrend**¹⁷ II. István (1116-1131) hívására 1130-ban, még a rendalapító életében érkezett. Monostorukat Szent István első vértanú tiszteletére Váradhegyfokon (Nagyvárad közelében, ma: Oradea, Románia) szentelték föl. Királyi alapítású kolostoraik: Egres, Jászó (Jasov), Jánoshida, Csút, Túróc, Türje (Kláštor pod Znievom), Pásztó, Lelesz, Pilisszentkereszt, Csorna, Ság (Sahy) és a mai Budapestten a Nyulak szigeti zárda. Főúri alapítású

Vértesszentkereszt. A XII. századtól hiteles helyi tevékenységet is folytattak.¹⁸

A **ciszterciek**¹⁹ számára II. Géza Cikádoron (ma Bátaszék, Tolna megye) 1142-ben alapított kolostort. III. Béla alapítása 1184-ben Pilis és Szentgotthárd, majd Egres, Zirc és 1191-ben Pásztó. A tatár és török pusztítása után – a heinrichai (Ausztria) apátoknak köszönhetően – csak az 1182-ben alapított Zirci Apátság maradt fenn. A XV-XVI. századra 18 középkori ciszter ház néptelenedett el ill. elpusztult. Ismert ciszterciek: Dr. Békefi Remig egyháztörténész és Dr. Zakar Ferenc Polikárp, római egyetemi tanár, generális apát (1985-95).

A **domonkosok**²⁰ igehirdetési és lelkipásztori munkával foglalkoztak, később a „*Militia Jesu Christi*” tevékenységet is ellátták (inkvizíció). Magyarországra Paulus Hungarus bolognai egyetemi tanár vezetésével érkeztek 1221-ben. Kitűntek a missziós tevékenységben: IV. Béla kérésére Kis-Ázsiába utaztak a magyar rokonság felkutatására, Pál pedig a kunok megtérítése idején nyerte el a vértanúság pálmáját.

1241-ig Veszprém, Érsomlyó, Győr, Esztergom, Fehérvár, Pécs, Patak, Beszterce és Buda került megalapításra. A király leánya, Szent Margit számára építette a Nyulak-szigeti apácakolostort. Budán a XIV. században Studium Generale létesült. 1277-ben 30 konventjük létezett. A török hódítás során szinte minden elpusztult. Ma mindössze 4 konventjük és két apácázárdájuk van.

Assisi Szent Ferenc rendje²¹ még az alapító életében, 1226 körül érkezett Magyarországra, amit esztergomi vagy magyar provinciának neveztek. 1232-ben lett önálló. Kevesen tudják IV. Béláról,

¹⁵ Puskely 1995: 86-89

¹⁶ Neve (Geisela, Keisla = fogoly) a korabeli német írók értelmezése arra utal, hogy a házassági szerződés értelmében ő kezesként szolgált, - „a magyar király pedig arra kötelezi magát, hogy népével együtt a keresztény vallásra tér.” Herimannus Augiensis (+1054): Cronicon A. 995. [MGH. Pertz, SS. V.p.117.] Gombos 1938: 300 in: SZIE 1988: 650.

¹⁷ Puskely 1995: 821-828

¹⁸ Romhányi 2008: premontreiek in „Kolostorok és társaskáptalanok...” – CD-R

¹⁹ Puskely 1995: 182-191; adatok

<http://www.lexikon.katolikus.hu/C/ciszterciek.html>

Letöltve: 2010. 06. 08.

²⁰ Geese 1995: 127-131.

<http://www.lexikon.katolikus.hu/D/domonkosok.html>

Letöltve: 2010. 06. 08.

²¹ Puskely 1995: 285-294;

http://www.ofm.hu/06_rendtortenet_magy.html#1

Letöltve: 2010. 04. 29. és

<http://www.lexikon.katolikus.hu/K/Kisebb%20Testv%C3%A9rek%20Rend> Letöltve: 2010.04.29.

hogy harmad-rendi ferences volt, ezért nem csoda, hogy nagy szeretettel viseltetett a rend iránt, gyónatója is ferences atya volt. Missziós tevékenységet az Al-Duna vidékén kunok és jászok, valamint a bolgárok és szerbek között végeztek. A rendtársak főként lelkipásztori munkával foglalkoztak. 1527-től a rend szigorúbb, ún. obszerváns ágához csatlakoztak. Ekkor Bosznián keresztül érkeztek az országba, ami ahhoz vezetett, hogy 1523-ban a rend külön bosnyák és magyar vikáriára oszlott. 1270-ben a kolostorok száma kb. 25 volt. A tatárjárás után – más rendekkel ellentétben – a rend megerősödött és a török hódoltság területén is csak ők végeztek lelkipásztori tevékenységet. Leghíresebb templomaik: Mátra-verebély-Szentkút, amelyik az ország egyik legismertebb Mária-kegyhelye; Budapest, Győr, Nagyszombat, Nyitra, Szentendre, Esztergom, Szeged, Szécsény, Gyöngyös, stb. Ma összesen 15 kolostoruk van.²² Ismert ferencesek: Kapisztrán Szent János, Temesvári Pelbárt és Laskai Osvát. Az „Ómagyar Mária-siralom” valószínűleg ferences alkotás.

A kölni Szent Bruno rendje, a **karthauziak**²³ – ami a bencések egyik ága – elsősorban a Felvidéken (ma Szlovákia) telepedtek meg 1232 körül, IV. Béla hívására. Ercsény, Menedékszirt (*Lapis Refugii*), Lehnic, Felsőtárkány voltak ismert monostoraik. 1364-ben Nagy Lajos király alapította Lövdöt, ahol a Karthausi Névtelen is dolgozott. Prédikáció-jellegű írásait az Érdy-kódex őrizte meg. Híres volt a kolostor másoló tevékenysége és könyvkötő műhelye. Hunyadi egyik katonája, Pannóniai András 1445-től karthausi szerzetes Velencében, Bolognában, majd a ferrarai monostor perjelje.²⁴ A pálos életnek sok hasonlatossága van a karthausiakhoz; ők is megszerezték és élvezték a Szentszék-adta karthausi privilégiumokat.²⁵

A **klarisszák**²⁶ – Szent Ferenc második rendjeként – Szent Klára által alapított apácarend, (dömés apácák néven is ismert), akik első kolostorukat Árpád-házi Szent Erzsébet szentté avatásának

tiszteletére, 1239 körül emelték. Legjelentősebb kolostorukat Nagy Lajos édesanyja, Piaszt Erzsébet alapította Óbudán 1334-ben. További kolostorok: Nagyszombat, Pozsony, Nagyvárad, Sárospatak, Kolozsvár. A kassai vértanúk ereklyéjét és több kódexet őriztek. Gyógyszertáruk saját készítményeket árusított, „*Elixirium Clarissarum*” nevű orvosságuk sokáig őrizte tevékenységük emlékét.

Az **Ágostonrendi Remeték** 1240 körül jelentek meg Magyarországon, oklevelekben kezdetben vilhelmitáknak nevezték őket, mert megkapták azok kolostorait. Valószínűleg IV. Béla alapította első kolostoraikat (Komár, Körmend). A XIII. században hat-hét, a XIV. században már több mint 15 kolostoruk volt.²⁷ Az esztergomi Szent Anna kolostor lett rendi központjuk. A rendi főiskolán a teológia mellett a hét szabad művészetet is oktatták. Monostoraik idővel teljesen elpusztultak, 1788 után nem is tértek vissza hazánkba.²⁸

Terjedelmi és egyéb okokból itt nem foglalkozunk a **kanonok-, a templomos- és a lovag-rendek** tevékenységével, pedig ezek egy része – elsősorban királyaink szentföldi aktivitása okán – sok szerzetesrendnél is korábban, már kb. 1147-től kezdve megtelepedett az országban. A rend kedvéért azért felsoroljuk őket:²⁹

- Ordo Cruciferorum Sancti Regis Stephani de Strigonio
(**Stefanita Ispotályos Kanonokrend**) 1150 körül

A rendet ugyan I. Géza királyunk (1074-1077) alapította, de története kb. 1020-ra nyúlik vissza, amikor Szent István – hasonlóan a ravennai, római, valamint konstantinápolyi házakhoz – Jeruzsálemben és később Akkóban is zarándokházat és/vagy ispotályt építtetett a magyarok számára.

A rend központja az Esztergom melletti Abonyban, majd Szentkirályon volt. Működésüket – közvetlenül a Szentszék alá rendelve – III. Orbán 1187. márc. 26-án kelt bullájával hagyta jóvá. Az esztergomi konventhez a következő

²² Az adat itt és minden más esetben nem 2010-re, hanem a szakirodalom keletkezésének időpontjára vonatkozik

²³ Puskely 1995: 514-520

²⁴ Puskely 1995: 518

²⁵ Kisbán 1940/II: 172

²⁶ Puskely 1995: 545-551

²⁷ Romhányi 2005: 92-93,

<http://mek.niif.hu/00000/00060/html/001/pc000168.htm>
Letöltve: 2010.09.20.

²⁸ Puskely, 1995: 24-30

²⁹ Puskely 1995/96: 214-215; 459-465; 927-928; 946-48; 976-79; 979-982; 983-84; 1036-39

fiókházak tartoztak: Vejte, Tát, Szokoly és Budafelhévíz. A rend kapcsolatban állt a Johannitákkal, de azoktól független volt.³⁰ A pálosok mellett (ill. előtt!) ez volt a másik magyar alapítású rend, s talán erre a hagyományra épülve találjuk meg a **Pálos rend táborhegyi jelenlétének nyomait** is.³¹

- Ordo Equitum Hospitaliensium Sancti Joannis de Jerusalem - **O.Mel.**
(Johanniták, Jeruzsálemi Szt. János Lovagrend ill. a későbbi Máltai Lovagrend) 1147-50 körül
- Templarii, Fratres Militiae Templi, Pauperes Commilitiones Templi Salomonis
(Templomos Lovagrend) 12. század közepe (Vrána, Csurgó)
- Ordo Equituum Sancti Lazari Hierosolymitani, Chevaliers Hospitaliers
(Szent Lázár Lovagrend, Lazariták) **OESL.** 1181
- Der Deutsche Ritter Orden - **O.T.**
Német (Teuton) Lovagrend 1211
- Ordo Canonicorum Sancti Sepulchri **OCanSS**
(Szabályozott kanonokok, a Jeruzsálemi Szent Sírról elnevezve) 13. század
- Ordre de St. Sépulchre
(Szent Sír Lovagrend) 13. század
- Ordo Hospitalarius S. Spiritus - **OSSp.**
(Szentlélek Ispotályos rend) 13-14. század

ÖSSZEFOGLALÁS

A Pálos rend megalakulásának közvetlen előzményei

IV. Béla (1235-70) rögtön trónra lépése után felmérte, hogy - a XIII. században immár gazdagnak számító - országát az egyesült Bizánc és Velence erejével szemben csak Róma háttér-támogatásával tudja megvédeni. Szent Istvántól kezdve az összes királyunk előszeretettel hozott be külföldi papokat, a betelepülőket bátorította, és kedvezményeket adott az idegeneknek. Azok pedig annyira a magyarok fejére nőttek, hogy a bennszülöttek másodrendűnek érezték magukat a saját hazájuk-

ban! Nyugat-Európa – bár tudott a Mongol Birodalom szándékáról – az 1241-42. évi tatárjáráskor a kisujját sem mozdította a magyarokért! Béla könyörgő leveleire a szép szavakon kívül semmilyen katonai segítséget nem kapott, s amikor Batu kán megegyezését visszautasította, elháríthatatlanul bekövetkezett az ország lerohanása!

Ilyen körülmények között, egy kétéves gyilkos háború, az azt követő hatalmas éhínség és mintegy 350-400 ezer fős emberveszteség után, a nemzet teljes lelki és fizikai összeomlásának szélén került sor 1250 körül a Pálos rend megalapítására. Az országnak az idegenekhez köthető számtalan sérelem és a háború okozta fájdalom után szüksége volt egy saját, lelkéből lelkedezett, magyarul prédikáló, magyar érzelmű, az isteni szeretetet képviselő erkölcsi és lelki támaszra. A királlyal az élén, az egész nemzet egy emberként állt az új szerzetesrend mögé, megalakulásukat és működésüket minden eszközzel támogatva. A történetet innen már ismerjük...

10. kép Pálos szerzetes
Kályhacsempe-töredék a budaszentlőrinci kolostorból
XIII-XV. század

Budapesti Történeti Múzeum - Tihanyi Bence felvétele
(A képtulajdonos és a szerző engedélyével)

A döntéshez bizonyára hozzájárult az 1215. nov.11-én megnyitott IV. Lateráni Zsinat is, mely a keleti szertartás korlátozásáról hozott határozatot.³² Erőszakot nem alkalmaztak, de a görög és a vegyes szertartású egyházakat latin vezetés alá rendelték, ami ezek lassú elsorvadásához vezetett. **Erős a gyanúm, hogy az Özséb által összegyűjtött pilisi remeték között ilyen „betért” papok is le-**

³⁰ Radácsi „A Johannita-lovagrend magyarországi története a tatárjárásig” in ZMTE 2005: 63

(A lábjegyzet az utolsó két mondatra vonatkozik.)

³¹ Puskely 1996: 927; Kisbán I. kötet 1938: 26

³² http://www.lexikon.katolikus.hu/L/lateráni_zsinat.html
Letöltve: 2010. 08. 28.

hettek, hiszen Visegrád és Zebegény környékén már korábban ott találjuk őket! (Görög kapcsolatra vagy műveltségre utalhat Boldog Özséb neve is, ami Euszebiosz formában maradt ránk.)

Vajon mit adtak a középkori pálos atyák koruk magyarjainak? Célt az Istennek tetsző élet folytatásához, értelmes munkát és feladatokat a mindennapokban, s a hozzá való tudást. Megőrizték és továbbadták ősi egyházunk értékeit, országos veszedelemben nemcsak igével, hanem karddal is védték hazánkat. Az uralkodóktól a pónépig gondoskodtak a magyar lélek és a magyar szellemiség állandó emeléséről. És nekünk, néha méltatlan utódoknak ugyan mit adhatnak? Mindenek fölött

példát: hazaszeretetből, az egyenes derékből, Isten és ember előtti felelősség-vállalásból! Mélységes hitük és erkölcsiségük, mely századokon át uralkodó-házainknak vezérlő csillaga volt, a ma emberének is iránymutatásul szolgálhat.

Lengyel testvéreink tiszteletre méltó erőfeszítéseket tesznek a rend előzményeinek föl kutatására és dokumentálására. De most a sajátjukat építik, és ez nem az, amit Özséb megálmodott! Mert hol is élt Boldog Özséb? – a Pilisben. Hol van a Pilis hegység? Magyarországon. Ha pedig ez így van, akkor Özséb a magyar történelem szerves része, és nem szolgálhat más érdekeket, csak Krisztusét!

IRODALOMJEGYZÉK

- Anonymus 1977: Anonymus: *Gesta Hungarorum*. Béla király jegyzőjének könyve a magyarok cselekedeteiről. Fordította és jegyzetekkel ellátta: Pais Dezső. A bevezetőt írta, a jegyzeteket kiegészítette és a térképet tervezte: Györffy Görgy. Hasonmás kiadás, Bp. 1977.
- Árpád-kori legendák és intelmek 1983: Szerkeszti: Érszegi Géza. Budapest, 1983
- Árpád-kori törvények 1959 Szerk. Szilágyi. ELTE Bölcsészkar, Budapest, 1959.
- „Avarok aranya – a nagyszentmiklósi kincs” 2002. 03. 24-06. 30. Kiállítás katalógusa.
Szerkesztette: Kovács Tibor MNM, Budapest, 2002.
- Balla-Rottler 1993 Balla Ilona – Rottler Ferenc (szerk) Szemelvények az 1526 előtti magyar történelem forrásaiból I. Budapest, 1993.
- Balogh 1932 Dr. Balogh Albin: Pannónia őskereszténysége (I. Történeti rész) Budapest, 1932.
- Bálint Sándor 1977 Bálint Sándor: Ünnepi Kalendárium I-II. Budapest, 1977. könyv és elektronikus kiadása: <http://mek.niig.hu/04600/046657/html> unnepikii0102/unnepikii106html
Letöltve: 2010. 09. 30.
- Bencze 1991 Bencze Lóránt: „ym fyw nekœd” (A középkori magyar bibliafordítások eredetéről)
In: Tanulmányok a magyar nyelvtudomány történetének témaköréből.
Szerk. Kiss Jenő és Szűts László. Budapest, 1981.
- Bencze 2001 Bencze Lóránt: A magyar kereszténység eredetéről. In: „Újat és régít”. Szennay András pannonhalmi főapát úr 80. születésnapjára közreadják, szerkesztették és lektorálták: rendtársai. Pannonhalma, 2001.
- Bendefy 1941 Dr. Bendefy László: Kunmagyaria. A kaukázusi magyarság története. Budapest, 1941.
- Bendefy 1999 Dr. Bendefy László: A magyarság kaukázusi őshazája. Gyeretyán országa (1942).
Reprint: Magánkiadás: Dr. Bendefy István. 1999
- Botos, 1996 Botos László: Hazatérés. Magna Lingua. Rochester N.Y. 1996.
- Csukovits et al 2000 Csukovits Enikő – Balogh Margit: Magyar szentek és boldogok. Válogatott életrajzok.
História 2000/05-06. <http://www.historia.hu/archivum/2000/000506csukovits.htm>
Letöltve: 2010. 09. 20.
- Deér 1938 Deér József: Pogány magyarság, keresztény magyarság Bp.,1938.

- Dienes 1975 Dienes István: A honfoglaló magyarok és ősi hiedelmeik. In: Hajdú Péter (szerk): Uráli népek. Nyelvrokaink kultúrája és hagyományai. Budapest, 1975.
- Dienes 1978 Dienes István: A honfoglaló magyarok lélekhiedelmei. In: Szombathy Viktor (szerk.) Régészeti barangolások Magyarországon. Budapest, 1978.
- Dienes 1980 Dienes István: Weltbaum der landnehmenden Ungarn. In: Congressus Quartus internationalis Fenno-Ugristarum. Pars II. Budapest, 1980.
- Diószegi 1967 Diószegi Vilmos: A pogány magyarok hitvilága. Kőrösi Csoma Kiskönyvtár 14. Budapest, 1967.
- Dudás et al. 1993 Dudás Bertalan – Legeza László – Szacsavay Péter: Baziliták. Budapest, 1993.
- Dümmerth 1977 Dümmerth Dezső: Az Árpádok nyomában. Budapest 1977.
- Falvai 2005/06 Falvai Károly: Nagyboldogasszony. Női szerep a magyar ősvallás tükrében. Budapest, 2005-2006.
- Fáy 1910 Dr. Fáy Elek: A magyarok őshona. Legrégibb nyomok. Reprint Budapest, 2000.
- Fehér 1967 Fehér Mátyás Jenő: Képek a magyar sámán-inkvizíciók történetéből. „A Fáklya” kiadó, Warren, Ohio, USA 1967.
- Fényes 1851 Magyarország geográfiai szótára. Nyomatott Kozma Vazulnál Pesten, 1851 – Reprint Budapest, 1984.
- Fodor 1980 Fodor István: Verecke híres útján... Budapest, 1980.
- Fodor 2005 Dr. Fodor István: Az ősi magyar vallásról. Csodaszarvas. Őstörténet, vallás és néphagyomány. Budapest, 2005.
- Forrai 1983 Forrai Sándor: Kűskarácsonytól Sűlvester estig. Bp., 1983.
- Forrai 1994 Forrai Sándor: Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig. Lakitelek, 1975.
- Friedrich-Szakács Friedrich Klára – Szakács Gábor: Ház a hídon. é.n. Elektronikus könyvváltozat <http://www.magtudin.org/Friedrich-Szakacs2.htm> 2010. 08. 01.
- Futaky 2001 Futaky István: Nyelvtörténeti vizsgálatok a Kárpát-medencei avar-magyar kapcsolatok kérdéséhez. Budapest, 2001.
- Gecse 1995 Gecse Gusztáv: A szerzetesség története. Budapest, 1995.
- Girshman 1961 Girshman, R.: IRAN. From the earliest time to the Islamic conquest. Penguin Books Ltd. 1961.
- Gombos 1938 Gombos F. Albin: „Szent István a középkori külföldi történetírásban” In: Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján. (hivatkozásban: SZIE) Szerkeszti: Serédi Jusztinián. Budapest, 1938. Reprint: Budapest, 1988.
- Gmyrya 1995 Gmyrya. L.G. A hunok országa a Káspi kapunál. Káspi menti Dagesztán a nagy népvándorlás korában. Dagestan Publishing, Makhachkala 1995. http://s155239215.onlinehome.us/turkic/29Huns/Huns_Gmyrya01En.htm Letöltve: 2010. 09. 05.
- Guzsik 1999 Dr. Guzsik Tamás: Beszélő kövek. (Gondolatok a magyar kőépítészet első emlékeiről.) Építészettörténet. 1999. I. évf. 3. szám
- Győrffy I. 1956 Matyó népművészet. Budapest, 1956.
- Győrffy Gy. 1975 Napkelet felfedezése. Julianus, Plano Carpini és Rubruk útjelentései. Budapest, 1965.
- Győrffy Gy. 1982 A tatárjárás emlékezete. Szerk. és a bevezetőt írta: Győrffy György. Budapest, 1982.

- Gyurkó 2006 Dr. Gyurkó János: Árpád-kori templomok a Kárpát-medencében. Érd, 2006.
- Hajdú 1975 Hajdú Péter: Uráli népek. Nyelvrokainak kultúrája és hagyományai. Budapest, 1975.
- Hampel 1892 Hampel. József: Az eraviscus nép és emlékei. Budapest régiségei IV. 1892/4. szám.
- Heltai 1981 Heltai Gáspár: Krónika az magyaroknak dolgairól. Sajtó alá rendezte: Kulcsár Margit, a bevezetőt írta: Kulcsár Péter. Magyar Helikon. Budapest, 1981.
- Héjj 1956 Héjj Miklós: Visegrád. Műemlékeink. Budapest, 1956.
- Hoppál et al. 2000 Hoppál Mihály – Jankovics Marcell – Nagy András – Szemadám György (szerk.) Jelképtár. Budapest, 2000.
- Imrényi 2000 Imrényi Tibor (szerk.): Magyarság és ortodoxia – ezer esztendő. Szeged, 2000.
- Kasgari 1939 Kasgari, M.: Divani lügat-it-türk. Reprint. Ankara. 1939 – http://s155239215onlinehome.us/turkic/30_writing/301Tamgas/ Tam. Letöltve: 2010. 08. 10.
- Kálmány 1885 Kálmány Lajos: Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya. Magyar Tudományos Akadémia 1885. Reprint: Főnix Téka 8.
- Képes Krónika 1978 *Chronicon pictum*. Képes Krónika. Fordította: Geréb László. Szépirodalmi Kiadó. Budapest, 1978.
- Kézai 1999 Kézai Simon: *Gesta Hungarorum*. A magyarok cselekedetei. Fordította: Bollók János, 1978.
- Kisbán 1940 Kisbán Emil: A magyar Pálosrend története. I-II. kötet. Budapest, 1938-1940.
- Kiss, I. 2007 Kiss Irén: „Szakrális királyaink” – III. Béla és a Pray kódex. Turán X. évf. 4. szám, Gödöllő, 2007.
- Kiss, L.1981 Kiss Lajos (szerk.): Földrajzi nevek etimológiai szótára. Budapest, 1980.
- Kosztá 2001 Koszta László: Szent Márton tiszteletének magyarországi kezdete Megjegyzések Pannonhalma alapításához. Tisztatáj 2001 nov.
- Kosztá 2008 Koszta László: Remeték a 11. századi Magyarországon. AETAS. Szeged, 2008.
- László 1935 László Gyula: Adatok az avarkori műipar ó-keresztény kapcsolataihoz. Budapest, 1935.
- László 1974 László Gyula: A népvándorlaskor művészete Magyarországon. Budapest, 1980.
- László 1979 László Gyula: Emlékezzünk régiekről. Móra. Budapest, 1979.
- Lukácsy 1870 Lukácsy Kristóf: A magyarok őselei, hajdankori nevei és lakhelyei eredeti örmény kútfők után. Kolozsvár, 1870. Reprint: Hunyadi László. Budapest, 2000.
- Magyar Katolikus Lexikon: <http://lexikon.katolikus.hu>
- Magyar Néprajzi Lexikon 1980: Szerk.: Ortutay Gyula. I-V. kötet. Budapest, 1980.
- Magyar Nyelvelmékek 1980. Szerk.: Molnár József – Simon György. Bp., 1980.
- Magyarország virága – XIII. századi források Árpád-házi Szent Erzsébet életéről.
Szerk.: J. Horváth Tamás – Szabó Irén. Budapest 2006
- MRT Magyarország Régészeti Topográfiája IX. kötet: Pest megye Szobi és váci járás.
Írták: Dinnyés István – Kővári Klára – Kvassay Judit – Miklós Zsuzsa – Tettamanti Sarolta – Torma István. Budapest, 1993.
- Makkay 1990 Makkay János: A tartariai leletek. Akadémia, Budapest. 1990.
2006a Az avar Attila: Az aranykerevet és Kézai Simon más koholmányai.
Tractata Minuscula 52. A szerző kiadása. Bp., 2006.

- 2006b Makkay János: Az Úr szava nem isten szava. TM. 49. A szerző kiadása. Budapest, 2006.
- 2007a Makkay János: Pécs – Quinque Ecclesiae. A sírkamrák és katakombák. TM. 55. A szerző kiadása. Budapest, 2007.
- 2007b Makkay János: Árpád fejedelem. TM. 61. A szerző kiadása. Budapest, 2007.
- 2009 Makkay János: Indul a magyar Attila földjére. 2. átdolgozott és bővített kiadás. A szerző kiadása. Budapest, 2009.
- Mező 1996 Mező András: A templomcím a magyar helységnevekben. (11-15. sz.) Budapest, 1996.
- Montalambert 1889 Charles de Montalambert: Saite Elisabeth de Hongrie, III. Ed. Tours. 1889 (Magyar fordítás: Havas István: Árpád-házi Szent Erzsébet, tübingiai hercegné élete.) Budapest, 2006.
- Moravcsik 1938a „A honfoglalás előtti magyarság és a kereszténység” In: Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján. (hivatkozásban: SZIE) Szerk.: Serédi Jusztinián. Budapest 1938. Reprint: Szent István Társulat. Budapest, 1988.
- Moravcsik 1938b Moravcsik Gyula: „Görögnyelvű monostorok Szent István korában” In: SZIE: ibidem
- Moravcsik 2003 Moravcsik Gyula: Bizánc és a magyarság. Kisebbségkutatás könyvek. Budapest, 2003.
- Nagy 1968 Dr. Nagy Sándor: A magyar nép kialakulásának története. Editorial Transsylvania Könyvkiadó Vállalat. Reprint: Budapest, 2003.
- Németh 1979 Németh Péter: Panyola-Remetehát. In: „Az 1979. év régészeti kutatásai” I. Ser.1. No.33. Budapest, 1980.
- Olajos 2001 Olajos Teréz: Az avar továbbélés kérdéséről. (A 9. századi avar történelem görög és latin nyelvű forrásai.) Tiszatáj 2001.
- J. – Pais 1929 Jakubovich Emil – Pais Dezső: Ó-magyar olvasókönyv. Pécs, 1929.
- Pais 1975 Pais Dezső: A magyar ősvallás nyelvi emlékei. Budapest, 1975.
- A Pallas Nagy Lexikona 1916 Internet-változat: <http://met.niif.hu/00000/00060/html>
- Pannóniai Legendák 1978 Pannóniai Legendák. Cirill és Metód szláv apostolok élete. Pozsony, 1978.
- Pálóczi 1989 Pálóczi Horváth András: Besenyők, kunok, jászok. Bp., 1989.
- Pirigyi 1990 Dr. Pirigyi István: A magyarországi görögkatolikusok története. Nyíregyháza, 1990.
- Puskely 1994 Puskely Mária: Virágoskert vala híres Pannónia. Példaképek a magyar múltból. (X-XVII. század) Budapest, 1994.
- Puskely 1995/96 Puskely Mária: Keresztény szerzetesség. Történelmi kalauz I-II. Bencés Kiadó. Budapest, 1995-96.
- Radácsi 2005 Radácsi Imre: A Johannita lovagrend magyarországi története a tatárjárásig. In ZMTE 2005. évi kiadása – lásd ott.
- Rómer 1886 Rómer Flóris: A barlanglakókról, nevezetesen a magyarhoni lakott barlangokról. Különlenyomat az Archeológiai Közlemények VII-II. füzetéről. Budapest, 1886.
- Romhányi 2005 F. Romhányi Beatrix: Ágostonrendi remeték a középkori Magyarországon. AETAS. Szeged, 2005.
- Romhányi 2008 F. Romhányi Beatrix: Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon. Budapest. CD-R.
- Romhányi 2010 F. Romhányi Beatrix: A lelkiek a földiek nélkül nem tarthatók fenn. Pálos gazdálkodás a középkorban. Budapest, 2010.

- Sólymos 1996 Sóllymos Szilveszter: Szent Zoerard-András (Szórád) és Benedek remeték élete és kultúrája Magyarországon. Budapest, 1996.
- Sólymos é.n. Az első bencés szerzetesek Magyarországon. Tanulmány
http://www.bences.hu/z/paradisum/tan13_h.htm
Letöltve: 2010. 08. 13.
- Szádeczky 1998 Szádeczky – Kardoss Samu: Az avar történelem forrásai 557-806-ig. Társ szerző: Farkas Csaba. Budapest, 1998.
- Szent Biblia 1983 Fordította: Károli Gáspár, Magyar Biblia Tanács. Bp., 1983.
- Szent István Trv. Szent István törvényeinek XII. századi kézírata az Admonti Kódexben (Hasonmás kiadás). Fordította: Bartoniek Emma. Budapest. Évszám nélkül.
- Tarczai 1930 Tarczai György: Az Árpád-ház szentjei. Budapest, 1930. Hasonmás kiadás. Budapest, 1993.
- Tari 2000 Tari Edit: Pest megye középkori templomai. Studia Comitatus 27. Szentendre, 2000.
- Tarih-i Ü. 1982 Terdzsumann, Mahmúd: Tarih-i Üngürüs. – A magyarok története. Fordította: Dr. Blaskovics József. Budapest, 1980.
- Télfy 1862 Télfy János: Görög források a scythák történetéhez, Budapest, 1862. in Turán XI. évfolyam 1. szám. Gödöllő, 2006.
- Timkó 1971 Dr. Timkó Imre: Keleti kereszténység, keleti egyházak. Bp., 1971.
- Tober et al. 1879 T. Tober – A. Molinier: Itinera Hierosolymitana Cruces-ignatorum Vol. I. Genève, 1879. <http://www.christusrex.org/www2/cruce/c1001.html> .2010.09.15.
- Tóth, E. .2004 Tóth Endre: Sopianae a késő császárkorban. – Örökségi Füzetek 2. Pécs, 2004.
- Tóth, I. 1975 Tóth István: A rómaiak Magyarországon. Gondolat. Budapest, 1975.
- Tóth, J. 2009 Dr. Tóth Judit: Szent Korona, a mágikus pecsét. Az apostolfeliratok titkos üzenete. Imagent Kft. 2009.
- Tóth, P. 2001 Tóth Péter: Egy bizánci szent Magyarországon, egy magyar szent Bizáncban. Szent Demeter magyarországi kultuszáról. Magyar Könyvszemle 117/1. szám. Elektronikus változat: <http://epa.oszk.hu/00000/00021/00028/0004-213.html#ref.46> 2010. 09. 04.
- Thuróczy 1978 Thuróczy János: *Chronica Hungarorum*. A magyarok krónikája. Fordította: Horváth János. Budapest, 1978.
- Varga 2006 Cs. Varga István: Magna Domina Hungarorum – Magyarok Nagyasszonya: Nagyboldogasszony. Elektronikus változat: <http://arssacra.hu/ArsSacraII/ArsSacraII-C5.htm>
Letöltve: 2010. 10. 05.
- Vásárhelyi 2010 Vásárhelyi Anzelm: A Szent Mauriciusz monostor története. Elektronikus változat: <http://bakonybel.osb.hu/tortenelem/vazlat.htm> Letöltve: 2010. 06. 03.
- ZMTE 2005 Zürichi Magyar Történelmi Egyesület. Budapest-Zürich. A hivatkozott cikk a Szentendren 1992-ben megtartott VII. Magyar Őstörténelmi Találkozó előadásai és iratai között szerepelt, a ZMTE 2005-i kiadásában. Elektronikus változat: <http://mek.oszk.hu/06800/06844/06844.pdf> Letöltve: 2010.10.01.
- Zolnay 1983a Zolnay László: A középkori Esztergom. Budapest, 1986.
- Zolnay 1983b Zolnay László: Fény és árnyék a középkori Magyarországon. Kosmosz könyvek. Budapest, 1983.

VÉGH TIBOR

A Szent Korona képsorrendjének két olvasata*

(Kutatástörténeti beszámoló)

A Szent Korona képsorrendjének – eddig tudtommal – két olvasatása derült fény. Az egyik olvasat felismerése nekem adatott meg (2002-ben), a másikat Németh Zsolt ismerte fel (és 2007-ben tette közzé). A két olvasat szorosan összefügg a Szent Korona-tannak azzal a tételével is, hogy a Szent Korona kettős létezésű: létezik, mint tárgy, de létezik, mint személy is. Az egyik olvasat rámutat a személyiség kilétére, a másik pedig a Szent Korona működésének mibenlétére.

I. Üzenet kiolvasása a képsorrendből

Erre a feladatra Pap Gábor „Hazatalálás” (a továbbiakban Ht.) c. kötet (Püski, 1999) 549. oldalán bukkantam rá. Eszerint ha a Szent Korona zománcképein ábrázolt szenteket névünnepeik szerint naptári sorrendbe állítjuk, fontos – u.n. – képi üzenetet kell kapnunk. Pap Gábor ehhez az üzenetkereséshez nagyon helyes és célravezető támpontokat is ad és ugyanilyen követelményeket is támaszt.

Támpontok:

- A Szent Korona tisztán Újszövetségi ihletésű (Ht. 515. old.).
- A Szent Koronának gyönyörű üdvtörténeti rendje van (Ht. 528. old.).
- A zománcképekben rejlő üzenet kifejezetten évköri-asztrálmítológiai hangszerelésű. (Ht. 548. old.).
- A névünnepek dátumából nagyon érdekes rendszer bontakozik ki (Ht. 549. old.).

* A szerző (Dr. Végh Tibor) tanulmányában elemzi azoknak a kutatóknak álláspontját a Magyar Szent Korona képsorrendjével kapcsolatban, akik módszerét eddig nyomon követte, de valahol ezek eltértek attól a rendszertől, amelyet a szerző is felállított és lapunk előző két számában (2011. XXXVII. 1., 2.) leközöltünk. Tanulmánya teljes terjedelemben a kedves olvasó rendelkezésére áll xerox másolatban, ha ezt megkéri, levélben vagy telefonon, postán elküldjük (szerkesztőségünk e-mailben semmit sem továbbít).

Követelmények: (Ht. 549. old.)

- A Szent Koronán lévő 19 kép közül csak a szentek 16 képével kell foglalkozni, mert a 3 „kiemelt” kép (a Teremtő, Krisztus és Szűz Mária) nem köthető egyetlen ünnepnaphoz. (Hogy a ma látható Dukász Mihály kép helyén valaha Szűz Mária képe volt, ezt Révay Péter koronaőr megbízható leírásából tudjuk. A leírás megbízhatóságát Németh Zsolt az „A Magyar Szent Korona” c. könyvének 59-68. oldalán bizonyítja. (BKL Kiadó Szombathely 2007)
- Csillagászati szemléletmód szerint kell gondolkodnunk, így a hónapathárokat is a Zodiákus jegyei szerint kell figyelembe venni.
- Ki kell keresni, hogy egy-egy ünnep melyik állatövi jegybe tartozik.
- A sorba rendezést a „legkisebb változtatás” elve szerint kell végezni.
- És végül, ami nagyon fontos: „ne diktáljunk a műnek”. (Azaz ne előzetes koncepcióra keressünk benne igazolást.)

Ezeket a támpontokat figyelembe véve és a követelményeket betartva a következő képsorrendet állítottam össze (2002-ben):

1. Gábor	III. 24.
2. György	IV. 24.
3. Fülöp	V. 01.
4. Keresztelő János	VI. 24.
5. Péter	VI. 29.
6. Pál	VI. 29.
7. Jakab	VII. 25.
8. Bertalan	VIII. 24.
9. Kozma	IX. 27.
10. Damján	IX. 27.
11. Mihály	IX. 29.
12. Demeter	X. 26.
13. András	XI. 30.
14. Tamás	XII. 21.
15. János	XII. 27.
16. József	III. 19.

A sorrenddel kapcsolatban meg kell jegyezmem a következőket:

- Mivel a követelmények között szereplő csillagászati szemlélet is, meg a támpontok között szereplő üdvtörténeti rend is magától értetődően diktálja, az évet a tavaszi Napéjegyzélséggel (III. 21.), és egyúttal az Angyali üdvözlés táján (III. 25.) kezdtem.
- Mivel az aranyművesek és mérnökök az arconcon hátul középen lévő két képről kétséget kizáróan megállapították, hogy azok nem eredeti elhelyezkedésűek, ezért helyettük más személyek képét kell feltételeznünk, különben nem juthatunk előbbre. Szent Józsefet és Keresztelő Szent Jánost tételezem fel. Feltételezésem indoklása itt túl terjedelmes lenne, de megtalálható az „Ósi Gyökér” 2009/3-as számában.
- A sorrend megjelenésének megoldásaként, azaz a képszerű kiolvashatóság céljából a dátum-adatok szellemi-eszmei természetének és Pap Gábor „évköri-asztrálmitológiai hangszerelési” követelményének megfelelőleg a sorrendet az évkörön helyeztem el, és nem a Szent Korona felületén, a fizikai valóságban próbáltam meg követni.
- Nem a szentek szerepét vagy tulajdonságait kerestem, hanem a 16 szent együttes által képzett sorrendben megnyilvánuló rendszert, annak képileg értelmezhető üzenetét.

Miután a választott módszer (az évköri megjelenítés) segítségével és a kicserélt képek eredeti intuív feltételezésével kétséget kizáróan és félreérthetetlenül rendszer mutatkozott meg, – bizonyára Fentről kapott segítséggel! – sikerült az üzenetet is kiolvasnom: a Szent Koronában Szűz Mária személyisége rejlik, és ez a Boldogasszonyközpontúság tengelyeként fejeződik ki. Lásd a 3. sz. táblázat 10. pontjában az 1. ábrát. És ettől kezdve, hogy az évkörös rendszerbe a szentek közé Szent József és Keresztelő Szent János lett beállítva, a Szent Korona szinte önként ontotta magából a további bizonyítékok sokaságát. (Ezek részben fel vannak sorolva az „Ósi Gyökér” 2009/3-as számában, és a www.nemenyi.net könyvtárában a nevem alatt „Mit üzen a Szent Korona?” címmel).

II. Az energiaáramlás útjának kiolvasása a képsorrendből.

2007 novemberében (a szombathelyi BKL Kiadó gondozásában) megjelent Németh Zsolt gyönyörű kiállítású könyve: „A magyar Szent Korona”. Ez a könyv korszakalkotó mű a Korona-kutatás publikációinak történetében

Németh Zsolt kiderítette, hogyan áramlik az energia a Szent Korona 19 képe között. Ehhez az eredményhez a képek jellegzetességeinek a részecskefizikai elemekkel való párhuzamba állítása vezet. Németh Zsolt nem a névünnepek dátumát használja fel a képsorrend kialakításához, hanem a képek mintázatának elemeit. Ennek a – képmintázatok és a részecskefizikai elemek közötti – analógiának a kidolgozásával Németh Zsolt a Korona-kutatást olyan világba léptette át, amiből az eddig ki volt rekesztve.

Eddig ugyanis az a paradox helyzet állt fenn, hogy a Szent Koronát csak fizikai vizualitással voltunk képesek megközelíteni. Merthogy a szellemtudomány körébe tartozó történészkedés és művészet-történészkedés is csak a látványt tudta megragadni, – leszámítva az aranyművesek hozzájárulását, akik a készítés módjára is képesek voltak visszakövetkeztetni.

Az ellentmondásosság abban van, hogy ugyan mindenki szellemi oldalról közelítette meg a témát (nem lévén más eszköze), de csak fizikai látvány alapján. Németh Zsolt viszont a legfizikaiabb oldalról közelítette meg, mégis ezzel tárta fel a legszellemibb vonatkozását a Szent Koronának: a beavatáskor előálló szellemi hatás fizikai alapját! Eddig a Szent Koronáról a kutatók csupa szellemi vonatkozást tudtak csak elmondani, – leszámítva a mérési vizsgálatokat – de épp a szellemi hatás okát-módját nem tudták megmagyarázni.

Most már a részecskefizika megmagyarázza a szellemi hatást. Ez az eredmény perdöntő a Szent Koronának a természetfelettség és a személyiség irányába mutató megismerésében.

Németh Zsolt az energiaáramlással ellentétes irányban forgó két ágat mutatott ki: az u. n. főágot

MAGYAR SZENTEK, ŐSI ISTENKÉP

és mellékágot. Az energiaáramlás útja a Szent Koronának a képeit érintő felülete síkban kiterített és a 7x7-es négyzethálóban megszerkesztett rajzán látható. (1. sz. ábra) A fő- és mellékágnak a Teremtő utáni kezdő szentjei a 7x7-es hálóban is, és névünnepeükkel az évkörben is szimmetriát mu-

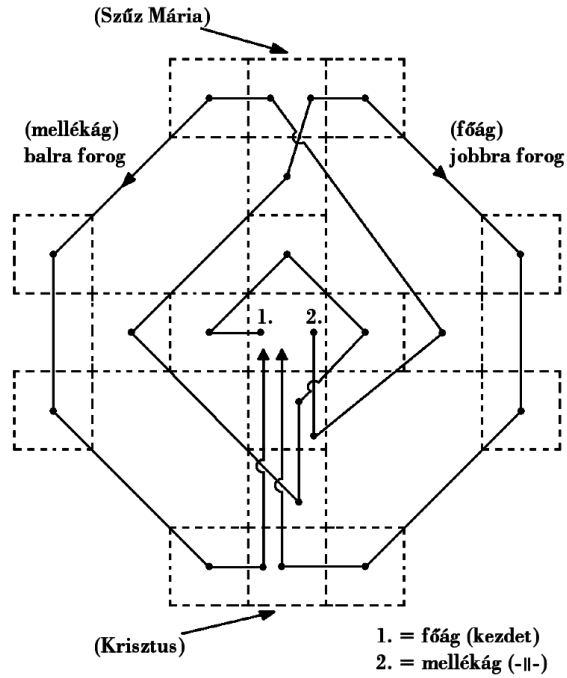
tatnak. Péter és János apostol ünnepének dátuma érdekes módon az évet a napok száma szerint ugyanakkora két részre osztja, mint ahogy a téli és nyári Napforduló, de fordított rendben. (Lásd a 2. sz. ábrát)

A Szent Korona üzenet- és energiaáramlás- kutatásának összehasonlítása

Sor. sz.	Jellemzők	üzenet	energiaáramlás
		kutatás	
1.	Létszint	szellemi	fizikai
2.	Módszer	A névünnepek naptári sorrendje	A képek részecskefizikai analógiája
3.	A kutatás terepe	A csillagászati évkör	A Szent Korona (képes) felülete
4.	Részvevő képek száma	16	19
5.	A folyamat	elemeinek száma	14 ünnep
6.		forgásiránya	jobbos
7.		tagolása	tagolatlan
8.		indítása	A tavaszi Napéjegyenlőségtől
9.	Eredmény	Az üzenet kiolvasása	Az energiaáramlás útjának felderítése
10. Látvány	(az évkörben és a Szent Korona 7x7-es négyzethálóban kiterített felületén)		

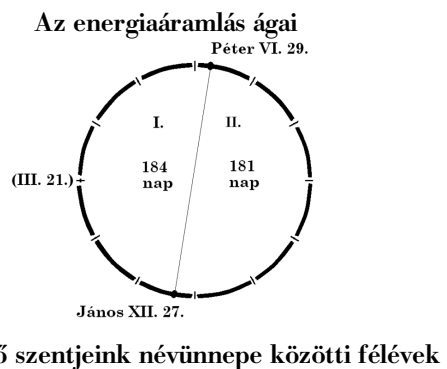
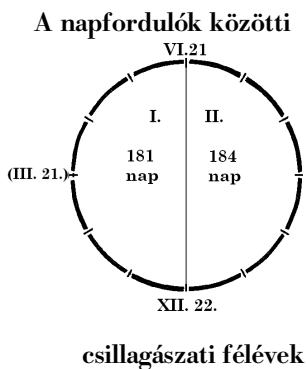
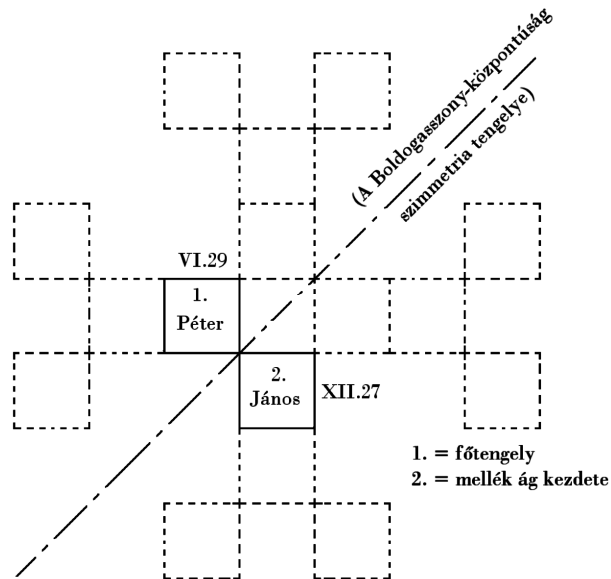
3. sz. táblázat

Az energiaáramlás útja a képek között a Szent Korona síkban kiterített felületén

I. sz. ábra

Az energiaáramlási ágak kezdő Szentjei képeinek helye a Szent Koronán

2. sz. ábra

GYÁRFÁS ÁGNES

Eretnekség a korai középkorban

Ki az eretnek?

Aki kereszténynek vallja magát, s ezáltal az isten-tagadótól, zsidótól, mohamedántól megkülönböztetik, de kitartóan tagad bizonyos egyházi hittételt. (130. old.)¹

Patarének

E fogalom alatt tárgyalja a római katolikus egyháztörténet a tizedik- tizenkettedik század eretnekeit. Ezek a régi gnosztikusok és manicheusok utódai. Ezek a „Mailand” melletti Pattarea nevű tájtól kapták nevüket, ahol tartózkodtak. Így lettek patarének, Franciaországban katáriak. Itt Alby városából albigensek (tiszták) név alatt emlegették őket. Bárhogy mondják is nevüket, elveik ugyanazok voltak. A 19. században még működtek és püspökeik is voltak.

Álláspontjuk szerint a vallás lelki ügy, külsőségekre nincs szükség, kegyzserekre sem. A keresztet, oltárt nem fogadják el. Jézus nem szándékozott püspökök, papok szervezetét létrehozni, állítják.

Legfontosabb elvük a világ gonoszságának kutatása. Az Isten fia azért jelent meg, hogy az égből lehullott lelkeket (bukott angyalok utódai) üdvözítse. Sem Krisztus sem Mária nem rokon lélek ezekkel, s testük anyaga sem azonos a bukott angyalok utódaival. Ezek megmentésére, lelki üdvük megtartására vállalkozott Jézus. A patarének tagadták a Szentháromságot. 1179-ben a lateráni zsinat ítélte el őket.

Újszövetségi adalékok

Szent Pál a Titushoz, Timoteushoz írt levelében foglalkozott az eretnekséggel, de már a kolossébelihez írt soraiban is utalt az igaz hit és a tévtanok közötti különbségekre. Inti a híveket, hogy „senki hamis tanítók által magát megtéveszteni ne engedje”.² Itt fektette le hitelveinek világvallási alapjait, amely nem tesz különbséget em-

ber és ember között. E vallásban „nincs többé görög és zsidó; körülmetélkedés és körülmetélkedetlenség, idegen, szkítiai, szolga, szabad, hanem minden és mindenkiben Krisztus.”³ Lefekteti a megbocsájtás elvét, „elszenvedvén egymást”, Krisztus példája alapján ki-ki oldozza fel lelkét a harag korlátai alól.⁴

A thesszalonikabeliekhez írt I. levelében az előzőekhez képest ellentmondásba keveredik. A tesszaloniki gyülekezet üldöztetését jellemzi, akik „ugyanúgy szenvednek honfitársaiktól, mint a z o k a z s i d ó k t ó l . „Akik megölték az Úr Jézust is és a saját prófétáikat és minket is üldöznek, és az Istennek nem tetszenek és minden embernek ellenségei”.⁵ Aztán meghatározta a keresztény eszmék lényegi voltát, vagyis azért adta Isten a keresztény elveket közénk, mert azt akarja, hogy akiket megérint ez az eszme, s z e n t t é legyennek. Mert nem tisztátalanságra, hanem „szentségre hívott el minket az Isten”.⁶

A tesszalonikai gyülekezethez írt második levelében kicsit visszafogja a gyülekezet lelkesedését, akik sorai hatására várták Jézus újbóli eljövetelét és igazságtevését. Pál apostol megmagyarázza, hogy ennek lesz egy *megelőző szakasza*, amikor megjelenik az Antikrisztus és megtörténik a *szakadás*. Ekkor jelenik meg a *bűn embere* a veszedelemnek fia, aki „maga ül be mint Isten az Isten templomába, Isten gyanánt mutogatván magát”.⁷

Azt is megmagyarázta Pál, miért tartja vissza az eseményeket Isten, miért nem történik meg azonnal Isten igazságtevése. Mert a „törvényszegés titkos bűne” ugyan már működik, de a „törvénytaposót”, aki a törvényszegés bűnét még lepeli „vissza kell fogni”, félre kell az „útból tolnia” Istennek. És ekkor fogja Isten az ő lehelle-tével megsemmisíteni a hazugság hatalmasát, a Sátánt.⁸

³ Kolos 3, 11.

⁴ Kolos 3, 13.

⁵ Thesszal. I. 1, 14-14.

⁶ Thesszal. I. 3, 3-7.

⁷ Thesszal. I. 2, 4.

⁸ Thesszal. II. 2, 4-8.

¹ Cherrier Miklós J: A magyar egyház története. Bp., 1855.

² Kolos 2, 1.

Most Isten próbatételének idejét éljük, az emberekre a Sátán törvénytelenységének híveire „azért bocsájtja Isten a tévelygés erejét, hogy higgyenek a hazugságnak, hogy kárhoztassanak mindazok, akik nem hittek az igazságnak, hanem gyönyörködtek az igazságtalanságban”.⁹

Világos beszéde rávilágít arra, hogy az embereknek az a rétege, amely örömmel tolja a Sátán szekerét, kárhozatra kerül. Ugyanilyen világosan elbeszéli hívei sorsát, az igazságtétevés órájában: „Ti pedig, kiket szeret az Úr, hogy kezdettől fogva kiválasztott Isten az üdvösségre, a Lélek szentelésében és az igazság hitében”.¹⁰

Timotheushoz írt II. levelében Pál apostol leírta „az utolsó idők ámítóit”, akik önimádók, pénzsóvárok, kérkedők, kevélyek, káromkodók, szülők iránt engedetlenek, hálátlanok, tisztátlanok, nincs bennük szeretet, de szemforgatók, kérelhetetlenek, rágalmozók, mértéktelenek, kegyetlenek, üldözik a jót. Árulók, vakmerők, felfuvalkodottak, a gyönyörnek és nem Istennek élők, a kegyességet imitálók.¹¹ Ezek betolakodnak a házakba és „foglyul ejtik a bűnökkel megterhelt és sokféle kívánságtól űzött asszonykákat, akik örökké tanulnak, de az igazság megismerésére nem jutnak el”.¹²

Pál apostol kezdetben a kereszténység egyetemes elveit a „világvallás” lényegét emelte ki, mi szerint Isten előtt minden ember egyforma. Ezt azonban valahol félremagyarázták a hívek, s Pál szinte látnoki erővel az utolsó időkre mutat rá, amikor kiviláglik az emberek közötti különbség, nem bőrszín, hanem lelkület vonatkozásában.

Ezt újra melléértik hívei és azt gondolják, hogy ez a boldog világ hamarosan bekövetkezik. Pál apostol tehát közli velük azokat az ígéket, amelyek máig meghatározzák világképünket, mondván, hogy először a jóknak szentté kell válniuk, hogy a *Végítéletet* „megelőző szakaszban” Isten is megismerhesse az övéit és a Sátán is a maga fajtáját, s ekkor kerülnek Isten „kiválasztottjai” az Ő oldalára.

Az eretnekek azokból a korai keresztény hívekből toborzódtak, akik hitték, hogy Istennek is megvannak a maga teremtményei és a Sátánnak, a

bukott angyalnak ugyanúgy. Ezért a világ a jó és a gonosz harcának színpada és drámája. Biztos, hogy Pál apostol korában éltek már eretnek módra gondolkodók a keresztények között, mert Szent Pál őket apostoli intésben részesítette, s ha ez nem használt, elfordult tőlük. Név szerint is említi őket: Himenéus és Filetus.¹³ Elmondhatjuk tehát, hogy az eretnekség egyidős a kereszténységgel, s szünni nem akaró jelenléte a jó és gonosz harcának gondolatsorára vezethető vissza.

A keresztény felfogásmód megmaradt Szent Pál első álláspontjánál, azzal amely a világvallás lehetőségét támasztja alá: minden ember egyforma. A később elmondott, leírt magyarázat értelmezése kimaradt, hogy Isten választottjai a jók, a Sátáné a bűnökben élők. Isten azért küldte le Szent fiát, hogy a Sátán által vezérelteket meggyőzze Isten jóságáról és igazságáról. Az eretnekek Pál apostolnak fentebb idézett szavain kívül igazságukat tanúsítandó sok adatot merítettek a Bibliából, főleg a Jelenések könyvéből és Énok írásaiból. Énok könyve kimaradt a korai századok szerkesztőmunkája következtében az Ószövetségből, de soha nem merült a feledés homályába. Kéziratosan, kómásolatban, újabban xerox sokszorosításban fel-felbukkan. A képe is él a keresztény hívek soraiban, mert az Árpád-kori templomokban a Szentélyt és a hajót összekötő boltíven öt vagy hét profétaábrázolás látható, s Énok mindig köztük van.¹⁴ Tény, hogy a Sátán, mint fennhéjázó angyal, aki bizonyította Istennek a saját tudományát, hogy ő is képes az ember teremtésének művére, kiirthatatlanul él a keresztény világban. Tetten érhető ez Az Ember tragédiájában is.¹⁵

Bogumilok

E szó „BOGO milui, Isten irgalmaz” bolgár szavakból ered, s azokat a tévtanítókat hívták így Európában, akiket szíriul Messalinek, görögül Enchetaknak hívtak. Comen Alexius görög császár idejében, Imre király alatt terjedt el Bulgáriában, a Mediterráneumban és Magyarhonban is (133-134. old.).¹⁶ Szerzője Vazul orvos volt, aki

⁹ Thesszal. II. 2, 8-12.

¹⁰ Thesszal. II. 2, 13.

¹¹ Vagyis álszentek

¹² Thimothe II. 3, 1-9.

¹³ Thimothe II. 2, 17.

¹⁴ Például a borsod-megyei Szalonna, Tornaszentandrás vagy Szentsimon falvak templomaiban.

¹⁵ Madách Imre. Szépirodalmi K. é.n.

¹⁶ Cherrier M. i.m.

ős fővel, redős képpel, szerzetes köntösbe öltözve a „régipaulicianusok eszméiből” saját rendszert szerkesztett.

Ez a rendszer teljesen megegyezik a patarénusokéval. Szünet nélkül imádkozni kell, sem Úrvacsorát, sem keresztelőt nem alkalmaznak, egyházi szervezet nem kell, az Ószövetséget nem fogadják el, a Szentháromságot tagadták, Krisztusnak anyagtalannak tekintették.

Alexius császár Szent Vazul hívei közé beférkőzött úgy, hogy tanítványnak öltözött, áruházban kereste fel és leplezte le. Bíróság elé állította, de a bírák ítéletét a közvélemény nyomása ellenére megmászta, s halál helyett némi börtönbüntetést szabott ki Szent Vazulra.¹⁷

Sátán, Ördög, Lucifer

Az eretnekség elterjedésének kulcsfigurája a gonosz szellem. Megjelenése lappangva terjedt, de felfedezhető a mitológiában, a Bibliában, a kéziratos és nyomtatott irodalomban.

A Sátán héber szó (görögül diabolosz). A Bibliából az evangéliumba, s onnan a keresztény dogmatikába, az eretnek tanokba és az irodalomba besettenkedett (besátánkodott) rossz szellem. Ő a gonosz lelkek ura. A héber monoteizmus nem ismerte a Sátánt. Jób könyvében megjelenő Sátán Isten küldötte, aki Jahve engedelmével megkísérelte az embereket, hogy próbára tegye jámborságukat. Később, az Ószövetségnek a száműzetés után írt könyveiben a Sátán az isteni harag megjelenítője.

Az egy kibogozhatatlan forrásból származó legenda, hogy a Sátán és az ördögök bukott angyalok, akik a Sátán királyi vezetése alatt bálványimádásra csábítják az embereket, démonokat nemzenek, és kárhozatra jutnak.¹⁸

Az Újszövetségben Jézus személye körül hátterben ugyan, de ellenpontozott fontos szerepet kap a kísértő Sátán. Később, mint láttuk az apostolok képes beszédéből a hívek nagy szerepet adnak a Sátánnak a lelki életben, és a végítéletkor képelték el a pusztulását a többi démonnal és a rossz emberekkel együtt.

A sátáni legenda kapcsolatba hozta a gonoszt Mihály arkangyallal, aki az égben legyőzte, s ez

után a Sátán a földön folytatta harcát Isten ellen.¹⁹ Itt aztán, akár egy átváltozó bűvész, megjelenik, mint a paradicsomi kígyó, mint Antikrisztus, mint óssárkány. Itt a Messiás kerül felébe, aki ezer esztendőre leláncolta, s ekkor újra szabadon bocsátja, hogy egy végső, rettenetes küzdelemben legyőzze és pokolra juttassa.

Az 1000 esztendő már kétszer lejárt, mégis, megingathatatlan az emberek hite a Sátán kiszabadításáról, amely annak végét jelenti, a világnak pedig egy megrendült kozmikus és lelki pillanatot.

A középkori tudatban nagy szerepet kapott Szűz Mária, aki lábával tapossa el a kígyóként megjelenő Sátánt, mint az Ős-gonoszt. Ugyanezt tették a kora keresztény szent királykisasszonyok. Antiochiai Szent Margit a szalonnai templom freskóján lábbal lép a gonoszra, melyet sárkánykígyó testesít meg, s vértanúsága jeleneteiben nevét *Maria*-nak írta a freskófestő.²⁰ Ezzel a gesztussal tudatosították, hogy a szentek, az apostoli intés szerint a megszentülés útján járók a Jó Isten és a Boldogasszony oldalán együtt küzdenek a gonosz elpusztításáért.

Most tehát a küzdőtér síkján a Pál apostol által jövendölt „megelőző szakasz” zajlik. A „törvénytípró” tobzódik, a bűn, az istentelenség soha nem látott méreteket öltött.

Az egészséges tudománnyal ellenkezik²¹

Ez a kifejezés többször is előfordul Pál apostol szókinésében. Valójában erkölcsöt értett alatta. Tudomány a törvény, amely nem az igazakért van, hanem az „istentelenekért és bűnösökért”, ezzel szemben az „egészséges tudomány” nem más, mint a tiszta szavú törvény. A bűnök között kiemelten mindig a „paráznaságot férfifertőztetést”²² emeli ki. A Biblia és a turáni nép képjelíró emlékei között sok szó esett a paráznaságról. Már a Tízparancsolat is tiltotta. Külön parancsolat szólt arról, hogy felebarátod vagyonát és feleségét ne kívánd és külön parancsolat mondta ki, hogy „Ne paráználkodjál”. A babiloni viszonyokat leíró pecséthengerek elvetemült álla-

¹⁹ Lásd címloldalunkon a jobb oldali első képet

²⁰ A szalonnai templom

²¹ Thimoth I. 1, 10.

²² Thimoth I. 1, 10

¹⁷ U. ott

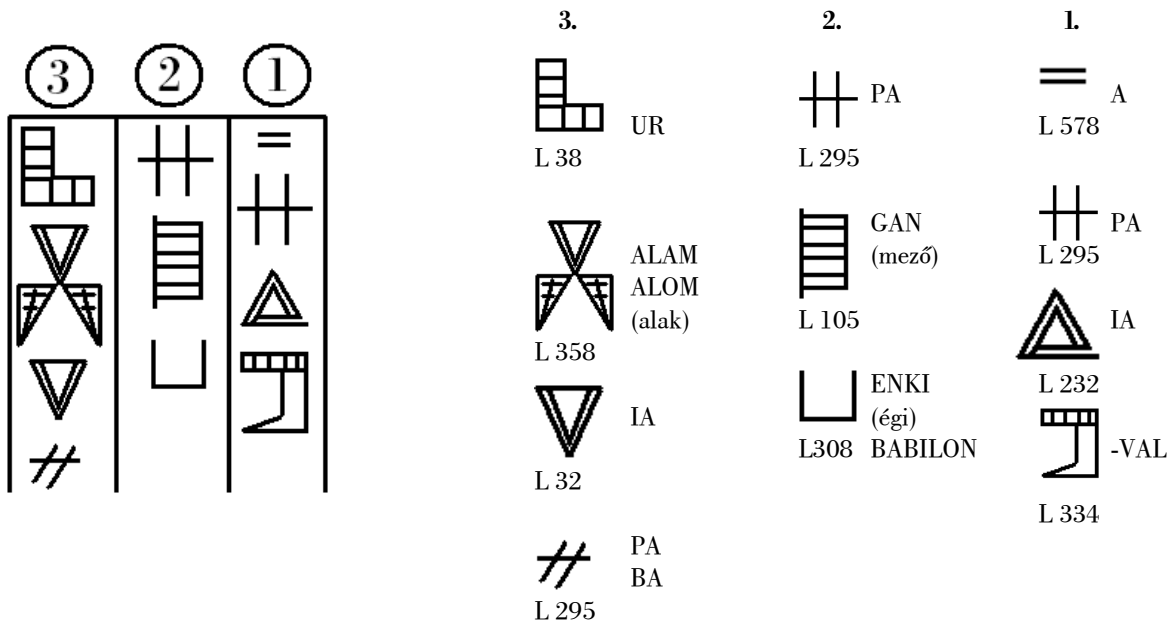
¹⁸ Mózes 1, 6. Énok könyve. Fénymásolat kézirat

potokat vetítenek elénk. Bestialitás, leállatiasodás, paráznaság és rovarszerű létre süllyedés riasztó jelei tobzódnak az ametiszt kristály faragványokon. Több hasonló témájú pecséthenger főhőse egy ember voltát megőrző férfi, vele szemben egy

idősebb úrnak már oroslánfarka van olyankor, amikor szexuálisan felajzott állapotban látjuk. Az egyik pecséthenger felirata megoldja a szituációt, mert így szól:

Apájával pagán Babilon uralomjában
Pritchard 681. ábra

A képsorozat melynek egyikét bemutattam vezetett arra a felismerésre, hogy a Krisztus születése előtti Közel-Keleten tobzódott az erkölcstelenség, s nem egy-két évtizedre kell gondolnunk, hanem kb. másfél évezredre.

A pecséthengerek faragásához csak a turáni népünk értett. Az elrettentő képsor színes beszá-

moló arról a lealjasult világról, amely már Sodomában felütötte a fejét. (27-34. old.)²³

²³ TUR-ÁN népének nyelvén (MBE. Miskolc, 2004.) c. könyvemben Egyező és keresztező címen mutattam be a képsorozat egyik darabját, az USTU II. címűt.

Nem kívánok világtörténeti fejtegetésbe kezdeni, csak utalok a babiloni feslettségre és az asszírok rémtetteire. Ez előtt a kor előtt a béke és

boldogság honolt e tájon, ahol Inanna istenanyát szolgáló papok virággal etették a kerek oltárkő mellett az istennő hófehér hegyikecskéit.

Kr. e. IV. évezredből származó uruki márvány pecséhenger. Középen az istennő kerek kőoltára, balra a jelképe (77. old.)²⁴

Ahogy megjelentek Mezopotámia turáni őslakosai között az idegenek elsőként az erőszakot és az erkölcstelenséget mutatták be. Ezt az ősnép az „archaikus ember”²⁵ nem ismerte. Kiszorultak a folyamközből és egyre északabbra vonultak. Továbbra is figyelték a csillagos eget királyaik és pontosan tudták, mikor kell elindulniuk az égi gyermek imadására és azt is tudták, merre menjenek.²⁶

Sokszor hallottam magyaroktól, hogy a kereszténység ürügyén mennyi vérontás történt. Keresztes háborúk, hitvédő harcok... nem sorolom, de gondoljuk el, ha Jézus óriási példája nem állítja le az ókori kelet agresszivitását és fajtalan erkölesi állapotát, mivé vált volna a világ! Talán már nem is élnének emberszerű lények, hanem klónozott szörnyetegek a „tudomány” és a bestialitás közös produktumai. És így, egyre inkább megértjük Pál apostolt, amikor egy kalap alá veszi az erkölcsöt és a tudományt, mert az agresszivitást és perverzitót kiszolgáló tudomány az erkölcsös világ atombombája. Jézus Urunk megmentette a világból, ami menthető, de nélküle már elpusztult volna Isten földi országa.

Láthatjuk tehát, hogy a szüntelenül fel-felbukkanó eretnek gondolatot a szüntelenül je-

lentkező gonoszság provokálja elő. Fehér Mátyás Jenő könyvéből ismerjük, de számtalan városi és vármegyei jegyzőkönyv tanúskodik arról, hogy Magyarországon nem volt boszorkányégetés, eretneküldözés.²⁷ Miért lett volna, amikor a középkori költészetünket áthatotta az erkölcsvédő áhítat, vagyis a tiszta tudomány szava.

Pata és fark: a sátáni ismertetőjel eredete

Láttuk hogyan ábrázolták a pecséhengereken az emberi mivoltából kifordult lényeket: patával és farokkal. Így szerepel azóta is a sátán, az ördög minden művészi alkotásban, mesében, rémtörténetben, legendában. A lányokat a fonóba menet kiokította a keresztanyjuk, hogy idegen fiú mellé ne üljenek, de, ha muszáj, nézzék meg a lábát, s ha patát látnak sebesen szaladjanak haza. (104-120. old.)²⁸

Az ördög ábrázolásának formavilága a turániai pecséhenger-kultúrájáról terjedt el. Az égből kiutasított bukott angyal képe egy máig ugyan nem ismeretlen, de agyonhallgatott jelenség emléket őriz, amelyről a dél-amerikai reliefek és az indiai verses epika beszél, a repülő égi kocsik, a levegőben lezajlott rettenetes háborúk. Nem csak egyszerű repülésben volt része a sátánnak, hanem

²⁴ Sumer: az éden városai. Athenaeum 2000. Kiadó Bp., szerk.: Bende Ildikó

²⁵ Hamvas Béla szóhasználata

²⁶ Címoldalunkon is láthatók a három királyok

²⁷ Fehér Mátyás Jenő: A magyar sámán inkvizíció. Buenos Aires, 1956.

²⁸ Dégh Linda: Népköltészet. Bp., 1959.

katasztrófális kozmikus történetek kísérték ezt a jelenést, ezért őrzi az emberiség egyetemes mélytudata, mintha mindnyájan láttuk volna, ott letünk volna, mikor megnyílt az ég és a sátán teljes ördögi légiójával ellepte a Földet.²⁹

Régi irodalmi emlékek

A Peer-kódexet a XV. századtól 1526-ig írták. 298 lap terjedelmű. Ebben olvasható Vásárhelyi András Éneke, Szűz Máriáról (70-71. old.)³⁰ Áhítatos vallásos ének, áthatva a bogumil Vazul tanításaival. Nézzünk belőle egy pár sort:

„Dicsőséges szenteknek mondási
Szenháromságnak nagy titkó tanácsi,
Apostoloknak szent prédikálási,
Mártíromoknak nagy sok kínvallási.
Emlékezzél *angyali esésről*,
Emlékezzél Évának vétkérről,
Emlékezzél az nagy Vízözönről,
Nyerd kegyelmet az nagy Úristentől.” stb.

Tudjuk, hogy a Szentháromság a keresztény ember számára tény, nem titok. A három esemény pedig, melyet felsorol, olyan legenda mely tudatunk mélyén, öröklött őskép formájában él: az angyali esés, vagyis a világ megromlása, Éva bűne, melyet minden ősi írott emlék másként ad elő és a Vízözön, a közel-keleti nép tudatvilágában. Ez nem egységes, mert nem mindenütt volt Özönvíz, Magyarországon sem. Vizkelety András a közel-keleti hitregék szintjén ítélte meg a múltat, melyben a rege erősebbnek bizonyult, mint a realitás.

Pauliánusok

Elgondolkoztató csoportosulás. Melyik Pál után kapták a nevüket, Simon Pál után, aki a Damaszkuszba vezető úton tért meg, vagy thébai Első Remete Szent Pál után, akit hitéért üldöztek és menekülve egy barlangban talált oltalmat.

Pál apostol leveleiben igencsak megszemélyesíti a gonoszt, s úgy írja le kora erkölcsét, mintha a babiloni viszonyokról szóló pecséthegekről olvasná le.

Remete szent Pál és hívei megőrizték a krisztusi elveket, de 1000 esztendeig a mediterrán tengerpart sziklabarlangjaiban éltek, s erre felé terjedtek az eretnek mozgalmak is. A Pálos Passiónak nevezett hősének (1507), Hadnagy Bálint munkája etalonizált alpmű, csak ez fogadható el a renden belül. Utalás történik a műben mindazokra a gondolatokra, amelyek az eretnekséggel kapcsolatban felmerültek az évszázadok során. (61-76. old.)³¹

A Pauliánusokat más forrásokban Pauliciánusnak nevezik. (1646-51)³² A német lexikonok szerint a VII. században alakult ki laza szervezete. Az első közösségüket valószínűleg Constantinus Silvanus szervezte Kibossaban, Örményországban. Őt Constantin Pagonatus császár agyonköveztette. Utódja Simeon máglyán égett el. Őket is a már említett Alexius császár (1081-1118) mentette meg, aki álruhában meggyőződött naiv egyszerűségükről és meggyőzte őket arról, hogy a római katolikus egyházba térjenek. Más részük a messzalinusokkal vegyült össze, akik később bogumil néven váltak ismertté.

Elveik lényege egyezik az ismertetett tanokéval. A szakirodalom *d u a l i z m u s* néven foglalkozik a sátán földi szerepével, az égből való kizárásával, s a vele együtt kizárt ördögöknek az emberi nemmel való keveredésével.

A régiek ezt annyira komolyan vették, hogy szabályokkal, törvényekkel védték fajtájuk képzelte vagy reális tisztaságát. Így a római katolikus egyház is, sőt ebben a korban élt „Hét görög bölcse” egyike ránk hagyta rövid levelében, hogy házasodj a saját fajtádból. (173-176. old.)³³

Ez a sokat emlegetett dualizmus szó elmosta az eretnekmozgalmak létének igazi bölcséleti alapját, vagyis azt, hogy nem általában a jóról és rosszról, mint filozófiai, vallási fogalomról van szó, hanem konkrétan a Földre lelökött sátánnak és ördögi rajának a föld népére gyakorolt rontó, romboló hatásáról.

A pauliánusok ugyancsak elvetették a vallásos külsőségeket, a kereszt, az oltári szentség, az ereklyék tiszteletét, a böjtöt. Szentírásuk valószí-

³¹ Bakk István – Bakk Erzsébet – Gyárfás Ágnes: Pálos Passió. MBE. Miskolc, 2011.

³² Kirchenlexikon. Szerk.: Wetzler-Welte. É.n.

³³ Péter Zoltán: Bölcsészet leánygimnáziumok részére. Orsz. Ref. Tanáregyesület kiad. 1943.

²⁹ Mahabharata

³⁰ Olvasókönyv. Szerk.: Lonkay Antal. Budán, 1855.

nűleg csak Lukács evangéliuma volt és Pál apostol levelei. Dolgozatom elején Pál apostol leveleiben rámutattam arra, hogy a hívei szívesen gondolták tovább írásait vagy olyasmit kerestek leveleiben, amit olvasni akartak. De arra is utaltam, hogy Pál apostol látó lélekkel és kaballisztikus műveltséggel meglátta Isten és a sátán végső harcának óráját, s a gonosz fogalmát megtestesítve, sátánként kezelte. Valószínű tehát, hogy a paulinusz mozgalom szellemi alapját a Pál apostol nevével aposztrofált levelek adták. A X-XI. században elhallgattak az eretnekek, de kornátsem felejtette el az európai kultúra elveiket és hatásuk tovább terjedt. Egy máig megőrzött jóslásokat leíró könyv Luther korában jelent meg. Új próféta születését jövendölik, akinek vállán az ördög ül, s ez a próféta a Skorpió jeleit fogja viselni. Az Ő feladata lesz az, hogy az ördögtől megszabadítsa a világot. (78-80. old.)³⁴

A keresztény ókorban dolgozták ki azt az akkor közhelyé vált témát, amely a keresztény embernek a gonosz elleni állandó küzdelmével foglalkozott. A keresztény küzdelem, az „agón” természetesen szellemi harc. A harcos Isten fegyverzetét ölti fel, vagyis az igazságot, békességet, hitet, az üdvösség reményét, a Szentírás tanításait. Ők is Szent Páltól nyertek ihletet, az Efézusi levél 6, 11-19. szakaszából. Itt Pál leírja ki ellen kell fegyvert öltenie a keresztény embernek. „Mert nem vér és test ellen van nekünk tusakodásunk, hanem a fejedelemségek ellen, a hatalmasságok ellen, az élet sötétségének világbírói ellen, a gonoszság lelkei ellen, melyek a magasban vannak” (12. szakasz). Megemlíti az idvesség sisakját, a lélek kardját, mint a küzdelem fegyvereit. A későbbi gondolkodók, pl. Szent Ágoston kifejtették, hogy a diadalt elsősorban saját gyengeségünk legyőzésével kell aratnunk. (2. 2, 53. old.)³⁵

Rotterdami Erasmus 22 szabályban rögzíti az önmagunkban és a világban folytatott gonosz elleni harc módszerét, szabályait. Ő előzőleg Origenészt és Szent Jeromost olvasta, s hatásuk érezhető az *Enchiridion* művében. (6-7. old.)³⁶

Manicheizmus

Jóval korábbi eszmerendszer, mint a Krisztus élete utáni iratokból is táplálkozó eretnek mozgalmak. Nem is eretnecség, hanem a Kr. e. 5. század óta működő vallás, melynek iratait Egyiptomban, Szíriában és Kínában találták meg a kutatók. Csornai Katalin, aki a kínai kéziratokat eredetiből fordította magyarra kimondottan keresztény iratállománynak tekinti.

„Az ókori Mezopotámiában gazdagon virágoztak a fejlett, ősi civilizációk, kultúrák és különféle vallások. Az ősi babiloni kultúra mellé (v.ö. a babiloni állapotokról bemutatott pecsétlengettel) a Kr. e 539-től kezdődő perzsa uralommal együtt bekerültek az iráni vallásos eszmék, később Nagy Sándorral a hellén civilizáció. A zsidók babiloni fogsága nyomán (Kr. e. 597) gyökeret vert a judaizmus, a Kr. e. 2. század folyamán pedig Szíria felől beszivárgott kereszténység, az a kereszténység, amelyben még a gnózis a legfőbb tényező”. (12-13. old.)³⁷

Ebbe a sokszínű vallásos eszmerendszerrel áthatott környezetbe született Mani. Van, aki rabzolga származásúnak véli. (13. old.)³⁸ A legtöbb kútfő királyi származásúnak vallja. Apja Pattak azzal a közösséggel tartott kapcsolatot, akikhez később Keresztelő Szent János csatlakozott. Mani lelki ikerpárja szólította meg 12 éves korában, majd újra akkor, amikor 24 éves lett. Ettől fogva kidolgozta tanainak rendszerét, s maga írta meg szent könyveit, mert nem kívánta, hogy követői, utódai változtassanak gondolatain. Írásai jórészt elvesztek, de a címeket ismerjük. (13. old.)³⁹

Tevékenységében nagy szerepet kap a térítés. Tanítványokat küld nyugat felé a római tartományokba, ő maga az Indus völgyébe hajózik. 242-ben visszatért, hogy hódoljon az új uralkodónak I. Shapurnak (247-273). Elnyerte I. Shapur támogatását és elterjesztette eszméit Egyiptomban a közeli és a távol keleten. Születése időpontja nem esik össze tevékenységével, mivel teóriájában Jézus konkrétan szerepel, csakis a Kr. utáni 2. században születhetett. I. Shapur halála után nagyot

³⁴ Warburg, Aby: Pogány-antik jóslás Luther korából. Helikon kiad. (1979) Az első kiadása 1920-ban.

³⁵ Szent Ágoston: A keresztény küzdelem. In: A hit és a hitvallás: Három előadás. Koinónia K. Kolozsvár, 1999.

³⁶ Rotterdami Erasmus: *Enchiridion militis*. Kézikönyv Krisztus katonájának. Kairosz. Paulus Hungarus. 2000.

³⁷ Csornai Katalin: A dunhuangi sziklatemplom manicheus kézirattekercsei. Hun-Idea Kiadó. 2008. Bp.

³⁸ A hivatkozás: Makovnik Péter: Bevezető a Kölni Manikódexhez. Pendragon 8. 1995.

³⁹ Csornai K. i.m.

változott a helyzet, mert a király utódja I. Bahram (274-277) a Zoroasztrián papságban látja hatalmi eszközét. Manit tömlöcbe veti, 276 tavaszán keresztre feszítették.

A római kereszténység üldözte tanait és eretneknek minősítette. A Perzsa Birodalom határain túl, ahová nem hatott a római katolikus eszmerendszer és a perzsa uralkodók ellenérzete, fényes tündöklésbe kezdett. 300 körül elterjedt Szíriában, Észak-Arábiában, Egyiptomban, Palesztinában, Kis-Ázsiában, Arméniában. A 4. sz. elején elérte Rómát, Dalmáciát, Galíciát, Hispániát. A nyugati világ után behatolt Turkesztánba, Tarim medencébe. Az Újgurok államvallássá tették és hosszú évszázadokon át jelen volt Kínában is.

Máni eszmerendszere a fény és a sötétség ellentétpárjára épült. A fény Isten világa, a sötétség a gonoszé. A két szubsztancia egymás mellett élése szakaszokra oszlik. Mint Pál apostolnál is, létezik egy megelőző szakasz, amikor a sötétség nem zavarja a fény világát. Van a zavarodott szakasz, amikor a sötétség behatol a fény területére és károsítja az emberi nemet, majd a végső kimenetel, amelyben a fény minden foglyul esett része felszabadul.

Maninak ez a hitelve, mely a fény felszabadulásában rejlik megtapadt az európai kultúrában. Szimbolikus ábrázolását a négyszirmú virágban találta meg. Ez lelhető fel a román kori és a góti-kus templomablakok fejezeti díszében az egyházi, uralkodói és népi ornamentikában. Sokat foglalkozott vele Dr. Pap Gábor professzor előadásaiban és könyveiben.⁴⁰

Kínában máig fennmaradt egy manicheus templom a Huabiao magaslaton Quanzhou közelében.

Az első manicheista emlékeket Sven Hedin találta meg Kelet-Turkesztánban. Felfedező útjáról könyvet írt, ennek hatására sok tudományos expedíció érkezett a helyszínre. A német Grünwedel talált iráni és ujugur nyelvű szent iratot is. Kínai nyelven három manicheus irat maradt ránk (Kompendium, Traktátus és Himnuszok), ezeket a Dunhuang melletti Ezer Buddha templomban lelték fel. Élen járt Stein Aurél angol expedíciója.

Nagy kincsnek találom Csornai Katalin munkáját, aki kínaiból közvetlenül fordította magyarra a manicheus szöveget. Ez az első mű, amely nem angol vagy német közvetítéssel került a magyar ember olvasmányai közé. Előtolakodik egy kérdés, miért ment feledésbe ez a nagyhatású, írásban is jól megalapozott eszmerendszer, melynek költői szépségű a liturgiája. Valószínűleg voltak társadalmilag kimutatható, objektív okai is, de én egy jelenségre figyeltem fel. Manit a Himnuszokban gyakran emlegetik: „Dicsérünk, te igazvaló Úr, oh nagyerejű Máni buddha ki életben tartod a tiszta dharma lényegét, ki megmented a fénylelkeket”. (383 sz. vsz.)⁴¹

Előtte azonban, hasonló stílusban Jézusról ír: „Dicsérünk, te hatalmas, fenséges fénymás, aki mindeneket betöltesz igaz dharmával, oh Jézus buddha.” (382. vsz.)⁴²

Ezt így nagyon nehéz, sőt lehetetlen elfogadni. Szent Ágoston több évig manicheista volt, s hasonló megnyilatkozások keltettek benne ellenérzetet. A fény felszabadításának eszméje viszont átítatta a magyar népi kultúrát és a fény életének három szakasza látnoki jóslás formájában bekerül Pál apostol leveleibe is.

A MÁNI szó eredetét illetően két forrást találtam

1. A máni szó törökül értelmet jelent, Átvitten így nevezték azokat az apró, négy soros népdalokat, amelyek némelyike szerelmi vallomás vagy mélyebb értelmű mondás. A tavasz első napján a dalokat kis papírcetlikre írják, zacskóba teszik és húznak belőle. Kúnos István lefordította: Oszmán-török Népkölt. Gyűjt. 2. köt.
2. Kőből, vagy téglából épült fal a Lámaizmus kultuszában. Tibetben a Himalájában gyakoriak. Rájuk van vésve az imaforma:

ON MANI PADME HUN
s innen vették nevüket⁴³

⁴¹ Csornai K. i.m.

⁴² Csornai K. i.m.

⁴³ Pallas Lexikon hivatkozik Kőrösi Csoma Sándorra

⁴⁰ Pap Gábor: Hazatalálás. Püski K. 2000.

IRODALOM

Szent Biblia. Károli Gáspár ford. Magyar Bibliatársulat kiad. 1998.

Cherrier Miklós J: A magyar egyház története. Bp., 1856.

Kirchenlexikon. Szerk.: Wetzer-Welte. É.n.

Péter Zoltán: Bölcsészet leánygimnáziumok részére. Orsz. Ref. Tanáregyesület kiad. 1943.

Warburg, Aby: Pogány-antik jóslás Luther korából. Helikon kiad. (1979) Első kiadása 1920-ban.

Szent Ágoston: A hit és a hitvallás: Három előadás. Koinónia K. Kolozsvár, 1999.

Rotterdami Erasmus: Enchiridion militis. Kézikönyv Krisztus katonájának. Paulus Hungarus – Kairoz kiad. 2000.

Csornai Katalin: A dunhuangi sziklatemplom manicheus kézirattekercei. Hun-Idea Kiadó. Bp., 2008.

Bakk István – Bakk Erzsébet – Gyárfás Ágnes: Pálos Passió. MBE. Miskolc, 2011.

Pap Gábor: Hazatalálás. Püski K. 2000.

Madách Imre: Az ember tragédiája. Szépirodalmi K. Bp., é.n.

Énok könyve. Fénymásolat.

LABAT, René: Manuel d' épigraphie Akkadienne. Paris. Imprimeire National 1948.

PRITCHARD, James B.: The Ancient Near East in Pictures. Relating to the Old Testament. Princeton, New Jersey, P. Univ. Press, 1954.

Gyárfás Ágnes: TUR-ÁN népének nyelvén. MBE. Miskolc, 2004.

Sumer: az Éden városai. Athenaeum 2000 Kiadó. Bp., Szerk.: Bende Ildikó.

Fehér Mátyás Jenő: A magyar sámán inkvizíció. Buenos-Aires, 1956.

Dégh Linda: Népköltészet. Bp., 1959.

Olvasókönyv. Szerk.: Lonkay Antal. Budán, 1855.

Baigent, Michael – Leigh, Richard: Mi az igazság a Holt-tengeri tekercek körül? Holnap K. 1994.

Thiede, Carsten Peter – Ancona de Matthew: A keresztfa megtalálása. Corvina K. Bp., é.n.

Varga Domokos: Európa születése. Hét Krajcár Kiadó. 2002.

Diener Endre: Evangyeliomi Keresztény vallás – és Egyház történetének rövid vázlat. Pesten. Kilián György 1845.

A XVI. Magyar Őskutatási Fórum vendégei a Rodostó házban Kassán

Hary Györgyné

Móricz János kutatásainak összefoglalása

A Harvard Egyetemnek a Peapody Museum jelentette, hogy a Puebla-ba (Mexikó) kiküldött kutatócsoportjuk, az ott lefolytatott ásatások leletanyagából megállapította, hogy az amerikai ember nem 12-15 000 éve jelent meg Amerikában, hanem több mint negyvenezer éve. Az ásatásoknál emberi csontvázakat, csiszolt kőszerszámokat találtak olyan őslényekkel együtt, amelyek már több mint 40 000 éve kihaltak. Az USA hírügynökségei a hírt világgá röptették.

Móricz János, magyar testvérünk, akkoriban Ecuadorban, Peruban és az Amazonas vidékén, olyan indián törzseket talált, amelyek tagjaival magyarul(!) tudott beszélgetni. Legendáikban sok ezer éves múltjuknak és a tőlük kirajzolt más népekkel való rokoni kapcsolataiknak tudata él.

Móricz felfedezéseit senki nem tudta cáfolni, ellenben a spanyolok részéről, politikai és gazdasági okokból súlyos támadásoknak volt kitéve. Felfedezései igen nagy horderejűek. Annyi bizonyos, hogy a sok évezredes sötétségbe burkolt őstörténetből, a magyarság ősi múltja fényesen fog felragyogni, a világ összes népe előtt. Az 1900-as évek elején a tankönyvekből, napi sajtóból, szakönyvekből köztudomású volt, hogy az Amazonas őserdeiben olyan fehér indián törzsek élnek, amelyeket még alig tudtak megközelíteni, így ez a vidék sok meglepetéssel kecsegtette a kutatókat. Íme itt a meglepetések egy szelete.

Az 1920-as években több híradás is érkezett, hogy a Dél- és Közép-Amerikában dolgozó magyar mérnökök és munkások, a helyi indián munkásokkal magyarul beszélgetnek. A II. világháború után az itt letelepedett magyar emigránsok egy része ezt komolyan véve, alaposabban utánajárt a dolognak. Ezek egyike volt Móricz János, aki a 60-as években Ecuadorban kezdett kutatni. Itt három indián törzs, a Cahari, a Mochica és a Puruha tagjaival magyarul beszélt. Ezen felbuzdulva régészeti és levéltári kutatásokat végzett, s többek között 10 ezernél is több magyar azonos térképészeti és csa-

ládnevet gyűjtött össze. Kutatásai eredményeként az egyik argentin egyetem történelmi tanácsosnak nevezte ki. Elsősorban Ecuadorban kutatott, aminek a fővárosa Quito. A város a nevét a régi Quito birodalomról kapta. Ez eredetileg Kitus-nak hangzott. (Kit=Két, Us=Ős, tehát a Két Ős Birodalma). Itt a Kitus birodalomban, a Csendes-óceán partján, az ötezer méternél is magasabb Kordillerák (Andok) hegyei között, az Amazonas medencéjéhez tartozó, őserdőkkel borított lapályok titkos és mesebeli tájain laknak azok az indián törzsek, amelyek közül néhányan ma is beszélnek ősmagyar nyelvünket. Móricz kutatása alapján quitói Institutio de Antropologia y Geografia megállapította, hogy a spanyol önkény által kiirtott ősnyelv a magyar volt. Ennek nyomai világosan mutatkoznak a családi és földrajzi nevekben, jóllehet a spanyolok erőszakos nyelvcsereét hajtottak végre.

A még magyarul beszélő törzsek – köztük a Cayapak, a Salasaca (Zala-szaka, több ősi forrás a szkítákat, szaka-ként nevezi meg. Pl. ezeket a szavakat használják: apa=apa, aya=anya, nap=nap, vin=vén, kit=két, us=ős, cu=kő, pi, bi=víz, fuel=folyó, pille=pille, lepke és még sorolhatnánk. Mutatóba néhány, magyarral megegyező név: Tanay, Damma, Taday, Mór, Momay, Mansy, Pil, Béla, Uray, Zillahi stb. Zuay tartomány egyik ősrégi helysége: Pest. A régi Kitus birodalom területén halomsírok (kurgánok) találhatóak, bennük trepanált (lékelt) koponyák. A régészeti leletek között fokosokat találunk, és a magyar koronázási jogar és országalma hasonmását. Móricz szerint is: ez a kettős keresztet hordozó aranyalma, tulajdonképpen a földgolyót jelképezi.

Dél-Amerikában, de főleg Ecuadorban nagy lelkesedéssel fogadták e felfedezéseket. Valósággal ünnepezték, mivel a lakosságban, a spanyol hódítók erőszakos uralma sem tudta teljesen kiirtani a régi múlt emlékeit. A hivatalos körök leellenőrizték Móricz nyelvészeti és régészeti adatait, s azokat megbízhatónak találták. Elhatározták, hogy ebből egy hatalmas nemzetközi „ügyet” csinálnak, sür-

getve az amerikai földrész történelmének reverzióját. A tervek szerint az ENSZ-hez akartak fordulni.

A további kutatások során, Móricz, az ecuadori ősrengetegben, az ottani indiánok segítségével felfedezett egy hatalmas barlangrendszer. A barlangok egyikében valóságos múzeumra bukkant. Aranylemezekre vésett, rovásos könyvtárat, szobrokat, kulturális emlékeket talált itt. Ezt a barlangot, Táltosok Barlangjának nevezte el. Szerinte az őslakók idehordták össze, mintegy óvóhelyre, a spanyol hódítók által veszélyeztetett kincseket. Móricz állítja, hogy az Andok hegység keresztül-kasul át van szőve barlangokkal és járatokkal. Ezekon közlekedhettek az őslakosok. Az argentin elnök és az ecuadori vezérkar meg akarta őt bízni egy kutató expedíció vezetésével, anyagi, technikai eszközöket ajánlva neki. Ez azonban csak terv maradt.

Időközben a nagy befolyású mormon egyház vezetői is bekapcsolódtak az ügybe. Ez az egyház roppant vagyonnal rendelkezik, aktív terjeszkedési programmal lép fel az amerikai államokban. Az egyház vezetői elmondták, hogy minden olyan kutatást támogatnak, amely az emberiség és a vallás eredetének tisztázását segíti elő. "Önzetlen" támogatást helyeztek kilátásba, csak azt kérték, hogy az aranylemezek tartalmát ők fejthessék meg.

Ezután 1967. szeptember 7-én, Móricz János egy nagy sajtókonferencián, a lapok, rádió és televízió riportereinek ismertette eredményeit. A több órán át tartó konferencia rendkívül lelkes hangulatú volt. Úgy látszott, hogy egy világraszóló szenzáció indul útjára, de ehelyett néma csend és mellőzés követte a konferenciát. Egyetlen hír sem jelent meg róla. Ellenben a mormon egyház főemberei továbbra sem hagyták békén Móriczot, folyamatosan unszolva, hogy árulja el nekik a barlang helyét. Az agresszív viselkedésből kiderült, hogy nem egy hívő egyházzal van szó, hanem egy világhatalomra törő szervezet áll mögöttük. Kincskeresés és egyéb célok ösztönzik őket. Móricz ekkor elhatározta, hogy a barlang titkát nem adja ki. Meggyőződött arról, hogy a barlangok feltárásának még nem jött el ideje, ezért előbb az amerikai

földrészre került magyar nyelvű törzsek odaérkezésének rejtélyét akarta feltárni, illetve a tény gyakorlati módszerrel bizonyítani.

1970. május 28-án az ecuadori óceánpartról vízre szállt, a Móricz elképzelései szerint készült, balsafa tutaj, rajta négy fiatalember. Móricz a partról rádió adó-vevővel irányította őket. A tutaj 159 nap múlva október 4-én megérkezett Ausztráliába, Sydneytől nem messze. Itt bevontatták a nagy szenzációt keltő világjáró balsafa tutajt (lásd: Magyar Ifjúság 1970. 50. szám).

Móricz feltételezése az, hogy a magyar nyelvű törzsek nyugatról érkeztek, vízi úton Dél-Amerikába. Ezt bizonyítják különben a csendes-óceáni és kelet-ázsiai földrajzi nevek is. Vámos Tóth Bátor, Hawaii-n élő emigrált földrajzszakos tanár a Hawaii-szigeteken 50 magyaros földrajzi nevet írt össze. A szigetvilágban pedig olyan neveket talált, mint pl. a Balaton menti Aliga, Kiliti, Lelle stb. Térképekkel igazolta, hogy Indonéziában minden negyedik, az Indus völgyében pedig minden harmadik földrajzi név magyar.

Az amerikai őslakosság hovatarozósága ill. bevándorlása kérdésében fontos adatokat szolgáltatnak az ún. Kland-tekercesek. 1967-ben Mexico City térségében húsz méter vastag lávatarok alatt, kőládában lévő sértetlen írott tekerceseket talált egy USA támogatást élvező régészcsoporth. A C14-es vizsgálat 21 000 évben állapította meg a tekercesek korát. Azóta megfejtették ezeket, s kiderült, hogy azok a sok ezer évvel ezelőtt elsüllyedt MU történetét, műveltségét, viszonyait írják le. Az egyik munkatárs, Tony Earl, megírta az ásatások lefolyását és eredményeit a „Mu Revealed” c. könyvében. A nagy érdeklődést kiváltó mű, ma már valószínűleg nem kapható.

1. Az első hírek

1965. szeptember 12-én Ecuador legnagyobb lapja, a quitói „El Comercio” első oldalán hozott rendkívüli beszámolót Móricz Jánosnak Ecuador területén végzett kutatásairól. Ebből a terjedelmes cikkből értesülünk első ízben arról, hogy a spanyol hódoltságot megelőző időben az ott élő

törzsek közül a Puruha-Canari és a perui Puruha-Mochica törzsek nyelve ó-magyar nyelv volt. Móricznak J. Jijon y Caamano „El Ecuador Interandino y Occidental” című műve alapján végzett nyelvészeti összehasonlító munkája adta ezt az első rendkívüli eredményt.

1965. október 25-én a „Frankfurter Allgemeine Zeitung” közli Buenos-Airesi munkatársának beszélgetését Móriczcal, amelyben megjegyzi, hogy ez a felfedezés forradalmasítani fogja az összes eddigi őstörténeti tételeket.

1965. december 17-én Móricz Limában (Peru) kijelentette a nemzetközi sajtó képviselői előtt, hogy egy magyar paraszt jobb nyelvészeti munkát végezhetett volna, mint az a sok nemzetközi tekintély, aki az amerikai ősnyelveket felkutatta és osztályozta, mert a Cayapas törzs nyelve, amelyet a Chibcha nyelvek közé soroltak, éppen olyan magyar nyelv, mint a Poruha, Canari és a perui Puruha-Mochica nyelv, amely a Mochica nyelvcsoporthoz lett besorolva. Ezt a hírt az United Press hírszolgálati iroda röpítette fel és számtalan lap közölte.

1966. július 23-án a guyaquili „El Telegrafe” vezércikket írt, melyben leszögezi, hogy Móricz kutatásai kimutatták, hogy az ecuadori nép Európába szakadt testvérei a magyarok. Ezért – bár az ecuadori futballcsapat nem jutott Londonig a világbajnokságon – mégis képviselve van magyar testvéreinek kitűnő csapata által. Az Európába szakadt magyar testvéreink azok, akik mint annyiszor, most is meg fogják mutatni, hogy milyen hősi küzdelemre képesek a mi hajdani őspuhuráink, éppen ezért „elutasítjuk a kéretlen brazil képviselőket, mert minket a legtisztább és legősibb testvéreink képviselnek a londoni világbajnokságon: a magyarok” – írja a lap.

1966. augusztus 7-én az „El Telegrafe” teljes oldalt szentel Móricz felfedezéseinek. Ebből a rendkívüli interjúból arról értesülhettünk, hogy a Kara törzs, amely a róla elnevezett Kara-öbölbe (Bahia de Caracuez) a VIII. század vége felé érkezett, azonos a magyar, Királyi Szkíta Kara törzsszel, amely Indián keresztül vándorolva, majd hajózza visszatért az őshazába, a jelenlegi Ecuadorba. Ki-

derült a cikk folyamán az is, hogy az ecuadori őskutatás, mely a Kara törzs érkezésével, Juan de Valesco óta nagyon sokat foglalkozott, igazoltnak látja ennek a kitűnő jezsuita történésznek, a Quitói Királyságról írott könyvét, amelyben többek között azt írja, hogy az „ó” hangot a hajdani királyság területén csak a Kara törzs megérkezése hozta magával, mert előtte e hang helyett az „u” hangot használták. Ezért Juan de Valesco azt ajánlja, hogy be kell utazni az egész világot és megkeresni azt a népet, amelynél az „ó” helyett még mindig az „u”-t használják, mert azok a Quitói Királyság lakóinak testvérei. (Juan de Valesco /1727-1792/: Historia del reino de Quito-Ecuador. 1946)

A spanyolok megérkezésekor a Kara-öböl közelében lévő Mánta városkának a neve Jokay volt és csak a spanyolok változtatták Mántára. Ugyancsak itt tisztázza Móricz, hogy az első quitói zsinat, Fray Louis Lopez de Solis püspök elnöklete alatt 1593-ban, olyan határozatokat hozott, hogy a katekizmust és a gyónási imákat le kell fordítani a püspökség területén élő népek nyelvére, mert ezek nem használják sem az Aymara nyelvet, sem az inkák általános nyelvét, a Kechuát. A megfelelő fordításokat a spanyol papok elvégezték, de azokon a nyelveken, azaz tájszólásokon sohasem tanították a keresztény tanokat, mert azok a nyelvek, azaz tájszólások mind magyarok voltak. Miután erről a Spanyol Korona értesült, megindult a legkegyetlenebb nyelvcsere végrehajtása.

Don Pedro de la Gasca spanyol hódítót a spanyol udvar megbízta, hogy részletesen számoljon be, a Habsburg uralkodónak, arról a népről és nyelvről, amelyet a spanyolok itt találtak. Ezt ő meg is tette, így tehát mind a spanyolok, mind az osztrák Ferdinánd császár tökéletesen tisztában voltak azzal, hogy nem egy új földrészt, hanem a magyarság őshazáját találta meg Kolumbusz.

2. Megjelennek a hamisítók

Amikor Móricz János, 1966-ban, hogy kutatásait folytassa, visszatért Ecuadorba, arról értesült, hogy időközben a románok, akik tudomást szereztek a magyar-ecuadori rokonság felfedezéséről,

több ecuadori tudóst és újságírókat meghívtak Erdélybe, ahol hosszú hónapokon át nyaraltatták őket, persze minden költségüket megtérítve, átválalva. Hogy miért kellett a románoknak meghívni az ecuadori Akadémia tagjait, akkor vált világossá, amikor az egyik tudós cikkében, amelyet Erdélyből küldött – és az El Telegrafe leközölt – jelezte, hogy az erdélyi nép szokásai, népviselete stb. azonosak az ecuadori népével, vagyis itt nyilvánvaló rokonságról van szó: a román és az ecuadori nép rokonságáról.

Bár Móricznak sikerült ezt az újabb román hazugságot semlegesítenie, mégis figyelmeztető, hogy míg a magyarság fel sem ocsúdott az első meglepetéséből, a románok már javában dolgoztak az újabb történelemhamisításon.

3. Ébredj, magyar nép!

1966. augusztus 19-én az El Telegrafe közölte Jorge E. Blinkorn megrázó cikkét, amely „Hamupipőke az őstörténetben” címmel jelent meg. E cikkben a szerző megírja, hogy magukat civilizáltak nevező emberek kezei által lett a hajdani ragyogó őskultúra tönkretéve, kirabolva. Ahol hajdan a magas kultúrájú nép várai és kegyhelyei ragyogtak a Nap első sugarának fényében, ott ma üszök és rom mered ránk, mint örök vándor, amely letörölhetetlenül mutatja az ide berontó vad spanyol hordáknak, mint ennek a barbárságnak a vak tetteit.

Legyen vége a sötét kornak – folytatja – és akiből a „tudósok” a történelem Hamupipőkéjét csinálták, az a világtörténelem legnagyobb kultúrahordozó népe volt és fénye beragyogta az egész világot. Cikkét azzal fejezi be: Ébredj, szép alvó! Te nem vagy Hamupipőke! Ébredj és mutasd meg magad a népek előtt olyanak, amilyen valójában vagy: ragyogó tündér, kinek fénye ősidők óta beragyogta a világot kultúrájával! Ébredj, Ecuador történelme! Ébredj magyar nép!

1966. augusztus 26-án a quitói El Comercio közli Móricz kutatásainak újabb eredményeit. Ebből a cikkből tudjuk meg, hogy a jelenlegi Ecuador területén a világ legmagasabb tűzhányója létezett,

amelynek a neve Capac-Urcu volt és az őslakosság a Hegyek Atyjának nevezte, ami jelentésben is megfelel az APA-ÚR-KŐ-nek. A spanyolok változtatták meg a nevét El Nevada del Altal-ra, ugyanúgy, mint sok más ősi magyar nevet ennek az országnak.

Ugyanitt adja meg Móricz Quito és Guayaquil neveinek jelentését. Quito régi formája KIT-US. Így hívták a legrégebbi őskorba visszanyúló királyságot is. KIT-US Két ős-t jelent (Szerintem pedig a Szkíta nevet a görög sz előtag nélkül. Azonban az is lehetséges, hogy a jelentés kettős, ebben az esetben arra gondolhatunk, hogy a katonai és a szellemi királyság egyesített megjelenéséről van szó. – Aranyi), azaz Quito városa még ma is híven őrzi a magyarság KÉT-ŐS atyjának, Góg és Magógnak (Nimród) emlékét.

Eredetileg nem Guayaquil, hanem Uaya volt a jelenlegi nagy kikötőváros neve. Az „U” „Ó”-t jelent, azaz régít, míg az „AYA” = Anya. Ugyanezen jelentéssel bírnak ezek a szavak egyébként több olyan törzsnél, amelyek megtartották régi magyar nyelvüket és ma is a hajdani KÉT-ŐS királyság területén élnek, Ecuadorban.

Ebben a cikkben Móricz felszólítja az angolszász kutatókat, hogy mint a tiszta tudomány pártatlan művelői, jól tennék, ha tisztáznák, hogy miként került a nyelvükbe és mely nép közvetítésével a KING szó, amellyel mindenkori uralkodójukat nevezik. Ez a szó ugyanis ősidők óta létezik Amerikában ugyanazzal a fogalommal, ahol mindenkor KINGA-ként ejtették és csak a spanyolok erőszakos fordítása eredményezte az INKA vagy INGA szavakat. Ennek a cikknek óriási visszhangja volt mind a tudományos körökben, mind a nép között.

1966. szeptember 12-én a quitói El Comercio rendkívüli interjút közölt. Móricz ebben a Csaba legendát írja le és megemlékezik arról, hogy CHABU vagy CSABA visszatért Nagy-Szkítiába: Amerikába. Rámutat arra, hogy Csabát Chan-Chan-ban, Észak-Peru híres városában temették el, ahol aggkorában halt meg. Egyben tisztázza, hogy a magyar mitológiában ismert „Kán Opoz híres hajós”, azonos Thor Heyerdahl által Kon-Tiki-nek nevezett mitológiai személlyel, akit a

magyar mese és mondavilág még azokból az idők-ből őrzött meg, amikor a magyarság Kán Opoz vezetésével hajóra szállva áthajózott az Óperenciás tengeren (Csendes-óceán), hogy mint „az utolsók, akik Szkítiából jöttek”, megérkezzenek a Kárpát-medencébe.

Ez a cikk olyan nagy hatást váltott ki, hogy még aznap délután egy franciskánus szerzetes felkereste Móriczot és közölte vele, hogy délben a rendfőnök felhívta a szerzeteseket, hogy erről a cikkről, valamint Móricz felfedezéseiről ne beszéljenek, mert mindez sérti a spanyolok ecuadori érdekeit. Később kiderült, hogy más rendeknél is hasonló tilalom hangzott el. Az említett szerzetes a legnagyobb felháborodásának adott kifejezést, mert így meggátolják őket abban, hogy az őskutatásból kivehessék a részüket. A szerzetes őslakos volt!

4. Rövid hírek

1966-ban az ecuadori Akadémia, mely több történészt bízott meg Ecuador történetének megírásával, a megbízást felfüggesztette, miután meggyőződött Móricz állításainak helyességéről. A történész csoportból kitűnt Guillermo Segarra, aki már magyarul is tanult és rendkívüli odaadással végezte az őshaza kutatását. Vele történt meg, hogy amikor még nem volt magyar szótára, felkereste Móriczot, hogy tisztázza vele az AZUNY tartományban sűrűn előforduló BALIN és BALHUG neveket, vajon az ősmagyar nevek közé kell-e sorolni ezeket. Móricz nagy örömmel közölte vele, hogy ezek a BÁLINT és a BALOGH családnevek megfelelői.

Az Instituto de Antropologia y Geografia del Ecuador (Ecuadori Antropológiai és Földrajzi Intézet) ugyancsak arra a megállapításra jutott, hogy a spanyolok önkénye által kiirtott ősnyelv a magyar volt. Az intézet szaklapját, amely a „Llacta” néven jelenik meg, azért nevezték el így, mert a szó az ősnyelven „lakhelyet” jelent, tehát az újságot mai nyelvünkön „LAKTA”-nak nevezhetnénk.

Cuenca városa, amely a hajdani, híres MÓR helyén épült, Ecuador legelőkelőbb városa. Magas

kultúréletükre büszkék Cuenca lakói. Az őslakosság azonban ma is egyszerűen MORLCOS-nak nevezi magát, azaz MÓRLAKÓ-nak, azaz móri lakosnak.

5. Rejtélyes, magyar nyelvű törzsek

A Saraguro törzs – mely bár szerepel krónikáinkban, ennek ellenére mégsem található meg teljes bizonyossággal a Kárpát-medencében – ma is nagycsaládként éli életét Ecuadorban.

A Santo Domingo de les Colorados közelében élő „vörös indiánok” nyelve ősmagyar volt, amelyet ma is beszélnek.

A kolumbiai határ közelében, a Santiago folyó felső folyásánál, az Onzole és Cayapas folyók között élő „cayapas” törzs nyelve szintén ősmagyar nyelv, amit ma is beszélnek.

A Keleti Kordillerákon túli ősréngetegben (Amazonia) lakó törzsek is megtartották ősmagyar nyelvüket, bár a spanyol hódítók önkénye elől menekülve le kellett mondaniuk sok kulturvívmányukról, hogy függetlenségüket megőrizhessék.

Nagyon könnyű lesz megállapítani a magyarországi törzsek és nagycsaládok eredetét, mivel bölcs előrelátással úgy válogatták össze az áttelepítendő családokat, hogy minden egyes családnak csak egy részét vitték át, hogy az őshazában a családfele ki ne vesszen.

Móricz sohasem használja a „hungaro” kifejezést, ami spanyolul magyart jelent, mindenkor magyaroknak írja és mondja. Ez úgy belevésődött az ecuadoriakba, hogy egy alkalommal két úr kereste fel, hogy eldöntse a köztük felmerült vitát. „Kérem – mondta az egyik – képzelje el, hogy ez az úr azt meri állítani, hogy a hungarok azonosak a magyarokkal. Még több sem kellene, hogy a hungarokat, a világ legnagyobb népével, a magyarral összekeverjék! Tessék csak elképzelni!” „Kérem – szolt a másik – én nem állítottam azt, hogy azonosak, mert ez képtelenség. Én csak azt mondtam, hogy úgy tudom, valami közülük mégis csak van a hungaroknak és a magyaroknak egymáshoz.”

6. A KÉT-ŐS királyság népéhez

Amikor 1966 augusztusában a quitói rádió hullámain Móricz beszédet intézett a KÉT-ŐS királyság népéhez, kérte az ősi föld népét, hogy ne haragudják a magyarságra, hogy ilyen sokáig nem tért vissza az őshazába, „de higgyétek el – mondta -, hogy ugyanúgy, mint Ti, édes testvéreim, mi is nagyon sokat szenvedtünk a Habsburgok véres terrorja alatt. Ma már tudom, hogy ti mireánk vártatok és helyettünk a spanyol hódítók önkénye jött. Az átvészelt sötét évszázadok elmosták az ide, az őshazába vezető utat, de lélekben mindig és mindenütt titeket kerestünk.”

Quito város kulturigazgatója a megindultságtól fátyolozott hangon vette át a szót és a rádió személyzete könnyes szemmel hallgatta hosszú méltatását. Amikor Móricz távozni akart, akkor vette észre, hogy az adás közben tömeg gyűlt össze és mindenki tudni akarta, hogy vannak-e rokonai és hol élnek.

Napokkal később Móriczot egy rögtönzött bizottság kereste fel, amely a rádió személyzetéből tevődött össze és arról értesítette, hogy a spanyolok kérték a kormányt, hogy Móricz többet ne beszélhessen a néphez. A kis bizottság pedig azért jött, hogy felkérjék, hogy megint a rádión keresztül intézzon Móricz lelkesítő szöveget, mert ők tovább már nem tűrik a spanyolok önkényét. Móricz ennek a lelkes kis csoportnak nehezen tudta megmagyarázni, hogy még nem érkezett el az idő arra, hogy ezt megtehesse.

7. A konkvisztádorok utódai

Móriczot később egy napon, egy nagyon előkelő és dúsgazdag konkvisztádor (hódító) utód, tárgyalásra hívta meg. A tárgyalásuk három napon át tartott. Ez idő alatt Móricz csak arra szorítkozott, hogy őt, kutatásaiban csak a tiszta tudomány érdekli. A spanyol konkvisztádorok, ma már nagyon előkelő, utódját végül is elhagyta a türelme, és azt mondta, nem tudja elképzelni, hogy a magyarság egyszerűen lemondjon őseinek földjéről.

„Egyébként Ön jól tudja – mondta -, hogy Ázsiának számtalan nép testvére a magyarnak és azt is

tudja, hogy ez mit jelent!” Móricz ellenvetésére, hogy őt tisztán a tudományos kérdés érdekli, kijelentette, hogy „nem lehetséges, hogy egy nép ki mondja saját maga halálos ítéletét. Az a nép ugyanis, amely csak azért keresi múltját, hogy azt megismerje, az a nép meghalt. Én ezt nem tudom feltételezni Önökről.” Előtte az íróasztalon egy nagy pecsétes boríték feküdt, a spanyol külügyminisztérium bélyegzőjével ellátva. Tartalma sejtethető.

A későbbiek folyamán Móricz több ajánlatot kapott, amelyeket személyére nézve méltatlannak talált és visszautasított. Az ajánlatok lényege az volt, hogy hagyja abba a kutatásait. Egy földbirtokos csoport azt ajánlotta, hogy azokat a birtokokat, amelyekre szerintük igényt tarthat Móricz, „visszaadják” neki, azzal a feltétellel, hogy mindenről hallgat és több magyar kutató nem jön ide. Ezek a földek azok, amelyek a Móri-urcu, azaz a Móri-Úr-Kő közelében vannak. Ahogy a korábbiakat, ezeket az ajánlatokat is visszautasította Móricz. Ezek után Móricz arról is értesült, hogy az egyik összejövetelel felmerült a gondolat, hogy Móriczot el kellene tenni láb alól, hogy ne tudjon többé zavarogni. Ez ellen, állítólag, egyesek azzal érveltek, hogy Móricznak nagy sajtója van, másrészt egy esetleges gyilkosság ráterelné Ecuadorra a magyarok figyelmét. Ezenkívül az őslakosság körében, a törzseknél, Móricznak az ily módon való eltüntetése, kiszámíthatatlan következményekkel járna. A legnyomósabb érv talán az volt, hogy Móricz ezentúl egy nagy kaliberű colttal járt, s bárki megtapasztalhatta volna, hogy milyen gyorsan használni is tudja azt.

8. Jugoszláv(!) indiánok

Egy ízben, egy Loja tartománybeli gazdag földbirtokos kereste fel Móriczot Guayaquilben és közölte vele, hogy ő sokkal hamarabb rájött arra, hogy az indiánok Európabeliek, de a nyelvük nem magyar, ahogy Móricz állítja, hanem jugoszláv nyelv. Tulajdonképpen azért jött, hogy ezt a felfedezést hivatalosan is bejelentse. Móricz kérdésére, hogy hogyan jutott erre a következtetésre, elmondta, hogy a II. világháború után jött egy jugoszláviai munkás, akit ő a birtokán alkalmazott. Ez az ember mind a mai napig nem tanult meg

spanyolul, de az első naptól kezdve kitűnően megértette magát a birtokon dolgozó őslakosokkal (indiánokkal), akiknek a nyelvét ő nem érti. Ebből tehát ő már régen megállapította, hogy az indiánok nyelve jugoszláv nyelv. Amikor arról értesült, hogy Móricz bejelentette a maga felfedezését, elhatározta, hogy ugyanezt fogja cselekedni, miután tisztázta, hogy az indiánok ugyan európaiak, de nem magyarok, hanem jugoszlávok. Móricz kérdésére, hogyan hívják azt az embert, a birtokos azt válaszolt, hogy KOVÁCS a neve. Móricz erre azt neki, hogy a Kovács spanyolul Herrero-t jelent, azaz kovácsmesterséget. Kovács pedig nem a nem létező jugoszláv nyelven, hanem magyarul beszél az itteni testvéreivel. A meglepődött birtokos kijelentette, hogy lemond a „felfedezéséről”, mert – úgymond – ha Móricz még azt is tudja, hogy a „kovács” spanyolul mit jelent, akkor nyilván tudósnaak kell lennie. Rajta kívül ezt más nem tudta és ő is a Kovácstól tudta meg, aki ma is vígan él őshazabeli testvéreivel, spanyolul szinte semmit sem tud és a foglalkozása is kovács.

9. Csizmadia István, a tisztavérű indián

Ugyancsak Guayaquilben történt, hogy Alejandro Castro Benitez, El Oro tartománybeli ültetvényes felkereste Móriczot, és azt mondta neki: „Kérem itt van ez az úr. Nagyon szeretném hallani Önöket magyarul beszélni, mert szeretném tudni, hogy Ön tényleg tud-e magyarul!” Móricz meglepődve kérdi a másik férfitől, hogy magyar-e? „Igen, Csizmadia István vagyok.” Erre olyan beszélgetés indult meg köztük, ami ilyen alkalmakkor szokott két idegenbe szakadt honfitárs között. A beszélgetést Benitez szakította félbe azzal, hogy meggyőződött, hogy Móricz tényleg beszél magyarul. Majd közölte Csizmadiával Móricz felfedezését, hogy az ecuadori indiánok magyarok, azaz a magyarság testvérei és még ma is vannak olyan törzsek köztük, akik magyarul beszélnek. Közben felsorolt néhány földrajzi nevet is, mire Csizmadia István elrohant. Benitez elmondta Móricznak, hogy Csizmadia az egyik legkiválóbb szakember Ecuadorban, az ő birtokán dolgozik, mint gépészmérnök. Igen nagy hangú ember és őt is naponta mindenféle vad indiánnak szokta nevezni. „Most azonban visszavágtam neki – tette hozzá – mert nem én va-

gyok az indián, hanem a büszke magyar, Csizmadia István!” Kis idő múlva visszaszáguldott Csizmadia is, aki a megdöbbenéstől felindulva megragadta Móricz karját és hadonászva mondta: „Ez az őshaza! Most látom csak! Eddig vak voltam! Itt minden magyar, mindennek magyar neve van! Én marha, hogy eddig erre nem jöttem rá! Mekkora felfedezést szalasztottam el!” Ekkor Benitez megkérdezte Csizmadiától, hogy kettejük közül ki az indián? „Én Csizmadia István, én vagyok a tisztavérű indián! Benitez, maga csak félvér! Érti? Félvér! Mesztic! A tiszta én vagyok!” Ezek után Benitez végleg lemondott arról, hogy Csizmadiával szembe neki valaha is igaza lehessen.

AZ IGAZSÁG

Az igazság előbb-utóbb kiderül. Ez történt 1965 júniusában, amikor Móricz János megtalálta a magyarság őshazáját. Azt az őshazát, amelyet a spanyol korona, a Habsburg-ház és mások is igyekeztek eltüntetni, hogy a magyarság soha ne ismerhesse meg őseinek dicső múltját.

KÉT-ŐS KIRÁLYSÁG

Nagyon kevés hiteles adat áll rendelkezésünkre a spanyol hódoltság korából, annak ellenére, hogy Benalcazar konkvisztádor idejében, amikor 1533-ban Kitót véres harcok árán elfoglalta, ott még mindenki az ősmagyar nyelvet beszélte.

Hatalmas munkák jelentek meg az Inkák tündöklő birodalmáról, s a krónikások és utazók, akik az „Újvilág” minden zugát bejárták, megírták és megénekeltek a hódítás legapróbb részleteit is. Csak a Kitói Királyságról hallgattak. Legfeljebb egy-egy mellékmondatban említik Kis-Kis kemény ellenállását vagy Rumi hős harcait. Még feltűnőbb ez a hallgatás, amikor a hajdani ősmagyar királyság területén hosszú évekig lakó fráterek és krónikások csak az Inka birodalmat írják le könyveikben, de egy szóval sem említik a Kitói Királyság létezését.

Az első hírek csak a XVIII. század végén és következő század elején jutnak nyilvánosság elé. Humboldt, a perui Limából 1802. november 25-i levelében a következőket írja Vilmos testvérenek:

„...Riobambai (Ecuador) tartózkodásunk alatt, ahol néhány napot időztünk Carlos de Montufar testvérének lakásán, ki ott a Corregidor, a véletlen által egy nagyon érdekes dolgot fedeztünk fel. Nem tudják, hogy mi volt a kitói provincia helyzete Tupac Yupánki Inka meghódítása előtt, de az indiánok királya Leandro Zapla, aki Lican (Likán) lakik és ahhoz képest, hogy indián, nagyon csiszolt intelligenciával rendelkezik, őriz egy kéziratot, melyet ősei írtak a XVI. században. Ebben le van írva az inkák előtti kornak a története. Ezek a kéziratok Purunay nyelven íródtak. Ez volt hajdan Kító általános nyelve, de idővel áttértek az inkák nyelvére, a kechuára, s ma már teljesen ismeretlen. Szerencsére Zaplának egy másik őse ezeket az iratokat lefordította spanyol nyelvre. Mi nagyon érdekes adatokat jegyeztünk ki belőle, különösen arra az emlékezetes korra vonatkozólag, amikor kitört a >Nevado del Altar<-nak nevezett vulkán. Ez a világ legmagasabb hegye kellett, hogy legyen egykor. Az indiánok úgy hívták >Capac Urcu< (Apa-úr-kő),¹ a Hegyek Atyja. Akkor uralkodott az utolsó szabad király Licán. A papok megjósolták, hogy ez a csapás okozza majd a királyság vesztét, s úgy mondták: >A világ képe megváltozik, és más istenek fogják a mieinket elűzni, ne szálljunk szembe a végzettel.< Bekövetkezett. A peruiak bevezették a Napkultuszt abban az országban. A vulkán működése hét évig tartott és a zaplai kézirat szerint a földeső olyan erős volt, hogy hét évig tartott az éjszaka Licán.”

(Hamy: Lettres americaias d' Alexandre de Humboldt, Paris, 1904. 134-134.o.)

JUAN DE VELASCO (1727-1792)

Velasco 1727-ben Riobambában (Ecuador) született. Jezsuita pap, aki a rend kiűzése után soha nem tér vissza Amerikába. Olaszországban (Faenza) telepedik le, ahol megírja a Kitói Királyság történetét.

Végrendeletében úgy rendelkezik, hogy kéziratát adják át az első előkelő kitóinak, aki majd Olaszországba érkezik. Ezt a rendelkezést P. Davalos

teljesíti és átadja a kéziratot Don Modesto Larreának.

A könyv első ismertetése 1837-ben jelent meg. 1840-ben egy párizsi kiadó folytatásokban kezdte közölni a művet, de az első hatvan oldal megjelenése után azt közlik, hogy bár meggyőződésük ellenére, de a nagy nyomás miatt, félbeszakítják a megjelenést. Remélik, hogy majd esetleg másnak nagyobb szerencséje lesz, és a világ megismerheti ezt az amerikai földrészre vonatkozó fontos őstörténeti munkát. Az eredeti kézirat örököse, engedve az akkori ecuadori elnök kérésének, átadta a művet a Nemzeti Könyvtárnak, azzal a kikötéssel, hogy ha a kézirat egyetlen percre is elhagyná a könyvtárat annak minden joga visszazáll az adományozóra, vagy örököseire. Az átadást követő napon az akkori kormány elnöke, Gabriel Garcia Moreno bement a Könyvtárba, magához vette a könyvet. Először hazavitte, majd később átadta a jezsuitáknak, akik titokban őrizték, majd kicsempészték a spanyolországi Chmartin de las Rosasba. Azóta a spanyolok „nagylelkűen” kiadtak Ecuadornak egy kópiát az eredeti könyvről. Azonban, ahogy ez már lenni szokott, ezt is meghamisították, átírták. Az eredeti helységneveket és királylistákat „átspanyolosították”, megváltoztatták. Az eredetit soha senkinek nem mutatták meg. Ezt is, mint sok más magyar őstörténeti okmányt, Spanyolország legtitkosabb levéltárában őrzik.

Ennek ellenér mégis közlök részleteket a műből, mert így meghamisítva is sok olyan érdekes adatot tartalmaz az ősrégi Kut-us (Két-ős) magyar királyságról. Valesco a Kitói Királyság történetét négy részre osztja:

1. Az általános vízözöntől - Kr.u. 1000-ig, amikor is a királyságot a Kara Scyrik hódítják meg.
2. A hódítástól kb. 1500-ig, Huayna Capac hódításáig.
3. Az ezt követő 46 év, a spanyolok megjelenéséig.
4. A perui polgárháborúk ideje.

¹ Csopak úr kő

A VILÁG KÖZEPE

„Az ősi Kitus királyság az egyenlítő alatt van, az első fok magasságától a második fokig, a 80 és 82 párisi hosszúsági fokok között, mely terület négy-szöget képez: Keletről - Nyugatra 50 mérföld. Az ország legnagyobb része hegyvidék; az Andok két hegylánca között van. Éghajlata a legkedvezőbb az összes termények számára. Ezt népesítette be a legrégebb őskorban a Kitus nemzet. Nem tudjuk, hogy a törzseket miként hívták. A régi időkben nem ismerték az >o< hangot és helyette mindig az >u<-t használták. Az >o< hang használatát a Kara Scyrik vezették be. A királyságnak több mint negyven tartománya volt. Neveik nagy részét sajnos elírták. A tartományok közül 33 nevet ismerünk, ezek a következők:

Aloa, Alossi, Calacali, Cansacoto, Chillo, Chillogalli, Cinocoto, Cotocollá, Cumbaya, Galea, Guapule, Guayllabamba, Langasi, Lloa, Lulubamba, Machaci, Malchingi, Mindo, Nono, Perucho, Pifo, Pintag, Pumasqui, Puembo, Puellaro, Quinchi, Salgolqui, Tubaco, Turbamba, Uyubihu, Yaraqui, Ychumamba, Zambiza.

A boltíves építkezést ismerték a Karák. Egyik temetkezési módjuk a halomtemetkezés volt. Az elhunytal együtt temették el kedves holmiját és fegyvereit. A havi és évi szertartást a halmon tartották. Ez mindig halotti torral járt. Kitűnően kezelték az összes fegyvereket: buzogányt, kopját, parittyát, gerelyt, íjat, fokost és valóságos mesterei voltak a hajító fegyvereknek. Rangjelzésük: egy toll a fegyverforgatóké, két toll a nemességé, nagy smaragd a forgóban a Scyrit és a királyt illette meg. Az örökösödés a leányág kizárásával, kizárólagosan férfiágon történt. Ezek hiányában az unokatestvérek örököltek anyai ágon. A scyri hatalmát a királyság nagyjainak a tanácsa szabályozta. A Nap-templom a Penecillo magaslatán állt, négy-szög alakú volt és csiszolt kőből készült. Bejáratánál két hatalmas oszlop állt. A keletre néző ajtón át a nap első sugarai beragyogták a tömör aranyból készült Nap mását. Templomuk nem volt túldíszítve, de arányos és szép kivitelezése lenyűgöző volt. A templom körül 12 kisebb oszlop jelentette a 12 hónapot. A magasan álló templom-építmény egyben csillagvizsgáló céljait is szolgál-

ta. A scyri királyok híres csillagászok voltak. Templomi szertartásaiknál csak balzsamot, tömjént és virágot használtak és áldozataik ártatlanok, vértelenek voltak. Az egyházi főméltóság független volt az államhatalomtól, nem úgy mint az Inka birodalomban, ahol a főpapi és királyi méltóságot egy személy, az Inka töltötte be. A gömb alakú, sokablakos Hold-templomban elhelyezett ezüst Holdra állandóan besütött a holdvilág. Mennyezetét kék szőttes borította, melyen az égbolt ezüst csillagai ragyogtak.

Amikor Huayna Capac 1487-ben elindult a Kitói királyság meghódítására, a legkeményebb ellenállásra talált. A harc hosszú volt és sok véráldozatot követelt. Ott esett el a harcmezőn Scyri, a király is. Ez könnyítette meg Huayna győzelmét. Amikor Huayna Capac, az Inka győztesként bevonult Kitóba, így kiáltott fel:

>Hisz itt mindenki a mi nyelvünket beszéli; itt minden hegy, orom, tó és folyó a mi nyelvünkön van elnevezve!<

A győztes Huayna Capac feleségül vette az elesett Scyri, a király gyönyörű szép húsz éves leányát, Kácáhát. A fényes esküvői ünnepen Huayna Capac föltette a két toll mellé a Scyrik nagy smaragd forgóját és kijelentette, hogy a két királyságnak közös az eredete. Ekkor megindult az Inka birodalom utolsó, egyben legfényesebb korszaka. Uralkodása 38 évig tartott. Halálán úgy rendelkezett, hogy a Kitói Királyságot a Kácha királynőtől származó Atahualpa, a Kuzkoi Királyságot fia, Huascar kapja.”

Historia del Antiguo Reino de Quito:

Historia Natural: I. köt. 270, o.

Historia Antiqua: II. köt. 279, o.

Historia Moderna: III. köt. 335. o.

Quito - Ecuador: második kiadás 1927, 3. kiadás 1946

Székely H. Gyöngyi

ÚTI BESZÁMOLÓ ERDÉLYBŐL

Perzsel a nyár és a városba kényszerült ember menekül a lankás völgyek árnyékába, a búzátáblák, immár érett, nehéz kalászáinak rengő barázdái simításába, az erdők lombkoronáinak védelmébe.

Nagyon örültem a szabadságnak, a hajnalodó idő fogságában ízlelgettem a szabadság hangjainak nedűjét és vártam a múltó percek nyújtotta felfedezéseket. A szürkület foltokban dobta le ruháját, helyet adva a piros korongnak, mely kerekedve jelezte, hogy valóban elkezdődik a szabadság köntösebe öltöztetett új nap. Ahogy ívelt az égbolton a pirosból vörössé vált korong, úgy változtatta arcát, a teljes világosságra már aranyba öltözött és sugarakat küldött a táj minden szegletére.

Álmos és csendes volt Magyarkapus, amikor kapuján beléptünk. Egyik kisház elé érve, a ház kedves nénikéje a kapuban termett és a helyi vendégszeretet melegével tessékelt be szobájába, őszintén örülve látogatásunknak.

Szilágyi Kis Lukács Erzsébet, Erdély első népi iparművésze, a kalotaszegi varrottasok művelője és tudója, ősi minták rajzolója. Helyi szokás szerint frissen sütött fánkkal várt az érkezőkre, és az omlás, lány kőtestésztához kávé, házilag készített bodzaszörpöt kínált. Jól esett a beszélgetés. Sokáig időztünk Kalló Sinkó Katalin, Kalotaszegi Nagyírást (1980) könyve felett, beszélgetve a mintákról.

A szavak varázsa megállította az idő múlását, de a szabadság percei fogytak, így utunkat folytatni kellett. Kolozsváron kicsit megpihentünk és indultunk tovább az új, régóta dédelgetett álmunk elérésére.

Újra egy ébredő reggel játékát nézhettem végig az autóból. A vörös golyó aranyba öltözése most sem maradt el, volt egy kis fátyolos törülközés a hajnal harmata után, de a fényesség ismét zavartalanul vezette utunkat. Dimbes-dombos kanyarok között, ébredő faluk tárukapui mellett haladtunk és a megművelt földek bőssége ringatta szoknyáját felénk.

Megérkeztünk Marosvécsre, a templomtornyot megtalálva az irány is adottá vált, a templomtorny mindig eligazítja a vándort. Wass Albert sírja előtt jöttünk tisztelegni és egy imát elmondani, régen készültünk erre az alkalomra.

A Kemény kastély immár elkerített udvarán, egy gyönyörű parkban, ősi fák ölelésében találtuk meg a sírt. Legnagyobb meglepetésemre a sír szomszédságában a „Helikon asztal” állt.

Igen, bevallom, nem foglalkoztam indulás előtt a dologgal, nem olvastam utána, nem figyeltem eléggé a leírásokra, csak Wass Albert emlékét kerestem, pedig a figyelmeztetést már itthon megkaptam, hogy más irodalomhoz kapcsolódó dologgal is találkozhatok az utam során.

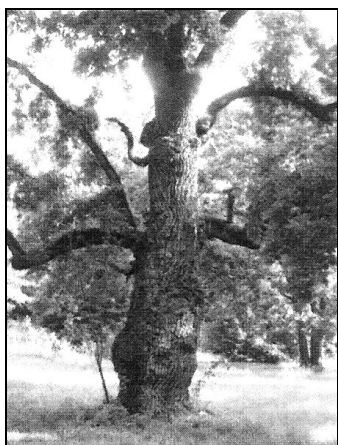
– Indulás előtti nap délutánján a könyves polcomról nagy zajjal szállt le egy könyv, ijedten szaladtam be a szobába, hogy a zaj forrását megleljem, nagy nehezen felfedeztem a padlón heverő könyvet. Kezembe vettem, „Erdélyi írók antológiája” – sokat gondolkodtam azon, hogy mit akar üzeni ez a könyv?

Fájdalmasan hasított belém a felismerés az ősi fák lombkoszorúja alatt, amikor a „Helikon asztalt” megpillantottam. A figyelmeztetés... a felkészítés... a várakozás... az intés... a varázs. –

Álltam az asztal előtt, nem is, keringtem körülötte és hagytam a kő örök üzenetét, a hely szellemét, a fák susogását, a lombok ölelését élni, átjárni lelkeimen, testemen. A fény játszott velem, a magasan összeölelkező levelek tánca meghatározta a fény útját és nekem csak követni kellett a játékszabályokat. Élt a táj és én benne voltam. Az emlékekkel telített ősi park, ahol régen írók ültek, vitákba és egyetértésekbe bocsátkozva és most az arborétum túlélő fái árnyékában, sírok őrzik egy irodalmi eszme és művelői emlékét. Kutatva a Kemény kastély története után, a megélt valóság és gondolataimban kirajzolódott kép helytállónak bizonyult, idézek egy részletet:

„A vár mögött hatalmas park található. A park kinézete az évszázadok során lényegesen megváltozott. A somoskert, a sáfrányos, a virágoskert, a

méheskert, a vár körül rikoztó pávák mára sajnos eltűntek, de az embert, ahogy a vár közelébe ér hatalmába keríti a történelem szelleme. A parkban néhány különleges fa törzsére rögzített latin megnevezés utal arra, hogy itt valamikor arborétum volt. A kastélytól nyugatra megtalálhatóak a földvár fűvel benőtt terepalakulatai. A parkban, a tölgyfák árnyékában (melyeket egyes vélemények szerint még II. Rákóczi György ültetett) található a Kemény család sírhelye. Itt helyezték örök nyugalomra báró Kemény Jánost, feleségét a vár úrnőjét Augusztá Patont, valamint lányukat Kemény Klió operaénekesnőt, az 1935-ben felállított, s ma már jelképnek számító Helikon-asztal szomszédságában. A Helikon-asztalt ünnepélyes keretek között 1935-ben adta át Makkai Sándor Kemény Jánosnak és feleségének, mint a Helikon íróinak ajándékát. A kőasztalt Kós Károly készítette és felirata Kuncz Aladár emlékét örökíti meg.”

Ősi fa - Kemény kastély

„Helikon asztal”

A Kemény kastély állapota eléggé rossz és szomorúan tapasztaltam, hogy fogyatékos gyerekek lakják. Hogy ez jó? vagy rossz? – nem tudom el-

dönteni. Szegény gyerekeket és a nehezen megérthető hangokat hallva szomorúság fogta el a szívem, tudom, hogy jó, ha a sérült emberkéek otthonra lelnek, tudom, hogy segíteni kell, foglalkozni kell velük, valamilyen értelmet és teret kell adni az életüknek, de a kastély egykori életével ez nehezen egyeztethető össze. Ez lenne az a sors, amit a kastély egykori lakói és azok vendégei megálmodtak, amiért összegyűltek a kastély árnyas parkjában... Igaz, hogy Kemény János egy mecénás volt, hogy mindig szeretett mindenkinek segíteni, hogy vagyona nagy részét a színház élte-tésére, a kultúra ápolására költötte, hogy segített a rászorulókon, a kastély árnyékában élő szegényeken, ezért halála után is segítenie kell, a kastély jótékony célra való felhasználásával? Két ellentétes pólus, fehér-fekete, még élő ősi fák és hiányzó virágoskertek, harsogó tiszta szó és artikulálatlan beszéd.

Benne voltam egy elvarázsolt, csodálatos világban, egy álmokat őrző kertben és rám tört az éles, olykor hasítóan fájdalmas valóság, a kastély sérülten nyüzsgő, mai, hétköznapi világa, szaladtak a gondolatok bennem és siettem, szinte menekültem az ellentmondásos világból, a még tisztaságát őrző táj ölelését megérezni, az áhított célt elérni, a kastély távoli kontúrját képező gyönyörűséges Isten-székét megérinteni.

Az országútról Dédabisztrán tértünk le szűk, kanyargós úton, sűrűn lakott falun haladtunk keresztül. Szeretem ezt a települést, mert érzem Wass Albert szellemét benne. A kerítések lécei, kapuk szemöldökfái őriznek még elemeket ősi motívumaink színes tárházából. A falu végén, már csak hétvégi házak vannak, és egyre szellősebbé válik a település. Végül kitárul a táj, az út a patakmentén halad tovább, legelők, erdők lábai csipkézik széleit.

Az autót letesszük pihenni, egy erre kialakított helyen és a hegyről szaladó patak medrén gyalog folytatjuk utunkat. Meleg van, de elviselhetőbb a hőség, mint a város zárt utcáiban. Ezer szín ékesíti a tájat, dalok és gyöngö zöngések, ciripelések fokozzák az izgalmat. Pillangók és rovarok cikáznak a párásan lebegő tájban. A kaptatók csendesebb fordulataiban mindig van néhány szem számoça, málna, hogy oltsa a vándor szomját, hogy

erőt adjon a továbblépéshez. Az emelkedő nő, de már a fák nyújtanak oltalmat a nap forró sugarai elől. Végül az ég is beborul, de csak finoman, egy kis fátylat küldve fejünk fölé, és a szellő lágy fuvallata segít a kaptatók legyőzésében. Kezdetben a patak medrének kövein táncolgatva, majd a köveket elkerülő, jó illatú, színes réten átvágó úton haladva érünk az erdei ősvény kanyarulatára, – egy tisztás és egy újabb tisztás, egy emelkedő, egy lankás rész, újabb emelkedő, sziklás, köves út, sima erdei út, fától fáig, beljebb és mélyebbre az erdő szívébe, a hegy tetejére. Elérjük az utolsó emelkedő részt, az erdő kezd ritkulni, már látszik a fennsík, a végtelen kék ég. És elhagyjuk az erdőt, az idő kellemes, a horizont kitágul, az ember lánya elvész a természet tenyerén. Első utunk a forráshoz vezet. Hűsítő, finom tiszta víz – a megtett út jutalma. Egy-két korty a tiszta, hideg nedűből és már indulok is a székre az „Isten székére”. Istenem, mennyire lélegzetelállító ez a hely. Az ember csak megy és megy és egyszer csak vége, elfogy az út a lába alól, ott van előtte a mélység, az űr, a messziség. Egy óriáslépéssel át lehetne hágni a szakadékot és az utat folytatni a szemközti hegy gerincén, de az űr nagy és méltóságteljes. A hely figyelmeztet az emberi kicsiségre, de jó vendégszerető módjára hellyel kínál, vannak kőlapok, „székek” melyen helyet lehet foglalni. Log a lába, lóga... lógatom a lábam a mélybe és szemem köszönti a helyet. Figyelmesen haladok körbe tekintetemmel, van-e változás? A sziklák egyenes gerinccel állnak, olykor virágok színesítik, kis csokrok remegnek bele e tájba, jelezve, hogy a szikla keménysége is hordoz törékenységet, finomságot. Az egyenes falak alatt hullámzik az erdőrengeteg, magába rejtve az élet sok-sok apró csiráját. És itt fenn? Itt is van élet a falakat ékesítő növényzet mellett, madarak látogatnak meg, megpihelve a hosszú repülés fáradalmában, vagy csak kíváncsiságból, vagy csak ismerkedésből, vagy csak üdvözlésből, mesélnek, pittyegnek, beavatnak az elmúlt évek titkaiba.

Sokáig ülök itt, beszélgetek magammal, gondolataimmal, hálálkodom, előhívom a múltat, emlékezem Wass Albert – Hagyatékban leírt jeleneteire, köszöntöm Apót és töltődök. Szeretném megállítani az időt és az idők végezetéig csak itt ülni, kőszoborrá válni és ölembe ültetni az ide zarándoklókat, meghallgatni, felüdíteni, erőt adni a rá-

szorulóknak. De egyelőre én szívom magamba a hely adta erőt, szükség lesz rá a jövőbeli városi élet forgatagában. Óvatosan leemelem vállamról az idáig cipelt batyumat és elhelyezem a szikla egyik tarsolyában, fohászkodva Apóhoz, hogy a tartalmát dolgozza fel. Nehezen tudok elszakadni a helytől, minden pillanat számít, minden elraktározott kép, villanás segítségemre lehet a jövőben. Sokáig állok a szakadék fölé ívelő szikla közepén és várom a csodát, várom, a hangot mely visszartart, mely ide köt, leláncol, várom a pillantást mely bálványá változtat, várom, azt a kis fuvallatot mely megállítja az időt. Nehezen tudok elszakadni a helytől, lassan lépkedek a megtett út felé, mely már visszautat jelent. Talán könnyebb az elválás, ha feladatot keresek magamnak, így orbáncfüvet, kakukkfüvet szedek, hogy majdani teájuk zamatával visszanyerhessem a táj erejét.

Az erdő ismét magába ölel és az utam már lefelé halad. A patak medrének kövein botorkálok, amikor újra kisüt a nap, már nincs szükség az óvó fátyolra leértem. A patak friss vizében megmosakodok, hűsít a hideg tiszta víz és ébresztget a valósággra. Utam legfőbb célját elértem. A szabadság szerencsére még tart, de most már nincsenek terveim, csak hagyom, hogy megtaláljon azt, ami számomra fontos lehet, ami utat mutat, vagy megmutatni kívánja magát.

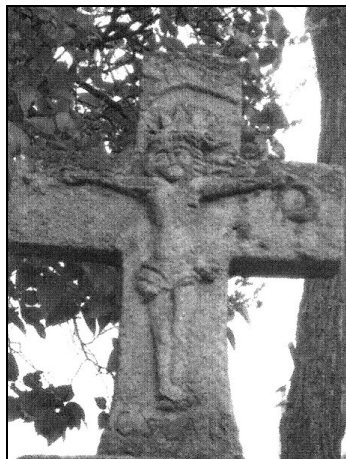
Boldog voltam és mégis fájt, hogy el kell hagyjam a „helyet”. Jövőre újra megteszem az utat, mely nehézségi fokát gyöngyöző verejtékcseppekben méri és a célba érőt gazdagon jutalmazza a végtelenség érzetének megtapasztatásával, a múlt idézésével, a hagyatékunk átélésével. Köszönöm, hogy részese lehettem újra a feltöltődésnek.

Azt írtam imént, hogy más elvárásom nem volt a szabadságon töltött napjaim tarisznyájában lapuló történésektől, de biztos voltam benne, hogy a dolgok megtalálnak, melyekkel talán előbbre jutok a gondolataimban botorkáló kérdések megoldásában.

Gyergyószentmiklóson meglátogattuk az örménytemplomot. Az udvaron, a templom bejáratának jobb oldalán egy nagyon régi, jó állapotban lévő kőkeresztre bukkantam. Istenem – egy „tollas Krisztus” ábrázolás! – gondoltam. Sajnos ez a

kép, a hiányos tudásom megtapasztalására hívta fel a figyelmem, ami nem baj, legalább pótolom a tátongó űröket.

A kőkereszt Krisztusa más üzenetet hordoz: Sol invictus – Győzedelmes nap, az Igazság napját hirdeti. Krisztus jobb kezében Csillag, bal kezében a Hold, míg a feje körül a Nap található. Krisztus arca szinte mosolygós, szelíden figyelmezteti a rátekintő tekinteteket, hogy az Igazság napja elkerülhetetlen és mindenki életében eljön.

Igazság napja

Kígyós Krisztus

Kicsit távolabb a templombejáratától bal kézre egy másik régi kőkereszt található, ez is érdekes ábrázolás, hiszen Krisztus feje körül egy kígyó van. Találkoztam már olyan magyarázattal, hogy a kígyót a fejtetőn keresztül kiengedik az anyagi test szorításából. Ugyanez a motívum található a Miska kancsón, mely azonos a klasszikus Kun-Baba kezében lévő áldozati edénnyel. A szent edényből esküvőn, illetve toron ittak, azért, hogy az egybekelő párt, vagy a halott lelkét a mennyei-élet vízé-

vel táplálják, segítsék útjukon/útján. Ez az ábrázolás viszont egészen egyedi, mivel a kígyó nem felfelé halad, hanem vízszintesen van Krisztus feje köré tekerve, feje kicsit talán emelkedik felfelé. Nem tudom megfejteni a jelentését az ábrázolásnak. Egy újabb kép, amellyel foglalkozni kell. Mit üzen a kőkeresztbe ágyazott kígyós Krisztus?

Utunkat folytatjuk a ritkán elterülő falvak és az őket összekötő szántóföldek, legelők kíséretében. Szeretem ezt a tájat, a zöld minden árnyalata felüti fejét és ahol a háznépe még nem ért rá kaszálni ott keveredik a virágok üdítő színeivel. Szeretem, ahogy a gólyák lépegetnek a mezők pázsitjában keresve az ennivalót, a falvak oszlopait, kéményeit, sűrűn belakott fészkeikben, álldogáló, szárnyukat már bontogató fiókáik számára. A már lekaszált területeken boglyák emelkednek, vagy éppen szárad a széna, árasztva illatát az ott elhaladókra. Szeretem az egyszerűségét a tájnak, mely millió kis elemet tartalmaz, mely a biztost, a szeretett otthont, a szülőföldet jelenti. Szinte minden településen akad látogatni való, emlékből, tarisznyánkba elhelyezendő kincs.

Csíkszentdomokos utcái csendesek, szinte kihaltak, lehet, hogy a hőség elől bújtak el az emberek, vagy ebédidő lévén a kert árnyas lugasában fogyasztják étküket. Az Egyeskö, Öcsém, Tarkó, Fekete Rez és a Nagyhagymás hegytömbjei és annak legendás szépségű tájai ívelik körül a falut, mely az Olt folyó két partján, terpeszkedik.

A szent Domokos tiszteletére felszentelt templomot zárva találjuk, ugyan a templomkertet megtekinthetjük, körbe járjuk, de beljebb nem jutunk. A szomszédos parókián is hiába kopogtatunk. Elindulunk dolgunk végezetlenül, amikor az úton áthalad egy ember és eltűnik a templom kapujában. Gyorsan szaladok utána és nem mondhatom, hogy örül érdeklődésemnek. Azt mondja nem érnek rá, hogy minden turista előtt kinyissák a templomot. Kisebb szóváltás után az ajtó mégis csak kitarul, szép kis felújított, régi ízét már részben elvesztett barokk stílusú templomba lépünk. A templom egyetlen falra kifüggesztett festett mennyezet-kazettája, keresztelőkútja és szenteltvíztartója jelzi a régi patináját a helynek és árulkodik arról, hogy itt Árpád-kori templom állhatott hajdanán.

A beszélgetés oldja a feszültséget és utat enged a szomszéd udvar, iskolaépületében elhelyezett Márton Áron kiállítás megtekintésére is. Ismét alkalmam van, tudásom hiányosságainak pótlására.

Márton Áron rézágyúja mondja a népdal, de mit rejtenek a kiállítás gondosan összeállított darabjai? Márton Áront XI. Piusz pápa 1938. december 24-én nevezte ki Gyulafehérvár püspökévé és rá egy évre február 12-én szentelték fel. A kiállítás anyagából megismerhetem az embert, és szerep vállalásait, a gondolkodását, a hitét.

Márton Áron fiatalpapként figyelt népére, meghallgatta, segítette nyáját, de figyelme tovább is terjedt, észrevette az iskola, az oktatás hiányosságait és ezt próbálta orvosolni, 1933 őszétől az „Erdélyi iskola” folyóirat életre keltésével és szerkesztésével.

A lap 1. számában a szerkesztők célkitűzésüként megjelölik: a magyar tannyelvű iskolák szolgálatát, az iskolai és népi hagyományok ápolását, a pedagógia újabb eredményeinek hasznosítását, azoknak az új irányzatoknak az ismertetését, amelyek lehetővé teszik az iskola és pedagógia egyetemes válságának leküzdését. A folyóirat cikkeiben a pedagógiai gondolkodás módja és az iskola egyes, valóban jellemző válságtünetének bírálata jelentkezik, foglalkozik az iskolai munka ismertetésével, a neveléssel, mely háttérbe szorult. A folyóiratban elemzik a pedagógiai tevékenység másik nagy hiányosságát, az étellel való kapcsolat elmulasztását, ezért fontosnak tartják a gyakorlattal való ismerkedés megteremtését, új módszerek, eszközök bevezetését, a földműves-iskolák és ipari tanonc-tanfolyamok megszervezését. A folyóirat lapjaiból kiderül, hogy fontos a kézimunka, ének és helyesírás tanításának bevezetése, az iskolai kirándulások szervezése, a család nevelése a gyereken keresztül.

Mennyi ismerős fogalom – vajon ma nem kellene újra belenézni ezekbe az újságokba és meríteni a cikkekből, újra elemezni, újra felhasználni? A ma pedagógiája mennyivel jobb? – nem hiányoznak az itt említett elemek? A bemutatott, néhány kép erejéig kivonatolt „Erdélyi Iskola” folyóiratban örömmel fedeztem fel a régi gyerekjátékok leírását, a mondókák, gyerekversek, énekek ajánlását és a kézimunka órán használható hímzések, faragások gyerekkézzel elkészíthető változatainak be-

mutatását. Jó volt Márton Áront erről az oldaláról is megismerni, ilyen tanítópapokra ma is nagy szükség lenne!

Csodálatos idézetet olvastam a kiállítás utolsó tábláihoz érve Márton Árontól, ezt le kell írnom:

„Bölcsőm közönséges deszkából volt összerakva, amilyen lesz a koporsóm is. De fáját a csíki hegyekből vágták, ahol az őrt álló fenyőerdők koszorúja gyökerével sziklába kapaszkodik, s makacsul állja a viharok tépését; ahol az emberek századok óta küzdenek a mostoha életviszonyokkal, mert tudják, hogy a sötét borulat mögött ott van Isten, s beléje vetik bizalmukat. Innen jöttem, s nem hoztam mást, csak a halálos szerelmet népem és az emberek iránt, s a katolikus hitet, melyet hitvalló és hitükből élő nemzedékek a Csíksomlyói Mária lábainál mélyítettek el, és örökítették át a századok során.”

Belefeledkeztünk a kiállítás elénk táruló gondolataiba. Kilépve az épületből a napsugarak végigfűrkésztek és simogatón terelték tekintetünket a szemközti kéményen szárnyukat bontogató golyákra és az őket körülölelő csíki tájra. Délcegen és rendíthetetlenül álltak őrt a fenyők emlékeztetve Márton Áron gondolataira.

Folytatjuk utunkat Csíkrákos irányába, teret engedve a felhalmozott gondolatoknak, hadd tisztuljanak, pakolgassanak fejünkben, miközben a mezők és szántóföldek hétköznapi sokszínűségén siklik tekintetünk. Csíkrákos főutcája kicsit fel van túrva, vezetőket fektetnek, sikerül egy csendesebb utcán keresztül elérni a Bogáti hegy lábát. Csodálatos székely kapuk előtt haladunk el, melyek faragványai olvashatóak, nagy-nagy szeretettel köszöntik a belépőt, de határt szabnak a külső és belső világ között.

Bogát, Csíkrákos határában, az Olt folyó fölött magasodik, egy kiszögelés, mely a Hargitához tartozik. A szemben lévő Kőd nyúlványával képezi a Rákosi szorost, amely határt jelent Középcsík és Felcsík között. Magassága szerint nem is hegy, csak domb, de mint a Hargita folytatása, az előkelő hegy nevet viseli. A Bogát nevet, Bogát magyar vezérről kaphatta, aki a honfoglaláskor a Tatros völgyén, a Csíki havasokon át jött Erdélybe, és aki közeli rokonságban állt Árpád vezérrel.

Nagyon előnyös hely, jó a kilátás a két Csíki-medencére, ezt őseink szeme is észrevette. E helyen egykor erődítmény, vár állott, ennek alaprakata még látszik, 220 lépés kerülettel bír. A Bogát hegyen most kápolna áll 1725-ben épült és Szent Fülöp és Jakab tiszteletére szentelték fel.

Bogáti kápolna kereszttel

A hegy aljában hagytuk autónkat, a „Vándor székelly fogadó” parkolójában. A dombot a legmeredekebb oldalán másztuk meg, a fogadó kiskapujával szemben található ősvény hívogatásának engedve. A tetőre felérve, kapkodva a levegő után, vettük észre, hogy milyen széles, lankásan emelkedő út vezet a dombra. A kápolna előtt két régi kereszt köszönti az erre járókat és egy csodálatos kilátás. Végig sétáltunk a kápolna körül és hosszasan megálltunk egy-egy kép befogadására, rögzítésére. Csendes délutáni idő volt, a nap kicsit bágyadtan pislogott ránk és aranyba foglalta a csíkokban lekaszált rétek kontúrjait. Egyik helyen a szomszédos települések képe tárult elénk, mozgósítva a helyet az átrobogó székellygyorssal, másik helyen napozó virágok ölelkezése az egy emelettel feljebb lakó kukoricaföldekkel, de a számomra legkedvesebb látvány a kápolna jobb oldali lankás, egymásra emelkedő, egymásra lépdelő, teraszokat alkotó kaszálói jelentették. Egy csík már lekaszált, nap által megérlelődött, illatát árasztó széna, élénk és fakó sárga ruhákban, egy csík még színesen élő liget, mámorító illatot dobálva felém, egy csík földből még alig kilátszó, új

életet sarjadzó mező, egy csík melyen a színek már szaggatottak, sárga és zöld sávokat alkotnak, hiszen lovas szekér áll rajta és vasvillával hányják a szénát, növelve a szekér tartalmát. A csíkok futnak a domb kanyarulataiban, és szemem velük fut a végtelenbe. Csodálatos a csend körülöttem, melyből olykor vidám kacaj fakad, foszlányokban érkezik az énekszó, vagy éppen a szomszédos közeleli sávot vágó kasza suhintása ébreszt álmaimból. Sárgás-zöld és színparádé, fáradt sárga, üde zöld és élénken fogócskázó színek, élénksárga és barnuló foltok bólogató játéka kápráztatja szemem. Mennyire idilli a szekeret rakó család képe, ahogy gyűjtik a termést, gondosan összerakva, összeszedve szárlól-szárla a téli dermedt fehérségben állatokat, tápláló eledelt. Amott egy nagy madár kering, zsákmányra lesve, vagy elkábulva az áradó illatoktól. Jól esik itt állni a domboldalon, a kápolna oltalmában és csak lenni, csak szuszogni csendesen és hagyni a gondolatokat játszani a tájba fonódott szabályok szerint. Földbe gyökerezett a lábam, nem bírom megmozdítani, nem akarok lemenni, nem akarok elmenni – csak állni és elmerülni a hely színeiben. Ízlelgetem a szabadság szavait és elveszek a fények csendes fakulásában. Szeretném, hogy örökké tartson a pillanat. Eszembe jut egy kislány mondata, a gyergyószárhegyi, Kájoni János Gyermekvédelmi központból (Böjte Csaba otthona), akit nevelője hívott reggelizni és erre azt válaszolta: „Meg se vagyok készítődve” – igen, meg se vagyok készítődve!, nem vagyok kész a távozásra! még nem! Minden zsigerem tiltakozik, leülök a domboldalon, tekintetem versenyt fut a csíkok tekergésével és engedem, hogy magába zárjon a helybeli idő.

Bogát

BESZÁMOLÓ A XVI. MAGYAR ŐSKUTATÁSI FÓRUMRÓL Miskolc, 2011. augusztus 1-5.

A Miskolci Bölcsész Egyesület 2011-ben is megrendezte Őstörténeti Fórumát. A Megnyitón Molnár József evangélikus lelkész imája és áldása után Petraskó Tamás, Kisrosvány polgármestere köszöntötte a résztvevőket. Hampó József parafrázisát (kuruc kori zenei emlékek) Nagy Zoltán trombitaművész és a szerző adta elő. A műsor során bemutatkoztak Kékes Zsuzsa énektanárnő tanítványai is. Idén az „Igaz magyarságért” kitüntetést Záhonyi András vehette át (12 éves újság- és szakírói munkásságáért, valamint mezopotámiai kutatásaiért). Nagy Géza, a Bodroglak néprajzának és hagyományainak kutatója megkapta a „MBE tiszteletbeli örökös tagja” kitüntetést, melyet a család nevében fia vett át.

II. Rákóczi Ferenc
Jószay Zsolt szobrászművész alkotása
a Miskolci Galéria (Rákóczi-ház) homlokzatán

A Fórum idén II. Rákóczi Ferenc fejedelemről emlékezett meg.

A Kecskés Együttes a kuruc kor zenéjéből adott ízelítőt. A régi török zene Európából” c. műsoruk is nagy sikert aratott a Talizmán étteremben.

Cemalettin Özdemir Nürnbergben működtet egy múzeumot, mely a török hagyományokat mutatja be. Előadásában a turáni népek 21. századi egymásra találásáról beszélt. Kollégájával, Rodostó egykori polgármesterével (Ibrahim Uzunnal) beszámoltak arról is, mekkora tisztelet övezi Törökországban II. Rákóczi Ferencet (és a magyarságot).

Misóczki Lajos Rákóczi és bujdosó társai újratemetésének pillanatait idézte fel az évforduló kapcsán.

Az idei kirándulás során a Nagy Fejedelem életének fontosabb állomásait jártuk be Gondos Béla vezetésével. Borsi (születésének helye) és Kassa (Rodostóból hazahozott hamvai ma a Kassai Dómban nyugszanak, emlékét pedig a Rodostó-ház őrzi) meglátogatása mellett megtekinthettük Petőszinye és Abaújszina Árpád-kori templomát is. A hétfői napon rövid látogatást tettünk a diósgyőri katolikus templomba.

A konferencia másik fő témája a magyar alapítású Pálos-rend volt.

A felvidéki Fister Magdolna a ciglédi Pálos-kegyhelyt mutatta be. Rostás László a magyar pálosok egyiptomi kapcsolatairól beszélt. Schmidt Irén a rend megalakulásának körülményeit tárta elénk.

A Pálos passiót (a MBE kiadásában megjelent könyv szerzői: Gyárfás Ágnes, Bakk István és Bakk Erzsébet) Propper Valéria mutatta be.

A Fórumon természetesen más, izgalmas témájú előadások is helyet kaptak.

A marosvásárhelyről származó Szőnyi Magda pszichológus a (magyar) nyelvről mint a lélek tükréről tartott előadást.

Fazakas Árpád a só (a „fehér arany”) szerepét mutatta be Kolozs megye történetében.

Nemrég megjelent könyve, „*Az én falum, Kolozs*” 2011-ben jelent meg a MBE Magyarságtudományi Tanszékének kiadványaként.

Felesége, *Fazakas Tavaszi Ilona* a kalotaszegi viselettel és készítésének titkaival ismertetett meg bennünket. (A „fehérnépek” a szoknya elé surcot /kötényt/ kötöttek, a szoknya alatt pedig pendelyt hordtak. Fejükön télen hárász kendő volt, lábukon pedig csizma).

Záhonyi András áttekintést adott a MBE tanér-egyénségeiről. A róluk készített film bemutatása technikai okok miatt jövőre tolódott át. Megemlékezett a 22 éve alakult Egyesület alapításának pillanatairól is.

Rózsa György a szerves műveltség kutatásának mai helyzetét tárgyalta.

Tibold Szabina a lelki tudattartalmak ismeretlen mezőivel ismertetett meg bennünket. Képkiallításának megnyitóján, a diósgyőri evangélikus templomban testvére játszotta el saját szerzeményeit.

Hervay Tamás az agy, az évkör és a Magyar Szent Korona kapcsolatát tárta elénk.

„*Régi Istennők a folyamközben*” címmel *Kovács Sándor* mutatta be a mezopotámiai kutatási eredmények körüli vitákat, háttérérdekeket.

Berényi László a Köristen és a „körösztyenyek”, a női és a férfi princípium kapcsolatának tárgyalása során a tatárlakai táblák analógiás megközelítését is elénk tárta.

Kotsis Árpád a sorstalanságról és a sorsszerűségről tartott előadást (barátian javasoljuk, hogy képeit legközelebb külön, nagyobb méretben és ne az ide-oda hajló teljes könyvlap beszkenyelésével jelenítse meg).

Pénzes Gézané előadásában a kunoknak a magyar szabadságharcban betöltött szerepét taglalta.

Váradiné Osváth Ilona népi motívumokat és asztrálmitológiai összefüggéseket is felhasználó hímezései a magyar múlt fontos pillanatait idézték fel.

Farkasinszky Tibor ősi istenségeink kapcsolatrendszerét mutatta be a Tejút és környezetének csillagképeivel. Kitért a mezopotámiai vonatkozásokra is.

Sipos Erzsébet az ókori titkos társaságokat mutatta be. Megemlékezett, hogy szellemi hátterük Thot (Hermész) tanításaira épül.

Tóth Sándor a magyarok eredetéről beszélt (*Sze-kér Joachim Alajos* műve alapján). A bemutatott helységnevek magyarul is értelmezhetőek, ezért felvetette, hogy a „modern névátírások” bemutatókor mindig érdemes visszanyúlni a régebbi hangalak-leírásokhoz és a nyelvújítás előtti elnevezésekhez.

Gondos Béla az olaszországi Valle Camonica sziklarajzairól, érdekes emlékeiről mutatott be képeket, illetve Felvidék nemrég feltárt, középkori freskókkal díszített templomait jelenítette meg.

Pitlu János a Teremtő és a Természet kapcsolatának tárgyalása során őstörténetünkről és a Bibliáról beszélt. Bemutatta a Czuczor-Fogarasi szótár most megjelent 6. kötetét is.

Kovács Ágota a rudabányai templom szakrális jelképeivel ismertetett meg bennünket.

Czeglédi Katalin a magyar-török nyelvviszonyt mutatta be Mahmud al-Kasgari nyomán.

Sólyom Ferenc székely-magyar rovásjeleink számítógépes ligatúraképzésére alkalmas programját mutatta be.

Császár Tamás filmjei (*Rejtőzködő világ: Felvidék múltjáról, nevezetességeiről, Az ősi magyar rend: a pálosok igaz története*) őszinte és igaz képet kívántak adni a magyar múltról és történelemről.

Molnár V. József a magyar nép lélekképéről tartott előadást. Az utána „elrendelt rendkívüli szünet” lehetőséget teremtett, hogy Kálmány Lajos néprajzkutató újra kiadott könyvét (*Magyar hitvilág, Ős-Kép Kiadó, 2011*) a Fórum résztvevői megvásárolhassák.

Gyárfás Ágnes a karcsai templom jelképeinek mélytudati képrendszerével ismertette meg a hallgatóságot. A díszítő motívumok közt felbukkanó sárkányok, kígyók és oroszlánok a csillagos Égre vezetnek fel bennünket.

A konferenciát *Kovács Imre* református lelkipásztor áldása zárta.

Záhonyi András

Gyárfás Ágnes Fodor Jánossal a Talizmán teraszán

Tibold Szabina és Cemalettin Özdemir
II. Rákóczi Ferenc szülőháza előtt

Ibrahim Uzun búcsút mond

Cemalettin Özdemir Dr. Ibrahim Uzun és Ali Kog
II. Rákóczi Ferenc szarkofágja előtt a Kassai Dómnál

A XVI. Magyar Őskutatási Fórum résztvevői
II. Rákóczi Ferenc és sorstársai síremlékei előtt
a Kassai Dóm altemplomában

AZ ÉN FALUM, KOLOZS

Fazakas Árpád
helytörténeti könyve

(MBE, Miskolc, 2011)

(Záhonyi András könyvismertetése)

A Németországot is megjárt, majd Fótra költöző szerző humorral ízesített könyvét nagy örömmel forgattuk. A néprajzi érdekességeket, nyelvi bravúrokat (Gyimóthy Gábor és Bencze Imre humorosan komoly verseit) bemutató kötetből bepillantást kapunk a Fazakas-család történetébe (mind az öt gyönyörű unoka neve „B”-vel kezdődik!) és az egykori sóváros, Kolozs múltjába is.

A község (egykoron város) nevét Kolos vezérről kapta (a könyv az „objektív kép nyújtása” kedvéért megemlíti, hogy a név a szlávok szerint a „kulcs” szóval áll kapcsolatban /?/, németül pedig Salzgrubnak /sóbányának, sógödörnek/ hívják – ebből ered a „fizetés” erdélyi neve, a „szálár”...), körülötte mesebeli tájak találhatók (ilyen pl. a Tündérvárhegy).

Nagy Lajos idején szabad királyi bányaváros, a Mátyás király elleni (pontosabban a kegyetlen adórendszerét kidolgozó Ernusz Jánossal szembeni) lázadás miatt azonban 1470-ben elveszti városi rangját.

1852-ben (a székivel egyidőben) zárták be Kolozs sóbányáját – állítólag a vetélytárs tordai lobbi állt a háttérben. A vízzel megtelt Dörgő-akna ma sós fürdőnek ad otthont.

Fazakas Árpád arra biztatja a fiatalokat, hogy ne hagyják el szülőföldjüket: várható ugyanis, hogy a ma még csábító városi életmód fenntarthatatlanná válik, így ismét fontos lesz majd az önellátásra való képesség megtartása.

A nyomda ördöge ugyan nem kímélte a kötetet, ám ez egyáltalán nem megy az érthetőség és az élvezhetőség rovására. Sorai izgalmas és érdekes életképekben a szerző gyerekkori élményeit közvetítik a mai városiak számára („vakáció a paradicsomban”, disznóvágás, aratás és cséplés, kovácsolás, őrlés a malomban, olajpréselés, kender-

áztatás, húsvéti locsolás, karácsonyi kántálás, gombászás).

Bemutatja ezen kívül az unitárius templom kőtarát, a falusi könyvtárat, az egykori Biblia-órákat, a dalárdát, a közös rádióhallgatást, az 1938-as harangszentelést, az 1940-es „magyar világot”, a focimeccseket, a házépítést, az iskolai tanérvnyitót, no meg Magyar Adorján művészi rovásbetűit. Egy további érdekesség: a gazdag örmény földesúr, Zabolik Sándor a költségeket is vállalta volna, hogy a beinduló vasút áthaladjon Kolozson – mégis az elkerülő vasútvonal valósult meg.

A kötetben olvashatjuk Reményik Sándor versét */Egy iskola lesz egész életünk/*, megismerhetünk egy magyar népmesét a sóról, megtudjuk, hogy milyen is volt „a néma sikoly az elődökért”, a tartárdulás, a kolozsi viselet és mulatságok /még a diófa ágairól és a kút mélyéről is zene szólt.../. A katolikus, a református, az evangélikus és az unitárius templom történetéről is olvashatunk a könyvben.

A szász származású „antitrinitárius” Dávid Ferenc alapította a páratlan szellemi szabadságot biztosító unitárius felekezetet. Kevesen tudják: Dávid Ferenc tanai tulajdonképpen „tagadják”, hogy Jézust imádni kellene. A magyar származású vallásalapító Déva várának börtönében halt meg 1579-ben. Radikális követőiből alakult meg a szombatosok szektája (akik megtagadták az Újszövetséget).

Kemény csatározások is fűződnek az unitáriusokhoz: a hargitai Tolvajos-tetőn a katolikus székelyek nagy csatában győztek János Zsigmond erdélyi fejedelem fegyverrel térítő unitáriusai ellen. Ennek emlékére mennek el minden évben az emberek Csíksomlyóra a Szűzanyához (Babba Máriához).

A „kisemberek” azonban jól megfértek egymással a hétköznapi életben Kolozson: románok, szászok, örmények és cigányok, katolikusok és protestánsok. Példájuk figyelmet érdemelne korunk egymás ellen uszító, mesterséges értékrendet hirdető és pénzistenítő médiumaiban. Reméljük, hogy a kolozsi hangulatot nemsokára többen is megismerhetjük egy közös kirándulás alkalmával!

„Diószegi” Szabó Pál:

IdőmÉrték

(Záhonyi András könyvismertetése)

„A líra elhal, néma ez a kor.”

/Babits M./

A 2011-es Könyvhétre jelentette meg a hódmezővásárhelyi Norma Kiadó „Diószegi” Szabó Pál legújabb verseskötetét.

A Szegedi Írók Szövetségének alelnöke nem most kezdte irodalmi pályafutását: már 2002-ben, a Szegedi Tudományegyetem verspályázatán első helyezést ért el (2005-ben második, 2009-ben ismét első lett). Fordításai nyelvi-poétikai bravúrnak számítanak (Szapphó, Janus Pannonius, Shakespeare, Shelley műveit ültette át magyarra – ógörögből, latinból, angolból). Első verseskötete 2007-ben látott napvilágot. Az elmúlt 20 év termése: több mint 150 alkotás.

A jogászként induló költő legújabb verseit egy mondatnál leginkább így lehetne jellemezni: „Rendhagyó gondolatok az ÉLETről – a kortárs-lét lenyomata”. Egyszerre van benne jelen a hétköznapi és az ünnep. Verseit a felolvasóesteken nemcsak szavalva, hanem megzenésítve, gitárkísérettel is előadja, bizonyítva, hogy a prozódiaiban is otthonosan mozog.

A művészet nem mindig erkölcs-alapú – írja a szerző. Hozzátehetnénk: a tudomány, a gazdaság működése sem – ennek ellenére mindegyikünk példát mutathat erkölcsiségből a „maga portáján”, remélve, hogy egyszer visszatér majd az aranykor moralitása!

A kötet verscímeik önmagukért beszélnek!

Új Tisza-pART

(Ránézve a szegedi part feltúrt utcáira, a tájba nem illeszkedő épület-förmedvényeire, inkább antiPART...)

Illés Lajoshoz

(A beat-zenészből lett kántor sajnos már csak az örök vadászmezőkön hallgathatja meg...)

Modern Bábel

(Már maga Babylon-Bábel is „modern” a mezopotámiai Urhoz /Ábrahám szülővárosához/és Urukhoz képest – az újjáépített Perszepolisz és a libereci Babylon-hotel legfeljebb posztmodern...)

(szonett) Szent Ferenchez

(Bizony „szúrnak a szótagok”, állapítja meg a Szabó Pál a tősgyökeres hódmezővásárhelyi költőtársához írott versében.)

József Attila parafrázis

(Megtudjuk belőle, hogy a „Születésnapodra” ki-gúnyolt professzora, a szőrös szívűnek beállított Horger Antal úr mindenkit ugyanazokkal a szavakkal „fenyegetett” /nem csak József Attilának mondta a szemébe/: aki nem készült fel eléggé a vizsgára, azt ő nem engedi át!)

Ízelítőül következék a versből néhány frap-páns rím: író-bíró, taní-tani, tanár-habár, karán-javán

A történelmi körhöz /Dani D. Pálnak/

(Idill kutyával s házi pálinkával, melyen át ha nézünk, szebb a világ is...)

Szabó Pál versei igazán sokrétűek. Bemutatja múltunk-jelenünk pillanatait /Pufajkás madonna, Egy utcazenészhez, Egy csillagjósához, Aranyat szül az idő/,

foglalkozik „verstani kérdésekkel” /Felemás limerick, J. Keats ódáiból, Nagyvárad Odysseia/, a természettel és a filozófiával /Olvad a tél könynye, Szezelemdal, Fent és lent, Genius loci, Via Dolorosa, Amor sanctus, Köröm-halál, Babérlevél-kereskedők, Hull a magyar/,

a „művészettel” /Munkácsy-torzó, Donna Anna balladája, Don Quijote hazatér, Wermeer nyakéke/,

megszólít „híres embereket” /Thália főpapjához, Vitéz Mihályhoz, Báthory Erzsébet, Levél Radnótihoz, Kepler álma, Puskás Ferenchez./.

A hódmezővásárhelyi költő **szójátékaiból** is érde-mes most bemutatni néhányat: IdőmÉrték, (sz)ámítógép, (M)ars poetica, Kér(d)és, For Time(a), A technika Őr-dögéhez, E-mail Szapphóhoz.

Sok(k) sikert kívánunk további munkáidhoz!

Bakk István – Bakk Erzsébet – Gyárfás Ágnes

PÁLOS PASSIÓ

(MBE, Miskolc, 2011)

A Pálos Passió című könyv a középkori Pálos szerzetesek világába visz minket, azokhoz a tehetős és istenes emberekhez, akik számára a névtelenség volt a természetes állapot, mégis más források révén fennmaradt a nevük, de hogy ki írta a Pilisi Pálos Passiót, azt mégis a Da Vinci kódból ismert vitézkötéses úton lehetett kikutatni. A Passió játékok a templom homályos csendjében szólaltak meg, a nagypénteki-húsvéti ünnepkörben. A Bakk István és Erzsébet kutatásai alapján a misztériumjáték a körmenetek hagyományából alakult ki. A Pálos szerzetesek szinte vetélkedtek e műfaj művelésében és különlegessége a munkásságuknak az, hogy Jézus Urunk teljes életét feldolgozták, nem szorítkoztak kifejezetten a szenvedéstörténetre. Könyvünkben egy hősének for-

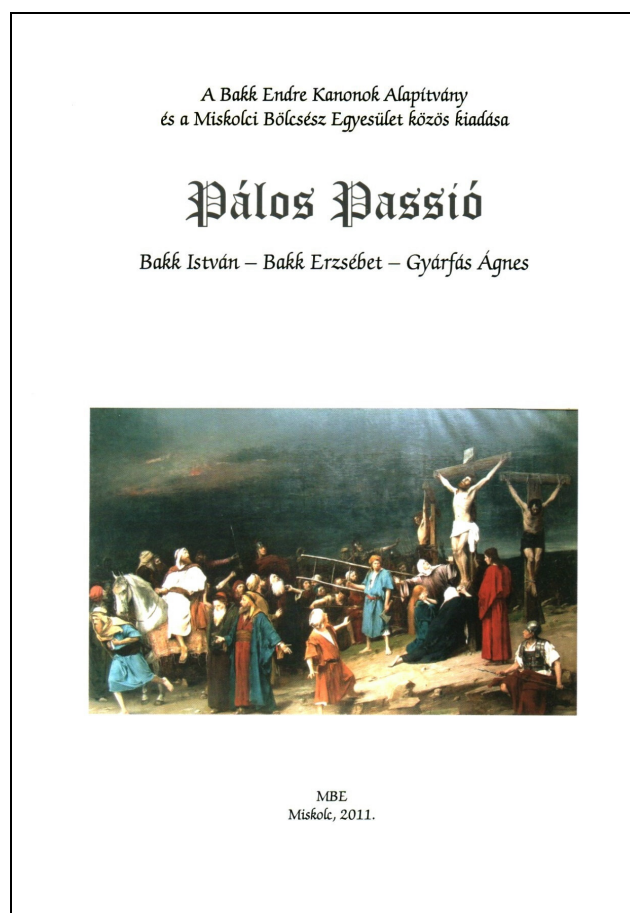
májában 132 versszakban megírt művel ismerkedik meg az olvasó.

A magyar kódexirodalom gazdag hagyományunk. A kiadott kódexeket azonban a nagyközönség ritkán olvassa. Ezért, nem titkoljuk, hogy a magyar szakrális irodalom megszerettetése céljából közöltünk egy pár régi, magyar Mária siralmat és egy Pálos szentbeszédet abból a kiemelt történeti pillanatból, amidőn Első Remete Szent Pál test erekyeit „Ősüket” hazahozták idegenből az „Ősfiak” és a Mária kápolnába vitték „Fehéregyházára” a mai pilisszentlőrinci romok helyén állt szerzetesi székhelyükre. Ide lovagolt ki gyakorta Mátyás király, hogy országos gondjait megossza a bölcs Pálos atyákkal.

PhS Bakk István magyarságkutató a budaörsi TV elnöke, PhS Bakk Erzsébet ugyancsak magyarságkutató, könyvtáros és jelenleg egyetemi hallgató. Dr. Gyárfás Ágnes magyar bölcsélet-történész, a Miskolci Bölcsész Egyesület elnöke.

Könyvünkkel szeretnénk a kedves olvasóknak Isten közeli, megszentelt, áldott perceket szerezni.

(Szerk.)

A könyv borítója

VÁLASZ ZÁHONYI ANDRÁSNAK

Marton Veronika reagált

Záhonyi András:

László Gyula és Karácsony Sándor szemével
(Ősi Gyökér 2011. 39, 2. 63-66. old.)
című írására

NYÍLT LEVÉL

Ejnye, ejnye, Záhonyi András...

Hosszú töprengés után határoztam el, hogy Záhonyi Andrásnak (a továbbiakban Z.A.) az Ősi Gyökér 2011/2. számában megjelent „László Gyula és Karácsony Sándor szemével” c. cikkét nem hagyom válasz nélkül. A tartalmát legalább másfél éve ismerem; hiszen bárhol is tartottam előadást mindig megelőzőtt vagy utolért ez írás, amelynek közlését a címzettek néha visszautasították, néha nem.

2000 táján a Miskolci Bölcsész Egyesület (ma: Nagy Lajos Király Magánegyetem) sumerológia szakán mintegy két évig tanítottam Önt. Ezért egyrészt meglepett, hogy kurtán-furcsán „szerző”-ként emleget, s úgy tesz, mintha nem ismerne. Másrészt örültem, hiszen ezzel feltételezte, hogy a cikkében említett három könyvemet (A sumir kultúra története, A káldeai teremtés-mítosz, A somogyi rovásírási kövek) az olvasók ismerik, s tudják, ki a szerző.

A biztonság kedvéért bemutatkozom: Marton Veronika magyar-könyvtár szakos tanár vagyok. Néhány évig sumerológiát tanítottam a fent említett Magánegyetemen. Győrből jártam heti egy alkalommal Miskolcra. Az intézményből való távoztásom után volt tanítványaim tanították/tanítják (no, nem a sumir, hanem) az akkád nyelvet.

Az említett cikkére bekezdésenként, pontokba szedve válaszolok:

1. *A Szent László Akadémia 2010-es tavaszi programjával kapcsolatban... miért csak... /a szerző/ kap szót...?*

2010 januárjától 2011 júniusáig a budapesti Magyarok Házában működő Szent László Akadémián többedmagammal meghívott előadó voltam. A szervező hatáskörébe tartozik, kit hív meg.

2. *„A tavaszi előadások után „nem mindig maradt idő kérdések felvetésére.”*
Az előadásaim 18.00-20.00 óráig tartottak. A kérdésfeltevésre valóban kevés idő (fél óra) jutott, mert a győri vonat 21.05-kor indult.

3. *„Így van és punktum.”*
E kifejezést soha nem használtam.

4. *„...a Miskolci Bölcsész Egyesülettel történt „szakítás” után magával csábította tanítványai egy részét.”*
Kérdősködtem a tanítványaim körében, vajon kiket csábítottam el. Kiderült, L.L. valóban a Nagy Lajos király Magánegyetemre jelentkezett; a jelentkezésekor megtudta, hogy nem tanítok, visszalépett, s megkeresett.

5. *„/...Badiny Jós Ferencet „meggyőzve” saját igazáról/ elérte, hogy a vele egyet nem értő miskolci oktatót a kanadai Táltos Újság gúnyoros, „származására” utaló megjegyzésekkel illesse.”*
Badiny Jós Ferencnek határozott véleménye volt, nem lehetett csak úgy meggyőzni. Az illető tanárral (F.T.) valóban nem értettem/értek egyet (ezt neki is mondtam). Ha tettem is valami megjegyzést, csak a Kádár-korszakban Budapest Főváros Tanácsánál betöltött magas tisztségére vonatkozhatott. Bizonyosságul elegendő fellapozni a 70-80-as években megjelent Népszabadságokat.

6. *„Bakay Kornél kivételével... senki nem merte kritikával illetni – ugyanis könyveihez olyan neves lektorokat sikerült megnyernie, akiknek egyetlen szavára a „kritikus hangot” megütőket kirekesztette volna a „nemzeti oldal.”*
„A sumir kultúra történetét” tisztelt tanárom és mentorom Badiny Jós Ferenc, „A káldeai teremtés-mítosz, Az I. András király korabeli imák, A somogyi rovásírási kövek, A pártusok a sivatag lovagjai” c. könyvem kéziratát Pap Gábor művészettörténész minden megjegyzés, rábeszélés nélkül lektorálta. Áadtam,

megnézte, elvállalta. Valóban nagy örömmre szolgált, hiszen Magyarország legműveltebb, legfelkészültebb művészettörténésze, kiváló klasszika-filológusa tisztelt meg a lektorálással; az egyetlen az ismerőseim közül, aki (lett legyen az sumir vagy pártus téma) tudta, értette miről írok, miről beszélék.

7. „*A káldeai teremtés-eposz c. könyv 2000-es kiadásának 28. oldalán a sumer isten(ség)nevek leírásánál a Kr. e. 7. sz. asszír-babiloni ékjelek szerepelnek, pedig... ősi vagy klasszikus sumer képjeleknek kellene állniuk.*”

A könyv címe helyesen: A káldeai teremtés-mítosz (2000). Az istennevek nem asszír-babiloni, hanem új-asszír szótári jelekkel vannak írva, azon egyszerű oknál fogva, hogy az eredeti ékiratos táblákon is így szerepelnek.

8. „*A mítosz bemutatott változatában... akkád istenségnevek bukkannak fel. Ez is azt támasztja alá, hogy akkád teremtéseposzról, nem pedig sumerről van szó.*”

Ha alaposabban tanulmányozta volna az ékjeleket, akkor biztos nem akkád, hanem asszír jeleket fedezett volna fel. Ti. az akkádok ugyanúgy vonalaz vagy ékjelbe hajló vonalaz jelekkel írtak, mint a sumirok. Hammurabi koráig minden szöveget sumirul lehet és kell olvasni. Az Asszurbanipal könyvtárából való 7 táblás teremtéstörténet Kr.e. 700-670 közt asszír-babiloni ékjelekkel íródott. Péter Deimel, a pápai Bibliaintézet vezetője figyelmeztet az V. tábla hátoldalára, miszerint az eredeti szöveg nem babiloni, hanem még korábbi sumir szöveg átvétele. Asszurbanipal nagy bibliofil volt. Összegyűjtette birodalma írásos emlékeit, a rosszul olvashatókat asszír jelekkel újraíratta.

9. „*Miért későbbi asszír ékjelekkel írja le... a sumer istenség- és uralkodóneveket...?*”

Mind a Labat-, mind a Deimel-féle szótár/lexikon új-asszír szótári jeleket használ. Nem mindig célszerű a mintegy 500 évenként változó jeleket mind leírni, mert az olvasó nehezen ismerné ki magát. A szótári jel alapján viszont könnyedén vissza lehet keresni. „A sumir kultúra története” nem eredeti táblákon, hanem a XIX-XX. századi sumerológusok, assziológusok munkáján alapul.

10. „*A sumir kultúra története” 1998-as kiadásának 118. oldalán...*”

Valóban közép- és új-asszír jelek szerepelnek. Az ^dEN.KI esetben tényleg hiányzik az EN. A 2000. évi kiadásban e hibákat javítottam.

Az AN.KI jelcsoport Brünnovnál szerepel, de ő sem írja, hogy a föld istennőjének lenne a neve. Z.A.-t talán a görög-római mitológia befolyásolta, ahol a földanya Gea.

11. „*Az „Enuma elis” klasszikus ékjelekkel leírt akkád teremtéseposz. Rákos Sándor... fordításában... A német szerzők (Ungnad, Delitzsch, Winckler, Jensen)... a klasszikus ékjelekkel leírt...eposzt akkád nyelvből fordították németre... A „szerző” ezt a német fordítást ültette át magyarra. Miért gondolja, hogy ettől az eposz sumirrá válik?*”

Rákos Sándor Komoróczy Géza nyersfordítását szedte versbe. Tudomásom szerint teljes egészében csak a Gilgames-eposz Ungnad-féle német fordítását ültette át magyarra.

Valóban az említett szerzők műveit használtam a Teremtés-mítosz magyarra való átültetéséhez. Miért sumir eredetű a szöveg? A 8. pontban és a könyvem 2000. évi kiadásának 10-13., a 2009. évi kiadásának 8-12. oldalán kifejtettem.

12. „*Miért nem tárta nyilvánosság elé, hogy kétségei vannak mesterének, Badiny Jós Ferencnek a tatárlaki korong jeleiből kiolvasott imaértelmezésével kapcsolatban?*”

Nincsenek kétségeim. Annakidején Miskolcon, valamelyik sumir órán e kérdést már felvetette. Sőt elhozta a saját megfejtését (ma is megvan). E megjegyzést fűztem hozzá: Ha e táblát egy amerikai munkacsoport költőien lefordította, akkor kegyeletből se foglalkozzunk vele! Van a világon még 3,5 millió agyagtábla és -töredék, amit le lehet fordítani. Felhívtam a figyelmet a korong bal alsó negyedében levő jelekre, ugyanezek bukkantak fel Mezopotámiában is.

13. „*A szerző mesterének módszertanát figyelhetjük meg a sumerok ország nevének (KI.EN.GI) újrafordításakor.*”

A KI.EN.GI szókapcsolatot manapság az „Úrnádasainak földje”-ként fordítják, ám nem tudni, miért. Ti. senki nem elemzi.

Tehát:

KI – föld (D.461.7);
 EN – úr, őr (D.99.1), úr, ős, (D.99.4),
 GI, GI.IN –jön, megy (D.206.5), én (D.206.7).

Az eredeti szövegekben nem az Ön által GI-nek olvasott L. 87-es, hanem a L. 206-os jel fordul elő.

Sokszor megesik, hogy egy-egy jel olvasata megegyezik egy másik jelével, de az írásképük más.

A L.87-es jel olvasata NUN, alapjelentése „széles koronájú magas fa” (D.87.1), továbbá: barát (D.87.3), herceg (D.87.11) stb.

A KI.EN.GI kifejezés korai szövegekben fordul elő, amikor még nem jelölték a nyelvtani viszonyokat. E tény eléggé szabaddá teszi a fordítást, de mindig nagy segítség a szövegkörnyezet.

Összeolvasva: KI.EN.GI = föld-úr-jön ~ magyarosan: föld(re) jött úr; esetleg: érkezett úr föld(je).

Ez utóbbi értelmezést a KI.URI = urak földje jelentésű kifejezés indokolja: Ha a KI.EN.GI és a KI.URI együtt fordul elő, akkor a jelentés: „urak földje” (=Akkád), „érkezett/jött úr földje” (=Sumer).

Megjegyzés: Némely XIX. századi fordító, bár a szótárban nem szerepel, az EN kifejezést személyes névmásként adja vissza.

14. „Miért szerepel „A sumir kultúra története” első kiadásának címlapján... asszír dombormű?”

Hálásan köszönöm Gyárfás Ágnesnek, a mis-kolci Nagy Lajos Magánegyetem elnökének, az Ősi Gyökér főszerkesztőjének tárgyilagos és a valóságnak megfelelő megjegyzését, miszerint e kép „nem a szerző akaratából került oda, ha-nem a nyomda ördöge lépett közbe.”

„A sumir kultúra története” egyetemi tankönyvnek készült. A megjelenés után valamelyik órán a hallgatóim éppen tőlem tudták meg, hogy a címlapra asszír kép került.

15. „Mivel indokolja a „szerző”, hogy A somogyi Tanító Tábla... rovásírásos feliratai között felbukkanhat a férfi és a női ivarsejt ábrája?”

Kérem, lapozza fel valamelyik orvosi szakkönyvet, biztos megtalálja e rajzot, képet! A somogyi rovásírásos kövek c. könyvemben bemutatott rovásírásos tábla nem naptár, hanem XVI. századi oktatási segédeszköz. Ha a vitatott ábrát Napnak tartja, akkor megfordítva kellene szemlélnie!

Tisztelt Záhonyi András! Úgy vélem, minden felvetett kifogására, kérdésére válaszoltam. Sem-miféle kerekasztal-beszélgetésen nem óhajtok részt venni, sem vitatkozni.

Tanítottam, emlékezzen!

Ez írása „SATIS ELOQUENTIAE, SAPIENTIAE PARUM”-ról tesz tanúbizonytságot.

Győr, 2011. augusztus 14.

Marton Veronika

A Miskolci Bölcsész Egyesület volt tanára
 sumerológus

Dr. Czeglédi Katalin

PhS Rostás László

Reményik Sándor
ERDÉLY MAGYARJAIHOZ
1918 őszén

Hadd jöjjön hát, aminek jönni kell,
Idők lavináját ernyedte karok
Ha többé fel nem tartják!
De mi simuljunk össze, magyarok!
Kiáltó szó ha nem lehattunk már:
Egy titkos társaság legyünk!
Kivándorolni, elbujdosni? Nem!
Mi innen nem megyünk!

Nagy szalmatüzek lángjából marad
Szívünkben egy marék izzó parázs –
Égő világoknál ezerszer izzóbb
És izzóbb nála nem lesz semmi más.
Egymás szíve-falán, végzetünk éjén
Egy néma jelszót kikopogtatunk,
Mint jeladást a Katakombák mélyén:
"Magyarok maradunk!"

Idők mélyén vajúdhat sok halál,
Sok minden meglehet,
De oly koporsót nem gyárt asztalos,
Mely minket eltemet.
Magyar bárdok ajkán csak újra hajt
Virágot, lombot ős-magyar fánk: nyelvünk,
S romolhatatlan erők árja zeng:
"Örök az élet bennünk!"

Virrasztottunk mi tetszhalottat már!
A lefojtott szó erősebb a jajnál,
Nyílt szónál több az allegória
S a vértezett szív a vértezett karnál.
A lefeszített rúgó izmai
Nem engednek, de erőt gyűjtnek lassan,
Nagyobb erőt szül nagyobb elnyomás,
Míg dőngve visszapattan.

Virrasztottunk mi tetszhalottat már,
Álltunk sok vihart, nekünk ez sem új,
Ha kiszaggattak: új gyökeret vertünk.
Mi tudjuk, mit jelent: balszél ha fúj.
Nem tagadom: jöhet még zord idő,
Sok mindent nem lehet majd merni,
Talán szavunk se lesz, jajunk se lesz,
Csak a szívünk fog verni.

De magyarul fog verni!

A XVI. Magyar Őskutatási Fórum résztvevői Kassán

Következő szám tartalmából:

Kiszely István: Kölest ettek mikor mi már rántott csirkét

Gyárfás Ágnes: Nemzeti ősmondánk elemei egy népmesében: Vízi Péter, Vízi Pál
